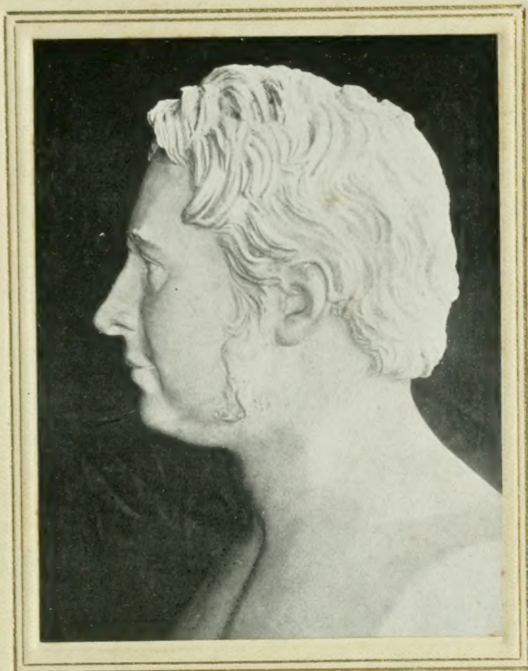


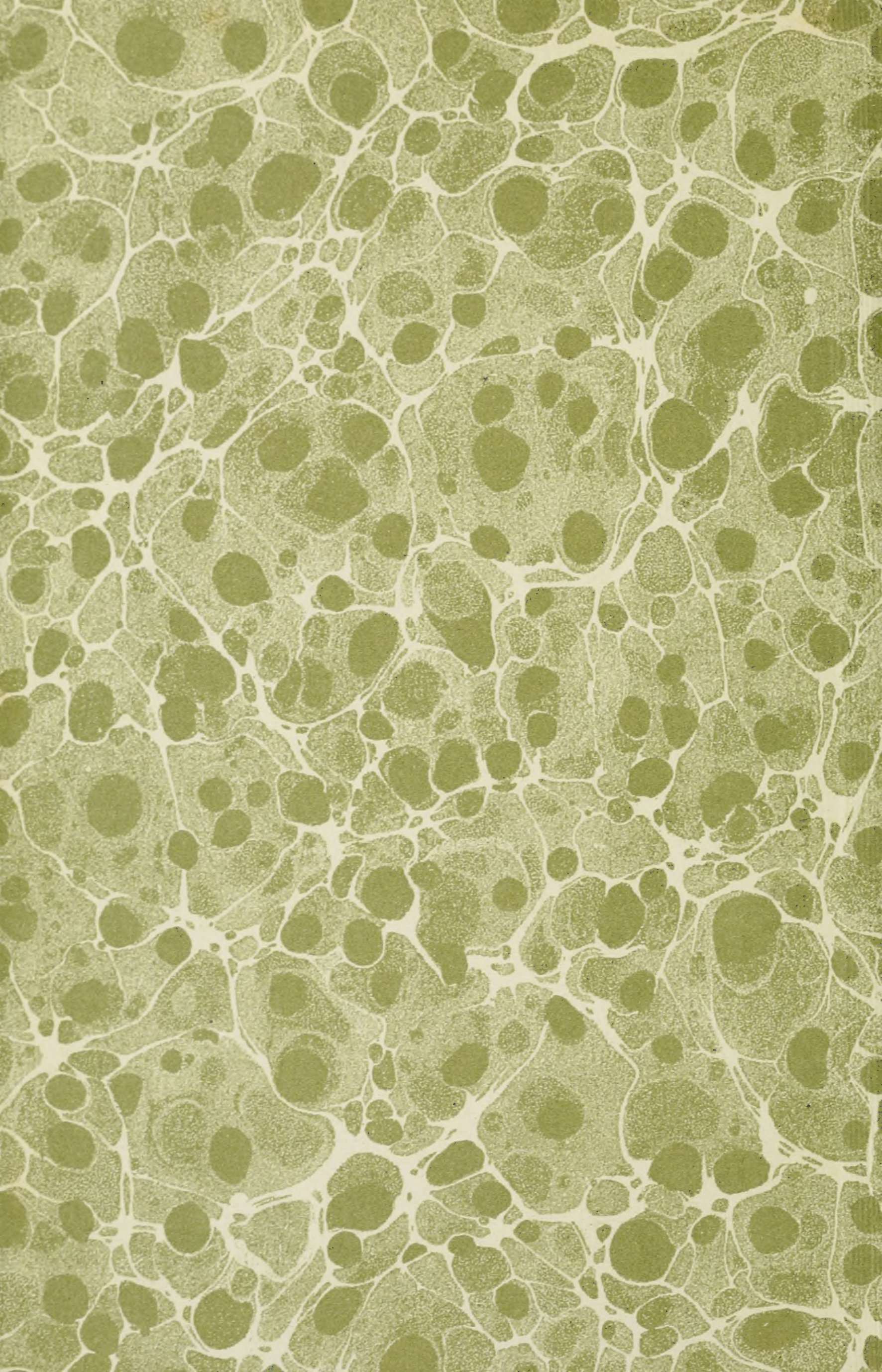


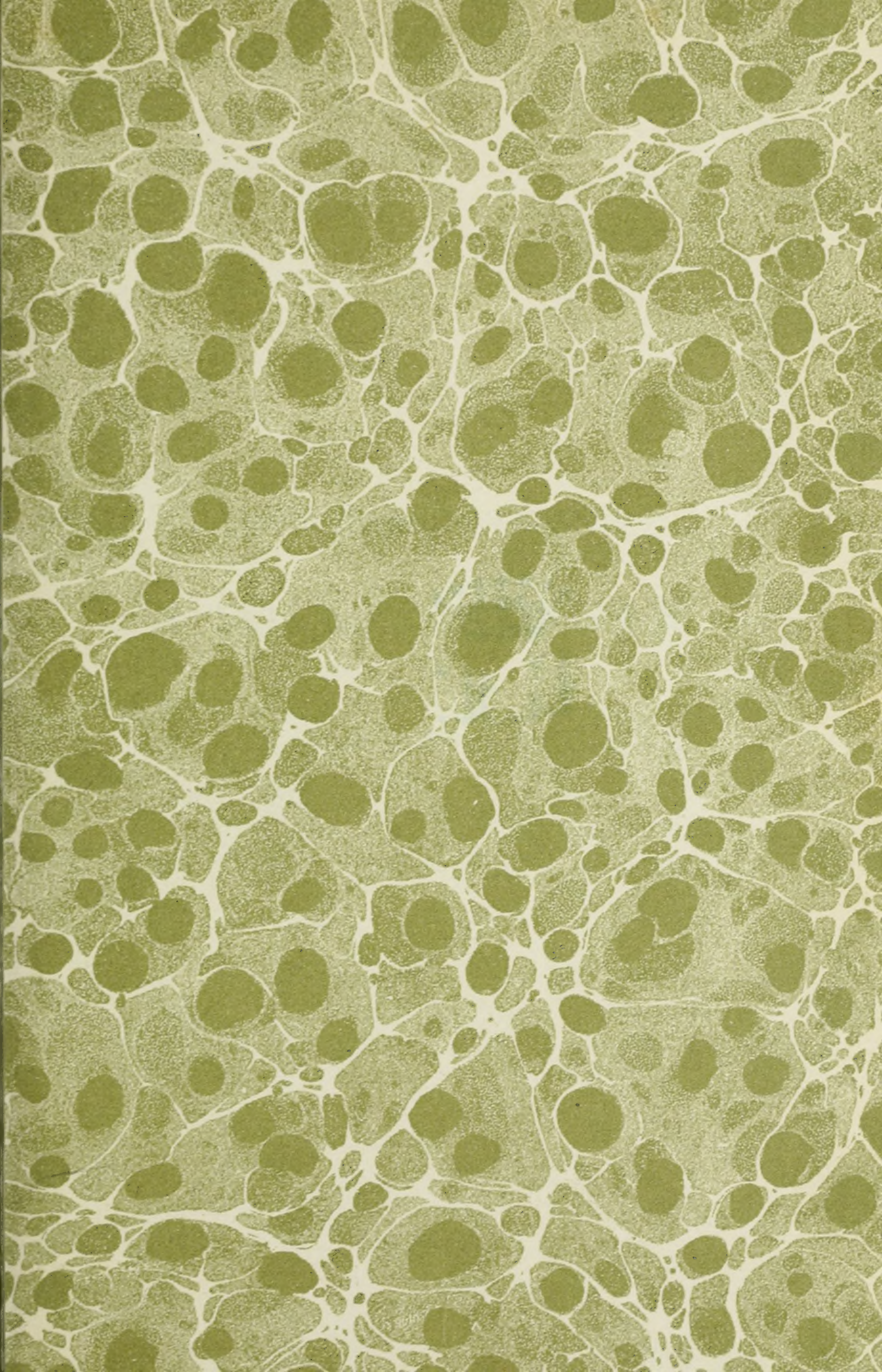
ANNA HAMILTON GEETE

I SOLNEDGÅNGEN

MINNEN OCH BILDER FRÅN

ERIK GUSTAF GEIJERS SENASTE LEFNADSÅR



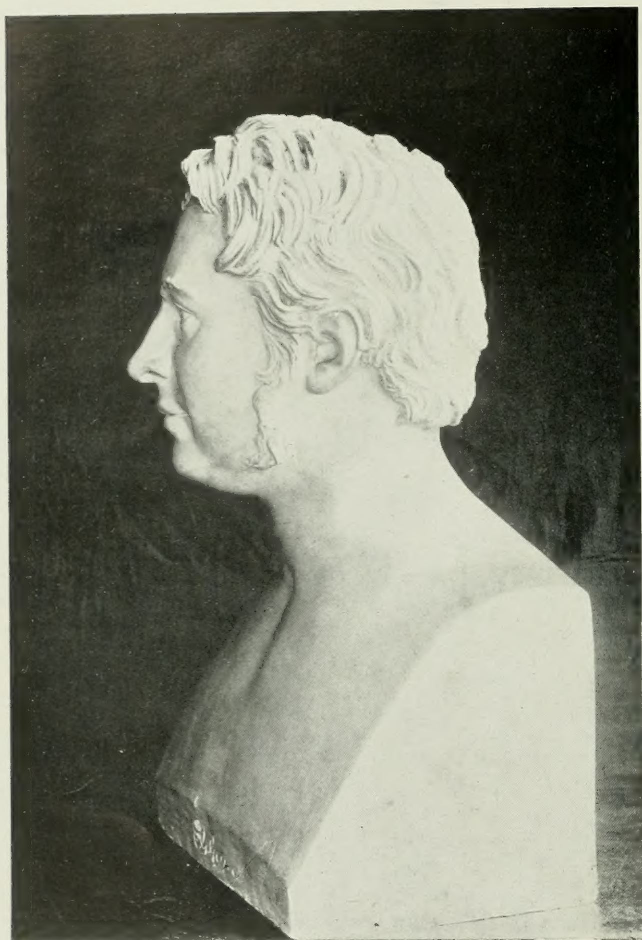




ANNA HAMILTON GEETE

I SOLNEDGÅNGEN

FEMTE UPPLAGAN



E. G. Geijer.

Byst af J. N. Byström, tillhör fru Anna Hamilton Geete.

I SOLNEDGÅNGEN

MINNEN OCH BILDER FRÅN ERIK GUSTAF GEIJERS SENASTE LEFNADSÅR

SAMLADE OCH MEDDELADE

AF

ANNA HAMILTON GEETE

1840—1845

"Förstår du ej, hvarthän min led
bland världens hvimmel bär? —
Se upp! — Hvar sol går upp och ned,
se alla stjärnor här!"

"Ej blott planeten vandrar van
sin krets på högre bud —
ock *hjärtat* har sin stilla ban
och kretsar kring sin Gud!"

E. G. Geijer. »Juldagen 1840.»

FEMTE UPPLAGAN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG



STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1911

Till Mina Syskon

Eva, Hugo och Knut.

FÖRORD.

Utan alla anspråk vare sig på formell fulländning eller uttömmande behandling af det rika materialet framträder detta lilla arbete, hvars blygsamma uppgift endast är att med några lätta penseldrag utfylla konturerna af de mera stort anlagda bilder som andra händer förut tecknat af Erik Gustaf Geijer och hans närmaste omgifning. Så mycket har visserligen redan skrifvits öfver detta ämne — isynnerhet just under de senaste åren, då Geijerlitteraturen riktats med så många delvis ytterst värdefulla bidrag — att det kanske kunde synas som funnes föga mer att tillägga. Få svenska stormän torde haft flera minnestecknare och uttolkare än Geijer — och då, å ena sidan, hans privatlif knappast erbjuder några outredda gåtor eller dunkla punkter, hvilkas »afslöjande» eller förklarande åtminstone kunde påräkna nyfikenhetens intresse, och, å den andra, han kanske mer än någon annan svensk politiker eller vetenskapsman — som en hans senaste biograf anmärkt — »gifvit sin innersta personlighet till pris i sina skrifter», skulle det på sätt och vis med fog kunna påstås att det viktigaste som kan sägas om honom redan är sagdt och att hvad som återstår knappast lönar mödan att säga. Men vår tid, som så grundligt förlorat smaken för de forna »minnesrunornas» sväfvande och okritiska

panegyrik öfver de store bortgångne, har i stället så mycket skarpare blick för de många — låt vara hvardagliga och obetydliga — smådragens betydelse, då det gäller att åt en af minnet och traditionen bevarad historisk gestalt gifva det lefvande och personliga tycke utan hvilket den knappast kan vinna vare sig kärlek eller verkligt intresse. Man har lärt sig förstå att äfven en personlighet, hvars storhet ej blott gällt för dagen eller för det tidehvarf hvari han lefvat, knappast kan uppfattas rätt utan att man ser honom mot den bakgrund som ger färgerna i hans bild den rätta valören. Äfven det största snille är i någon mån barn af sin tid och hans lifsaskådning påverkas mer eller mindre af den omgifning i hvilken han lefver, den andliga atmosfär i hvilken han andas. Hvilken oerhörd betydelse Geijer tillmätte hemmet, — familjen, med allt hvad detta begrepp i högsta och vackraste mening innesluter som uppfostrande faktor i såväl individens som samhällets utveckling, — har han själf sagt oss. Mot hemmets karaktäristiska bakgrund, i familjekretsen och bland de vänner som nästan utgjorde en del af densamma, måste han äfven själf ses för att bli fullt känd och förstådd, äfven af dem som grundligast studerat hans skrifter och i dem gjort sig förtrogna med hans lifsverk och personlighet. Betraktade ur denna synpunkt — som en del af den bakgrund utan hvilken Geijers gestalt ej skulle framstå så lefvande och individuell som vi gärna vilja se den bevarad åt eftervärlden — har det förefallit mig som om följande skildringar från hans senaste lefnadsår, sammanförda ur familjetraditioner, muntligt meddelade hågkomster och samtida bref och anteckningar, möjligen skulle kunna påräkna ett visst intresse. De utgöra delar af en familjekrönika, rik på karaktäristiska bilder ur

1820—1840-talens familje- och umgängeslif, men framför allt ur det Geijerska hemmets inre historia, där husfadern själf visserligen icke alltid spelar den mest framträdande rollen men dock alltid utgör den medelpunkt kring hvilken allting rör sig — hemmets värmande och lifgifvande hjärta. Till människan Erik Gustaf Geijers karaktäristik torde dessa bilder kanske kunna foga ännu ett och annat malande smadrag, äfven om de ej skulle ha synnerligen mycket nytt att meddela om forskaren och häfdatecknaren. I ett afseende kunna dock dessa familjehagkomster onekligen fylla ett visst tomrum i den eljest så mångsidiga och uttömmande Geijerlitteraturen. Geijers biografer — äfven de hvilka eljest med ytterlig omsorg tillvaratagit minsta enskildhet som kunnat göra den af dem framställda bilden mera åskådlig och helgjuten — skildra i allmänhet de tre à fyra sista åren af hans lif så flyktigt och summariskt att läsningen endast kvarlämnar ett smärtsamt intryck af aftagande krafter och minskad arbetsförmåga, af skilsmässa och afsked. Det förefaller nästan som om hans minnestecknare, efter att steg för steg hafva följt honom och i detalj skildrat hans bana, alltifrån de lyckliga barndomsåren, genom ungdomens strider och mannaålderns segrar, ända till den begynnande ålderdomens gräns, med ens förstummades vid åsynen af den öppna graf som plötsligt skymtar på afstånd och vid hvilken vägen — mänskligt taladt, alltför tidigt — slutar. Och man undrar ej därpå. Hvem kan dröja vid lifvets alla hvardagligheter, de må nu kallas fröjder eller sorger, med denna syn för ögonen! — Hvem ger sig tid att granska sandkornens färg då man ser att timglaset, som mäter oåterkalleliga sekunder, snart är utrunnet! — Man förstår så väl denna känsla och äfven ur rent konstnärlig syn-

punkt — om man så får säga — är den fullt berättigad. Minnestecknaren har i det närmaste fullgjort sitt värf; det lifsverk han velat skildra är så godt som afslutadt — allt som rymmes inom det knappt tillmätta stycke tid som återstår förefaller honom oväsentligt och han sammanfattar det i några korta meningar, några allmänna hufvuddrag, innan han stannar för att en stund med vördnad och rörelse dröja vid en dödsbädd, omstralad af sällsynt frid och skönhet. Och läsaren ger honom rätt. Hvarje föregående, alltför omständlig skildring af hvardagsförhållanden, hvardagsfröjder och hvardagsbekymmer skulle endast splittra intresset och försvaga det gripande och upplyftande intrycket af detta vackra slut på en rik och vacker lefnad.

För totalbilden af Geijers lif och personlighet torde en sådan skildring ej heller vara oundgänglig och i de större lefnadsteckningar hvilka hufvudsakligen uppehålla sig vid den del af hans vetenskapliga och politiska lifsgärning som tillhörde offentligheten, har den saklöst kunnat utlämnas. De sista lefnadsårens historia faller med få undantag hufvudsakligen inom privatlifvets område och kan endast äga intresse för dem som i Erik Gustaf Geijer älska och vörda något mer än ett stort namn. Men för Geijer själf och hans närmaste voro emellertid dessa år tillräckligt händelserika och uppfyllda af såväl nya erfarenheter som nya intressen och nya glädjeämnen, för att kanske förtjäna sin egen historia. De upprepade sjukdomsanfall som vid denna tid började tyda på en allvarligt rubbad hälsa, fyllde visserligen hans närmaste med oro — så länge de varade. Men den otroliga spänstighet hvarmed han alltid åter hämtade sig gjorde att man snart åter glömde sin ängslan och endast gladde sig åt tillfrisknandet. Det skymningens

och den stundande nattens vemod, som så starkt kastar sin skugga öfver de tryckta Geijerbiografiernas sista blad, förmörkade i verkligheten blott några få veckor, omedelbart före hans död, då kroppens och själens krafter på allvar började svika. Snarare skulle man kunna säga att just de närmast föregående åren allt mera upplystes af den solnedgångens ljusa frid och klarhet som i vår föreställning tillhör slutet på en vacker dag. Själf tyckte han sig ju under dessa år allt klarare skönja det »inre sammanhang i sina öden» hvarom han skrifvit, och med rörelse och tacksamhet lade han, liksom hans närmaste, märke till huru allt som i hans enskilda lif hittills kunnat verka tryckande eller oroande på hans sinne så småningom liksom af osynliga händer reddes ut och lades till rätta för honom just vid denna tidpunkt. Ekonomiska bekymmer, som visserligen aldrig fått öfver höfvan betunga honom men dock alltid utgjort en hemlig börda, aflyftades på ett sätt som gaf honom utsikt till en mera sorgfri ålderdom än han vågat tänka sig; familjeförhållanden och förvecklingar som under de gångna åren gifvit anledning till oro och bekymmer, nådde den lyckligaste lösning — och till sist fick han äfven, som genom ett underverk, sin längtan att ännu en gång i lifvet få »resa», få se världen och människorna i större förhållanden och återupplifva oförgätliga ungdomsintryck, uppfylld. Man kan, med ett ord, ej genomläsa de bref och anteckningar som bevara dessa års historia utan en stark känsla af att Geijer äfven då, fullt ut lika mycket som då han stod på sin mannaålders ljusa höjdpunkt, kände sig, hvad han alltid sagt sig vara — en lycklig människa — icke minst därför att han, på samma gång som han, med den barnsliga omedelbarhet som var honom egen, hängaf sig åt hvarje ögonblickets njut-

ning, med lika glad tillförsikt motsåg framtiden, vare sig den innebar ännu några år af rik och tillfredsställande verksamhet, eller en snar förflyttning till den »högre skola», för hvilken han, som han skref till en förtrogen vän, i tysthet började känna sig allt mera mogen. Det förefaller mig som om alla, hvilka i Geijer lärt sig älska en af vårt folks ädlaste representanter, gärna skulle vilja minnas honom så och glädjas öfver det rosenskimmer som solen ännu i nedgången spred öfver hans lefnads afton — och jag har därför gärna velat skänka dem denna bild till de många andra som tecknats af honom, sådan han var på lifvets middagshöjd och i sin verksamhets kraftigaste dagar.

De källor — såväl skrifna som oskrifna — ur hvilka efterföljande skildringar hämtats, äro så rikhaltiga att jag länge tvekat att begagna dem, då svårigheten att bland så många minnen af rent privat och personlig art utvälja endast det mest karaktäristiska och målande nästan synts mig oöfverstiglig — framför allt för den som kanske ännu står personer och händelser alltför nära för att rätt kunna skilja mellan det som endast äger värde för de närmaste och det som äfven för utomstående kan äga tidsmålningens och personalkaraktäristikens intresse. Att jag icke lyckats lösa detta problem ens till min egen belåtenhet känner jag alltför väl. Säkerligen hade det ur många synpunkter varit bättre, liksom äfven mera öfverensstämmande med mina egna önskningar, om uppgiften kunnat öfverlämnas åt en yngre generations mera objektiva och af personliga känslor och hänsyn oförvillade omdöme. Men å andra sidan kommer detta yngre släkte icke att äga till sitt förfogande den rika skatt af personliga hågkomster och muntliga meddelanden som ännu finnes bevarad i några få lefvandes

minne och med dem skall försvinna. Endast i ljuset af dessa hågkomster kan den skrifna familjekrönikan blifva fullt förstådd; de komplettera densamma, säga hvad den lämnar osagdt, förklara dess dunkla punkter och sammanbinda dess olika delar till ett harmoniskt helt. Det är därför som jag, efterkommande maningar dem jag ej kunnat lämna obeaktade, själf åtagit mig ett värf som troligen af mången annan skulle utförts på ett mer tillfredsställande sätt, men för hvilket jag åtminstone framför de flesta äger en betingelse: — det personliga sambandet, visserligen i många fall endast i andra hand, men därför icke mindre starkt och lefvande, med den tid och de människor som skildras på följande blad. Om jag, tack vare detta samband, lyckats bevara ett och annat intimt drag som eljest skulle hafva gått förloradt, eller kasta ljus öfver en eller annan hittills oklar punkt, så anser jag att mitt arbete fyllt sitt ändamål, trots alla brister med hvilka det för öfrigt torde vara behäftadt.

Skulle någon möjligen finna att de båda unga — Agnes Geijer och hennes blifvande make — hvilkas lilla roman på sätt och vis utgör det sammanhållande bandet i följande skildringar, stundom träda alltför starkt i förgrunden och att alltför mycken plats inrymts åt personer och förhållanden som endast i samband med dem haft någon betydelse för Erik Gustaf Geijer och därigenom något anspråk på eftervärldens intresse, så torde denna anmärkning kanske äga en viss befogenhet. Men i själfva verket skulle hvarje teckning af Erik Gustaf Geijer och hans hem under de senare åren af hans lif vara ofullständig, såvida hans dotters gestalt ej där vid hans och hans hustrus sida intog den plats som i verkligheten tillhörde henne. Det torde ej vara för mycket

sagdt att tanken på hennes framtid och det sätt hvarpå hennes öde gestaltade sig samt genom åtskilliga förvecklingar slutligen nådde en lycklig lösning, just under dessa år utgjorde det hufvudsakliga intresset i Geijers enskilda lif. Äfven om Agnes Geijers ungdomsroman icke i och för sig kan sägas vara mera romantisk och spännande än tusen andra liknande, så var den dock i det Geijerska hemmets inre historia och för hennes föräldrars lycka och sinnesfrid af alltför stor betydelse för att kunna förbigås under tystnad eller behandlas som en bisak då man vill ge en trogen bild af Erik Gustaf Geijer och hans närmaste vid denna tidpunkt. Till dessa närmaste räknades äfven med fullt skäl den unge fästmannen, Adolf Hamilton, hvilken af Geijer och hans hustru omfattades med en kärlek och ett intresse som i och för sig gör hans namn värdt att ihågkommas tillsammans med deras. Att så mycket utrymme äfven tillmätts skildringen af hans hem och familjekrets har skett med full afsikt, såväl därför att Geijer i detta hem tillbragte några oblandadt lyckliga dagar under den sista sommar han lefde och därifrån medförde hågkomster till hvilka han ännu under sin sista sjukdom med glädje återkom, som därför att detta hem, med sin starkt utpräglade tidsfärg och svenskt-aristokratiska herrgårdsstämning, synts mig utgöra ett verkningsfullt och intressant motstycke till professorshemmet i Uppsala. Båda äro, hvar på sitt sätt, lika representativa för familjelif, åskådningssätt och umgängesvanor i olika kretsar under 1800-talets förra hälft, och tillsammans utgöra de, som sagdt, den karaktäristiska bakgrund mot hvilken hufvudpersonerna i denna familjegrupp måste ses för att få sin rätta belysning.

Brefväxlingen mellan de båda unga utgör delvis

— mellan åren 1843 och 1847 — en af hufvudkällorna till dessa skildringar och äfven med fara att här och där trötta med oväsentliga detaljer har jag i allmänhet föredragit att låta dessa bref tala sitt eget okonstlade språk, i stället för att i förkortad omskrifning endast referera deras innehåll. De verka på detta sätt, har det förefallit mig, mera omedelbart och öfvertygande; och efter nära sjuttio års förlopp ligger det i ett offentliggörande af dessa ljusa och vackra minnen af ungdomlig och trofast kärlek intet sårande ens för deras känsla som i lifvet stått brefskrifvarna närmast. De höra i själfva verket oskiljaktigt samman med minnet af Geijers sista lefnadsår och äga därigenom ett annat värde än blotta familjekrönikans. Där skildringen fullständigats med utförligare detaljer, äro dessa alltid hämtade ur muntliga meddelanden eller på annat sätt bevarade personliga hågkomster.

Den nu föreliggande volymen slutar vid början af 1845 och torde framdeles, så vida dessa bilder ur familjekrönikan skulle mottagas med tillräckiigt intresse för att berättiga en fortsättning, komma att efterföljas af ännu en, omfattande åren 1845—1847.

*

Till de vänner som vare sig genom intresse och välvilja eller på annat sätt befrämjat och underlättat mitt arbete, ber jag att härmed få framföra en varm tacksägelse. Främst bland dessa står min bror, grefve Knut Hamilton i Uppsala, som till min disposition ställt såväl den i hans ägo befintliga delen af familjearkivet som ett stort antal porträtt, silhuetter m. m. tillhörande hans samlingar. I stor förbindelse står jag äfven till

min gamla vän, miss Emily Nonnen, som tillåtit mig reproducera ett par af hennes faster utförda, intressanta porträtt, samt till min morbror, öfverstelöjtnant Geijer, fru M. Grandinson, f. Lindblad, d:r E. G. Lilljebjörn och d:r Hilma Borelius, för värdefulla upplysningar och bidrag.

Borås i augusti 1910.

Anna Hamilton Geete.



Klockstapeln med »Christinas Klocka»
i Uppsala.

Då Erik Gustaf Geijer en oktoberkväll 1845 hemkom från en af de ensliga vandringar som för honom voro ett lifsvillkor och under hvilka han, »i tyst umgängelse med sin genius», mottog sina starkaste andliga impulser och fann lösningen på de djupaste problem öfver hvilka han grubblat, tog han ur skrifbordslådan den nötta anteckningsboken och skref däri några rader, så karaktäristiska både till form och innehåll att man torde kunna genombläddra hans skrifter från pärm till pärm utan att finna något som i lika få ord så väl målar hans personlighet.

Han skref:

— »Beslutat: att så snart jag blir emeritus och får emeritilön, flytta från Upsala. O r s a k e n: jag har i 30 år vid akademien lefvat och verkat som lärare — v ä c k a n d e, l i f-

vande, stimulerande. Jag har gjort det ända hittills genom det *universella* i mina tendenser. Med åldern måste jag draga mig allt mer inom mitt speciella fack. — Med åldern och hvilan blir man en auktoritet — en *blott* auktoritet. — Jag är det ej ännu här. Men jag skulle blifva det — och *vill* ej bli det. Därför bort!» —

Det ligger nagot i ordens kärfva och andfadda knapphet som talar om en nyss genomkämpad strid. De voro ej afsedda för andras ögon än den skrifvandes egna; och att de sålunda nedskrefvos antyder att beslutet hörde till dem som man känner sig manad att högtidligen hugfästa, lika mycket för att styrka sig själf till utförande af den fattade föresatsen som till minne af en hårdvunnen seger. Lätt har det förvisso icke varit för Geijer att slita sitt hjärta från Uppsala. Med tusen starka, osynliga trådar var det nu mera fästadt vid den gamla staden pa slätten, dit han för snart ett halft århundrade sedan kommit fran Värmlands gröna skogar som en omogen, drömmande, hemsjuk sextonåring, »en yngling utan stadga», missmodig, famlande, osäker på sig själf och på sin kallelse — för att sedan, sa småningom vaknad till fullt själfmedvetande, stadigt gå framåt från seger till seger under många år af målmedveten sträfvan och lugn, harmonisk utveckling. Hvarje fas af hans yttre och inre lif under alla dessa år, hvarje tankens landvinning, hvarje forskningens upptäcktsglädje, hvarje hemligt eller öppet genomkämpad strid var på ett eller annat sätt innerligt förbunden med minnen och stämningar från de grå gatorna och den gula Fyris, från Gustaf Wasas röda borg på höjden, från slätten med dess växlande dagrar och furuskogen där bortom, hvars sus så ofta hjälpt honom att klarare förnimma den röst som talade i hans eget inre och där trasten sjungit för

honom de gamla melodierna från Ransätersdalen till dess hans hjärta åter vidgats och klappat som då han var tjugu år. Säkert har han aldrig känt huru djupt hans väsens rötter hunnit växa fast i denna jord som just då han började tänka på att lösgöra dem. Det har behöfts starka och tvingande skäl för att förmå honom att frivilligt, utan yttre nödvändighet, lämna den plats där han under mer än ett fjärdedels sekel gent öfver generationer af Sveriges ungdom intagit en ställning som varit få akademiska lärare förunnad. Som ingen annan af hans samtida hade han hållit denna ungdoms hjärtan i sina händer, af de unga blifvit hyllad och älskad och tryckt sin egen andes manliga, högstämda prägel på deras mottagliga sinnen. Och — det visste han — intet skulle helt och hållet beröfva honom denna makt så länge han ännu lefde kvar vid det gamla lärdomssätet, äfven om en annan stämma skulle tala till nya lärjungar från den kateder som så länge varit hans. För Uppsala studenter skulle han dock allt fortfarande vara Erik Gustaf Geijer, den framför alla andra vördade läraren, och ålderdomen skulle blott, i den mån minnet af forna strider förbleknade, alltmer omgifva hans namn och hans person med den nimbus af traditionell ofelbarhet inför hvilken kritiken förstummas. Säkert var det just denna tanke som för honom blef det sista tvingande skälet till ett afgörande beslut. Endast den som på allvar betraktar sin egen utveckling som färdig och afslutad, kan känna sig till freds i en andlig envåldshärskares ställning. Men till den punkten visste Geijer att han aldrig skulle hinna. Hvilka nya vidder som än öppnade sig framför honom i andens värld, skulle hans mål dock alltid ligga bortom horisonten. Han måste vara fri att gå sin egen väg, utan att bindas

af hänsyn till dem som följde i hans fotspar. »Väckande, lifvande, stimulerande», hade han under sin mannaålders kraftigaste och rikaste år sökt lära den ungdom han älskade att med manlig självständighet och i oförskräckt sanningssträfvan gå framtidens uppgifter till mötes — möjligen på de banor han utpekat, men ej ledd af honom eller drifven af oreflekterande vördnad för ett stort namns myndighet. Han hade ej velat bilda skola, utan människor. Nu var han gammal och kände sig dock ännu, mer än någonsin, som han en gång sagt, blott som en »studerande» i den lifvets och visdomens stora högskola, där ingen blir fullärd. Men han visste huru lätt en lefvande lära stelnar till dogm i osjälfständiga sinnen och hur fort lärjungar förvandlas till blotta eftersägare eller ortodoxa bekännare af trossatser som synas förkroppsligade i en älskad och vördad lärares gestalt. Och från den stund då han klart insåg faran af att en gång inför de ungas sträfvan mot nya mål och nya ideal komma att stå som en »blott auktoritet» — möjligen hämmande och skymmande för mycket som på egen hand ville bryta sig väg mot ljuset — var hans beslut fattadt. Både för sin egen skull och för de ungas måste han lämna Uppsala. »Därför bort!»

På allt detta hade han gått och tänkt — icke för första gången — den aftonen, och därför hade vandringen oförmärkt kommit att sträckas längre än vanligt. Han hade, som han brukade, gått ut i solnedgången, då det blef för mörkt att arbeta vid skrifbordet men ännu var för tidigt att tända lampan. Då han gick den gamla kända vägen utåt parken lyste oktoberhimlen ännu röd och guldblank bakom de svarta furudungarna i öster. Då han kom tillbaka, stod fullmånen redan stor och klar öfver åsen vid Polacksbacken och så helt försjunken

hade han varit i sina allvarstankar att han nu först märkte hur sent det blifvit. Han tog vägen genom Sturehvalfvet, öfver borggården och upp på det gamla murverket, där klockstapeln med Kristinas klocka stod svart i månskenet öfver de aflöfvade oxlarna. Där blef han stående, trygg och bredaxlad, med lyftadt hufvud och händerna på ryggen, som han ofta stått där förut på sådana månskenskvällar, och såg ut öfver staden med alla dess minnen.

Liten, mörk och oansenlig, med låga trähus och ojämna, krokiga gator, liksom ängsligt hopkrupen i skydd af Slottets och Domkyrkans tunga röda murmassor, låg den där midt på den flacka, månljusa slätten — utan all yttre skönhet och värdighet, sådan som kunnat anstå det äldsta och förnämligaste lärdomssätet i ett gammalt och ärorikt land. Hur olikt utsikten från Heidelbergs slottsterrass, från kullarna kring Schillers Jena eller från Arndts vinlöfskransade trädgård i Bonn! — Hur fattigt och trångt, hur tarfligt och hvardagligt! —

Men han, som stod däruppe, visste bättre än någon att det lefvats ett rikt lif i de små fula husen vid de knaggliga småstadsgatorna. Där hade tänkts stora tankar och drömts vackra drömmar, som omsatts i lefvande ord och handling, där hade med hänförelse kämpats för höga ideal och en rik och befruktande ström af nya andliga impulser hade därifrån flödat ut öfver landet just då jordmånen syntes hopplöst förtorkad och förhärjad efter många hårda år. Där hade bott goda, högsinnade människor, som hållit af hvarandra, trofast delat hvarandras intressen och sträfvanden, sorger och fröjder och på ett nästan exempellöst sätt i sin samlefnad lyckats förverkliga vänskapens vackraste ideal. Ingen hade i denna krets varit mer älskad och hyllad än han, ingen

hade rönt större bevis på uppoffrande tillgifvenhet, ingen hade kunnat vara så viss att i vännernas hjärtan finna förståelse för hvarje tanke och sträfvan — ända till dess han hade hunnit till den punkt bortom hvilken de ej förmådde följa honom längre. Hur kunde han annat än älska Uppsala då han mindes allt detta, äfven om han kände att det icke längre för honom var allt hvad det fordom varit?

Därnere i de gamla husen lefde ännu de flesta af de gamla vännerna. Några af dem voro dock knappast hans vänner längre — en och annan hade i stället förvandlats till en öppen fiende, och flertalet af de öfriga — det visste och kände han — kunde, huru varmt de än personligen älskade honom, alltjämt ej rätt öfvervinna sin smärtsamma undran öfver att de ej längre fullt kunde förstå honom och att han, som det tycktes dem, svikit just de ideal som han själf lärt dem att sätta högst. Också för deras skull och den vackra gamla vänskapens skull var det bäst att han lämnade Uppsala. Hvem kunde svara för att han icke ännu en gång skulle komma att bereda dem smärtsamma öfverraskningar? — Han visste med sig att han ännu hade mycket osagdt som säkert skulle skorra i mångas öron, och han kände af erfarenhet att de tusen fina band som påläggas uppriktigheten af hänsyn till vänner, som man tvekar att såra, kunna växa till tryckande bojor. Från alla sådana band måste han nu helt och hållet frigöra sig... Om han stannade här skulle kanske nya missförstånd, i förening med den dagliga samlefnadens hvardagsdamm allt mer fördunkla hvad som varit vackrast och renast i deras förhållande till hvarandra — men den yttre skilsmässan skulle kasta ett nytt förklarande ljus öfver det förflutna och i gemensamma dyrbara minnen skulle deras hjärtan än en gång

återfinna och helt förstå hvarandra. Han såg dem så tydligt för sig allesammans i denna stund, i de kända kära omgifningarna, som så länge utgjort bakgrunden för hans både inre och yttre lif. Med blicken följde han gata efter gata och hvarhelst han dröjde blefvo de gamla tegeltaken genomskinliga för hans inre syn; han såg in i hem och hjärtan. Just nu tändes nog hos Malla Silfverstolpe lampan på klaffbordet framför den långa empiresoffan mellan bokhyllorna, där Amalia von Helvig setat, smärt och hvitklädd, med den himmelsblå långschalen draperad öfver de vackra axlarna, då han första gången såg henne, och kring hvilken den vänkrets som bevarade hennes minne sedan så ofta samlats till oförgätliga högtidsstunder... Där borta, i det gula huset vid Kungsängsgatan, satte sig Atterbom till kvällsbordet, omgifven af lingula lockhufvuden och himmelsblå ögon, ljusa och barnafromma som hans egna... Där, i sin prydliga ungkarlsvåning vid Järnbrogatan, satt lilla Schröder redan flitig vid sina båda ljus under den gröna skärmen, med skrifbordet fullt af välordnade anteckningar och manuskript... Där... och där... Han gick i tankarna ur hus i hus, tryckte allas händer, äfven de som på sistone endast mött honom med kyla — tackade och sade farväl. Egentligen fanns det icke en bland dem alla som icke i grunden var honom kär, icke en med hvilken han icke hade något dyrbart minne gemensamt.

Till sist stannade hans blick vid hemmet, den gamla gården som låg där så landtlig och trygg, så vänlig och månbelyst mellan sina lummiga träd i hörnet vid Carolina. Den gården var hans egen; detta stycke jord tillhörde honom och han älskade det som endast den födde landtbon kan älska den egna torfvan. Han tänkte på trädgården, på de nya anläggningar som hans Agnes

ännu denna sommar gjort, på rosorna som hon planterat för att de skulle påminna föräldrarna om henne da hon själf dragit bort till ett annat hem, som väntade henne, pa fruktträden, som blommat sa hvitt och rosenrödt om varen och skördats med så mycken stolthet om hösten, pa den väldiga gamla syrenhäcken i hvars doftande skugga Anna-Lisa så gärna dukat sitt kaffebord och där han själf så ofta setat med sin bok och tänkt så många tankar. Han sag för sig de gamla laga rummen, fulla af värme och hemtrefnad och ljusa goda minnen. Det lyste intet ljus där nere ännu; Anna-Lisa hade icke tändt sin lampa. Säkert sutto hon och Agnes just nu tillsammans, som de brukade göra sådana månskenskvällar, vid fönstret i hörnrummet med den stora utsikten öfver Slottet, staden och slätten. Han visste hur kär den utsikten var dem och med huru många hågkomster den var förbunden. Hvad hade de icke allt tillsammans genomlefvat just i det rummet! - För dem alla hade det gamla huset just under de sista, händelserika åren blifvit som en del af deras eget lif, deras innersta personlighet -- det skulle göra ondt att slita sig därifran. Men nu hade han fattat sitt beslut och det måste vara oryggligt. Jag föreställer mig att det var med nagot af den känsla hvarmed man aflägger ett heligt bindande löfte som han genast vid hemkomsten tog den gamla boken ur lådan, skref och strök under med kraftiga drag:

»B e s l u t a t . . .»

Sedan gick han att uppsöka de båda kära, för hvilka han icke hade nagra hemligheter — hustru och dotter. Han fann dem där han väntat att finna dem, i det rum som framför alla andra i huset var fru Anna-Lisas eget — det månljusa hörnrummet, som sedan varit vittne

till så många heliga, allvarliga förtroenden. Han sätter sig emellan dem i den lilla hörnsoffan, där det nätt och jämnt är plats för tre, och med deras händer i sina berättar han för dem hvad han gått och tänkt på under sin långa aftonvandring och hvad han beslutat. De lyssna, gripna och rörda, men icke öfverraskade — ty är det icke just om detta som de själfva setat och talat halfhögt i månskenet, medan de väntat på honom? — Sådana sammanträffanden äro naturliga då människor lefva tillsammans i sådan kärlek och förtroende att de utan ord veta hvad som föregår i hvarandras hjärtan. Båda ha känt och anat, utan att vilja uttala det, att Geijers rätta plats icke längre är i Uppsala. Hans ande behöfver andra omgifningar, en annan lifsluft än han här kan finna; han behöfver frihet från många hänsyn som här ännu alltid måste binda honom och från smärtsamma intryck som här icke kunna undvikas. Och framför allt behöfver han en ostörd arbetsro, som han här aldrig skall finna. Här i Uppsala är det alltid och skall alltid blifva så mycket och så många som med ständigt nya anspråk kräfva en del af hans tid, hans tankar och hans aldrig svikande hjälpsamhet. Han kan icke säga nej, men det nöter på hans lifskraft att ständigt slitas mellan olika uppgifter — och Svea Rikes Häfder ligga alltjämt ofullbordade. De som älska honom högst, förstå att han måste lämna Uppsala för att finna den arbetsfrid de bedja om för hans ålderdom, och äfven om deras hjärtan skälfva vid tanken på skilsmässan, så ha de dock redan i tysthet hunnit göra sig förtrogna därmed. Båda sitta tysta, med tårade ögon, då Geijer talar med dem om sitt beslut; men medan Anna-Lisa tänker på det förflutna och Agnes på framtiden, känna båda att hvad som ännu för få år sedan skulle synts dem otänkbart

och omöjligt, nu är både tänkbart och möjligt. De sista årens erfarenheter, både bittra och ljufva, ha lossat många band, lösgjort många rottrådar. För Agnes Geijer hägrar redan — icke alltför aflägset — ett nytt hem, med nya plikter och fröjder. Och Anna-Lisas ömtåligt känsliga hjärta har aldrig fullt hämtat sig från den smärtsamma häpnad hvari det stelnat vid upptäckten att Geijer, trots all beundran och all vänskap, dock i sitt lifs mest afgörande ögonblick stått ensam, oförstådd och misskänd just bland de människor som bordt känna honom bäst. Den öfverraskningen skall hon aldrig öfvervinna och nästan utan att hon märkt det har den så småningom gjort henne till en främling i den stad där hon lefvat sina rikaste och lyckligaste år. Den yttre skilsmässan kommer utan tvifvel att kännas smärtsam — men den inre är delvis redan fullbordad.

Då föräldrarna gått till ro, sitter den smärta, ljuslockiga Agnes ännu vid skrifbordet för att i dagboken anteckna hvad som gjort denna afton särskildt minnesvärd för Geijer och hans närmaste.

»...Det skär mig i hjärtat» — skrifver hon — »att tänka på att främmande människor skola lefva i detta älskade gamla hem, som är som en del af mig själf, och att jag ej ens i tankarna skall kunna kalla det mitt längre. Skall jag väl någonsin, någonstädes kunna bli så lycklig som jag här varit? — Det förefaller mig som kunde jag i en annan omgifning aldrig bli helt densamma, som måste jag alltid lämna en del af Agnes Geijer här... Men det är orätt att tänka så. Hemmet är hos dem man älskar... För föräldrarna är det på alla sätt bäst att nu lämna Uppsala. Hur ensamma skulle de icke känna sig här då jag är borta!... Gud vare lof att pappa verkligen kunnat fatta detta beslut; jag vet hvad det

kostat honom — han och Uppsala ha så länge varit ett. Men nu måste han framförallt vara helt sig själf... och det kan han ej längre här!...»

*

Nära åtta år hade, då detta skrefs, förgått sedan den februaridag, då första numret af Geijers Litteraturblad utkom och hans däri för första gången öppet formulerade frisinnade trosbekännelse verkade »som en vulkanisk eruption, med jordskalf och glödande lavaströmmar», omstörtande och förhärjande den idylliskt fridfulla omgifning hvari hans lif hittills förflutit. Grönska hade sedan dess åter börjat spira mellan ruinerna — många sår hade hunnit läkas och det sällskapliga samlif som i de akademiska kretsarna länge spelat en så viktig roll hade åtminstone till det yttre i det närmaste återtagit sina gamla former. Men det kunde dock icke döljas att mycket som störtat samman icke lät sig återuppbyggas, medan oöfverstigliga rämnor här och där öppnat sig mellan vänner som förr varit hvarandra närmast och kärast.

Historien om Geijers s. k. »affall» — med andra ord, hans öppet förklarade öfvergång från en »konservativ» till en »liberal» lifsåskådning — samt de slitningar som däraf framkallades, torde i sina allmänna drag vara alltför väl känd för att här behöfva upprepas; i alla händelser faller den till stor del utom ramen för denna skildring. Men de strider af rent privat och personlig natur som Geijer och hans närmaste under denna brytningstid hade att genomkämpa voro i många fall af dem som lämna ärr för lifvet och kunna ej förbigås vid skildringen af hans sista lefnadsår. I var brådskande

tid, med dess många flyktiga vänskapsförbindelser och ständigt växlande umgängeslif, kan man i själfva verket endast med svårighet föreställa sig sådana förhållanden som de hvilka under adertonhundratalets första årtionden härskade inom de uppsaliensiska professorskretsarna, eller den djupt ingripande betydelsen af de konflikter som inom dessa kretsar blefvo en följd af Litteraturbladets utgifvande. Man måste dock känna och förstå dessa förhållanden för att inse huru mycket moraliskt mod, hvilken tvingande känsla af en oemotståndlig inre nödvändighet, som kräfdes för att slita och frigöra sig ur band, så mjuka och starka som de hvilka förenade denna enastående vänskapskrets, där själfva svagheterna och fördomarna sammanhängt med så mycket af det vackraste och bästa i samlifvet mellan människor att de fått något af familjetraditionens helgd. Ända till slutet af 1830-talet skulle man nästan kunna säga att de akademiska kretsarna i Uppsala utgjort så godt som en enda stor familj. Man träffades dagligen, gick ut och in hos hvarandra med familjemedlemmars trygga öfvertygelse om att aldrig komma olägligt och delade oförbehållsamt och öppenhjärtigt, i rent af obegränsad förtrolighet, fröjder och sorger med hvarandra, liksom man lånade hvarandras skedar, gafflar och silfverljusstakar vid festliga tillfällen eller utbytte smakbitar i form af färska bullar, korf eller paltbröd vid förekommande bak och slakt. Befann sig någon i tillfällig penningförlägenhet, stodo alla plånböcker — ehuru ingalunda alltför väl fyllda — honom öppna; var någon sjuk, så vakade vännerna ömsevis hos honom; befann sig någon i synnerligen trängande behof af en ny frack, en nattrock, en sidenklänning, en mjuk länstol, ett fortepiano eller till och med en hel förmaksmöbel — strax var någon till hands

att i all tysthet föranstalta en liten insamling, till hvilken alla, äfven på bekostnad af verkliga försakelser, villigt bidrogo, och arrangera ett festligt samkväm, hvarvid det önskade föremalet med manga muntra ceremonier och under afsjungande af glada och kvicka verser öfverlämnades till vederbörande, som mottog gåfvan med samma okonstlade glädje som den hvarmed den gifvits. Hvarje bref fran franvarande, gemensamma vänner betraktades som allmän egendom och sändes kretsen rundt, ur hand i hand, till dess det lästs och kommenterats af alla. Dörrar och hjärtan stodo lika vidöppna; familjekretsen ansågs icke fullständig utan dess vänner, och man anmärkte som nagot säreget da en afton förgick u t a n g ä s t e r. Gästfrihetens plikter voro lätta och föga kostsamma, ty den lekamliga välfägnaden spelade vid dessa vänskapsorgier en jämförelsevis underordnad roll. Den – enligt nuvarande begrepp – ytterst enkla kvällsvard som var afsedd för familjen ansågs äfven fullt tillräcklig för de gäster som självmant infunno sig och värdinnans intresse för den nya bok eller det otryckta manuskript, som en eller annan af vännerna medfört i afsikt att föreläsa, stördes ej af några Marthas-bekymmer. Då supétimmen var inne förflyttade man sig under fortsatt samspråk till den enkla matsalen med dess hvitmålade möbler, hemväfda gangmattor och sparsamma belysning, drack sitt te med vederbörlig uppskattning af det hembakade småbrödet eller njöt med oskrymtad belåtenhet sin »sköna varma ölost» som inledning till plättarna eller den stekta grynkorfven, kvällsvardens solidare pièce de resistance. Mer behöfdes och fordrades ej. I samtida bref, dagböcker och memoarer öfverflödar det af ögonblicksbilder från detta älskvärdt förtroliga umgängeslif; Malla Silfverstolpes och Ulla von Helands offentliggjorda

anteckningar bjuda på ett helt galleri af sådana interiörer och otaliga liknande kunde tilläggas. Gick en dag eller par utan att man träffades sändes bud för att meddela eller efterhöra orsaken — eller ocksa skref man till hvarandra langa, utförliga bref, fulla af tankar och utgjutelser öfver ämnen som under sista samvaron ej hunnit uttömmande behandlas. Man ler — men med tårade ögon, då man genombläddrar dessa tjocka, gulnade buntar af bref och biljetter, sända hus och hus emellan, från vän till vän, och med rörande pietet bevarade intill minsta, obetydligaste papperslapp. De tala om en försvunnen värld — kanske icke egentligen så mycket bättre eller visare, men obestridligen varmare, innerligare och mera omedelbar än den nuvarande. Hur nära stodo icke dessa människor hvarandra, hur trofast och utan baktanke delade de icke ljuft och ledt med hvarandra — hur allvarligt tog man icke den tiden vänskapens förpliktelser, hur höll man icke af hvarandra och gjorde sig till ett med sina vänner, hur viss var man icke att i alla skiften hos dem finna samma obegränsade deltagande som man själf alltid var färdig att skänka! — Atterbom försäkrar också med fosforistisk hänförelse att det verkligen var »ett underbart hopträffande af lyckliga händelser» som här »gynnade uppkomsten af ett husligt sällskapslif, det där med en gylne trefnadskedja samband länkar, dels redan i Upsala befintliga, dels från åtskilliga landsorter ditförda genom Amors och Hymens tillskyndelser och omslutande ett flertal familjer, alla liknande hvarandra i känsla af Lifvets sanna Sällhet och därför äfven i Smak för Själens ädlaste Nöjen.» Det är med tillfredsställelse man konstaterar att de afundsvärda varelser som fingo upplefva denna vänskapens guldålder, verkligen

också förstodo att uppskatta sin lycka, och ofrivilligt återkallas i minnet de ord som Werthers unge författare femtio år tidigare skref från en annan liten stad, där ett liknande hopträffande af underbart lyckliga händelser ägt rum: »...Wahrlich, auf so einen kleinen Fleck, wie in einer Familie, findet sich's nicht wieder so!»... Vänskapskretsen i Uppsala omfattade väl ej så många strålande namn och romantiskt förvecklade lefnadsöden som den hvilken en gång med öppna armar mottog den unge Goethe och för alltid gjorde sig till ett med honom. Men den har dock tryckt tillräckligt djupa spår i svensk kultur och svenskt själslif för att förtjäna en tacksam hågkomst af varmare och mera personlig art än den enbart litteraturhistoriska. Mer eller mindre stå vi alla i själfva verket i skuld till den och ha — medvetet eller omedvetet — hämtat en del af vårt väsens andliga näring ur källor som i den haft sin första upprinnelse.

Det var emellertid denna »gyllne trefnadskedja» som åtminstone för en tid sprängdes af den älskade och beundrade Geijers, som det tycktes, plötsliga och omotiverade öfvergång till en lifsåskådning och en politisk trosbekännelse som enligt hans Uppsalavänners uppfattning stod i så skärande motsägelse till hvad han förut lärt och eftersträfvat, att fenomenet — för att än en gång begagna Hwassers först af Atterbom och sedan i oändlighet citerade yttrande — endast kunde förklaras patologiskt — med andra ord, som ett sjukdomssymptom, ett bevis på begynnande ålderdomssvaghet och svikande själskraft.

Att öfverraskningen blef så stor och smärtsam vittnar på sitt sätt vackert om den finkänslighet hvarmed man inom denna krets af goda och begafvade människor

trots den obegränsade öppenhjärtighet som utgjorde en af vänskapskultens hufvuddogmer — förstod att respektera den enskildes rätt att, när han så ville, i tysthet tänka sina egna tankar och genomkämpa sina egna strider, ostörd af vänskapens alltför pockande och frågvisa förtrolighet. Ty oförberedd var denna stora »förvandling» lika litet som trädets, då det på en enda vårnatt kläder sig i full grönska; det är blott icke alla som gifva akt på hur knopparna svälla i stillhet. Hos Geijer hade den skenbara förändringen länge fortgått i tysthet innan den kom till öppet genombrott i ord och handling; den var endast en naturlig följd af vissa i hans väsen från början gifna förutsättningar. Då gamle Knut Lilljebjörn, hans vän och svärfader, tillsammans med sin son, den unge löjtnanten — båda alltigenom konstnärsnaturer och känslomänniskor och föga anlagda för djupare psykologiska observationer — endast kunde förvåna sig öfver den »uppståndelse» som väcktes af Litteraturbladets programartiklar — »ty så —» kommo de öfverens — »hade ju Geijer egentligen *alltid* tänkt! —» uttalade de en djupare sanning än de själfva visste af. Så hade Geijer visserligen *icke* alltid tänkt och för hvar och en som uppmärksamt studerat hans skrifter är det lätt att påvisa huru ofta och eftertryckligt han i stället uttalat tankar och åsikter, skenbarligen rakt motsatta dem han på höjden af sin mannaålders mognad öppet proklamerade som sina. Men med full rätt kan man dock säga att så *måste* Geijer komma att tänka om han skulle blifva sig själf trogen och följa de riktlinjer naturen uppdragit för hans andliga utveckling. Människokärleken var från början den sträng som vibrerade starkast i hans själ, den ton som angaf klaven för hans blifvande lifsverk. Den lösning af samhällsproblemen, han som filosof och

teoretiker trott sig finna, visade sig i erfarenhetens ljus ohållbar inför en ny tids förändrade förhållanden; och med obeveklig logik förde honom personlighetsprincipens tillämpning i samfundslifvet till konsekvenser, dem han som ärlig tänkare och forskare ej tvekade att acceptera, ehuru de kullkastade många af de teorier för hvilka han förut varmast kämpat. Naturvetenskapsmannen hälsar en dylik omstörtning af förutfattade meningar med glädje, da den för honom endast bebådar upptäckten af förut okända sanningar; för tänkaren, filosofen och politikern torde upptäcktsglädjen sällan vara så oblandad. De nya sanningarna äro i detta fall ej af den art som låter sig matematiskt bevisas eller kemiskt demonstreras — och de medföra blott alltför ofta personliga konflikter af djupt smärtsam natur. Ordet »affälling» slungas så lätt af forna meningsfränder i ansiktet på en hvar som öppet bekänner sin öfvergång till en ny tro — och det är ett af de ord som bränna och fräta och sätta märken, som generationers arbete stundom ej kan utplåna. Världen har svårt att tro på fullständig oegennytta i dylika fall och som bekant tvekade man ej heller på vissa håll att som förklaring till Geijers politiska omvändelse söka de ovärdigaste bevekelsegrunder. Själf har han kallat »affallet» — en »förändrad öfvertygelse» — en »skenbar y t t r e inkonsekvens, men i själfva verket en i n r e konsekvens», en »f ö l j d a f e n a l d r i g h v i l a n d e i n r e u t v e c k l i n g» — på samma gång som han öppet erkänt att det var »filantropien» — den i praktisk handling omsatta människokärleken — som »eröfrat honom åt de liberala teorierna». Gent öfver de många sinnrika spekulationer som ägnats de yttre och inre förutsättningarna för Geijers »affall», verka hans egna ord — dem man väl måste tillmäta en viss auktoritet — med välgörande och

öfvertygande enkelhet. En hvar, som genom många olika utvecklingsskeden kämpat sig fram till en verkligt personlig öfvertygelse, torde hafva erfarit huru ofta den »skenbara yttre inkonsekvensen» är oskiljaktig från den djupaste »inre konsekvens». För att blifva fullt sig själf måste Geijer så småningom frigöra sig från alla traditionella band och endast följa sitt innersta väsens, nu först helt förstådda, maning.

Det slutliga genombrottet hade dock troligen fått en mindre »vulkanisk» och uppseendeväckande form om den omgifning hvari han lefde varit mindre vänlig och sympatisk. Ty visserligen kräfves det mod att öppet bryta med ett politiskt parti, bland hvars ledare man räknats — men huru mycket mera mod kräfves icke i själfva verket för att följa sin öfvertygelse, då man därigenom vet sig vålla människor som man älskar den djupaste smärta och skaka grundvalarna i lifslånga vänskapsförbindelser! — Geijer har själf erkänt att han länge känt sig »feg» vid tanken på den sociala omstörtning han förutsåg som följd af sin uppriktighet. Han teg också i det längsta och man kan knappast undra öfver att röstens tonfall, då den inre maningen slutligen oemotståndligt tvang honom att tala, ej fullt lät sig behärska, utan stundom blef mera forceradt, kärft och lidelsefullt än han själf visste af.

Ej heller kan man undra öfver att detta nya tonfall skar både i öron och hjärtan på de människor som så länge vant sig att med glad och vördnadsfull uppmärksamhet lyssna till denna älskade, vältaliga stämma, hvilken hittills alltid gjort sig till tolk för hvad som synts dem högst och ädlast. Det var ej en politisk meningsfrände och auktoritet som skiftat ståndpunkt, det var en vän, som svikit sina vänner, en familjemedlem som trampade

alla familjens heligaste traditioner under fötterna. Man sörjde öfver Geijer med djup och personlig sorg, som man sörjer öfver en älskad son, en kär broder, som rakat på villovägar. Äfven om man med en senare tids nyktrare blick på personer och förhållanden finner uttrycken för denna sorg fantastiskt öfverdrifna, är känslan dock tillräckligt äkta för att verka gripande och vördnadsbjudande. Ingen kan väl utan rörelse läsa de af kärlek och smärta vibrerande ord hvari till exempel Adolf Törneros vid denna tid gör sig till tolk för stämningen inom den fridfulla krets där alla ännu så nyligen »liknat hvarandra i känsla af Lifvets sanna Sällhet och Själens ädlaste Nöjen». Det är verklig hjärtesorg som talar till exempel ur rader som dessa, skrifna blott några månader före hans död:*

... »Jag kommer just från fru Silfverstolpe ... Klockan är tio slagen! — sjunger brandvakten nu därute — och jag tycker det är öfverflödigt såsom ropadt åt m i g. Ty 'klockan är tio slagen!' tycker jag allting omkring mig ropar, både natt och dag; så har det låtit i mina öron alltsedan Geijers N:o 1 såg dagen — och N:o 9 och 10 förnyades detta rop med ännu barskare ton ... Ännu är jag ej, tyvärr, såsom du ser af sjelfva uppslaget, i tillräckligt lugn sinnesstämning för att, såsom sig bör, yttra mig öfver detta ämne. Geijer är måhända den enda menniska i verlden på hvilken jag vore frestad att med behörig namnförändring använda orden hos Cicero: E r r a r e, m e H e r c u l e, m a l o c u m P l a t o n e, q u a m c u m i s t i s v e r a s e n t i r e.** Ty ehvad man må ropa mot fördomar, kan dock lyckligtvis aldrig d e n fördomen utrotas ur menniskans bröst, att den, man älskar och vördar, har rätt i hvad han säger. Men i närvarande fall är jag stadd i ett ganska kinkigt dilemma, hvarifrån till stor del den själsoro,

* Törneros afled d. 20 jan. 1839.

** »Sannerligen, jag vill hellre fara vilse med Plato än tänka rätt i sällskap med den stora hopen.»

hvaraf jag en tid bortåt varit plågad, torde härflyta. Jag är full af fördom i afseende på person och sak; af fördom i hjertat för den ädle mannen, sådan han i botten är; af fördom i mitt tröga förstånd för honom, sådan han visat sig förr i tal och skrift; men mot honom, sådan han visar sig nu. Härutinnan är jag, som du vet, ingalunda ensam; vi kallas legio, förty vi äro många. Om Geijer sjelf i viss mening kan säga att han aldrig i sjelfva verket tillhört något parti, så tillhör dock ett stort parti honom, hvilket har svårt att orientera sig i hans nya Credo. Ja, när jag af pligt känner mig manad att i tal och skrift taga till det kritiska besticket, känns det som applicerade jag dess sonder och skalpeller på mig sjelf... Liksom hvar och en som värmt sig vid hans öppna, lefvande hjerta, kunde jag i första ögonblicket ej annat än studsa, då han gaf hvem som helst lof att kalla hans förändring ett 'affall från sig sjelf'... Ja, jag vore nästan frestad att påstå att intet affall skett, att han är densamme, som för tio eller tjugo år sedan. Men...»

Törneros hade rätt; Geijer var densamme, men — den »gyllne trefnadskedjan» var icke dess mindre brusten och den gamla kretsen blef aldrig mer fullt hvad den varit. Det ömsesidiga förtroendet hade fått en nästan ohjälplig rämna, och hur mycket man än med bästa vilja å ömse sidor bemödade sig att öfverskyla detta och iakttaga de vänskapliga former som blifvit en vana, återfick samlefnaden ej mer den idylliska otvungenhet som utgjort dess största behag. Den oinskränkta öppenhjärtigheten hade fått lämna rum för en ängslig försiktighet; af idel grannlagenhet och fruktan att såra vågade man knappast någonsin oförbehållsamt uttala hvad man hade på hjärtat. Resultatet blef ett tvång, som alla kände, men ingen ville öppet erkänna. Geijer själf, ännu uppfylld och buren af den exalterade stämning som är oskiljaktig från hvarje stor andlig frigörelse, var otvifvel-

aktigt just vid denna tid mindre känslig för den förändring den andliga atmosfären i hans omgifning undergått, än han sedan blef, då ensamhetskänslan gjorde sig mera gällande och han började inse huru djupa och svarläkta de sår i själfva verket voro som han i kampens första hetta både gifvit och mottagit. Men så mycket starkare inverkade den inträdda temperaturförändringen på hans hustru. I dylika fall är det ju alltid kvinnorna som få draga den tyngsta bördan — och Anna Lisa Geijer hörde till de kvinnor som utrustats med sällsynt fint gehör för alla de lifvets små dissonanser hvilka lämna mindre musikaliskt känsliga öron oberörda. Själf har hon i ett bref från denna tid liknat sin själ vid en »eolsharpa, vibrerande för minsta fläkt». För henne, liksom för Malla Silfverstolpe, var vänskapen ett slags religion, en verklig passion — så mycket starkare hos henne, därför att hon i detta fall var vida mera exklusiv än den nästan ofattligt vidhjärtade väninnan, hvars valspråk nästan kunde sägas vara: »seid umschlungen, Millionen!» och hvars sympatier knappast hade andra gränser än hennes bekantskapskrets. Anna Lisa var i alla afseenden en förnämare, skyggare, mera reserverad natur än den impulsiva, naivt öppenhjärtiga Malla; men i förmågan af obegränsad, svärmisk hängifvenhet för dem hon en gång skänkt sin vänskap och sitt förtroende stod hon henne ingalunda efter, och den smärta hon erfor genom den förstämning — till någon öppen brytning kom det aldrig — som efter »affallet» störde förhållandet mellan henne och de så trofast älskade vännerna, hade något af kärlekssorgens intensitet i sin bittra besvikenhet. Egentligen kunde hon aldrig fatta att de människor, som känt och älskat Erik Gustaf allt ifrån hans ungdom, nu med ens kunde ställa sig så främ-

mande och oförstående gent öfver en utveckling som hon med kärlekens intuition länge känt och anat. Han var och blef ju dock densamme som han alltid varit! — Hvilka politiska åsikter han omfattade eller uttalade var ju — ur den äkta kvinnliga logikens synpunkt — under sådana förhållanden egentligen absolut likgiltigt. Att vännerna ej voro af samma åsikt blef en af hennes lifs smärtsammaste och mest öfverraskande erfarenheter.

Det är betecknande för situationen att i den stora samling bref och biljetter från Anna Lisa Geijer till Malla Silfverstolpe som blifvit bevarade, och i hvilka man nästan dag för dag under tiden från 1817 till 1859 kan följa tvenne varmhjärtade och sällsynt själfulla kvinnors utveckling och växande förtrolighet, det endast finnes några få blad från dessa upprörda år, då deras vänskap genomgick det stora eldprof som den dock till sist skulle bestå med heder. Men dessa få blad äro vältaliga nog, och det är därför jag velat meddela dem här, som bidrag till det »Geijerska affallets» inre historia om de handlande personernas karaktäristik.

Litteraturbladets första häfte utkom, som bekant, den 5 februari 1838. Redan detta häfte väckte ett oerhördt uppseende, då utgifvaren däri öppet bröt mot många af Uppsalarenlärighetens heligaste dogmer, samt — som det tycktes — anslöt sig till ett politiskt parti hvilket inom de akademiska kretsarna hittills betraktats som i det närmaste samhällsfientligt. Det hela verkade — enligt Geijers eget, ofta citerade uttryck — »som ättika i mjölk» och »skar sig till alla sidor». Men Anna-Lisa hade ännu ingen tanke på att denna sönderdelningsprocess verkligen skulle kunna sträcka sig till det fridlysta område, där hon hittills alltid varit van att finna sympati och full

förståelse. Efter landshöfding Järtas långa bref till Geijer af den 20 februari* och sedan hennes eget förmedlande och försonande bref till fru Järta — det rörande bref, där hon, »under heta tårar», ber Järta att »dock ännu hoppas något af Geijer, sedan han fått tala till punkt» — ej medfört det svar hvarpå hon hoppats, är det helt naturligt hos Malla hon nu, som så ofta förr, söker tröst. I en af de små trekantiga biljetter som så ofta burit bud dem emellan frågar hon ifrigt om de träffas hos Schröders i afton — ämnar Malla sig dit? — »Komma vi ej tillsammans där, måste jag ända på något sätt träffa dig i dag. Fru Järtas bref var mig så påkostande att jag längtade få gråta ut vid ditt bröst! Jag gjorde det i stället i min hufvudkudde, sedan jag lagt mig i går...» Hon hyser tydligen ännu ej ett tvifvel om att Mallas sympatier helt och hållet måste vara på hennes och Erik Gustafs sida. Äfven i andra bref från såväl henne som Geijer från denna första tid ser man tydligt nog att ingen af dem på allvar befarade någon verklig brytning med de gamla vännerna till följd af hvad som inträffat. Men hvarje nytt nummer af litteraturbladet verkade som en spränggkil och vidgade den till en början omärkliga rämnan.

Den tolfte mars, i ett »fruktansvärdt yrväder», skrifver Anna-Lisa att vädret omöjligt kan bli »så förtvifladt» att hon och Erik Gustaf ej kunna komma till Malla på aftonen, om hon vill taga emot dem... Jag längtar åter obeskrifligt efter eder — efter att höra era kära röster, höra er tala!... Jag har dessa sista dagar haft en så plågsam känsla af E. Gustafs recension öfver Atterbom!... Jag finner den i så mycket

* Se Wirsén, Järta och Geijer, Sv. Akad. Handl. Del XIV, sid. 209—227.

förträffligt — men hade så gerna velat plocka bort flera taggar, emedan jag sjelf är så ömtålig för sådana!...»

Man kan ej annat än önska att Geijer verkligen anförtrott detta kärleksvärf åt hennes mjuka, vänliga händer. Recensionen skulle ej förlorat därpå och mycket onödigt lidande hade kunnat undvikas. Ty taggarna stungo djupare och vållade mera smärta än Geijer hvarken tyckes ha anat eller förstått, än mindre haft för afsikt — och äfven den, för hvilken Geijers minne är mest dyrbart, kan ej annat än beklaga att han i detta fall, hänförd af ifvern att få uttala mycket som länge legat honom på hjärtat, sköt betydligt öfver målet och gent öfver sin gamle, i grunden alltid så varmt afhållna ungdomsvän visade en brist på finkänslighet och skonsamhet som måste förvåna, framför allt hos en människa i hvars karaktär godheten var ett så framstående drag. Men föga känslig som han själf var för liknande angrepp, hade han egentligen ingen föreställning om huru hårdt hans egna hugg ibland träffade. Att Atterbom äfven i grunden insåg detta, syntes bäst af det vackra och ädla sätt hvarpå han — trots den smärtsamma sinnesrörelse, åt hvilken han i förtroliga bref gaf rörande och naiva uttryck — mötte det oväntade angreppet. Recensionen öfver Atterbom intager för öfrigt en jämförelsevis underordnad roll i den rad af flammande proklamationer af en ny trosbekännelse som fyller Litteraturbladets sidor under de följande åren, och af Geijers politiska meningsfränder eller vedersakare torde den på det hela varit tämligen opåaktad. Men man kan lugnt våga den gissningen att dess omedelbara verkningar inom den Geijer-Silfverstolpeska umgängeskretsen vore vida starkare än de som frambragts af

någon af de föregående artiklarna. Det är nog ingen tillfällighet att den förut så flitiga och förtroliga korrespondensen mellan fru Anna-Lisa och öfverstinnan Malla just under de följande månaderna inskränkte sig till två eller tre helt och hållet betydelselösa meddelanden om praktiska angelägenheter. Först i juni 1839 skrifver Anna-Lisa till sin »goda Malla» — begynnelseorden hade förr haft en betydligt varmare klang —:

»... Får jag be dig att få låna 'Nytt Ett och Annat' och 'Om Falsk och Sann Upplysning' af Geijer? — Det har påkommit mig en just att jämföra den d å v a r a n d e Geijer med den n u v a r a n d e! — Kanske ä r det ändå ännu alltjemt densamme Geijer? — Jag kommer så ofta ihåg Törneros' ord, att han ville taga den f o r n e Geijer i försvar inför den n y e. S k u l l e det således vara en verklig skilnad? — Eller någon annan skilnad än den färgskiftning som tiden helt naturligt medför hos alla verkligt progressiva naturer? ... Detta är nu ett bland föremålen för mina ensliga stunders grubbel ...»

Till hvilket resultat detta grubbel förde, meddelar hon ej. Under de båda följande åren växlas endast då och då vänliga biljetter, utan allmännare intresse, men som dock visa att umgänget alltjämt fortfar med en viss yttre förtrolighet. Man lånar hvarandra som vanligt silfver till större bjudningar och stämmer möte hos gemensamma vänner — men några hjärteutgjutelser förekomma ej mer. Hela tonen har blifvit en annan, vida artigare och mera konventionell än förr.

Det är först i februari 1841 som det för första gången på länge kommer till en allvarlig förklaring mellan de båda vännerna — och nu komma Anna-Lisas ord med ett skälfvande, brådskande tonfall som vittnar om att de flyta ur ett länge öfverfullt hjärta. Under en hos fru Silfverstolpe tillbragt afton ha ömtåliga ämnen

bragts på tal; Geijer har blifvit häftig och förifrat sig — han har trott sig finna att Malla missförstått hans bevekelsegrunder — och följande morgon skrifver den upprörda Malla för att förklara sig. Anna-Lisa svarar omedelbart:

»... Tack min goda vän, för dina förtroliga rader. Mer än väl vet jag att du är bland dem som åtminstone förstå renheten i E. Gustafs uppsåt — och i dessa tider är det mycket nog!... En gång sade jag dig att jag trodde att landshöfding Järtas och Lindblads omilda omdömen om Litteraturbladet inverkat på dig — jag erkänner att det var mig ett slags tröst att tänka att så mörka föreställningar kommo från andra än dig sjelf. Om du minnes, så var då fråga om att Geijers så kallade affall bland mycket annat ondt äfven förorsakat fönsterinslagningarne i Stockholm 1838,* tidningarnes tilltagande oförskämdhet m. m., m. m. Jag erkänner att jag gjorde dig den beskyllningen med hjärtklappning och humeur — jag var då ännu så ovan att behöfva uppträda som plaideuse för Geijer och hade svårt att fatta att hans vänner i Upsala så med ens förlorat allt förtroende till hans förstånd. Nu deremot är jag resignerad och ser tydligen att det intresset han nu mer inger är det man skänker en ädel fantast, hvars motiver man ej misskänner men hvars blinda nit och obetänksamma handlingssätt man med vemodigt deltagande åser, såsom skadeligt för både samtid och efterverld. — Jag skulle ljuga om jag sade att detta förhållande intet kostade på mig — men jag får trösta mig med att det vore ännu mer påkostande om jag delade deras öfvertygelse som så tänka. I småsaker har jag ofta funnit E. Gustaf obetänksam. I större och vigtigare saker har jag, Gud vare innerligt lofvad, ännu mitt hela förtroende till honom qvar och hoppas att Försynen ej hos honom nedlagt så mycket snille, ett så stort och ädelt hjerta, för att endast vålla skada. Att han ofta sårar sina vänner erkänner jag och det erkänner han äfven sjelf. Kanske är han genom ett alltför stort förtroende

* Demonstrationerna med anledning af domen öfver den för majestätsbrott åtalade Crusenstolpe.

å deras sida bortskämd — det blir då nu att lära sig lefva efter en annan régime, som kanske hör till hans andeliga uppfostran! — Ingen vet bättre än jag huru mycket afseende E. Gustaf fäster vid sina motståndares meningar och åsigter. Också kan jag väl säga att det nu var första gången — efter tre år — som jag hörde honom bryta ut med humeur och bitterhet, hvarför du tyvärr råkade blifva ett oskyldigt föremål. Hvad de öfriga af hans vänner och kamrater här beträffar, är det min fulla öfvertygelse att de ej i det fallet ha skäl att beklaga sig öfver honom. Att han 'skadat Akademien och nedsatt Lärarnas anseende inför Ungdomen' tror jag gudskelof ej. Så beroende af en enda får väl ej en hel Lärarepersonal vara — det måste komma an på hvar och en enskild att göra sig så aktad som han förtjenar. G. har antydt brister i sjelfva Uppfostringsväsendet och dess Institutioner — aldrig apostroferat eller utpekat någon personlighet såsom oduglig — Och är det aktningsvärdt att conseqvent vidhålla sina en gång fattade åsikter och meningar, så ha ju de framför honom så stora företräden att de visserligen ej behöfva känna sig nedsatta!!...

»Den beskyllningen att G. hvarken kan eller vill göra sig förstådd, är en hård dom. Jag deremot påstår att de som säga så hvarken kunna eller vilja läsa hvad han dessa år skrifvit! Att i tal och skrift till höger och vänster inlåta sig på ett personligt försvar — då så många och korsande omdömen om hans handlingssätt varit rådande — hade varit både en förlorad tid och ett fruktlöst bemödande — men visserligen kunde hans vänner kanske med skäl fordra att han för dem under förtroliga samtal förklarade sig och ställde sina motiver i en klarare dager. Men huru väl veta vi ej alla att allt talande och utbredande om sig sjelf är honom motbjudande och att han aldrig rätt kunnat förmå sig dertill ens med sina aldrabästa vänner så som de önskat! Hvarför begära att han skall vara något annat än Geijer? — Det jag hoppas till Gud han intill sin sista dag är och förblifver, om han än må synas aldrig så obegriplig!! — Hvarför skall jag tycka att jag begriper honom — jag, som är så olärd? — Jag har hittills aldrig funnit att någon af hans

handlingar härflutit ur annat än den renaste källa — och så fort jag fattar hans motiver måste jag väl ock förstå hans handlingssätt — NB. om jag har förtroende till hans förstånd — det är ej nog att endast tro på hans génie. En efterverld får fälla utslaget huru han fyllt sin mission, i den anda han sjelf fattat den — jag bekänner att jag är nog lycklig att tänka på den domen utan räddhåga. Ej som föreställde jag mig att hans bestämmelse är att sjelf uträtta stora ting eller upplefva stora frukter af sitt sträfvande, — att han personligen skall kunna utföra serdeles mycket. Det tror han ej heller sjelf och har hvarken begärt eller önskat sig ett blindt förtroende af någon menniska, liksom han så många gånger sagt att Den nog skall komma en gång som gör det tusende gånger bättre än han. Men min fasta öfvertygelse är att han ej lefvat förgäfves, just i hvad som nu kallas hans obegriplighet!

»Af denna bekännelse ser du att jag är mindre att beklaga än du tror, ehuru jag visserligen medger att den atmosphère som nu råder omkring oss för ingen del är min bästa lifsluft. Jag har en instinct som säger mig att både min och E. Gustafs närvaro förorsakar tvång bland våra vänner här — det slags tvång som ålägger en skyldigheten att hålla god mine, då man likväl innerst är högeligen missnöjd och obelåten. Jag deremot finner det vara en skyldighet att så mycket som möjligt å ömse sidor bespara oss det obehaget — isynnerhet om allt detta ensamt är Geijers fel, som jag så ofta hört förmenas. Att denna dimma af missförstånd egentligen råder här i Upsala är, som sagdt, en olycka — att den kunnat undvikas genom att G. aldrig på detta sätt uppträdt kan väl vara möjligt — men då hade han ej heller varit Geijer, som hvarken är eller någonsin blir någon Diplomat!

»Emellertid har nu detta namn, som en gång var en lösen för allt som var stort, godt och ädelt, i stället blifvit en Symbol för Ofred och Missförstånd — som ofta synes mig hårdt, fastän jag sväljer min harm och tänker: 'det skall väl så vara!' — Att jag ej kan tro honom ensam vara skulden till allt är ju både förlåtligt och lyckligt. Af hjertat vill jag ock förlåta dem som göra honom den beskyllningen, väl vetande att de sjelfva värst lida deraf. Att Geijers närvaro måste vara dem

en verklig plåga förstår och ursäktar jag, då jag af allt som säges och skrifves har de påtagligaste bevis att hans satser har anses ej allenast skadliga utan nära nog d å r h u s m e s s i g a. Jag känner på mig sjelf huru det skulle smaka att komma derhän med den jag vänjt mig vid att beundra och högakta. I många fall tycker jag dock att det är verklig b r i s t p å g o d v i l j a att undersöka om det ej k a n ligga något annat än popularitetsjägeri, nyck eller hugskott till grund för ett dylikt handlingssätt af ett sådant hufvud och ett sådant hjerta som hans! Geijer deremot behöfver ej pröfva halten af d e r a s meningar — han har sjelf tillräckligt länge omfattat och idisslat dem och som han säger g e n o m v a d a t alla dessa stadier till dess han slutligen nödgats erkänna att han ej på d e n vägen kunde finna hvad han sökte. Att s ä t t e t hvarpå han uttalat detta sårat dem p e r s o n l i g e n är och förblifver ett evigt varieradt thema som ännu är långt ifrån utspelt — men detta gör dem ock oförmögna att skåda rätt djupt i sjelfva s a k e n. Då de nu emellertid så conseqvent vidhålla detta gamla, hvars innehåll Geijer länge sedan uttömt och hvartill han aldrig vill återkomma, då hjelper ju inga discussioner. Man kan vara öfvertygad att de nära nog anse under sin värdighet att taga minsta notice om satser hvilka stå i ringaste rapport till t. ex. Aftonbladets påståenden, eller n å g o t som kommer från det håll som nu kallas O p p o s i t i o n — öfver hvilket de nu med en mun ideligen ropa sitt 'korsfäst!' i den tro att de dermed bäst tjena sin Kung och sitt Fadernesland — hvilket Geijer åter tror vara ett s t o r t m i s s t a g, nota bene då denna 'opposition' har på sin sida både G r u n d l a g e n och den M o r a l i s k a R ä t t e n — som tyvärr ej sällan varit fallet. Den som i Geijers vare sig tal eller skrift påstår sig ha funnit minsta skugga kastad på Majestätet eller Dynastien s ä g e r e j s a n t. Den tactique som länge brukats här i Upsala, att nedsätta och mocquera sig öfver Kronprinsens* l i b e r a l a t e n d e n s e r o c h r i k t n i n g, har Geijer alltid funnit både skadlig och oädel. Är d e t t a att fortifiera det b e s t å e n d e, så förefaller det mig visserligen som en o b e g r i p l i g politique! — Nej, mig må förlåtas om jag håller mig vid d e n slags loyauté som Geijer

* Den blifvande Oscar I.

såval i tanke som handling hyllar, och om jag tror att hvarken Upsala Akademi eller Sveriges Rike skulle förlora på att den gjorde sig mera allmänt gällande. Och om jag skulle tro att Geijer i dessa stora och vigtiga ting har både vidare blick och rymligare bröst än hans motståndare, så ber jag derför ingen om ursäkt — men lofvar dock att hädanefter behålla det för mig sjelf. Dig min goda vän måste jag dock nu bedja om ursäkt för att jag så länge uppehållit dig — men en så god vän som dig kan det kanske intressera att få litet reda på mitt inre, som jag annars ej gerna utställer zum Schau för andra än dem som tro sig förstå att Geijers motiver och handlingssätt ej kunna stå i rak motsats till hvarandra. Jag vet nog hvar jag skall finna sympatier i detta fall, ehuru det gör mig hjerteligen ondt att de nu ej finnas i Upsala. Men jag har på gamla dagar blifvit Optimist och hoppas ännu att dimman i sinom tid skall skingras.

Din alltid trofasta
A. Lisa.»

Så alldeles utan »hjärtklappning och humeur» har väl detta äkta kvinnliga, i så många afseenden karaktäristiska bref ej kunnat skrifvas - därom vittnar själfva handstilen i sin brådstörtade ojämnhet och nervösa flyktighet - men det var ett mer än vanligt varmt och älskande hjärta hvars häftiga slag kommo handen att darra och redan tidigt följande morgon, efter en sömnlös och orolig natt, satt Anna-Lisa åter vid skrifbordet för att sända Malla ytterligare några rader. Hon skref:

»Min goda, min älskade vän! Jag ämnade sjelf gå till dig i dag, men törs ej, då det blåser och snögar så svårt. Derför måste jag skriftligen bedja och besvärja dig att för Guds skull ej tro att jag är ond! — Jag vill blott fråga dig, min goda kära Malla, om du tror att det vore möjligt för Geijers hustru att ej vara partisk? — Att du å din sida är det för dem af dina vänner som du tror vara de lidande och förorättade, är vackert och dig värdigt. Alltså, älskade vän, låtom oss upphöra med onyttiga bevis

för och emot; det blir ändå alltid något ord sagt som gör ondt efterat. Jag är ända så säker att inga af Eder, mina goda trofasta vänner, ville bringa mig från den punkt af orubbligt förtroende till E. Gustaf hvarpå jag står — ty då vore jag sannerligen bra litet 'afundsvärd'. Hurudant ända mitt hjertelag evigt är och förblir mot dem som förlorat detta förtroende skulle jag gerna vilja visa, men det tjenar ej mycket till. Emellertid måste du tro att jag räcker min hand lika varm som någonsin, midt öfver detta svalg af olika meningar och missförstånd! —

Din evigt trofasta
A. Lisa.»

»Den lilla medsända hyacinthen skall kanske säga dig bättre än något bref huru jag i denna stund är sinnad mot dig!

Den »lilla hyacinthen», uppdragen med öm och ängslig omsorg i Anna-Lisas eget soligaste fönster, borde väl, tyckes det, hafva varit en budbärare hvars rörande och försonande språk funnit genklang i öfverstinnan Mallas känslofulla och lättrörda hjärta. Men dels var detta hjärta för tillfället, som hon själf skulle ha uttryckt sig, fortifieradt mot dylika vekare anfäktelser genom en uppriktig och osjälfvisk förtrytelse å andra, enligt hennes förmenande, förorättade vänners vägnar, dels innehöllo utan tvifvel Anna-Lisas af sinnesrörelse vibrerande utgjutelser flera »taggar» än hon själf anade. Mallas svar har tyvärr ej blifvit bevaradt; men af den metodiska noggrannhet hvarmed hon indelat Anna Lisas bref i ordentligt numrerade och annoterade paragrafer, afsedda att i tur och ordning behandlas, kan man i alla händelser sluta sig till att det icke talat den impulsiva känslans och tillgifvenhetens språk. För Anna-Lisa blef det en stor och smärtsam missräkning — så smärtsam, att hon i sin ensamhet — Geijer befann sig vid denna tid i Stockholm, vid riksdagen — rent af grubblade

sig sjuk däröfver och måste intaga sängen. Och då hon slutligen, flera dagar senare, verkligen besluter sig för att ännu en gang skrifva, drifven af ett oemotstandligt behof att om möjligt göra sig fullt förstadd af den afhållna väninnan, bär brefvet, både i stil och innehåll, de tydligaste spår af kroppslig mattighet och andlig förstämning.

Under tiden hade för öfrigt något inträffat som ytterligare upprifvit de knappast läkta såren. Atterboms poem »Röst ur Stugan» hade utkommit i det konservativa »Svenska Biets» februarinummer, och ehuru författarens namn ej var angifvet, kunde åtminstone inga inom Uppsalakretsen betvifla dennes identitet, lika litet som diktens tillämpning på Geijer och dennes förklaring att den akademiska »Stugan» numera blifvit honom »för trång». Skadeglada kommentarier ha säkert icke saknats och mer än ett återljud af desamma ha säkert uppfångats af Anna-Lisas ömtåliga öron. Som bekant var Atterbom själf, i sin finkänsliga hjärtegodhet, ytterst ängslig för att uttrycket:

»Men klagar någon i min stuga
att han ej i det nästet trifs,
hvad kan jag göra, mer än buga,
med höflig vink, att utväg gifs?»

— af Geijer eller hans närmaste skulle uppfattas som en bokstaflig antydan att de ej längre voro välkomna i hans hem, »hvilket ju på intet sätt var meningen, då det hela endast borde tydas symboliskt.» Man känner den långa brefväxlingen mellan honom och Beskow i denna anledning, samt att hans ömtåliga samvete ej lugnades förrän han privat meddelat sig med Geijer och för denne fått klargöra poemets »verkliga



Anna-Lisa Geijer.

Porträtt i olja, utfördt af H. Lilljebjörn. Tillhör grefve K. Hamilton.

syfte och innebörd». Härom hade Geijer tillskrifvit sin hustru — och det är på detta bref hon syftar, då hon sent på måndagskvällen, medan den öfriga Uppsala-societeten är på stor souper på Slottet, i sin »vadderade morgonrock», sätter sig att skrifva till Malla, hvars långa bref hon föresatt sig att nu ändtligen punkt för punkt besvara. Hon vidrör först sitt illamående, som dock skänkt henne en »välkommen förevändning» att uteblifva från Slottsbalen, och fortsätter därpå:

. . . Jag har derför god tid att i ro tala med min goda Vän och besvara ditt sista meddelande. Den svåra hufvudvärken, hvarefter böljorna ännu ingalunda lagt sig, har hittills hindrat mig från att redigt nedskrifva mina tankar — som det visserligen vore bäst att jag behölle för mig sjelf! — men du har ju godhetsfullt uppmanat mig att uppriktigt vända ut och in på mig sjelf och jag nekar ej att det kan medföra en lättnad att få tala ut i ämnen som ligga mig så tungt på hjertat. Innan jag svarar på ditt bref vill jag dock litet uppehålla mig vid det medföljande från E. Gustaf. Jag skulle egentligen ej sända dig detta bref, då jag är viss att det gör ett obehagligt intryck på dig — men det hör till följden af de föregående, såväl från honom som mig, och det må derför fortsätta ut-och-invändningen, hvilken jag hoppas jag aldrig behöfver ångra inför en sådan vän som du. — Hvad som Atterboms verser beträffar, så lära de således nog ha djupare rötter än jag trodde — och det märker jag äfven klart, då jag nu åter genomläser dem. Han må för öfrigt säga hvad han vill, så äro de dock riktade mot Geijer, emedan ingen annan af 'Nationens Män' lär ligga honom så serdeles om hjertat*. Men — kanske

* Syftar på Atterboms förklaring att han i sin »stuga» gärna välkomnar alla verkliga

— »vänner
som dela klang och sympati
men vördsamt ber »Nationens Männer»
att gå min stugudörr förbi . . .»

du ej tror mig då jag *försäkrar* dig att dessa verser, långt från att *gräma* mig, som mången tror, i stället lyft en *tung sten* från mitt hjerta!! — Det gör mig *godt* att den käre, gode, hederlige, stackars Atterbom *ändtligen* gifvit sin förtrytelse öfver E. Gustafs hårdhändta medfart luft och dermed inför min i detta afseende — jag menar i afseende på *Geijers recension* — mycket ömtåliga känsla, i någon mån qvittat med Geijer. Kanske har det äfven beredt honom sjelf en lättnad och förskaffat honom — som han ju sjelf antyder — uppmuntran af likasinnade vänner. En hvar som känner honom och lärt sig för lifstiden värdera och älska honom *sådan han innerst är*, unnar honom väl af hjertat allt hvad som i minsta mån kan glädja och tillfredsställa honom! Jag har nu endast i tysthet en fruktan att han med detta kanske ånyo retar sig på de af honom så fruktade och afskydda *publicisterna* — och i så fall är nog ej hans »stugas» trefnad tillräcklig för att skydda honom för mélancholie och missmod — det är det bedröfligaste! —

»Nu till ditt bref. Hvad jag yttrade angående *Lindblads* omdöme öfver Geijer gällde *endast* hans uttalanden i början af Litteraturbladet. Att han *nu* står fullkomligt *på Geijers sida* vet jag mer än väl, liksom att det gör honom ondt att hans vänner i Upsala ej vilja flytta sig en hårsmån ur den fåra hvari de sedan lång tid tillbaka kört fast, så i politiskt som litterärt afseende. Denna Lindblads förändrade åsigt var väl till en början en följd af *Almqvists* inflytande — men Almqvist ingaf honom då på samma gång ett *slags misstroende mot Geijer*, som ofta frambröt. Nu, då Almqvists inverkan på Lindblad försvagats, har Geijers *omedelbara* inflytande (som dock alltid tidtals fört Lindblad med sig!) fått mera oinskränkt välde. Jag kan ej neka att detta för mig haft ett stort interesse och att det för mig känts obeskrifligt godt och upplyftande att tala i dessa ämnen med Lindblad — ehuru vi äro bra olika! — *han*, genialisk, eldfull och lätt hänförd — *jag*, tung till själ och lynne och — *ej* lätt hänförd. Derför faller det sig ofta nog så — som jag äfven uppriktigt sagt Lindblad — att jag ingalunda är säker att han alltid *förblifver* i denna stämning i afseende på Geijer — men det får framtiden utvisa!

»Du frågar hvilka som äro Geijers 'motståndare'? — Jag menar med denna benämning ingen som vill honom direkt illa eller personligen söker skada honom, utan dem som hysa motsatsen till hans åsigter och så vidt de förmå strida mot honom för sina egna. Och då tyckes mig sannerligen som kunde jag nämna samt och synnerligen hans vänner här. Flera af dem hafva i skrift, andra i tal, högt uttalat sitt ogillande — och ehuru du säger att du ej utom i Minerva funnit något orättvist sagt om Geijer, så påstår jag att mycket, rätt mycket sådant blifvit både sagdt och tryckt — både af Palmblad, Fahlcrantz, Hvasser och — många andra! Men jag är ej den som bör påminna om detta, då E. Gustaf sjelf aldrig kommer ihåg det längre än han ser bokstäfverna i det som skrifvits. För min del har jag ett slags tröst af att komma ihåg att dessa Herrar visst icke varit några tysta martyrer för Geijers första hårda utfall — att det var hårdt vill jag gerna medge, och det låg i sjelfva sakens natur vid en sådan mouvement af honom! — men han lemnade sig ju också frivilligt åt deras ogillande och sade dem öppet att han intet bättre begärde än att de skulle vederlägga honom och sålunda åtminstone komma i något slags rörelse. — Huru de verkligen lyckats i detta och om sättet varit det rätta förmår jag ej bedöma. Men att de aldrig rätt förstått att Geijers mening varit att ej svara dem med annat än att troget hålla sig vid sin sak, hvilken han ansåg bäst tala för sig sjelf, det — — — midt i föregående mening blef jag afbruten — och ber om ursäkt för dess oreda så till form som innehåll — liksom jag fruktar hela brefvet alltför tydligt bär spår af den yrsel som betungar mitt hufvud! — — —

»Tisdag morgon. Jag vet alltför väl att du beskyller Geijer för att ej ha utredt hur han vill ha det och att han ännu ej satt något bättre i stället för det han vill ha bort. I min enfald tycker dock jag att jag rätt väl förstår, af hvad han under dessa år skrifvit, hvad han önskar och eftersträfvar, samt att han rätt tydligt påpekat hvari det bristfälliga består! Men att han ensam skulle vara den verkställande har väl aldrig fallit honom in och kan väl ej heller rimligtvis begäras. Allt

nog om det varit hans bestämmelse att blifva Härold för en friskare och yngre tid. 'De komma väl efter, som skola göra 't!' — Har kanske icke Atterbom, som nu icke vill höra talas om en ljusare framtid, sjelf varit en Härold för en annan, naturfriskare och ungdomligare riktning i poésie och litteratur? — Och gick väl detta alltid så modest, tyst och stilla till? — Slå opp Phosphoros och Polyfem och se med hvilket hån och begabberi det då gällande, beundrade och bestående, angreps! — Jag trodde väl aldrig, der jag då satt i min vrå, ofta under tårar af harm, att jag i en framtid skulle komma att så innerligt hålla af sjelfva Anföraren för detta angrepp mot mina stora Idealer. Och nu! — — tror jag fullt och fast att hans mission icke varit förgäfves och att hvarje tid af brytning och framflyttning måste åtföljas af oro och jäsning. — Atterboms versar antyda i mitt tycke just att han och de med honom liktänkande stå i en skef ställning till sin samtid. »Stugan» är ej bygd på den rätta grunden om man der ej med godt hjerta äfven kan välkomna folk med skilda åsigter och tänkesätt — ja, då är hon ändå sannerligen 'för trång'! —

»Jag skulle vilja säga något om Törneros' bref,* (som du åberopar,) om jag ej vore rädd att du alltför mycket skulle ogilla mig — och derför vill jag dock ogerna utsätta mig, fastän jag väl redan i det föregående visat ett rätt stort courage i den vägen. Dock — om sjelfva brefvet har jag ej hjerta att säga något och bör ej heller säga något. Sådant dömes så olika efter de olika synpunkter hvarifrån man uppfattar saken. Men — — att det brefvet stod i den samlingen — det gjorde ett så svårt intryck på mig att jag länge hade ondt deraf — ej så mycket derför att det innehöll klander öfver Geijer, men derför att det tycktes vara infördt med ett slags skadeglädje, för att rätt visa all-

* »Bref och Dagboksanteckningar» af Adolf Törneros utgåfvos första gången 1840, ett år efter hans död, af E. A. Schröder, hvilken dock, som senare jämförelser fastställt, underkastat dem en betydlig »omredigering». Brefvet ang. Geijers affall återfinnes i den nya, af R. Bergström 1891 utgifna upplagan, s. 476—490. Bergström har ej kunnat upptäcka till hvem detta bref ursprungligen skrifvits.

mänheten huru en så snillrik man som Törneros dömde om Geijer. Och — hvad tron I väl alla, mina vänner, om I viljen vara rätt uppriktiga, att Törneros sjelf skulle tyckt om att ett sådant bref, i en harmfull stund skrifvet till en förtrolig vän, efter hans död blifvit offentliggjordt och tryckt? — Ser det ej ut som vore det infördt mera som ett stöd för deras påståenden som utgifvit samlingen än för att proklamera den Dödes egna åsigter, hvilka han ju medan han lefde ej fann lämpligt att offentligen uttala? — Hvem vet väl till hvad ståndpunkt han kunnat upparbeta sig om han fått lefva, eller till hvad uppfattning af sjelfva saken han kunnat komma? — Min första känsla då jag läste det brefvet var Sorg — ej derför att ett enda ord deraf var sig nytt eller oväntadt, men först derför att det visade de efterlefvandes ifver att få producera det och sedan derför att det genast föll mig in att detta säkerligen skulle ge lastarenom rum och på annat håll framkalla commentarier och reflexioner som skulle profanera detta för mig så helgade minne. De uteblefvo ej heller — och det var kortsynt att ej förutse det. Jag hörde ingen som ej gaf det domslutet att det brefvet både skadade den aflidnes minne och deras anseende som funnit nödvändigt att införa det. Erik Gustaf var den ende som ej klandrade detta steg — och sällan har jag funnit honom älskvärdare och större än just vid detta tillfälle —! —

»Då jag talade om 'Sympathier', så var det endast i afseende på Geijers kamp för hvad han anser vara det rätta. Att jag i många andra fall finner sådana här i Upsala vet jag, Gud vare lof, mycket väl, ehuru det visserligen bittert kostar på mig att här ej nu mera om honom med någon kunna tala rätt 'aus dem Herzen' — samt veta att här den meningen råder — nästan som ett Sacrament! — att en hvar som räknas till den s. k. oppositionen tillhör den categorie hvari Atterbom i sina verser inrangerar dem alla. Jag känner likvisst personer af denna trosbekännelse för hvilkas caractèrer och handlingssätt jag hyser den djupaste vördnad och vet förvisso att de ej ha mycket gemensamt med Aftonbladet, Crusenstolpe m. fl. — Min öfvertygelse är ock att man ej förbättrar de senare eller bringar

dem på andra vägar genom att pocka på att de ha orätt i allt — det de dock sannerligen icke ha!

»Nu tar jag för denna gång afsked af min älskade Vän, med försäkran att min 'Optimisme' ingalunda är byggd på människors vishet och makt, utan allenast på Dens som väl helat större och djupare sår än denna tidens! —

Din evigt trofasta

A. Lisa.»

Stackars lilla Anna-Lisa! — Det älskande hjärtat hade nog äfven denna gång klappat för hårdt och det värkande hufvudet hade ej med önskvärdt lugn och klarhet alltid kunna finna de lämpligaste orden. Brefvet, som det kostat henne så mycken ansträngning att skrifva och som hon säkert afsändt med en känsla af lättnad och tillfredsställelse, medförde blott en ännu bittrare missräkning. Mallas svar lät icke vänta på sig — och ehuru icke heller detta blifvit bevaradt, får man en tydlig föreställning om dess ton och innehåll då man läser de af tårar fläckade, med darrande hand nedskrifna och af djupt sårad känsla genomträngda rader som Anna-Lisa redan samma kväll sände henne:

— »Tack min goda Malla för ditt svar som för mig var den strängaste läxa att ej ge mig in i en discussion som jag för det första ej är intellektuellt vuxen och för det andra allför partisk för att redigt och lugnt genomföra — som väl bäst bevisas af att det för dig synes som om jag yttrat mig förnämt och utan vänskap om Atterbom!! — Jag finner nu för sent att min hittills iakttagna tystnad både varit det rättaste och det för mig helsosammaste, helst det både i skrift och tal är mig absolut omöjligt att ej vara 'partisk' för Erik Gustaf. Jag inser nu äfven att det varit både löjligt och förmätet af mig att vilja uppträda som hans försvarerska och att jag blott derigenom gifvit anledning till misstydningar som jag gerna skulle vilja upphäfva — men ett sjelfförsvar vore ännu dummare och skulle

ej heller tjena till något, da du säkert deri blott skulle se ett nytt bevis pa Egoisme och Förmatenhet!! — Bränn för Guds skuld upp mina långa rapsodier, som endast tjenat till att ännu mer irritera dig och göra dig ledsen — och glöm att jag i min enfald kunnat tro att en sådan explication oss emellan skulle uppklarna våra ömsesidiga förhållanden och blifva en väg till sammanjemkande af våra åsigter. Jag kryper nu tillbaka i min tysta vrå, der jag åtminstone vet att jag ej åstadkommer någon förargelse.

God natt! Dröm åtminstone godt om din tillgifna

A. Lisa G.

Gärna skulle man vilja tänka sig att Malla redan följande morgon skyndat uppför Carolinabacken till Geijerska huset, för att sluta den förgratna Anna-Lisa i sin tröstande och försonande famn. Hon gjorde det emellertid ej; och den fullkomliga frånvaron af alla skriftliga meddelanden under den närmast följande tiden är ytterst vältalig. Det förefaller underligt att den hjärtevarma, högsinnade och lättrörda öfverstinnan, som vanligen blott stilla »förundrade» sig — som hon uttrycker sig i sin dagbok — öfver mänsklighetens fel och svagheter, utan att tillåta sig några omildare omdömen, just i detta fall kunnat visa sig sa omedgörlig. Hennes divinatoriska förmaga att läsa i sina vänners hjärtan gränsade, som Geijer en gang yttrat, »nästan till geni»; Anna-Lisa Geijer kände hon bättre än de flesta och borde hafva vetat hvilket intensivt lidande detta missförstand maste valla dennas för mjältsjuk självtortyr alltför benägna natur, da hon förr, i pröfvande stunder, ofta statt stödjande och uppmuntrande vid den yngre och vekare väninnans sida. Att hon nu kunnat så helt och hållet förhärda sitt hjärta gent öfver henne är sa mycket egendomligare, som hennes kärlek så väl till Geijer som hans hustru — trots allt — i grunden var

fullkomligt oförändrad och oberörd af alla yttre slitningar. Den förblef ända till hennes död en af hennes starkaste känslor, och Geijer kunde ännu sista året af sin lefnad med glad tillförsikt förklara att hvad som än förändrats och förlorats af hvad som i Uppsala varit honom dyrbart, så visste han dock att Malla höll af honom som hon alltid gjort. Men både Malla och Anna-Lisa voro i högsta grad »kvinnliga» naturer — des femmes bien femmes — och mellan fint organiserade kvinnosjälar löpa tusen subtila känslotrådar, hvilkas lagar ännu ej fullt utforskats eller fastställts af någon kvinnopsykolog. Enligt dessa lagar torde den högsta skenbara inkonsekvens ofta endast vara en till ytterlighet förfinad konsekvens. För Malla Montgomery-Silfverstolpe hade det hela lifvet igenom varit ett lidelsefullt behof att känna sig vara nödvändig för de människor med hvilka hon kom i beröring; hon ville öfverallt vara den främsta, ville vara allas hjälpare, allas tröstare, allas förtrogna och räckte också till för alla. Den, som helt förtrodde sig till henne, kunde hon också förlåta allt — och den som bäst behöfde henne blef henne för ögonblicket kärast. Anna-Lisa Geijer däremot hade en skygg och förnäm naturs hela oförmåga och motvilja för att genom den stora hopen armbåga sig fram till en väns deltagande hjärta, och på samma gång en sjukligt, ömtålig rädsla för det banala medlidande som måste framkallas genom högljudt uttalad klagan. Kvinnor sådana som hon, på en gång veka och stolta, kärleksbehöfvande och slutna, slitas ständigt mellan en smärtsam längtan efter meddelande och en lika smärtsam fruktan för att ej blifva förstådda, som vanligen kommer dem att förstummas just i det ögonblick då det varit klokast att tala. Vänskapen mellan henne och

Malla erbjöd således oändligt många möjligheter till mer eller mindre svarlösta förvecklingar, och detta var ingalunda den första — om också den utan all jämförelse allvarsammaste.

Malla Silfverstolpe hade i själfva verket under dessa brytningens år firat verkliga orgier af vänskaplig barmhärtighetsverksamhet. Hon hade fått mottaga otaliga förtroenden, haft glädjen att med sympatisk förståelse få gjuta balsam i många upprörda sinnen, förbundit de sår som Geijers ovarsamt handterade vapen slagit och med fulla händer åt alla efter deltagande törstande öst ur sin outtömliga välviljas djupa brunn. Till henne hade Törneros ännu på dödsbädden talat om sin sorg öfver den af båda lika älskade Geijers ofattliga förvandling och sitt djupa bekymmer för framtiden; till henne kom Atterbom, med hjärtat ännu blödande och skälfvande efter den gamle vännens hardhändta behandling; till henne kommo de alla, i hennes välkända salong — »detta vänskapens tempel» — samlades de alla för att utgjuta sin veklagan, uttala sina dystra profetior eller afhandla sina personliga oförrätter. Hon förstod dem alla så väl — hade det rätta ordet för hvar och en, lyssnade så sympatiskt som ingen annan och kände sig så verkligt lycklig öfver att kunna vara dem till hjälp och tröst i dessa svåra tider. Endast Geijer — som dock i hemlighet, efter hvad hon anförtrott sin dagbok, alltid var henne »dyrbarast af alla» — endast Geijer hade för henne i denna sitt lifs stora kris icke ett enda förtroligt och förklarande ord. Han ensam sökte icke hennes hjälp, han ensam behöfde henne icke — och Anna-Lisa blef allt tystare, allt mera förbehållsam. Hvem kan undra om det sved i Mallas hjärta och om något af den försmådda kärlekens bitterhet så småningom blan-

dade sig i hennes känsla för de gamla vännerna och gjorde henne hård för lidanden som de ej tillåtit henne att dela, såsom hon i tysthet trängtat att få göra? —

Därtill kom äfven att Anna-Lisa, i sin skälfvande sinnesrörelse, oförvarandes kommit att vidröra en af Mallas ömmaste och sårbaraste punkter. Adolf Lindblad var otvifvelaktigt, bland alla de »unga snillen» åt hvilka Malla Silfverstolpe på senare år ägnat ett barnlöst hjärtas halft moderliga, halft svärmiskt erotiska, men alltid osjälfviska och uppoffrande ömhet, ej blott den mest genialiske och intagande, men äfven den som var henne närmast och kärast. Till honom och hans hustru — den afgudade, »evigt saknade» unge Kernells själfulla syster — stod hon också till sin långa lefnads slut i det innerligaste vänskapsförhållande — och om något torde varit henne dyrbart, så var det vissheten om hans oinskränkta förtroende. Men nu antydde ju Anna-Lisa oförbehållsamt att L i n d b l a d till henne yttrat sig beklagande öfver Uppsalavännernas konservativa efterblifvenhet! Hos L i n d b l a d, hvars harm öfver Geijers »affall» tre år förut i första hettan tagit sig uttryck, fullt motsvarande hans eldiga konstnärstemperament,*

* Målande för Lindblads stämning, liksom för förhållandena inom Uppsalakretsen vid denna tid, är hvad Fredrika Bremer i april 1838 skrifver till Böklin: — — — »Direktör Lindblad, en kvick, intressant man, men full af infall och okynnen och paradoxer, var högeligen uppbragt på Geijer för hans företag med Litt. Bladet, särdeles öfver hans ton och sätt däri, och sade allt möjligt både kvickt och orimligt ovett om honom och hans företag. Vi ha kämpat därom många timmar — — — Plötsligt greps L. af en hemlig ånger öfver att s å m y c k e t h a f ö r t a l a t G e i j e r och kände behof af att åtminstone för h o n o m s j e l f bigta detta. Han reste derför öfver Påsk till Upsala och återkom, ännu uppbragt mot Litteraturbladet, m e n h e l t v e k f ö r d e s s f ö r-

fann Anna-Lisa nu de »sympathier» som hon saknade i Uppsala. Med h o n o m fann hon det »godt och upplyftande» att tala, medan hon i Mallas sällskap, i den gamla vänskapskretsen, endast kände »tvang och obehag»! — Det var för mycket. Malla »förundrade» sig icke längre. Hon blef utom sig. Man kan knappast förvåna sig öfver att hennes bref till svar på Anna-Lisas »långa rapsodie» icke blef någon fredssignal, utan snarare en ny stridsfanfar.

Men Mallas harm var aldrig af lång varaktighet och hennes vredes utbrott voro hastigt öfvergående åskbyar, som endast rensade luften. Hon hörde till de lyckliga, som alltid äro »redebogna till försoning», äfven där hon verkligen var den förorättade parten; och i detta fall var hon säkerligen, efter den kraftiga urladdning hvari hon gifvit den länge samlade misstämningen luft, rätt ångerfullt stämd och färdig att erkänna att hon gått för långt. Att själf taga första steget och direkt närma sig Anna-Lisa föll sig kanske icke så lätt, då hon af erfarenhet visste huru långsamt såren läktes i väninnans sensitiva och inåtvända sinne. Men lyckligtvis var det

f a t t a r e och hans mäktiga och älskvärda personlighet — — — Geijer är allvarlig, men lugn. Ett våldsamt inre behof har drifvit honom och äfven afspeglat sig i tonen af hans utfall eller 'affall'. Geijers förra vänner äro mycket missnöjda just med denna ton — — — ty de se sig derigenom tillbakavisade i en vrå, der de ej vilja och ej anse sig böra stå. Förhållandet är spändt emellan parterna, men inbördes aktning och gammal vänskap håller i grunden ihop . . . Fahlcrantz och Hvasser äro de på Geijer mest förbittrade. D e l i t t e r a r a f r u a r n a h a s u t t i t s v å r l i g e n e m e l l a n, men hjelpa sig dock fram genom den godhet och hjertlighet som i all manhet utmärker dem och hela deras krets . . .» I Anna-Lisas bref får man bekraftelse på riktigheten af denna framställning.

här ej svårt att finna den förmedlande länken. Geijer kom till Uppsala på några dagars besök och Malla fick ändtligen det tillfälle till personlig uppgörelse och förklaring med honom hvarefter hon så länge i tysthet tranat. De båda gamla vännerna lyckades väl icke politiskt omvända hvarandra, men i stället blef det dem så mycket klarare att det gifves en själarnes sympati som är oberoende af dagens åsikter och trosbekännelser. Säkert har Geijer, med rösten skälfvande af den djupa känsla som i sådana stunder aldrig lämnade hans åhörare oberörda, sagt sin trofasta väninna ungefär hvad han en gång skrifvit till sin hustru: »Till vänskap hör, att man måste taga sina vänner som de äro. Jag kan ej bespara mina detta prof!» — och hon har gifvit honom rätt. Förklaringen skänkte henne »den ljufvaste tillfredsställelse» och i de vackra ord hvarmed Sophie Lindblad besvarar ett nyss emottaget bref från henne, kort efter Geijers Uppsalabesök, hör man återklangen af hennes jublande glädje öfver den skedda förklaringen. »Du har rätt!» skrifver Lindblads hustru till Malla Silfverstolpe — »Geijer är och förblir den älskvärdaste bland människor, som alla i sina hjärtan måste knäböja för, de må nu vara af med- eller motpartiet! — Han har blifvit gubbe — men på ett så älskvärdt sätt —.»

Och Anna-Lisa? — Säkert har också hon firat försoningen med glädjetårar och »ljufvaste tillfredsställelse» — och från denna stund finner man ej mer något spår af missljud i de båda vännernas korrespondens. Under den följande sommaren skrifver Anna-Lisa långa, hjärtliga bref, med utförliga skildringar från den Värmlandsresa hon då företog, och under vintern börja de små biljetterna som förr flyga från hus till hus med bud om hvarje viktigare familjetilldragelse eller bjud-

ningar och planer till gemensamma nöjen. Till det yttre var allt som det varit. Men en liten tagg satt dock alltid kvar i Anna-Lisas ömtåliga och svårt sårade hjärta och i hennes enskilda anteckningar ser man att den aldrig fullt upphörde att svida. Hon kunde icke glömma. Hennes vänskap var oförändrad i värma och innerlighet, men den hade för alltid förlorat den expansiva öppenhjärtighet, som alltid gaf sig fullt och helt utan baktanke och fruktan för missförstånd. Det är karaktäristiskt att brefven från och med denna tid allt oftare äro adresserade, ej, som förr, till »min älskade Malla!» — utan till »mina goda vänner, Malla och Gustava» eller t. o. m. till »mina kära vänner, Malla, Gustava och Charlotte».* Vänskapen hade förlorat sin svartsjukt exclusiva karaktär; den fordrade icke längre några förtroliga, hviskande samtal mellan fyra ögon, med obegränsade, endast för en enda afsedda hjärteutgjutelser. Den hade lärt sig tala ett lugnt och älskvärdt sällskapsspråk och fann sig lika väl i den vänliga kretsen kring tébordet i Mallas väl upplysta salong, som förr endast på tu man hand i det lilla halfmörka kabinettet, som bevittnat så många förtroenden. Sådana förändringar representera alltid en krossad illusion och ofta en ganska bitter smärta. För Anna-Lisa Geijer var det säkert så väl det ena som det andra. Men att det hemliga såret i hennes hjärta ej ville upphöra att värka hade dock en djupare grund än den förlorade tron på en idealisk vänskap. Det finnes ett ord som Anna-Lisa

* Gustafva var Malla Silfverstolpes halfsyster, grefvinnan Wrangel, hvilken sedan flera år delade hennes hem; Charlotte var Mallas kusin, grefvinnan Claeson (Cederström), född Posse — båda ofta omnämnda i bref och memoarer från denna tid, och äfven de Anna-Lisas förtroliga vänner.

Geijer i bref och anteckningar med förkärlek använder för att beskrifva sig själf — ordet »grufsamhet». »Mitt grufsamma hjärta» är ett ständigt återkommande uttryck — »min grufsamma natur». Hon »grufvade» sig för lifvet, emedan hon hörde till de aningsfulla, hvilkas själar på långt håll instinktlikt förnimma olyckan, liksom vissa växter förnimma ett annalkande oväder. Själf har hon berättat att hon alltjämt i hemlighet hade »en hemsk känsla» af att Geijer under dessa af starka sinnesrörelser och intensiv andlig verksamhet uppfyllda år »förbrukat mera lifskraft» än som någonsin kunde ersättas. Hon hade rätt. I den profetiska sång hvari han några år förut manat den unga Jenny Lind att oförskräckt låta den dolda himmelska elden i full låga flamma mot höjden, utan att fråga efter huru mycket af jordelifvets skatter den förtärde, hade han förutsagt sitt eget öde. Och hur oberörd och osårbar han än syntes under stridens hetta, så visste dock hon, som stod honom närmast, att det funnits pilar som träffat och att såren ej voro ytliga skråmor — det var hjärtblod som flöt.

Då Litteraturbladets första nummer utgafs, hade Geijer nyss fyllt femtiofem år, och hans kärnsunda ofördärfvade natur, som knappast känt en dags sjukdom, stod både i fysiskt och intellektuellt afseende på höjden af sin kraftigaste medelålder. Han tillhörde en långlifvad och kraftfull släkt; inga ålderdomskrämpor hade ännu hämmat hans verksamhetslust, hans arbetsförmåga var oförminskad, hans själskrafter obrutna, och själf såg han med glad tillförsikt framåt mot en lång rad af rika och fruktbärande arbetsår. Äfven hans musik, i hvilken han biktat så mycket som eljest förblef outtaladt, bär vittne om detta ljusa lefnadsmod midt

under kampens hetaste dagar. Den jublande hälsningen till det sextionde året:

»... Kommer solen, unga år,
åter till dig, kommer vår —»

visar huru ung han då ännu i grunden kände sig. Därför verkar det så mycket mera gripande då man, af andra bevarade vittnesbörd från denna tid, finner huru tydligt ålderdomen under dessa få år hunnit trycka sin prägel på hans yttre människa. Ingen sjukdom hade brutit hans fysiska krafter — hjärtat är lika ungt, själen lika spänstig och lätt hänförd — men det rika håret har glesnat och grånat och de »tankar, hvars strider blott natten sett», gräft djupa fåror i pannan. Sophie Lindblad är ej den enda som vid denna tid anmärker att Geijer plötsligt blifvit gammal. Ett år senare upprepar hon detta omdöme, men tillägger några ord som böra bevaras, emedan de lägga ännu några med den personliga tillgifvenhetens innerlighet tecknade drag till den åldrande Geijers bild: »Han är hos oss emellanåt», skrifver hon till Malla Silfverstolpe den 2 mars 1842 — »och, som jag tycker, sötare än han någonsin varit. Det rent af klär honom att bli gubbe; — godheten växer honom öfver öronen och det är en egenskap som sprider ljus och värme i världen — och som vi framför allt annat behöfva!»

— »God ska man vara, men inte lortgod», är ett af de drastiska Wärmlandsuttryck som Geijers närmaste bevarat efter honom. Godheten, menade han, fick ej vara den slappa godmodighetens medgörlighet gent öfver det onda; den skulle vara ett starkt, sant och medvetet uttryck af den kärlek som »tror allting, hoppas allting och tyder allt till det bästa». Så var

den hos honom; och det är egendomligt att se huru just under dessa oroliga, på bittra erfarenheter rika år hans väsen, hvars slutna kärfhet eller själfsvåldiga öfvermod förr, under den oblandade medgangens dagar, ofta kunnat verka franstötande och sårande, allt mera genomstrålas af den innerliga godhet, den allt förstående och förlåtande kärlek som alltid utgjort dess innersta kärna — den milda och ljusa visdom som vi, i denna kampens och orons värld, nästan vant oss att betrakta som ett uteslutande privilegium för dem, hvilkas strider ligga bakom dem. Geijer befann sig ännu midt i striden; — men något af den blida och varma klarhet som förebådar solnedgangen hade redan börjat sprida sig kring hans andliga horisont. Den lyser oss till mötes öfverallt ur hans förtroliga uttalanden från dessa år och endast sedd i detta ljus blir hans förändrade ställning till samtidens politiska och sociala frågor fullt begriplig. Han kan ej, säger han, för dagens politik och dess fenomen känna det öfverlägsna *förakt* »som många af våra lärde affektera». Ty, tillägger han — »har man sett in i detta väsende, har man varit nödsakad att deltaga däri, då lärer man ej för sig kunna dölja, *att någonting passerar och tilldrager sig, som är värdt uppmärksamhet och begrundande.** Att tanke framkallar tanke — och hvad vi ha för ögonen är likväl intet annat än ett *tankens arbete i massorna*. Med allt skum och dån och väder, *föregår här likväl någonting på djupet som både filosofen och regenten gjorde väl i att beakta.** Häraf skulle man kunna draga den slutföljd att, om det *allmänna* sålunda ostridigt vinner allt större betydelse äfven för *folket*, detta också *de facto*

* Kurs. af mig. A. H. G.

allt mera deltager deri — h v a r f ö r s a m h ä l l s f o r m e r n a h a a t t r ä t t a s i g d e r e f t e r» ... Den forne intelligensaristokraten har mognat till människovän, i ordets största och ädlaste betydelse — och de för mer än sextio år sedan uttalade orden torde ännu i dag äga en märklig tillämplighet, värd att besinnas. Till och med på de för honom innerst osympatiska sociala fenomenen ser han numera med den stora kärlekens förstående blick, som nödiga länkar i den mänskliga utvecklingens kedja. »Det hjelper icke att tadla och berömma» — världen går dock sin gång, utan att låta sig hejdas af personliga tycken eller fördomar. Och den djupa religiositet, som alltid utgjort hans väsens grundval, har nu, frigjord från hvarje spår af traditionellt dogmväsende, vuxit till en stark personlig öfvertygelse om tillvaron af en högre ledning, mäktig att ständigt ånyo framkalla lag, ordning och skönhet ur ett skenbart kaos. Den som tror så, kan icke förtvifla om mänsklighetens framtid, äfven om han med smärta bevittnar de konvulsioner hvarunder en ny tid födes och mycket som varit föregående generationer dyrbart och heligt går under — dock, därom är han öfvertygad, för att, såvidt det inom sig burit ett verkligt odödlighetsfrö, i sinom tid återuppstå i förnyad och förklarad, för nya förhållanden bättre afpassad gestalt. Med ett stort och älskande hjärtas uppmärksamhet har han i samtidens många växlingar och brytningar alltjämt spanat efter »hvad som s k e r i hvad som s y n e s s k e»; — och då han nu, i smärtsam medkänsla, erkänner att »med nedbrytande af de gamla skrankor hvarest vana, häfd och sed ... på tusen olika sätt inbåsat och inspaltat (inhägnat) menskligheten, den till en stor del f ö r l o r a t s i n h e m k ä n s l a o c h l ö p e r v i l l p å a l l m ä n n i n g e n», så är han dock

orubbligt viss att den förlorade lyckan och freden skola återvinnas på ett verkligare, mera personligt sätt än förr, då denna kris är genomkämpad och mänskligheten »finner gåtans lösning genom att söka sitt rätta hem i s i t t i n r e». Valdemar Vedel har rätt, då han som innersta grunden till Geijers »affall» från den politiska och filosofiska skola som i all den »nya tidens» oro endast såg ett ondt, anger »d e n r e l i g i ö s a o p t i m i s m, s o m s å g G u d i a l l t s o m s k e d d e» och för hvilken själfva utvecklingen — äfven då den för tillfället tedde sig mera nedbrytande än uppbyggande — på sätt och vis var »h e l i g», som en del af »G u d s e g e n p l a n m e d m ä n s k l i g h e t e n.» Med samma vidhjärtade »religiösa optimism» — om man vill kalla det så — såg han på de personliga erfarenheter, som fört honom till den punkt, där han nu befann sig. »Ser jag tillbaka på min lefnad,» skrifver han till en vän, »kan jag ej annat än innerligt tacka Gud för allt det goda Han beskärt mig. Det är ett inre sammanhang i mina öden, som allt mera för mig klarnar och i hvilket det är mig tillåtet att vörda den faderliga försynen. Med mina ö d e n menar jag mina i n r e öden. Det ligger en g r u n d t a n k e i h e l a m i n l e f n a d, som allt tydligare träder fram och som ej är m i t t verk; ty den har ledt och fört mig allt intill denna dag.» — Den som med så stor och ljus blick kan se tillbaka på sitt eget lif, har ej svårt att se det »inre sammanhanget», den ledande »grundtanken», äfven i nationernas och mänsklighetens till synes förvirrade öden; det är för honom ej endast dogm och teori, utan lefvande erfarenhet. Allt klarnar för honom i kärlekens ljus. Och äfven under det omedelbara intrycket af en af de många smärtsamma erfarenheter han vid denna tid gjorde i afseende på de gamla vän-

nernas förändrade stämning, kan han utan spår af bitterhet skrifva till sin hustru: ... »Bättre ett afgjordt än en halft förhållande! — och ehuru jag länge känt mig och allt mer känner mig ensam, ger å ena sidan detta blott mina första och naturligaste band till de mina så mycket mera styrka — och å andra sidan, känner jag inom mig, att om jag också mindre sammanhänger med de få, som utgjort min vanliga umgängeskrets, jag deremot så mycket mer sammanhänger med tusende, för hvilka jag är personligen okänd, men till hvilkas själar jag talar ett språk som ej alldeles kan vara fåfängt, då det kommer ur ett kärleksfullt hjerta. Derför är jag lycklig i min ensamhet... Hade jag ej sönderrifvit alla parti- och kotteriband, hade jag ej nu känt mig hvarken så frisk, så välvillig eller fri... Jag har följt min genius, enligt det råd oraklet gaf Romaren, och jag tänker med Guds hjelp allt vidare följa honom.» — Och till Börjesson skrifver han, i det han tackar för de »ädla stunder» läsningen af dennes Erik XIV beredt honom — med tydlig hänsyftning på sina egna erfarenheter —: »— Den hos dig inneburna poesien måste springa upp ur grunden af ditt eget lif och derför (till en tid) tillbakaträngas, luttras, pröfvas... Du har bestått profvet under en mångårig tystnad och mångårigt lidande ... Ur det innersta af din erfarenhet, din lefnad, har poesiens ström nu åter frambrutit... Det är samma ursprungliga källåder, som under det långa loppet genom bekymrens sand ej försinat, utan stärkt sig med urbergens vatten och nu brusar vederqvickande i dagen... Deraf på en gång dess friskhet och kraft. Jag har ej sett ett mera glädjande exempel på ungdom under grånade hår. Jag har till en del gjort samma

bana — likväl mer teoretiskt än praktiskt — ty jag har varit en lycklig menniska. Har jag någon förtjenst, så ligger den i min oförnöjsamhet — nemligen med mig sjelf — som oupphörligt drifver mig framåt... Må det lyckas oss att helt frigöra den gudomliga Psykes vingar, min broder! — de äro oss medfödda. De växa långsamt. Kraft och färg få de, såsom den utspruckna fjärilens, först i den lefvande strålen af all världens sol!...»

Sådan var hans innersta stämning just under de år som i yttre afseeende utan jämförelse voro de stormigaste och mest pröfvande i hans lif. De flesta af hans minnestecknare ha betonat, att dessa sista lefnadsår, »oaktadt hans förnöjsamhet» blefvo allt mera »ensliga, mörka och tunga». Detta är ett misstag. Visserligen gjorde han under dessa år en bekantskap, om hvars innersta väsen hans kännedom hittills endast varit »teoretisk»; — han lärde känna lidandet — men det blef för honom, som för mången annan, ej en fiende, utan en sträng och ädel vän, en vägvisare på nya och högre banor. Vägen blef brantare och stenigare, men den förde också alltjämt till renare luft och vidgade utsikter. Han, den förut nästan förgudade läraren och ledaren, fick plötsligt lära sig hvad impopularitet, ogillande och nästan hätskt missförstånd ville säga; han såg sig misstrodd såväl af det parti han lämnat som af det hvilket gärna velat räkna honom bland de sina, men alltjämnt fann honom alltför själfständig, stolt och oberäknelig för att helt passa in i partiprogrammet. Han såg sina bevekelsegrunder misstydda och sin ärlighet betviflad; han fick erfara att vänskapsförbindelser, dem han trott orubbligt grundade i personlig sympati och förtroende, ej kunde hålla stånd

inför mångskiljaktigheter, som syntes honom själf betydelselösa, då den redliga afsikten å ömse sidor att söka sanningen var obetviflad. Han gjorde, med ett ord, under dessa år flera smärtsamma erfarenheter än han förut gjort under hela sin lefnad. De undergräfde hans hälsa och bröto i förtid hans kroppsliga krafter, men alstrade dock i hans själ intet af den tysta, frätande bitterhet som är ålderdomens största olycka. Han såg med hvarje år äfven i detta allt tydligare det »inre sammanhanget» och förstod säkert vida bättre än Anna-Lisa att den »nya régimen» verkligen hörde till hans »andliga uppfostran» och var honom hälsosam. Visserligen hade den vemodiga förkänsla af en med åren tilltagande ensamhet, hvarom han en gång skrifvit till Järta, ej bedragit honom. Han b l e f allt mera ensam — som hvarje människa blir som lämnar den stora hopen och stilla går sin egen väg — ensam i sina sträfvanden, ensam i sitt andliga arbete; men i denna ensamhet — som dock aldrig var hjärtats — hörde han allt tydligare de röster hvilka endast förnimmas af den som »kan tystna'n förstå» och den kändes för honom hvarken ödslig eller tom. Han var »l y c k l i g i s i n e n s a m h e t». De »eviga stjärnor» han älskade lyste öfver den ensliga vägen och äfven i hans inre var ljust — där härskade alltmera ofördunklad den klarhet han en gång sagt sig skatta högre än »själfva solens glans» —:

»Himmelska ljusets gryende tröst
i ett bäfvande människobröst . . .»

Man förstår i själfva verket hvarken m ä n n i s k a n Erik Gustaf Geijer eller den harmoniska utvecklingen af hans »inre öden», om man tänker sig honom under dessa sista lefnadsår som en dyster, af sjukdom bruten

och af missräkningar nedtryckt enstöring. Trots de växande skuggorna var hans afton öfvervägande ljus och den atmosfär som omgaf honom mer än någonsin uppfylld både af den gifna och den emottagna kärlekens värme.

Det är denna afton och de personliga förbindelser och förhållanden som gjorde den till hvad den var, som jag i det följande velat skildra. Att hemmet, familjen och vännerna i en sådan skildring måste intaga en vida mer framstående plats än som skulle tillkomma dem i en rent litteraturhistorisk studie, ligger i sakens natur och kräfver väl knappast någon ursäkt.

*

Det smärtsamma lossande af gamla vänskapsband som blef en af »affallets» omedelbara följder, gjorde sig naturligtvis mest kännbart inom den trängre Uppsalakretsen — dit man ju äfven måste räkna Järta, hvilken, ehuru numera bosatt i Stockholm, alltjämt betraktades som Uppsalaintelligensens höfding och ledare. Det var ju också hufvudsakligen mot de åsikter som omfattades af denna krets, som Geijers nya opposition var riktad — och att han ej var känslolös för de slitningar som häraf följde, veta vi både af honom själf och andra. Föga glädje skänkte honom äfven det bifall som kom honom till del från nya »meningsfränder», hvilka hvarken genom karaktär eller stridssätt förut ingifvit honom något förtroende och som han kanske nu mer än någonsin misstrodde. Men om det är sant, som en af hans minnestecknare yttrat, att man vid femtio- eller sextioårsåldern »är tacksammare för gamla vänners trofasthet, än för nya vänners entusiasm», så torde det med lika mycket

skäl kunna påstås att de *verkliga* vänskapsförbindelser som vid denna ålder knytas ofta äro af djupare, innerligare och mera personlig art än de som stiftas i ungdomen och ofta fortfara hela *lifvet* igenom utan annan grund än vana och betydelselösa gemensamma minnen. Äfven Geijer skulle få erfara detta. Forna motståndare bland dem i första rummet Richert, »liberalismens ädlaste representant» — räckte honom handen till en vänskap som han med glädje och stolthet mottog; och en och annan af dem som redan förut kallat sig hans vänner, erkände att de *nu* först helt förstodo och älskade honom — ty nu först var han helt sig själf och allt som förut synts dem motsägande och oklart hos honom, hade nu lösts i fullkomlig harmoni.

Bland dem, som starkast kände så, var en liten kvinna med milda, mörka ögon, mjuka händer och ett hjärta, så stort och varmt att det hade godt utrymme för all världens glädje och sorg — *Fredrika Bremer*. Som en ny vänlig stjärna hade hennes vänskap uppgått pa Geijers himmel, just då många af de gamla, sedan ungdomen välbekanta konstellationerna sänkte sig till nedgång, — och med stilla, oföränderlig klarhet skulle den lysa öfver hans sista lefnadsår. Då man talar om de vänner, hvilkas förståelse och sympati just under dessa år spredo ljus och glädje i hans tillvaro, kan man ej undgå att i första rummet nämna hennes namn. Det skulle också blifva ur hennes hand han fick mottaga sina sista rika, stora intryck af den yttre världen, den sista ljusa oblandade glädje han skulle få njuta här i lifvet — och det är ej godt att säga om gifvaren eller mottagaren i detta fall känt sig lyckligast. Visst är, att de förstodo hvarandra.

»... I din Faders skugga låt mig dröja, Agnes — i ditt minne!»

skref Fredrika i Agnes Geijers minnesbok. Orden äro karaktäristiska för den skrifvandes ödmjuka sinne, men knappast för förhållandet mellan henne och Geijer, sådant det med tiden gestaltade sig; ty här var hon ingalunda den blott passivt mottagande, utan ofta den rikt och självständigt gifvande. Hon hade sin egen tanke och sin egen uppfattning, som hon ej fruktade att uttala, och just därigenom blef umgänget med henne för honom särskildt välgörande och uppfriskande. Geijer var ingen erotiskt anlagd natur och för det galanta joller, som spelade en så stor roll i Tegnérs umgänge med äfven högt begåfvade kvinnor, hade han intet sinne. Men icke dess mindre hörde han till de få män som förstå att förvärfva och uppskatta verkliga kvinnliga vänner — och det är egendomligt att lägga märke till huru han, sluten och föga meddelsam som han på det hela var, ofta just för dessa vänner uppenbarade mycket af det djupaste och innersta i sitt väsen. Under de sista åren af hans lif var Fredrika Bremer en af de främsta bland dessa hans själs förtrogna.

Hennes intryck af det första personliga sammanträffandet med Geijer — hvars skrifter hon förut med hänförelse studerat — hade blifvit en missräkning, så stor att hennes skildring af hans personlighet vid detta tillfälle, egendomligt nog, är den enda, bland de många som blifvit bevarade, som tangerar karikatyrens område. Den åldrande, flärdfrie och okonventionelle mannens yttre uppträdande motsvarade tyvärr ej den idealbild som lilla mamsell Fredrikas romaneska fantasi skapat af den store tänkaren, skalden, musikern och häfdaforskaren. Hon hade tänkt sig Geijers gestalt »mäktig, stor,

kraftfull, som hans tankar och hans språk — ett mellanting mellan den siste skalden och vikingen — och hon hade svårt att försona sig med verkligheten. Men redan ett andra sammanträffande öppnade hennes blick för den rikedom, ja, den tjuskraft som doldes under denna vid första paseende alldagliga yta. Hon hörde honom tala öfver ämnen som intresserade honom och hon hörde honom spela... »Fingrarne rullade som eld öfver tangenterna,» säger hon i ett bref. »Själ och lif var i hvarje ton. Dessa toner, djupa, vilda, fantastiska och ändå så ljuft melodiska, gingo mig till hjertat. Det var Geijer!»... Och något senare skrifver hon: » Jag har beundrat Geijer... nu känner jag att jag kunde hålla af honom. Jag längtar att fortsätta bekantskapen! Geijer kunde bli mycket för mig. Hans ord och toner fatta mig djupt...»

Bekantskapen »fortsattes»; Fredrika slöt sig allt mera till Geijer med en djup förståelse och en innerlig sympati, som inom kort mognade till en ömsesidig, stor och ädel vänskap. I de bref, där hon ger uttryck åt sin glädje öfver hvad denna vänskap skänkt henne, finner man kanske den mest lefvande och objektiva bild af Geijers personlighet vid denna tid, som tecknats af någon af hans samtida. Fredrika såg honom sådan han var, utan jämförelser med hvad han varit; och med skriftställarinnans vana att skildra människor, förstod hon äfven att finna ord för de intryck hon emottog... »Gode Geijer!» skrifver hon redan vid en jämförelsevis tidig period af deras bekantskap, då hon, som just då befann sig i ett plågsamt tillstånd af inre oklarhet, tillfäligtvis sammanträffat med Geijer... »hur väl förstod han mig ej — hans ord, hans vinkar, hur betydelsefulla! — De upplyste, styrkte och lugnade mig. Denna

krafttulla människonatur, detta så rent sedliga snille, har genom sina skrifter, genom hela sitt väsen, på mig gjort ett intryck som skall vara hela mitt lif»... »Min själ»... heter det en annan gång... »har denna höst varit som en mulen dag. Geijer har gått deröfver som en ljusning. På många år har ingen menniska på mig gjort ett sådant intryck som han»... Och till den vän -- Böklin - åt hvilken hon gärna meddelade allt det bästa och mest betydelsefulla som lifvet skänkte henne, skrifver hon:... »Jag måste litet tala om den mannen, som nyligen skänkt mig så mången rik stund! Jag håller af honom och hans närvaro ger fullhet åt mitt lif...» Efter att ha yttrat några ord om de för många stötande kantigheter som stundom utmärkte Geijers väsen, tillägger hon:... »Mig synes han dock skön - i sitt allvar, i sin godhet, sina raptus af vildt lynne... Han liknar sina skrifter... Det ligger ett slags muskelkraft i hela hans väsen — han är sjelfsvåldig, men inom en sfär af renhet och harmoni; stolt eller ödmjuk, glad eller dyster, öm eller sträng, är han i allt en enkel och frisk natur; toner, ord, blickar, lynne -- allt springer ur en lefvande sjelfständig källa, och i denna källas djup speglar sig en klar vårhimmel...»

Just emedan han för henne var en ny bekantskap och hon själf, då hon lärde känna honom, redan en mogen och självständig personlighet, kunde hon med klarare och mera fördomsfri blick än de gamla Uppsalavännerna uppfatta honom. Hon förstod honom vida bättre och var i afseende på hans innersta väsen vida klarsyntare än någon af dem som sedan ungdomen stått honom nära — klarsyntare än Malla, än Atterbom, än Törneros eller Lindblad, som dock känt honom så väl och så länge. I motsats mot dem såg hon icke i

affallet något plötsligt omslag, utan blott ett naturligt fortskridande på den väg han länge vandrat. Redan ett par år förut hade hon uttalat sin milda förvåning öfver att en man som Geijer kunde stanna vid den lifsåskadning som tillfredsställde hans omgifning. Hon fann hans »missförstånd af tidens anda och sträfvanden oförklarligt och oförenligt med hela hans personlighet, samt kunde icke fatta hur det var möjligt för »detta musikaliska öra» att ej i den stora världssymfonien klarare urskilja »de densamma harmoniskt genomgående orden m ä n n i s k a, i n d i v i d»... Endast detta uttryck är nog för att visa med hvilken underbar intuition hon uppfattade det i egentligaste mening centrala i Geijers personlighet, långt innan han själf i ord uttalat det. Då uttalandet kom, hälsade hon det med djupaste glädje och rörelse. Hon fann att hon ej misstagit sig. Det »musikaliska örat» hade ej varit döft för de nya tongångarna i mänsklighetens stora symfoni.

... »Också menniskans hjerta har sina vårstunder, då det plötsligt töar och blir helt varmt»... skrifver hon i mars 1838 till Böklin... »Har du sett Litteraturbladet —? — Det är v å r deruti... Hvad jag ä l s k a r hos Geijer hans öppna sinne och hjerta! — Aldrig fans väl ett mindre sjelfviskt j a g... Måtte den himmel, han nu ser så öppen öfver sig, icke mulna under detta företag!... Dess malm och merg har Gud gifvit och jag gläder mig innerligen åt det goda det skall verka, åt de lifvande och försonande krafter som skola utgå därur»... Och Böklin, den fint och djupt kännande vännen, hos hvilken hon tyckt sig finna en både yttre och inre likhet med Geijer, fröjdar sig med henne öfver att ändtligen också från U p s a l a få höra en fri och manlig stämma, som icke missförstår tiden och dess

sträfvanden . Bland alla de skärande missljud, det virrvarr af både fienders och vänners jämmerrop som vid denna tid höjas kring Geijers namn, verka dessa båda vänliga röster med en mild och ljus klang som är obeskrifligt välgörande. Och ännu flera år senare uttalar den lilla oförskräckta Fredrika både till Fahlcrantz — en af Geijers skarpaste vedersakare, hvilken hon dock, med den stora, kärleksfulla tolerans som var henne egen, äfven räknade bland sina vänner — och till den decideradt »konservativa» Malla sin glädje öfver de män som i »Sverige fört den nya tidens talan» ... »De ha frälsat Sverige från ytlighet och fritänkeri och dess frihet från förfall,» skrifver hon hänförd. »De ha ympat frihetens friska skott på det eviga vinträdet och vigt på nytt jorden vid himmelen. Det är en invigning som vid hvart tidsskifte behöfver förnyas, en helig döpelse till det nya lifvet... På Richert och isynnerhet på Geijer, på hans Litteraturblad, måste jag åter tänka med glädjetårar... Då Litteraturbladet kom ut, helsade jag det med så stor glädje, emedan jag där kände igen eviga sanningar, som se'n min barndom klingat i min själ, och såg utvecklas i klart ljus hvad jag anat som tidens innersta mening» ... Hon yttrar äfven om Litteraturbladets ställning till tidens strömningar de djuptänkta orden att »Geijer där upptagit tidens unga hedningar» — de från franska revolutionen stammande frihetsdrömmarna — »och döpt dem... till kristliga samfundsmedlemmar...»

Och då under årens lopp den »öppnade himmelen» verkligen allt mer mulnade öfver Geijers hufvud, då gamla vänner drogo sig tillbaka, då man misstydde hans bevekelsegrunder, svärtade hans karaktär och sökte förringa betydelsen af hans lifsgärning, då följde Fre-

drika honom med aldrig svikande sympati... »För mig är du, om ock i nya riken, alltid densamme»... skrifver hon. Han är, säger hon, »en af dem — kanske den ende», — som det stundom är henne ett verkligt behof att se och höra... »Så mycken innerlig godhet lefver i hans uppsyn — och i hans ögon brinna stundom så vackra stjärnor!»*... »Lämna mig min Geijer i fred!» skrifver hon med sin vanliga frimodighet till Fahlcrantz, då denne undfägnat henne med några satiriska anmärkningar öfver Geijers föreläsningar öfver »människans Historia». — »Flaxar han också stundom med vingarna, sväfvar han stundom ut i en och annan oregelbunden lof, så — hvem stiger högt mot solen som han? — Hvem slår med djärfvare fart ned på sitt mål och träffar det? — Lämna den gode och starke i fred — och äfven dem som följa honom!»... Man bör erinra sig att det var just om dessa föreläsningar som Atterbom klagande skref till Beskow, att det unga Sveriges galenskap »nu ideligen fyras på, hvarje föreläsningsdag kl. 8 om morgonen», då Geijer offentligen framställde »ett frispektakel af bankrutterad genialitet, mot honorarium af sång och hurrningar ett par gånger i veckan». Inför denna sura kotteri- och småstadskritik verkar lilla mamsell Fredrikas kvinnliga dufvovrede på en gång rörande och förtjusande i sin omedelbarhet. Man liksom ser henne

* Uttrycket är icke blott en poetisk bild, det innebär en fin, personlig iakttagelse. »Då min bortgångne vän rätt uppfylldes af någon stor tanke, föreföll det mig ibland som tändes i hans ögon verkligen ett par tindrande stjärnor — jag har aldrig sett något sådant hos någon annan människa», skrifver Geijers hustru någon tid efter hans död till en vän.

resa fjädrarna till försvar för örnen hvars flykt de kortsynta ej kunde följa. Hon var också i själfva verket vida bättre rustad att försvara honom än Anna-Lisa och lät sig ej så lätt förstummas genom anklagelsen för »partiskhet».

»... Geijer är för mig i denna stund...» skrifver hon i mars 1841 — »en skönare syn än någonsin i de dagar, då hans stjärna lyste i den fullaste glans. Ingen högdragenhet, intet förnämt nedblickande på motståndarna, ehuru han känner dem kärlekslösa och ensidiga; men han gör det med smärta, utan minsta skymt af bitterhet. Ingen vrede, — ett mildt vemod, ibland en allvarsam, halft sorgsen blick på sig själf — men därunder dock ett stort lugn, ofta en barnslig och hjärtlig glädtighet. Osynliga vingar tyckas lyfta den ädla, kärleksfulla anden!...» Och senare sammanfattar hon sina intryck af hans personlighet i några sällsynt väl karaktäriserande ord: »...Det var —» skrifver hon till Böklin efter Geijers död, »en finkänslighet i hans natur, som ofta hade en profetisk natur. Det var märkvärdigt ibland att se, huru han förnam hvad som föregick i människor, i saker, huru han kände det inom sig liksom med ett elektriskt slag. Så hörde han väl äfven den nya tidens lefnadspulsar slå och uttalade sin öfvertygelse spontant, som han kände det. Och detta var hans så kallade affall!...»

Finare och vackrare har, så vidt jag vet, ingen uttalat sig om Erik Gustaf Geijer, sådan han under de sista lefnadsåren tedde sig för dem som förstodo honom.

I sin stora anspråkslöshet ansåg sig Fredrika Bremer själf föga kunna betyda för Geijer och kallar sig ödmjukt »blott en af hans tolftusen tecknade». Men hans egna bref till henne vittna bäst om huru väl han för-

stod och uppskattade hennes ädla, varma mänsklighet, just då i många afseenden af den stora hopen lika litet förstådd som hans egen. Knappast till någon annan har han så öppet uttalat sin själs innersta trosbekännelse i de frågor som mot slutet af hans lif allt mera blefvo för honom de väsentligaste. För honom, liksom för henne, hade lifvets erfarenheter så småningom koncentrerats i den öfvertygelsen att det innersta af all historia, den verkliga drifkraften i all utveckling, är människoandens medvetna eller omedvetna sträfvan att finna en Gud och i detta Gudsbegrepp en lösning af tillvarons skenbart olösliga gåtor. Till Fredrika Bremer uttalar Geijer sin tro att världen nu i sin utveckling kommit till en vändpunkt, ur hvilken en ny religiös epok måste framgå. Auktoritetstron har spelat ut sin roll och den nya mänskligheten kan icke längre i naiv barnslighet acceptera undret — den gamla teologiens hörnsten — helt enkelt som det »öfvernaturliga», det »oförklarliga», utan föredrar att kalla det »det oförklarade» och söka förklaringen i ännu okända naturlagar och krafter. »Finnes för begreppet under ingen plats i vetenskapen», — förklarar han djärft — »så måste det förr eller senare äfven i religionen erkännas för en illusion. Men —» tillägger han med en djup blick in i outforskade rymder — »är det verkligen så?...»

För denna andliga pånyttfödelse, erkänner han, väntar han »mer af lekmännen än af prästerna». De senare »tala alla å embetets vägnar, som vår Herres advokater. De förra tro att saken ej behöfver någon advokatyr»... Och som »ännu ett stycke af sin trosbekännelse» tillägger han:... »Jag tror att kvinnan kommer att ha en stor inflytelse i denna krisis...»

För oss äro dessa tankar så välkända att de nästan synas banala. Men ännu för sjuttio år sedan kunde de endast uttalas af en siares röst. Af Fredrika Bremer uppfattades de så. De utöfvade på hennes utveckling och riktningen af hennes lifsverk det starkaste inflytande och det är på dessa och liknande ord hon tänker, då hon några år senare skrifver till Geijer att studiet af stjärnhimmelns under, hvari hon just då fördjupat sig, »kallat till lifligare lif äfven de konstellationer som hvälfva sig inom henne på tankens himmel... de som gått ned, de som nu uppgå... de eviga,» tillägger hon, »om hvilka ingen skrifver, hvilka ingen tyder såsom du...!» — I detta lifvet, såväl som bortom grafven, säger hon sig troget vilja lyssna till hans »tydning af de eviga gåtorna». Under de sjutton år som hon öfverlefde honom, skulle det också blifva henne förunnadt att föra många af hans tankar vidare och göra dem praktiskt fruktbärande på ett sätt hvarom väl ingen af dem under hans lifstid kunnat drömma.

Det var otvifvelaktigt en lycka för Geijer att han just under dessa år, då den andliga atmosfären i Uppsala ej för honom kunde kännas annat än tryckande, så ofta af offentliga värf liksom för enskilda forskningar tvangs till längre uppehåll i Stockholm. Visserligen längtade han alltid »hem» — sällskapslifvet, i ytterligare mening, roade honom ej, och de politiska företeelserna voro i det stora hela för honom föga glädjande; men han befann sig obestridligen väl af att röra sig i större förhållanden och han fick därunder tillfälle att lära känna många verkligt frisinnade, ädla och självständiga människor, som förut hållit sig på afstånd från honom och ej kunnat förstå hans ståndpunkt. Hos Fredrika Bremer,

där han alltid var den »käraste gästen» och hans besök »en fest», sammanträffade han med många — för att citera Anna-Lisa — »af denna trosbekännelse», och det är otvifvelaktigt på denna krets hon syftar då hon säger sig väl veta h v a r hon och Erik Gustaf kunna påräkna »sympati» — ehuru ej i U p p s a l a. Genom Fredrika Bremer hade Geijer redan förut sammanförts med en annan sällsynt begåfvad och intressant kvinna, hennes väninna, fru Frances von Koch, född Lewin, den engelske historieskrifvaren och liberale politikern Grotes svägerska och skriftställarinnan Harriet Martineaus väninna. Förhållandet till henne fick aldrig den varmt förtroliga prägel som utmärkt hans vänskap med Fredrika Bremer; men det blef dock för honom på många sätt gifvande och stimulerande. Fru von Koch hade vuxit upp i en krets af såväl i socialt som religiöst afseende starkt frisinnad läggning, hvars andliga atmosfär bestämts af tänkare sådana som Bentham, Grote, James Mill och andra likasinnade. Hon representerade en speciellt engelsk, vid denna tid i Sverige så godt som okänd typ — den eleganta, älskvärda, talangfulla världsdamen, »verkligt kvinnlig» äfven efter tidens begrepp, men med grundliga kunskaper och öfvervägande intellektuella intressen, dock af mera politisk än estetisk natur, samt en »liberalism», alltför djupt grundad för att känna behof af att uppträda polemiskt eller utmanande. Fredrika Bremer gjorde hennes bekantskap då hon som miss Lewin i början af 1830-talet först gästade Stockholm och tyckte sig i henne »för första gången hafva lärt känna e n t i l l f r i t t t ä n k a n d e u p p f o s t r a d k v i n l i g p e r s o n l i g h e t», samt fick på samma gång ett »n y t t b e g r e p p o m k v i n l i g h e t», då hon »såg den intagande unga engelskan röra sig med samma naturliga

ledighet på sällskapsglammets som pa det allvarliga resonnemangets område».* Långt innan Fredrika lärt känna Geijer, hade beröringen med den klartänkta engelska väninnan kastat »nytt ljus» på hennes lefnadsväg och gifvit hennes förut något famlande sökande efter en lifsuppgift en bestämdare riktning. »Hon visade mig» -- skrifver Fredrika tacksamt, »att ju mera kunskaper jag kunde förvärfva, till ju mera klarhet och redighet jag kunde bringa mitt förstånd, desto större medel skulle jag få att verka för människors nytta...» Sedan 1832 var miss Lewin gift med revisionssekreteraren — senare justitiekanslern — Nils von Koch och hennes hus en af medelpunkterna för den intelligenta Stockholmsvärlden. I detta vackra, med engelsk komfort inredda hem, var Geijer under sina långa Stockholmsvistelser en ofta och gärna sedd gäst. Med fru von Koch kunde han diskutera de engelska förhållanden för hvilka han alltid bevarat ett särskildt intresse och återkalla minnen från den vistelse i England som satt så djupa spår i hela hans utveckling; af henne kunde han inhämta på personlig bekantskap grundade upplysningar om de ledande personligheterna i Englands politiska lif. På hennes bord lågo de nyaste engelska böckerna och broschyrerna i alla dagens frågor och de sista numren af de stora engelska tidskrifter som just då firade sin guldålder — London och Westminster Review, Edinburgh Review, Frasers Magazine och många andra, fulla af bidrag af unga författare, hvilkas namn då ej ännu kunnat bli världsberömda — författare sådana som John Stuart Mill, Thomas Babington Macaulay, eller den underlige, ännu endast af ett fåtal uppmärksammade skotten, Thomas

* Fredrika Bremer, Biografisk studie af S. L—d Adlersparre och Sigrid Leijonhufvud.

Carlyle — med ett ord, där fanns alltid stoff för lifvande och innehållsrikt tankeutbyte, af en art som Geijer just under dessa år knappast på något annat håll kunde få atnjuta och hvaraf han med glädje begagnade sig. En genomgripande andlig kris, som fru von Koch under 1840-talets första år hade att genomkämpa, förde henne och Geijer närmare hvarandra än förut och fördjupade deras förhållande till hvarandra. Frances Lewin hade uppfostrats i den Benthamska filosofiens lifsåskådning, enligt hvilka lyckan — uppfattad hufvudsakligen som materiellt välbefinnande och frihet från lidande, den största möjliga lycka för så många som möjligt — betraktades som det högsta målet för såväl individens som samhällets och hela mänsklighetens sträfvanden — »the only fit object for all human exertion». I denna lifsåskådning, hvars praktiska tillämpning i filantropiens tjänst onekligen burit många vackra och rika skördar åt mänskligheten, har emellertid sorgen — den oundvikligaste af alla mänskliga erfarenheter — ingen plats. Den ignorerar helt och hållet denna stora uppfostrares på en gång upplyftande och fördjupande mission till människoanden — och häri ligger förklaringen till den flackhet och torrhet som utgör detta systems förnämsta svaghet. Den opröfvade Geijer hade en gång med ett visst öfvermod uttalat som sin åsikt att »sorg är synd». Hans sista lefnadsår gåfvo honom en djupare och mänskligare uppfattning. Äfven fru von Koch skulle just under dessa år lära känna sorgen. Hennes kraftiga natur reste sig till en början upproriskt mot denna erfarenhet, men äfven hon fann inom kort, liksom Geijer, att lidandet ej var en fiende, utan en förklädd vän, som räckte henne nycklarna till förut ej anade skattkamrar i hennes eget innersta... »Jag vet —» skref

Fredrika Bremer till henne vid denna tid... »att efter den vunna kampen komma änglar — himmelska sändebud, himmelska krafter — att tjäna människan... jag känner af egen erfarenhet lidandets utvecklande och välgörande makt. Jag vet att 'det växer mycken säd om vinternatt...' och äfven du skall få besanna det!..» Det var ett egendomligt sammanträffande att det rikt begåfvade barn, hvars tidiga bortgång på detta sätt skänkte Frances von Koch »sorgens gåfva», just skulle vara Erik Gustaf Geijers gudson och bära hans namn. Han blef allt framgent ett nytt, osynligt band mellan dem båda.

*

Jag har dröjt vid dessa båda kvinnliga gestalter, därför att Geijers minnestecknare knappast tillräckligt uppmärksammat den plats de under de senare lefnadsåren intogo i hans vänskapskrets, där de otvifvelaktigt fyllde af andra lämnade tomrum och bidrogo att minska känslan af andlig ensamhet. Järta klagar i bref till sin son öfver att Geijer numera, då han vistas i Stockholm, »ganska sällan» synes till hos dem — ehuru han är på »förnäma middagar» — samt tillägger:... »Stackars man! — Jag anser honom i alla afseenden på villovägar och självspilling af sin reputation!»... Med denna älskvärda hjärteutgjutelse för ögonen må man förlåta Geijer, om han, trots sin trofasta tillgifvenhet och orubbliga beundran för Järta, hellre sökte ett annat umgänge än hans på de stunder då han behöfde hvila, trefnad och förströelse. Detta fann han visserligen ej på de »förnäma middagar», hvilka han uteslutande torde hafva betraktat som en oundviklig

pröfning; men han behöfde ej söka långt för att finna andra kretsar, sådana som de nyss nämnda Bremerska och von Kochska, där han kände sig välkommen och förstådd, eller ännu förtroligare, från hvilka han kunde vara viss om att hemföra ljusa och harmoniska intryck till ensamheten i den hyrda lägenheten. Hos brodern, Carl Fredrik Geijer, numera kamrer på Järnkontoret, fann han mer än en umgängeskrets — han fann ett verkligt hem, fullt af Värmlandsluft, Värmlandstradition och kära minnen. Den gode kamrern själf, ett genomhederligt, tämligen inskränkt och knarrigt original — »prosan i dess högsta potens», som Agnes Geijer kallar honom i ett bref — hade väl numera i intellektuellt afseende föga eller intet gemensamt med sin berömde broder; men Erik Gustafs obestridliga »ryktbarhet» imponerade på honom, de gemensamma ungdomsminnena, såväl från föräldrahemmet som från den tid då äfven han var en »göt», som kallade sig »Torgny» och tömde mjödhornet för fosterlandets stora minnen, utgjorde ett starkt band dem emellan, under det att den intensiva släktkärlek, som låg dem båda i blodet, uteslöt all kritik och gjorde blotta samvaron till en glädje. Det var emellertid husmoderns personlighet som åt detta hem gaf dess alldeles särskilda prägel och förklarade den dragningskraft det utöfvade på en stor vänkrets af rikt begåfvade män och kvinnor — en krets i hvilken den gode »kamrern» möjligen kunnat känna sig något bortkommen, om han ej uppehållits af den starka och orubbliga självkänsla som var ett af hans mest utmärkande drag. Bland dem som i djupaste mening kunna kallas Geijers »närmaste» och som med sin kärlek och sympati bidrogo att sprida ljus och värme öfver hans sista lefnadsår, intager hans brors

själfulla och spirituella hustru en mycket framstående plats. Fru Sophie Geijer, född Lagerlöf, var Anna-Lisas kusin — deras mödrar voro systrar — och de Lagerlöfska och Troiliska släkternas rika intellektuella och artistiska begåfning hade hos henne sammansmält till ett ovanligt harmoniskt helt. Om hennes man kunde sägas vara själfva prosan, så var h o n däremot i ordets mest bokstafliga bemärkelse den förkroppsligade poesien; ty poesien tog ej hos henne formen af ett ofruktbart känslosvärmeri, utan yttrade sig i stället i en säregen förmåga att öfvergjuta äfven den mest hvardagliga verklighet med ett skimmer af poetisk skönhet, godhet och lekande kvickhet. Hela hennes väsen var en förtjusande blandning af humor, djup känsla och det klara praktiska förstånd, hvars betydelse för den husliga trefnaden ingen torde kunna förneka. Mellan henne och Anna-Lisa Geijer hade sedan tidigaste barndomen rådt den ömmaste tillgifvenhet och äfven för Geijer var »ungdomsvännen och leksystern», som han kallar henne i sina Minnen, alltjämt en af de få, åt hvilka han kunde helt förtro sig. Hon öfverlefde honom endast ett par år, och de rörande ord som Anna-Lisa i ett bref ägnar den nyss bortgångnas minne, torde kanske bättre än något annat teckna hennes bild ... »Hvad hon var för mig» — skrifver Geijers änka i november 1849 — »behöfver jag ej omtala. Min barndoms, ungdoms och ålderdoms b ä s t a vän! — Hvem kunde så minnas med mig som hon? — Hvem så känna för och med mig, hvem så förstå mig? — I ett ömmare, trognare hjerta kunde man aldrig nedlägga sina innersta, hemligaste bekymmer ... Med en snillrik och poetisk natur visste hon äfven att förljufva hvarje stund af det hvardagliga umgänget, som jag väl kan säga med henne liknade

lustvandrandet i en blomsterrik ängd, belyst af det mildaste solsken... Någon gång, i melankoliska stunder, var det kanske endast månstralars belysning — men harmonien var dock alltid densamma. I godhet och självförsakelse har jag aldrig känt hennes like...»

Man är glad att veta att det var i denna »blomsterrika ängd», i detta »milda solsken», utstrålande från en god och rikt begåfvad kvinnas hjärta, som Geijer kunde få hvila ut under de många stunder då han — som han skref till sin hustru under de stormiga riksdagsåren 1840—41 — var »tungsint och djupt bekymrad» öfver den vändning de allmänna ärendena tagit, samt med smärta kände »af huru få han verkligen var förstådd». Det är ej blott på det kära hemmet i Uppsala, utan äfven på fru Sophies tébord, det varma hörnet vid hennes aftonbrasa och den förtroliga krets af äldre och yngre vänner som samlas där, som han tänker, då han, midt i politikens stormar, säger sig vara lycklig öfver att kunna draga sig mer och mer inom sig själf och kretsen af de sina — »hvilka,» tillägger han, »Gud ske lof! — endast ge mig glädje!»

Glädje — kanske ej fullt så blid och rogifvande, men dock af ädlaste art — kunde han äfven vara viss om att finna i ett annat Stockholmshem, hos vänner, hvilka han i innersta bemärkelse kunde räkna bland »de sina», ehuru föreningsbandet dem emellan i detta fall uteslutande var af andlig art — Adolf Lindblad och hans hustru. De citat, jag redan meddelat ur den senares bref från denna tid, visa bäst huru öm, varm och innerlig den tillgifvenhet var med hvilka Geijer mottogs i detta konstnärshem — och det torde knappast vara någon öfverdrift att påstå att Lindblad, bland alla Geijers vänner, trots alla öfvergående brytningar och tillfälliga miss-

förstånd som störde deras förhållande till hvarandra, dock alltid var och blef den som han i sitt hjärta höll kärast och minst kunde undvara. På dem kunde med allt fog tillämpas Geijers egna ord, att

> Litet gnabb ibland, skadar aldrig grand
> om blott man älskar hvarann! —

De grälade i själfva verket ofta och våldsamt — om politik, om estetik, om Almqvist, om allt i himmel och på jord — sade hvarandra, med å ömse sidor karaktäristisk öfverdrift, de bittraste »sanningar», skildes som ovänner, men glömde med lika karaktäristisk lätthet det hela och träffades snart åter som de bästa vänner, samt förstodo hvarandra i grunden alltid, med konstnärsnaturers hemlighetsfulla, af all logik obundna frimureri. I Geijers lif, liksom i hans hem, af hvilket Adolf Lindblad under studentåren varit en medlem, intog, kan man väl säga, den självsvåldige, oberäknelige, men alltid intagande och genialiske musikern allt ifrån första bekantskapen en afhållen och en smula bortskämd yngre broders plats. Hvad som förenade dem var vida väsentligare än alla tillfälliga meningsskiljaktigheter, och den värld de ägde gemensamt — musikens — låg, om ej precis »jenseits von Gut und Bösem», dock oändligt långt bortom och öfver dagspolitikens och dagslitteraturens dammiga allfarväg. Intet kan vara mera karaktäristiskt för deras inbördes förhållande än Fredrika Bremers förut anförda skildring af huru Lindblad, efter att hafva grundligt utöst sig i »allt möjligt både kvickt och orimligt ovett» öfver Geijer, plötsligt gripes af ånger och hufvudstupa reser till Uppsala för att personligen »bigta sig» för honom, samt återkommer — icke politiskt omvänd, men »helt vek» efter beröringen med vännens

»mäktiga och älskvärda personlighet». En annan gång kunde han ur sitt impulsiva hjärtas djup skrifva till denne: ».... Det är ingen glädje på jorden så stor för mig som den jag erfar genom ditt bifall... Jag tänker då



A. F. Lindblad.
Silhuett.

på Schiller, som säger: 'Wer den besten seiner Zeit genug gethan, der hat gelebt für alle Zeiten!'» — Om Geijers musik har ingen uttalat sig finare och vackrare än han* och ingen har bättre upp-

* I den lilla uppsats som finnes införd som inledning till Geijers samlade skrifter.

fattat eller tidigare påpekat det egendomliga och olösliga sambandet mellan diktaren och tonsättaren Geijer. Texten till det öfvervägande flertalet af Geijers sånger är i själfva verket så sammanvuxen med den musik, i hvilken han gifvit uttryck åt kompositionens innersta och mest subtila stämning, att den, lösryckt ur detta sammanhang, vanligen verkar egendomligt kärf, omelodisk, halffärdig, eller till och med platt och alldaglig. Det är på sätt och vis ett helgerån att någonsin citera dessa »dikter» som prof på Geijers poesi. Allt som fattas dem i rytmiskt eller metriskt afseende, allt som icke uttalats i ord, allt hvad en nutida »diktare» eller verskonstnär skulle sökt och kanske lyckats uttrycka med tillhjälp af ett nu vida mer upparbetadt och finslipadt språk — det finner man här i den musik som för Geijer var en del af själfva dikten — i ackompanjemanget, i de underbara för- och efterspelen, de små oändligt uttrycksfulla mellansatserna, i en tongång, ett ackord, som just uttalar hvad som eljest lämnats osagdt och kompletterar det som eljest är ofullständigt. En hvar som älskar och sjunger Geijers sånger — de äro få, men de finnas dock — torde göra väl i att genomläsa och behjärta hvad Adolf Lindblad skrifvit om dem. »De äro,» säger han, »skrifna till pianoforte, öfverlemnande äfven åt ackompagnementet en del af sin verkan. De fordra derför, utom att sjungas väl, äfven att väl ackompagneras och förutsätter hos sångaren ett finare omdöme och en djupare uppfattning än som rymmes inom måttet af en vanlig sångartalang. Det är i dessa sånger som Geijer är skald, mer än någon i Sverige... Denna konst, att skrifva en poesi, som är musikalisk, är något annat än att skrifva hvad som kallas ett musikaliskt språk; och den

läsare som förstår att skilja mellan dessa tvenne olika saker, skall ej förvånas om vi, för att förklara Geijers musik, hänvisa till hans poesi och tvärt om från hans musik leda oss till en rätt uppfattning af skönheten i hans poesi — .»

För den genombildade musikern Lindblad, som på fullt allvar gjort konsten till sin lifsuppgift, måste kompositören Geijer dock ovillkorligen i det stora hela te sig som en »dilettant». Men äfven i detta afseende dömer han stort och vackert, utan all yrkesmässig trångsinthet. »Geijers dilettantism,» förklarar han, »behöfde ingen ursäkt. Den bedömde sig själf strängt och anviste åt sig sin rätta plats.» Och att denna plats, ehuru intagen utan alla anspråk, dock blef »en af de förnämsta på vårt lands musikaliska parnass» -- — förklarar han därigenom att ehuru »Geijer-musikern blott var ett lillfinger af Geijer historikern, filosofen, politikern»... så var dock »i Geijers musik hela Geijer med, liksom musik var med i all Geijers öfriga verksamhet»... och man skulle kunna säga att musiken var det supplement som ej allenast fyllde, men äfven förklarade den Geijerska individualiteten och gjorde honom till en af de mest harmoniska och vidsträckt bildade människor som någonsin lefvat. Det ligger,» fortsätter han — och jag kan ej neka mig glädjen att citera dessa både för Geijer och Lindblad som för arten af deras vänskap karaktäristiska ord — »i den musikaliska konsten en oblidkelig stränghet, en konsekvens, hvilken, rätt insedd, icke desto mindre tillåter en gränslös frihet... Försoningen af den eldigaste fantasi och det skarpaste förstånd torde ingenstädes finna ett så skönt uttryck som i musiken, och den bildning, Geijers stora ande deraf hemtade, utbredde sig öfver

all hans öfriga verksamhet och gaf ej blott värma åt hans tanke och rätthet åt hans känsla, men gjorde äfven att dessa bade faktorer ständigt arbetade tillsammans... Geijer var snille — ett ibland de få — äfven i musik; och om han ej kände alla konstens medel och grepp, hvarmed de yttre sinnena fångas, så hade dock naturen begåfvat honom med den mycket större och ädlare förmågan att på ett ädelt sätt röra och träffa det ädlaste och bästa... Väl var han således musikus, mer genom instinkt och natur, än genom studier och routine; men han hyste dock en till vördnad gränsande beundran för artistisk fulländning äfven i formen... Hans dilettantism var den älskvärdaste, den anspråkslösaste. Någon mindre ömtålig för rättelse i hvad som rörde det formella kan man ej tänka sig; och om bildning i ett ämne betingas äfven genom förmågan att inse hvad i denna bildning fattas, så egde Geijer både saken och betingelsen; ty äfven i musik anade han beständigt något 'bakom bergen', som han ofta brukade uttrycka sig.» Efter att hafva berört den kärleksfulla pietet som Geijer ägnade de bortgångna, store mästarne — Haydn, Mozart och Beethoven — tillägger Lindblad att denna pietet dock hvarken var inskränkt eller fördomsfull — ty han var i hög grad »tillgänglig för allt nytt, stort eller litet; obevekligt vrång* endast mot det tillgjordt konstlade, det pretentiöst misslyckade, för hvars igenkännande han hade ett särdeles finkänsligt och retligt sinne...»

Hur tydligt förnimmer man ej i allt detta återklangen af många, långa, djupt förtroliga samtal — och hur väl förstår man ej hvad just en sådan vän som Lindblad

* Kurs. af mig. A. H. G.

måste hafva betydt för Geijer under dessa af många yttre disharmonier uppfyllda år! Umgänget — äfven om det understundom tog stormiga former — med denna äkta konstnärsnatur var för hans själ ett uppfriskande och styrkande bad då han kände sig »andligen dammig och trött» efter allt riksdagskäbbel, all småaktig tidningspolemik och alla politiska missräkningar som just då gjorde den atmosfär han andades tung och kvalmig. Och då Lindblad tillägger att ingen kunde missuppfatta eller misstyda den »synbara rörelse» hvarmed Geijer åhörde sina egna kompositioner, då de återgafvos såsom han tänkt sig dem, enär denna rörelse, långt ifrån att vittna om »tillfredsställelse med hvad han lyckats åstadkomma», endast uttryckte hans tacksamhet »för en konst som mest af allt förljufvat hans lif —» då ligger äfven häri ett minne af personlig och rörande art. Ty just i Lindblads hem fick Geijer vid denna tid höra sina sånger tolkade så, som de säkert hvarken förr eller senare blifvit det. Det var Lindblad själf som satt vid pianot som ackompanjatör — och Jenny Lind som sjöng.

Den unga sångerskan — då ännu icke världsberömd, utan endast den »fina, hvita, täcka flicka»* som redan från sitt första uppträdande blifvit Stockholmspublikens förklarade älskling, men i hvilken blott en och annan då anade en uppgående stjärna af första ordningen på konstens himmel — hade under 1840-talets första år funnit ett hem hos Lindblad och hans hustru. Geijer, som lärt känna henne några år förut, hörde till dem som tidigast fattat djupet och vidden af hennes genialiska konstnärsbegafning, liksom det äfven var han som först väckte henne till medvetande om det ansvar som en

* Uttrycket är Fredrika Bremers.

sådan begafning medför. Redan 1839 tillägnade han den endast nittonåriga operasångerskan en af de skönaste och mest storslagna af sina tondikter — en dikt som citeras af alla Geijersbiografer och dock ej kan för ofta citeras, då den bättre än något annat visar hvad konsten betydde för Geijer. Allra minst kan den utelämnas vid en skildring af hans sista år, till hvilkas innersta historia den hör. Han kallar den:

Mod och Försakelse.

»O! — föll uti ditt unga hjerta
en gnista af den låga blott,
som gifver fröjd, som gifver smärta,
blef snillets gudalån din lott;
låt uppåt då dess flamma flöda:
den mot sitt upphof tar sin fart;
ack, vet — den skall ditt lif föröda —
men vet: den är af himmelsk art!»

Jenny Lind har själf försett manuskriptet till denna sång med den betydelsefulla anteckningen: »Genom dessa ord slungades jag ut på öppna hafvet.» Enligt hennes engelska biografer betecknade den en vändpunkt i hennes lif, i det den för henne »uppenbarade hemligheten af hennes mission, hennes förhoppningar, hennes framtid» och gaf henne en ny uppfattning af konstens innersta väsen och uppgift.* I andligt afseende var och förblef också Geijer för henne

* »Den djupt allvarliga betydelsen af sådana ord, ställda till henne af den högste intellektuella auktoriteten i hennes fädernesland, och anvisande henne, den nyss ur elevskolan utgångna unga sångerskan, en plats i den skara af andens utkorade hvilkas lif är som en fackla, tänd af himmelens eld, förekom henne som en uppenbarelse . . .»

Holland och Rockstroh — Jenny Linds biografi.

så länge han lefde allt hvad en snillrik och i lifvets visdom mognad fader kan vara för en genialisk dotter; umgänget med honom påverkade i väsentlig man hela hennes karaktärsutveckling och blef bestämmande för den riktning hennes lif senare tog. Deras naturer tangerade hvarandra i själfva verket just på de punkter som hos båda kunde kallas mest centrala; båda hörde till dem hvilkas lifsatmosfär är de andliga höjdernas starka och klara bergsluft, i hvilken hvardagsmänniskan lätt gripes af svindel — och huru rikt och betydelsefullt tankeutbytet dem emellan måste hafva gestaltat sig i förtroliga stunder, anar man då man t. ex. läser hvad Fredrika Bremer, som vid denna tid stod den unga sångerskan mycket nära, skrifver om henne till H. C. Andersen: ... »Vill ni se hennes öga blixtra,» säger hon, »se hela hennes anlete och väsen genomstrålas af glädjens och ingifvelsens solsken, så tala med henne om hennes konst, om det sköna och oskyldiga i den, om dess välgörande verkan på människosjälen! — Men vill ni se det djupaste och vackraste, så tala med henne om religionens djupaste läror... se då tårar af glädje och rörelse skölja det unga ansiktet med dess barnsliga uttryck och blicken stråla så fromt och stort. Då, — då är hon skön...!»

Just så har Geijer säkert sett henne stråla mången stilla aftonstund i det Lindbladska hemmet, då hon sjungit hans visor för honom »såsom han tänkt sig dem», eller öppnat hela sitt unga hjärta för honom under samtal om de ämnen som för båda voro de väsentligaste — och sådan har hon alltjämt lefvat i hans minne och hans oföränderliga tillgifvenhet. Äfven i hans själ voro ju musiken och religionen de båda strängar som alltid klingade djupast och renast; och

om Jenny Lind, som en snillrik skildrare* yttrat, måste räknas till de »ojämförliga andarna», hvars konstnärsbana, som ingen annan scenisk artists, alltjämt omstrålades af en nästan religiös höghet och som i utöfvandet af sin konst kunde betrakta sig som »en syster till de utvalda sibyllor och profeter, hvilkas ord varit af evighet och lärt om evighet», så har hon säkert hos ingen funnit en djupare och innerligare förståelse, af ingen mottagit mera väckande och befruktande impulser än af den faderliga vän hvars maningsord först väckte henne till fullt självmedvetande och »slungade henne ut på det öppna hafvet» — den stora konstens stormiga världshaf med dess afgrundsdjup och dess oändliga horisonter. Den som stått henne närmast i lifvet — hennes make — har också efter hennes död försäkrat att intet minne för henne intill det sista varit heligare och dyrbarare, intet namn af henne nämnts med mera vördnad och kärlek än Erik Gustaf Geijers. Den andliga tacksamhetsskuld hvari hon stått till honom har säkert varit stor nog för att berättiga denna trofasta hågkomst. Men lika visst är att hennes namn ej får förgätas då man talar om dem hvilka under Geijers sista lefnadsår spridde solljus öfver hans stig och skänkte honom de stunder af djup, ren och ädel glädje som på hans själ hvarje gång verkade som en styrkande dryck ur Ungdomskällans klara flöde. Hur ljufligt läskande och svalkande måste icke Jennys silfvertoner hafva genomströmmat hela hans varelse, hur mycket smolk och damm måste de icke ha sköljt bort, då han en kvällstund i Lindbladska våningen, bekvämt utsträckt i husets bästa länstol, helt fick öfverlämna sig åt lyssnandets tysta,

* Oscar Levertin.

utsökta njutning — efter ett mer än vanligt långrandigt plenum i högvördiga prästeståndet! —

Han var en flitig operabesökare och försummade ogärna något tillfälle att se Jenny Lind uppträda i några af hennes mera betydande roller. Hon hörde emellertid ej till de konstnärer som med svartsjuk njugghet spara sitt pund endast för den stora publiken, utan gaf alltid med fulla och glada händer hvarhelst hon kunde bereda glädje; och i de Stockholmska sällskapskretsar där hon umgicks var hon städse villig att med sin konst gifva samvaron en ädlare och mera ideell prägel, äfven då åskådarna ej, strängt taget, kunde räknas till de konstförståndigas kategori utan endast betraktade den unga primadonnans uppträdande som ett intressant salongsnöje. Fru Sophie Lindblad har i ett af sina bref till Malla Silfverstolpe bevarat en liten ögonblicksfotografi af ett sådant tillfälle, där Geijer och Jenny Linds gestalter tillsammans vackert afteckna sig mot bakgrunden af ett lysande och mondänt, men för öfrigt ointressant sällskap. På en supé hos mr Edward Lewin — fru von Kochs bror — hade man, berättar hon, roat sig med att arrangera lefvande bilder, bland andra Rafaels heliga Cecilia, framställd af Jenny Lind — så »hänförande vackert», säger brefskrifverskan, att liksom en rysning af andakt och rörelse gick genom hela församlingen. Som den stora skadespelerska hon var, blef hon för ögonblicket helt till ett med den gestalt hon skulle framställa; uttryck, blick, hållning, allt bar den verkliga inspirationens prägel. D e n n a Cecilia såg verkligen himmeln öppen öfver sig och åskådarna tyckte sig, djupt gripna, nästan förnimma ett återljud af den sfärernas musik till hvilken hon lyssnade med en strålande hänförelse som för stunden skänkte en himmelsk skönhet

åt de i sig själfva obetydliga, för att icke säga osköna dragen. Geijer stod ensam, halft dold i en fönsternisch, öfverväldigad af rörelse — »alldeles tillintetgjord», tillägger den skrifvande. Säkert ljödo äfven i hans själ de öfverjordiska toner som Jenny i denna stund tyckte sig förnimma och som flyttade båda långt bortom det närvarande och dess banala omgifning. Om Geijer i detta ögonblick uttalat sina tankar, hade de troligen blifvit desamma som han en gång, för länge sedan, nedskrifvit i ett bref till systern, Jeanne Marie: ... »Det heliga och gudomliga, det äkta himmelska, för hvilket ord aldrig gifves, det som människan endast med onämnbara aningar omfattar — det är blott musiken som framkallar det för oss, som utvecklar en himmel i själen och närmar himmelen till den ...»

— Musik och åter musik! — Men huru skulle man kunna skrifva om Erik Gustaf Geijer utan att åter och åter vända tillbaka till den djupa, klara källa som utgjorde hemligheten af hans andes ständigt förnyade ungdom och friskhet? Det är i samma bref till systern som han — den då tjugutvåårige studenten — skrifver om sig själf: ... »Föga åtrår jag och mindre har jag rättighet att fordra; ett blott ber jag — att Han måtte bevara åt mig ett friskt och rent sinne för allt det sköna och upplyftande ... Det gudomliga kommer af sig själf, faller på en människas lott som en skänk af oändlig godhet: har du det ej, du förvärfvar det ej. Men njut det: och du är lycklig ...»

Hans bön blef hörd. Ännu under grånade hår, med af tankar och själsstrider fårade drag, förmådde han med något af barnets oskuld och omedelbarhet mottaga och njuta hvarje stund af glädje som blef honom förunnad, hvarje stråle af det himmelska ljuset

som upplyste hans väg. Men själf har han dock försäkrat att af allt godt som kommit honom till del, det dock varit musiken som skänkt honom hans rikaste och lyckligaste stunder. Detta får aldrig glömmas af den som med kärleksfull uppmärksamhet vill aflyssna Geijers väsen dess innerligaste, mest karaktäristiska tonfall.

*

Innan vi gå vidare torde det kanske vara skäl att kasta en orienterande blick på det Geijerska hemmet och de familjer och personligheter som vid denna tidpunkt — 1840-talets första år — utgjorde dess närmaste vänkrets.

Det fjärdedels sekel som förgått sedan denna krets först genom »Amors och Hymens» vänliga tillskyndelse sammanfördes, hade naturligtvis medfört åtskilliga förändringar; och äfven om den i det stora hela behöll sitt allmänna skaplynne af obegränsad gästfrihet och öfvervägande estetiska och litterära intressen, så torde den dock för många af de gamla ungdomsvännerna från tiden före 1820 hafva tett sig tillräckligt främmande för att väcka ett visst vemod. Äfven om man icke lät sina tankar i alltför smärtsamma jämförelser dröja vid den längesedan förbleknade guldålder då Kernell sjöng Fredmans Epistlar som man aldrig förr hört dem sjungas, då Atterbom föreläste de första sångerna af Lycksalighetens Ö och man samlades i festligt lag för att fira utgifvandet af Svea Rikes Häfders första del — »dessa enighetens gyllne dagar!» som Malla Silfverstolpe med en saknadens suck kallar dem — så kunde man icke annat än känna att just de allra senaste åren medfört tillräckligt stora omhvälfningar och förluster för

att skapa en delvis ny värld, i hvilken man ingalunda kände sig så trygg och hemmastadd som förr. Törneros, den fine, spirituelle, alltid sympatiske och varmt kännande vännen, var död, och den plats han lämnat tom fylldes ej af någon annan — kanske allra minst af den impulsive, högröstade, hjärtevarme, men intensivt fördomsfulle Hvasser, hvilken efterträdt honom som daglig gäst vid öfverstinnan Silfverstolpes tébord och de kring detsamma församlade damernas orakel. Geijer var väl personligen, i vänfast godhet och älskvärdhet, densamme — man »måste hålla af honom antingen man ville eller ej», men som en osviklig auktoritet kunde man tyvärr ej längre betrakta honom, och detta hade man så länge varit van att göra att man knappast visste huru man skulle finna sig till rätta utan detta andliga stöd. Åtskilliga andra, mindre betydande men dock värderade och afhållna medlemmar af den gamla kretsen hade äfven inom loppet af några få år försvunnit, vare sig skördade af döden eller förflyttade till andra verksamhetsområden, efterlämnande märkbara tomrum. Och till sist hade äfven Järta, hvars energiska personlighet så oemotståndligt behärskat hans omgifning att till och med Geijer endast med uppbjudandet af sina yttersta krafter förmått gent öfver densamma häfda sin själfständighet, lämnat Uppsala, där de trogna som varit vana att med obetingad tillit lyssna till hvarje af honom utfärdad paroll nu kände sig lika bortkomna som societetens damer, sedan hans moderligt despotiska fru, lika obestridd envåldshärskare på sitt område som mannen, ej längre proklamerade några drakoniska lagar för samlefnaden eller skickade hem studenter för att »ta på sig den gamla bruna» då hon händelsevis mötte dem ute på en hvardag, lättsinnigt iförda söndagsvästen.

Man var, med ett ord, till en viss grad som en hjord utan herde och sammanhallningen hade förlorat något af den intensiva intimitet som ännu få år förut präglat densamma.

De Geijerska och Silfverstolpeska hemmen voro dock fortfarande det sällskapliga — isynnerhet det speciellt akademiska — umgängets medelpunkter, och till deras förtroligaste vänner räknades alltjämt många af de familjer som ursprungligen tillhört den gamla kretsen. Men de många nygifta paren, hvilkas unga lycka bredt en viss rosenfärgad och romantisk smekmånadsstämning öfver samlefnaden under åren närmast före 1820, hade nu förvandlats till medelålders fäder och mödrar, och en ny ungdom hade hunnit växa upp, i själ och hjärta kanske icke mindre romantisk men dock i många afseenden själfständigare och mera kritiskt anlagd än den föregående generationen. Man läste, drömde, svärmade, diskuterade och musicerade ungefär som förr, men man skrattade betydligt mer och lyssnade kanske icke med fullt lika andaktsfull auktoritetstro till länge vedertagna och obestridda lärosatser. Det var på sitt sätt en nyktrare, mera praktisk tid som grydde; men tillräckligt mycket af hvad som utgjort den gamla tidens förnämsta charme dröjde ännu kvar för att skapa ett fortfarande i sitt slag egenartadt sällskapslif, hvartill man här i Sverige knappast förr eller senare sett något motstycke, och som äfven för lifvet satte en särskild prägel på flertalet af de unga människor som däraf mottogo sina första och starkaste intryck. Allt bidrog härtill: den enkla, flärdfria gästfriheten, som fortfarande bibehöll mycket af samma okonstlade tycke som den ägt för tjugu år sedan och i hvilken själfva samvarons glädje och det andliga utbytet spelade en så oändligt mycket viktigare roll än

den lekamliga välfägnaden — den på en gång otvungna, och förfinade umgängestonen, de öfvervägande, för alla gemensamma litterära och ideella intressena och — framför allt — de inom kretsen tongifvande, både männens och kvinnornas, nobla och betydande personligheter, tack vare hvilka den ungdomliga glädtighet som nu mer än någonsin förr fick göra sig gällande utan allt konventionellt tvang aldrig urartade till självsvåld och den andliga atmosfären alltid bibehöll samma sällsporda renhet och friskhet.

Kanske är det intet som gör ett starkare intryck vid genomgåendet af de mångfaldiga mer eller mindre intima dokument — bref, dagboksanteckningar eller memoarer — som ännu bevara minnet af denna tid och denna krets, än den fullkomliga frånvaron af allt som i aflägsnaste grad skulle kunna inrangeras under rubriken »skandal». Mig veterligen ha icke ens tidens giftigaste pennor försökt teckna några »pikanta interiörer» af erotisk art från de dåtida professorskretsarna i Uppsala — och då kan man vara tämligen öfvertygad att inga sådana funnos att teckna, ty man var som bekant hvarken på »ultrarabulistiskt» eller »ultrakonservativt» håll nogräknad i valet af vapen då det gällde att komma olika tänkande bland de akademiska fäderna till lifs och göra dem misstänkta i den stora allmänhetens ögon. Nidskrifveriets och det publicistiska ovettets konst var vid denna tid högt uppdrifven och den privata medisancen utvecklade en frodig växtlighet i de oändliga bref hvarmed »väl underrättade» personer alltid hade tid att lyckliggöra gynnare och vänner i hufvudstaden eller landsorten. Med hvilken begärlighet skulle man icke hafva tillvaratagit hvarje godbit i form af en liten »amurett», en om än aldrig så obetydlig afvikelse från den äktenskapliga tro-

hetens väg eller ett verkligt moraliskt felsteg inom en krets som i andra afseenden erbjöd så mycket af intresse såväl för klandraren som lofprisaren! - Men ur egentlig skvallersynpunkt tyckes denna krets hafva varit ovanligt litet gifvande. Lyckliga äktenskap och goda hem hörde till regeln och den sällskapliga glädjens blomster sögo must och doft ur en alltigenom sund och kraftig jordmån. Det är denna doft som, egendomligt frisk och ljuf, slår en till mötes ur de många ungdomliga bref och dagböcker, för öfrigt ej utmärkta för några framstående stilistiska förtjänster, i hvilka man ännu återfinner en nästan fotografiskt detaljtrogen bild af 1840-talets Uppsalalif. Kärlekshistorier, såväl lyckliga som olyckliga, finnes det godt om i dessa bref, men dem tog man på djupaste allvar; »kurtis», vare sig i gröfre eller finare form, förstod man sig tydligen icke på, det frivola galanteriet afskydde man och »flirten» — leken med hjärtan och känslor, behandlad som sport — var ännu icke uppfunnen. Det var en renhjärtad, klarögd, ofördärfvad, på en gång skrattlysten och svärmisk ungdom som nu med ljudet af sina friska röster och lätta fjät fyllde öfverstinnan Silfverstolpes vackra salonger och de hemtrefliga gamla rummen i Geijerska gården på »läsaftnarna», eller också dansade af hjärtans lust på Gillet, spelade teater eller uppförde tablåer hos Kræmers, Atterboms eller Schröders eller träffades under något mera cirklade former hos Ehrenheims och Lagerbrings — men nästan alltid hade lika »gudomligt roligt».

Dagens indelning var en annan än nutidens och bidrog i sin mån att underlätta umgänget och gifva det sin prägel af älskvärd och otvungen intimitet. Förmiddagarna ägnades åt husliga sysslor, hvilka ej ens

de mest »litterära» af damerna tänkte på att undandraga sig, då så mycket af tillvarons trefnad och poesi berodde på deras mönstergilla utförande i en tid då så godt som intet som hörde till det dagliga lifvets nödtorft fanns att köpa färdigt, utan måste tillredas i hemmet. Då bakades af husmoderns och hennes döttrars egna händer allt det läckra »småbröd» af hvilket hvarje familj hade sina egna »sorter», serverade med blygsam stolthet endast vid deras tébord — »mandelberg» och »schäferhattar», »godran» och »hjärtans fröjd», »kyssar» och fina frasiga »tunnrån» stämplade med Gustaf den tredjes namnchiffer — ligger det icke en hel huslig idyll endast i de gamla trefliga namnen? — Då hackades prydliga fyrkantiga sockerbitar — en verklig konst — af de väldiga sockertopparna i blå kardusomslag, för att fyllas i de gamla massiva sockerskrinen af gediget silfver — då syddes tusentals »efterstygn» på finveckade skjortbröst eller ordnades af lätta, händiga fingrar de varsamt tvättade äkta spetsarna på stommar af tyll och karkas till de imponerade »negligéer» som på kvällen skulle ge ökad värdighet åt de äldre damernas hufvuden. Middagen intogs mellan 12—2 — och sedan återstod en lång eftermiddag att odeladt ägna åt vännerna och sällskapslifvet. Man ser af brefven att mera ceremoniösa visiter familjerna emellan ofta aflades redan vid tretiden och att man kunde hinna med tre à fyra sådana på ett par timmar, då det endast gällde att »tacka för sist» eller fullgöra andra höflighetsplikter af samma slag. Men vid 6—7-tiden tändes, så snart man icke var bortbjuden eller dödssjuk, ljusen i kronor och armstakar i de hem där man öfver hufvud taget »tog emot» — förstugudörren öppnades till tecken att man var hemma och husets damer slogo sig med sina fina

silke- eller pärlbroderier, sin »halsöm» och »languette», ned vid förmaksbordet, afvaktande hvad som komma skulle och beredda att utveckla den största tänkbara älskvärdhet gent öfver de frivilliga gäster som aldrig underläto att infinna sig och som voro dubbelt välkomna därför att de ej kommo pliktskyldigast eller nödtvungna, utan af verkligt behof att just i denna omgifning finna hvila och glädje eller också själfva bereda nöje genom en medförd bok, en intressant tidskriftsartikel eller kanske till och med ett prof på eget författarskap, att underställas benägen granskning, kritik eller gillande af vackra ögon och vänliga läppar, hvilkas omdömen i själfva verket ingalunda voro att förakta. Hvem kan undra om de unga herrar, studenter och magistrar, adjunkter och docenter, som tillhörde familjens umgänge, i vidsträcktaste grad begagnade sig af de privilegier som denna obegränsade gästfrihet erbjöd dem? — Hur ljus och lockande måste icke, då skymningen började falla på, tanken på dessa vänliga interiörer, där han var viss att bli emottagen nästan som en familjemedlem, ha stått för den unge man som tillbragt sin arbetsdag i ett af dåtidens för oss nästan otänkbart tarfliga studenthybblen och nu kände behof af välförtjänt hvila och förströelse! — Det funnos verkligen de som kommo kväll efter kväll, året om och år efter år — »barn i huset» i ordets vidsträcktaste bemärkelse. I Agnes Geijers dagbok, där hon hvarje afton antecknade dagens gäster, är det en lång rad af initialer som nästan utan undantag återkomma, med det tämligen onödiga tillägget »som vanligt» — eller också heter det rätt och slätt: »de vanliga», under det att blott en och annan »ovanlig» nämnes vid namn. Vi skola senare återkomma till denna krets, i hvilken äfven många af »de vanliga» voro ovanliga

nog, till karaktär och begåfning, för att förtjäna ett särskildt omnämnande.

Öfverstinnan Silfverstolpes salong — en af de få litterära »salonger» i kontinental mening som Sverige ägt — har nästan hunnit blifva historisk och förtjänar att vara det, då betydelsen af den roll den spelat i det intellektuella Uppsalalifvet under en viktig period knappast kan öfverskattas. Det var tillvaron af denna gemensamma medelpunkt som af många betydande och intressanta individualiteter skapade en krets, hvilken i sin harmoniska sammansmältning af olikartade element blef ojämförligt mera inflytelserik än äfven dess mest genialiska medlemmar hvar för sig gärna kunnat blifva. Och här, som alltid i dylika fall, var det helt och hållet en kvinnas personlighet som utgjorde grundbetingelsen för att denna krets blef sådan den var och gaf densamma dess säregna karaktär och färgton. Att klargöra denna personlighets egenart är därför af största vikt och intresse för den som vill bilda sig en lefvande föreställning om det dåtida Uppsala. Man skulle i själfva verket nästan våga påstå att om Malla Montgomery-Silfverstolpe ej funnits till eller i ett eller annat afseende varit en annan än just den hon var, så skulle äfven hela Uppsalalifvet under två eller tre betydelsefulla decennier hafva gestaltat sig väsentligen annorlunda. Allt det för 1820—40-talens Uppsala mest karaktäristiska är på sitt sätt koncentreradt och förkroppsligadt i den lilla öfverstinnans älskvärda, på en gång moderligt myndiga och flickaktigt känslofulla och svärmiska gestalt — och ju mer man fördjupar sig i samtidens intima dokument, ju mera oemotståndligt framställer hon sig för ens fantasi nästan som en allegorisk figur, en halft mythologisk representant just för den Alma Mater i hvars vänliga

hägn så olikartade individualiteter som Geijer och Atterbom, Törneros och Fahlcrantz, Hvasser och Palmblad, Per Ulrik Kernell, Bernard Elis Malmström och Gunnar Wennerberg — för att blott nämna de namn som först falla en in - funno samma trefnad och samma lyckliga utvecklingsmöjligheter.

Strängt taget kunde hon dock knappast räknas till de intellektuellt öfverlägsna kvinnornas klass, än mindre ägde hennes personlighet något af geniets gnistrande och tändande omedelbarhet. Hennes begåfning var, som man riktigt anmärkt, öfvervägande af hvad man skulle kunna kalla receptiv art och hemligheten af den makt hon utöfvade lag framförallt i en nästan obegränsad förmåga att sympatiskt uppfatta och tillägna sig andras idéer, att göra deras intressen till sina, att hänföras, älska och beundra -- stundom barnsligt och okritiskt nog, men ofta dock med en egendomligt intuitiv blick just för det väsentliga och centrala. Sådana kvinnor äga emellertid ofta förmagan att i nästan högre grad än de rikare begåfvade omkring sig skapa den atmosfär i hvilken den andliga odlingens finaste och vackraste blommor frodas. Malla Silfverstolpe var hvarken någon m:me de Staël eller nagon Rahel Varnhagen; åt de många utmärkta män som samlades kring henne gaf hon väl knappast några nya andliga impulser, tände inga nya gnistor i deras själar och kastade ej, som en snillrikare och mera själfständigt anlagd kvinna kunnat göra, något nytt, oväntadt blixtljus öfver de problem hvaröfver de grubblat. Hvad hon gaf dem var framför allt den kärlekens solvärme som strömmar ur ett rikt och varmt hjärta, i förening med en eldig, svärmisk och lätträrd naturs impulsiva deltagande för allt som tilltalar vare sig känsla eller fantasi. Kvinnor af detta

skaplynne intressera kanske ej så mycket personligen som de äga förmågan att låta andra i deras närhet och under deras inflytande känna sig intressanta; de verka ej så mycket inspirerande som fostrande och framkallande — allt spirar, växer och grönskar där de gå fram. En af dem som stått Malla Silfverstolpe närmast har beskrifvit huru »lyckligt stämd» man alltid blef i hennes sällskap. Innan man rätt visste hur det gått till, hade hon inledt ett samtal som anslog själens djupaste och skäraste strängar; »man blef vältalig och varm och kände sig inom kort förunderligt hemmastadd» »Som med en slagruta,» säger den skildrande,* »framlockade hon dolda skatter ur djupet. Äfven de blygaste, tystaste, vid sällskapslif mest ovana förvånade sig själfva öfver sin meddelsamhet och den rikedom af ord och tankar som de plötsligt utvecklade.» Hvem kan undra om människor magnetiskt drogos inom den lyckliga trollkrets, där man under inflytande af en liten vänlig fé med af godhet och intresse strålande ögon plötsligt själf blef kvick och god, snillrik och vältalig, som man i sina hemligaste drömmar önskat, och kanske i tysthet känt på sig att man under gynnsamma förhållanden också verkligen skulle kunnat vara! — »Vår Fru af de Goda Ögonen» kallade henne Fredrika Bremer. De »goda ögonens» makt är obestridligen mera påtaglig än de »ondas». Själfva blicken ur dessa ögon, som »så varmt och förväntansfullt sågo en in i själen och så snabbt och tacksamt uppfattade allt det bästa man hade att ge», fyllde äfven den försagdaste med ett välgörande själfförtroende, som i sin ordning alstrade nya krafter. Detta är ju också ett sätt att verka »inspirerande», och visserligen icke det sämsta.

* Thekla Knös.

Tack vare den vänliga hand som nyligen gifvit offentlighet åt de självbiografiska anteckningar* där Malla Montgomery-Silfverstolpe, bättre än någon annan förmår göra det, i lefvande färger målat sin egen bild, torde hon väl numera för alla som läsa och älska böcker vara en tillräckligt känd och kär gestalt för att göra hvarje vidare redogörelse för hennes föregående lefnadsöden och utveckling öfverflödig. Vi ha följt henne genom alla stadier — sett henne som ett lifligt, brådmoget, bortskämdt, men alltid älskande och kärlekstörstande barn, som en firad, af beundrare och friare omsvärmad och själf ständigt förälskad ung flicka, som en besviken och föga lycklig, men alltid plikttrogen hustru och till sist som den intressanta och älskvärda unga änka, som, fri och ekonomiskt oberoende som hon var, slutligen fann sin mest betydelsefulla lifsuppgift som det vittra och lärda Uppsalas sociala medelpunkt. Vi ha kanske förargat oss öfver henne litet ibland och skrattat icke så sällan — ty ehuru Malla själf, som hon trohjärtadt bekänner, »icke hade sinne för det humoristiska», kan det icke nekas att man har svårt att taga de många förälskelserna med åtföljande själskval fullt allvarsamt — men alltid och under alla förhållanden har man hållit af henne, som man ju måste göra med en varelse som med full sanning kan säga om sig själf att »kärlek var hela hennes religion», och som också i hela sitt lif på det vackraste sätt tilllämpade denna »religions» ande och grundsatser i hängifven och själfuppoffrande vänskap — som visserligen, där det gällde manliga vänner, starkt tangerade det erotiska området, men dock aldrig öfverskred dess

* Malla Montgomery-Silfverstolpes memoarer, utgifna af M. Grandinson.

gräns. Detta var på en gång hennes lycka och hennes olycka. Ehuru hvarje böjelse, som hon själf säger, snart hos henne växte till passion och i trots af »det omätliga djup af förmåga till sällhet eller olycka» som hon kände inom sig, förmådde hon aldrig så fullt och helt hänge sig åt en känsla att den fyllde hela hennes lif och tillfredsställde hennes hjärtas brinnande åtrå efter lycka. I det afgörande ögonblicket vaknade alltid reflexionen och självkritiken — hon dissekerade sina känslor och fann dem icke hålla det mått som hennes högstämda och romaneska fantasi föreskrifvit. Detta blef hennes lifs tragiska konflikt, som öfver hela hennes känslovärld kastade ett visst skimmer af vemodig besvikenhet. Hon upphörde egentligen aldrig att sörja öfver att hon, som älskat så många och så mycket, dock aldrig funnit den man som hon kunnat älska så helt att hon för honom kunnat offra allt och som å sin sida älskat henne såsom hon ville blifva älskad. Kanske upphörde hon ej heller någonsin — eller först sent — att hoppas att hon, trots allt, en gång skulle träffa honom; och det är icke omöjligt att denna tysta förhoppning, denna aldrig uttalade fråga, gaf hennes umgänge en särskild charme för de män hon kallade sina vänner och åt hvilka hon i själfva verket alltid gaf något mer, varmare och innerligare än hvad man vanligen kallar vänskap, på samma gång som den renhjärtade idealism som var ett af hennes mest framträdande drag äfven satte sin prägel på hvarje sådant förhållande och hindrade det från att urarta. Hur skoningslöst strängt hon bedömde sina egna svagheter, ser man af memoarerna. Enskildt, gent öfver de vänner för hvilka hon icke hade några hemligheter, var hon icke mindre uppriktig och hennes hjärteutgjutelser äro i sin omedelbarhet

lika karaktäristiska som gripande och rörande — äfven om det icke kan nekas att de stundom bära väl tydliga spår af det bristande »sinne för det humoristiska» som gör steget från det sublima till det löjliga alltför lätt. Ett exempel torde vara nog. I en brefväxling mellan de båda vännerna angående flickors uppfostran — föranledd af ett af Malla citeradt yttrande af Amalia von Helvig — beklagar Anna-Lisa den näring hennes egen ensliga och drömmande, i landtlig afskildhet tillbragta ungdom, gifvit åt ett alltför öfverspändt och romaneskt känslolif, samt prisar de kvinnor lyckliga som genom tidigt förvärfvad världserfarenhet lärt sig nedstämma sina fordringar på lifvet och besparats smärtan af svikna illusioner... »En flicka, uppvuxen i hvad man kallar stora världen,» skrifver hon, »från tidigaste ungdomen van vid hyllningar och nöjen, kan aldrig förfalla till denna öfverspända och skadliga förgudning af egna och andras känslor som varit min olycka; hon får i god tid vänja sig vid felslagna förhoppningar, hon lär sig se lifvet sådant det är, hon väntar icke att hos människor finna idealisk fullkomlighet, hon fordrar icke någon fullkomlig lycka och har därför vida mera utsigt att blifva lycklig än den oerfarna, som alltför länge dvalts i illusionernas värld och för hvilken verkligheten, äfven den lyckligaste, blir ett grymt uppvaknande»... Och härpå svarar Malla — man tycker sig höra klangen af den djupa vibrerande altröst som alla samtida skildrat:...

»Misstag, misstag! — Allt hvad du säger, min Anna-Lisa, måste jag helt och hållet bestrida! Ack, just denna erfarenhet, denna all högre känsla, neddragande och förnötande verldserfarenhet, är den största olycka som kan drabba en qvinna... Tro mig, de äro ej många

som ur denna skärseld rädda sitt bättre jag, som ej nedföras i passionernas hvirfvel — och komma de därur med lifvet, och med bevarad dygd, det blir dock med ett förbrändt och förvissnadt hjerta... Ditt exempel, som du åberopar, bevisar just motsatsen af hvad du tyckes beklaga. Du!! — med din enkla, landtliga, endast åt ett håll riktade uppfostran, som bevarat ditt hjerta rent och oskyldigt! — Med din enda, stora kärlek allt från den första ungdomen, bibehållen alla åldrar igenom med ständigt motsvarande ömhet och välvilja från den älskades sida... förnyade och ständigt ökade skäl till förtroende, aktning och beundran — en beundran, delad af alla rätt-tänkande! — Hvad större lycka och ära kan väl vederfaras en qvinna än att kunna vara stolt öfver sitt hjertas val! — Och hvem har väl smakat denna lycka i högre grad än Du! — I allt detta ser jag endast den högsta jordiska sällhet och Du är den lyckligaste qvinna jag känner. Hur onaturlig, hur vidrig förefaller mig ej däremot den mångfald af böjelser mitt arma förhärjade hjerta erfarit! — Hur blyges jag ej då jag minnes och räknar och måste tillstå för mig sjelf att jag tio gånger älskat olika föremål (små tycken oberäknade!) Må ingen svara mig att allt detta endast varit flyktiga, öfvergående böjelser! Ack nej, nej — alldeles icke — de hafva varit verkliga, förtärande passioner, som varat långa åratal, ödelagt mitt lif och allvarligt angripit min helsa och mitt lynne. Den sorg, de olidliga qval den ena vållat mig ha drifvit mig att söka tröst och ersättning i ett nytt känslorus, att ur den ena förvillelsen störta mig i den andra... Gud har nådigt och underbart bevarat mig från Brott — jag tackar Honom därför — men mitt hjertas bottenlösa olyckor känner Han allena! — Ingen otrohet å min sida har ändock varit orsak därtill, men ett öfverdrifvet behof af kärlek, öfverdrifna fordringar, aldrig motsvarade, öfverdrifvet förtroende, jämt bedraget — ack! — Hade jag i min ungdom blifvit mindre smickrad, mindre bortskämd, mindre hyllad, mindre exciterad till coquetterie, så hade jag kanske icke behöft lida så oändligt och blifvit så gammal innan jag lärde mig dåraktigheten af att vänta sin lycka af människor!»...

En annan gång förklarar hon — à propos den då härjande koleran — att hon för sin del omöjligt kan hysa någon fruktan för döden: ty äfven om hon ej skulle våga hoppas på en salig evighet, hvilket hon dock tillåter sig att göra, så har hon redan under lifvet lidit så oerhördt att »sjelfva helvetet ej skulle kunna ega några kval värre än dem jag redan genomgått»... Beklagansvärda Malla! — Men hvem kan undgå att hålla af henne, just sådan hon var, och hvem förstår icke att detta brinnande hjärta, äfven i sitt nuvarande förhärjade skick, måste hafva utstrålat lif och värme tillräckligt för att fylla ett helt socialt solsystem? —

Tvenne olikartade, från fäderne- och möderneslökt nedärfda naturer stredo i själfva verket alltid inom henne om herraväldet och voro orsaken till de disharmonier och inkonsekvenser som vållade henne så mycket lidande. Å ena sidan den Rudbeckska gammalsvenska ärligheten, grundligheten, allvaret, det omutliga sanningskrafvet och den starka etiska känslan — å den andra allt det äfventyrliga, romaneska, oroliga och lidelsefulla som en så fulländad romanhjälte som den oemotståndlige kvinnotjusaren, den ridderlige, oefterrättlige lyckosoldaten Robert Montgomery ej kunnat undgå att lämna i arf åt sin »mest älskade» hustrus enda dotter. Det var eld och vatten — intet under om konflikten ofta verkade vulkaniskt och stackars Malla kände sig söndersliten däraf. Men kanske var det också just denna underligt sammansatta natur som gaf henne den förmåga af allomfattande sympati som var hennes lyckligaste gåfva. För öfrigt gick det henne som det ofta går i dylika fall; de olika släktdragen framträdde hos henne under olika åldrar mer eller mindre starkt och gafvo färg åt hennes personlighet. Den unga Malla Montgomery, med sitt

passionerade men ostadiga hjärta, alltid flammande för olika föremål, sina svärmiska, högtflygande drömmar, sina romantiska ideal, sitt lidelsefulla kärleksbehof, sina blodröda läppar och stora lågande ögon, var helt och hållet sin fars dotter, och det var blott i de ögonblick då det gällde att fatta ett bindande beslut, träffa ett afgörande val, som den möderneärfda försiktigheten, behofvet att reflektera och öfverväga, gjorde sig gällande — icke alltid på lyckligaste sätt. Ännu långt in i medelåldern lefde hon i en oafbruten konflikt mellan sitt impulsiva hjärtas oberäkneliga ingifvelser och sitt i grunden märkvärdigt nyktra och klara förstånds varnande maningar. Men med tilltagande år och visdom utvecklades hos henne allt mera möderneśläktens karaktäristiska drag — och då man dröjer vid den bild som ett yngre släkte bevarat från hennes höga ålderdom,* då hon själf blifvit en auktoritet och ej längre i sin omgifning fann någon användning för det starkt utvecklade venerationsorgan som i yngre år gjort henne till den ödmjukaste och tacksammaste af lärjungar, tycker man sig nästan i den lilla myndiga, docerande, alltid lika hjärtegoda men icke så litet despotiska gumman, som ännu från sin länstol styrde den lilla värld hon så länge behärskat och med oförminskadt lif och intresse följde alla tidens och dagens rörelser, se en slags kvinnlig fickupplaga, en feminin reinkarnation af självfva den store stamfadern, gamle Olof Rudbeck, med hvilken hon i alla händelser ägde många af sina mest framstående egenskaper gemensamt. De nästan obegränsadt vidtomfattande intressena hade hon alltid ägt; storhetsdrömmen om Atlantis var just en sådan som kunnat upprinna i hennes högstämda och svärmiska

* Hon öfverlefde de flesta af sina samtida och dog först 1861, nära åttioårig.

själ; det »häftiga, uppbrusande sinnet» var henne icke heller främmande, och den »lust att styra och regera» — ehuru alltid till människors bästa och utan minsta tanke på egen fördel — som man förevitat Rudbeck, utvecklades hos henne allt mer med åren, liksom den nästan patriarkaliska ansvarskänsla gent öfver samhället som gjorde att hon gärna skulle velat med egna händer ordna alla trassliga härfvor, bära alla bördor på egna axlar och om möjligt med maktspråk tvinga alla människor att vara goda, rättänkande och följaktligen lyckliga. At universitetet och dess angelägenheter ägnade hon alltjämt, som en Rudbeckarnas ättling anstod, ett vaksamt, om icke alltid gillande modersöga och gent öfver fattiga, begåfvade studenter utöfvade hon, så långt krafter och tillgångar medgafvo, ett tyst men storartadt mecenatskap. Uppsala upphörde aldrig att ligga henne ömt om hjärtat, äfven sedan dess guldalder för alltid myllats i Geijers och Atterboms grafvar — och man kan vara öfvertygad att hon, som stamfadern, med glädje skulle låtit alla sina jordiska ägodelar brinna om hon därmed kunnat rädda Gustavianum och dess vetenskapliga skatter från undergång. Med Uppsala och en af de rikaste perioderna i dess andliga lif är också hennes minne oupplösligt förbundet.

Vid tiden för denna skildring — början af 1840-talet — hade hon emellertid ännu icke inträdt i sitt sista utvecklingsstadium, hvilket som sagdt sammanföll med förlusten af de förnämsta andliga auktoriteter till hvilka hon vant sig att med ödmjuk och obegränsad vördnad blicka upp. Ännu lefde de gamla gudar och Malla fann alltjämt sin högsta lycka i att offra en trofast tillbedjans rökelse på deras altaren samt inviga nya adepter i kultens mysterier. Ännu voro — trots

alla yttre och inre förändringar — Geijer och Atterbom medelpunkterna i de historiska Fredagsaftnarnas vittra samkväm; ännu kunde hon känna sig stolt öfver att som ingen annan genom en skickligt framkastad fråga, en sinnrikt placerad anmärkning lyckas aflocka dem just det omdöme som kastade nytt ljus öfver den lästa boken eller gaf ny fart åt den intressanta diskussionen, och ännu, som för tjugu år sedan, kunde man sanningsenligt påsta att i den krets som samlades hos henne alla — trots de oundvikliga meningsskiljaktigheterna — dock liknade hvarandra i sin »Smak för Själens ädlaste Nöjen» och sin uppfattning af »Lifvets sanna Sällhet». Guldalderns sol sänkte sig mot sin nedgang, men den hade ännu icke gått ned och solnedgångens rosenskimmer hvilade vackert öfver både hem och människor — öfver de gamla, som åldrats tillsammans och sett många drömmar både förverkligas och förflyktigas, och öfver de unga som nu i sin ordning drömde nya drömmar, hvilka spunno poesiens silfverskir öfver allt som kanske eljest i de gamla förhallandena kunnat verka utnött och förlegadt.

En hastig öfverblick både af hemmen och människorna torde här vara på sin plats.

Malla satt ingalunda ensam och väntade på gäster i sin vackra gammaldags våning med de stora grönrosiga sidenfåtöljerna, de väl fyllda bokskåpen och den historiska bordduken, som Ebba Brahe broderat. Hon delade sitt hem med den åtta år äldre halfsystern, grefvinnan Wrangel, och dennas barn, hvilka hon betraktade som sina egna. Den lilla barnafromma, menlösa grefvinnan, nästan i allt, utom hjärtats godhet och trofasthet, en fullkomlig kontrast till systerns i kraftfulla färger tecknade personlighet, fyllde sin egen plats som

en lika originell som älskvärd figur i den Geijer-Silfverstolpeska kretsen. Memoarernas känslofulla, litet smäktande »syster Gustava», med sin poetiska blonda skönhet, sitt ljufva harmoniska väsen och sina många talanger, hade nu förvandlats till en liten klotrund, nära sjuttioårig gumma, fortfarande känslofull, men åtminstone i ungdomens ögon afgjordt mera komisk än poetisk. Törneros hade redan tio år tidigare i ett af sina bref tecknat ett porträtt af henne, hvars likhet lär varit slående. »Det godsintaste lilla ting i världen» kallar han henne, och fortsätter: Att en gång hafva varit i hennes sällskap är nästan som att blifva adopterad bland hennes nära släktingar, hvarför också ingen kan hafva så många favoriter som hon. Allt hvad någon af hennes connaissancer sagt, gjort eller skrifvit kan ej vara annat än väl sagdt, väl gjordt och väl skrifvet. Därför har man litet svårt att veta hur man rätt skall hushålla med sitt ja och nej då hon börjar citera satser af vissa personer eller ur de böcker dessa personer gilla, hvilka ej borde nämnas på samma dag som de hon för tillfället talar vid... Själf genom uppfostran, vanor och sina unga söners tänkesätt inpyrd med den franska smaken i vitterhet och d:o grundsatser i politik, förenar hon detta utan alla skrupler i afseende på consequens med de idéer af helt annan art som här gå i svang*. Geijer och Atterbom, hvilkas produkter hon naturligtvis läser och beundrar, öfverhopar hon med slemma fransyska romaner eller vildsinta liberala artiklar ur 'le Constitutionel', hvilka hon anser sig på lif och salighet kunna rekommendera såsom ypperliga — därför att de tillsändts henne af hennes son, kabinettssekretera-

* Obs! Detta skrefs i början af 1830-talet, alltså före Geijers »affall».

ren...» En senare skildring, i ett af Agnes Geijers bref, kompletterar bilden och bekräftar dess porträttlikhet. »Mamma och jag,» skrifver hon 1844, »voro i går hos gudmor Malla hela dagen... Fruarna politiserade oändligt, utan att i ringaste mån lyckas öfvertyga hvarandra. Gudmor Malla hör förstås alltid till de konservativa och Mamma till de liberala; lilla Wrangel törs ej riktigt hålla med någondera utan sväfvar så att säga i det blå, under ständiga bemödanden att utgöra en förmedlande länk. Hemligt misstänker jag att lilla gumman, lämnad på egen hand, skulle afgjordt sluta sig till de liberala; ty under Mammas egid vågar hon sig allt emellanåt fram med de djärfvaste och mest samhällsomstörtande satser, som komma tant Malla att häpen se upp från sin båge och spärra upp ögonen på vid gafvel, hvarvid lilla Wrangel genast kryper i sitt skal igen... Hon är så söt, den lilla gumman, och då jag frestas att skratta åt hennes nästan löjliga godhet, hennes sätt att finna allt som sker här i världen charmant, alla menniskor så förinnerligt hyggliga och charmanta, alla ställen så vackra och charmanta, alla supéer så väl arrangerade och charmanta, kort sagdt hela universum så 'alltför charmant', måste jag tänka på det franska ordspråket som säger 'on n'est jamais assez bon, excepté quand on l'est trop'. Af godheten kan man väl kanske aldrig få för mycket!»...

Till den lilla grefvinnans karaktäristik torde äfven böra fogas att hon gärna begagnade sig af hvarje tillfälle att uppträda som föreläserska vid de litterära soaréerna. Hennes deklamation hade ett sedan slutet af sjuttonhundratalet stadgadt rykte och utmärkte sig för en hög grad af akademisk pathos. Sina största triumfer firade hon dock på ett helt annat område än

det akademiska och beredde därmed den skrattlystna ungdomen högtidsstunder af sällsyntaste art. Genom Uno Troilis mästerligt dramatiska föredrag — ofta omnämnt i L. Dahlgrens Ransätersskildringar — hade Holberg just vid denna tid kommit på modet hos den ungdom som företrädesvis samlades hos Geijers. Äfven hos fru Silfverstolpe skulle nu hans komedier läsas, men af lätt begripliga skäl befunnos de ej så lämpliga för läsning med »fördelta roller» som Schillers Maria Stuart. Svårigheten löstes genom att Malla med kritiskt granskande penna på förhand genomgick arbetet och strök för hvad som i sedlighetens intresse borde utelämnas — hvarpå själfva läsningen öfverlämnades åt grefvinnan Wrangel. Resultatet blef dock icke det asyftade; ty da den lilla snälla grefvinnan kommit rätt i farten — på en läsafton där Geijers, Atterboms, Schröders, Knösens och Malmstens jämte ett halftjog af »de vanliga» ungherrarna voro närvarande — glömde hon alla försiktighetsmått och föreskrifter och det blef just de förstrukna passagerna hvilka hon, alltför upptagen af själfva föredragets välljud för att lägga märke till innehållet, med »särskild pathos och eftertryck» deklamerade. Hennes »Jeppe paa Bjerget» lär sålunda blifvit en af de konstprestationer som sent förgätas. Man undrar icke på om ungdomen, som Agnes Geijer försäkrar, var »halfdöd och på gränsen af konvulsioner» af kväfdt skratt.

Ungdomen och poesien i det Silfverstolpeska hemmet, samt dess förnämsta dragningskraft för umgängeskretsens yngre medlemmar, representerades af den lilla grefvinnans yngsta dotter, fröken Ava Wrangel — det Uppsaliensiska Hotel Rambouillets Julie d'Angennes. Liksom sin berömda och mångbesjungna förebild var

hon icke egentligen nagon skönhet, men »excessivement distinguée», med ett förnämt, intressant rasansikte — Törneros talar om de »starka Wrangelska familjedragen, sådana de visa sig på de nära tvåhundraåriga porträtten på Skokloster» — präktigt blondt hår, hvit hy, kloka och allvarliga mörkblå ögon under starkt tecknade ögonbryn och en elegant figur, som hon förde med fulländadt behag. Öfver hela hennes väsen låg något reserveradt, stilla och harmoniskt, som verkade välgörande i motsats till de båda »små gummornas» dramatiskt demonstrativa liflighet; men hon kunde icke dess mindre, försäkrar Agnes Geijer, »skratta som ingen annan» och bättre än de flesta uppskatta ett godt skämt. Då hon på Fredagsaftnarna presiderade vid det stora blahvita ostindiska porslinsbordet, där téet serverades, föreföll hon som den »förkroppsligade husligheten och hemtrefnaden»; det var också hon som åt alla husliga anordningar gaf den prägel af prydlighet och elegans som den lilla öfverstinnan älskade, men, karaktäristiskt nog, ej själf hade nog smak och händighet att åstadkomma — men hennes mest betydande insats i sällskapslifvet låg dock på ett annat område: musikens. Redan modern hade varit en enligt sin tids fordringar mycket framstående sangerska — hon var t. o. m. agrée vid Musikaliska Akademien — och fröken Avas härliga stämma hade under hennes öfverinseende från början fått en fullt konstnärlig utbildning, understödd af en fin och djup, äkta musikalisk uppfattning, som höjde hennes sång till något vida öfver de vanliga salongsprestationernas nivå. För mången var i själfva verket »Fredagsaftnarnas» skönaste högtidsstund den då läsningen var öfverstökad, supén förtärd och man fick samlas kring pianot och höra Ava sjunga — stundom

ackompanjerad af Geijer, någon gång af Lindblad, men oftast af sig själf. Endast den som själf hört dessa toner ljuda, säger Tekla Knös, kan förstå »den förtrollning hvarmed de fängslade gamla och unga» — ja, äfven de minst musikaliska, ty tack vare det fulländade föredraget blef hvarje sång till ett poem, hvars innersta skönhet framträdde såsom förklarad och gick rakt till hjärtat... »Mången gång, då förut ofta hörda ord så sjöngos, var det som om poesiens ande, den förut slumrande, med ens slagit upp sina himmelsblå ögon, lyft sina vingar och sett dig in i själen»... Avas sång var med ett ord det källsprång som bevarade Fredagssocieteten från den något pretiösa torka som lätt kommer att vidlåda hvarje ensidigt »litterärt» kotteri. Senare fick kretsen ännu en sångerska, lika själfull och konstnärlig men kanske ännu mera poetisk och intagande, i den åtskilliga år yngre Agnes Geijer — men till henne återkomma vi, sedan vi hunnit göra oss tillräckligt förtroliga med de vänner som bildade ramen kring hennes ljusa ungdom och på samma gång bakgrunden till det Geijerska hemmets sällsynt lyckliga familjelif.

Intet namn nämnes i de samtida dokumenten oftare eller med varmare klang än »de små Knösarnas», Alida och Thekla, och som två luftiga skämtets, glädjens och poesiens genier sväfva deras intagande gestalter genom alla skildringar af improviserade fester, utklädningar, maskeraduppttåg och dramatiska tillställningar af alla slag på hvilka dessa dokument öfverflöda. I denna lika mycket af solida borgerliga dygder som allvarliga intellektuella intressen utmärkta omgifning verka de nästan som varelser från en annan värld — och det är nog ingen tillfällighet att Atterbom just åt Undinen, vattnets skiftande, tjusande, fantastiska elementärande i

Lycksalighetens Ö, gifvit namnet A l i d a, som en hyllningsgärd åt den väninna hvars hela väsen hade något af en i solen glittrande springbrunns växlande, oberäkneliga charme. Hur klardjup och stilla den källa var som gaf näring åt den gnistrande strålen, anade kanske icke många af dem som gladdes åt dess lekfulla skönhet. De märkvärdiga och gripande bref, växlade mellan Alida Knös och hennes dotter, och de dagboksanteckningar af den senare som meddelats af Agnes Geijer i hennes minnesteckning öfver Thekla Knös,* gifva en föreställning om huru mycket godt och skönt, huru mycken barnslig fromhet och djup känsla som doldes under den lekande ytan. Om Thekla särskildt — som i mycket bråddes på fadern, den ädle drömmaren och mystikern, Gustaf Knös — kunde den vän som stått henne närmast och kände henne bäst med sanning säga, att »på botten af hennes väsen alltid gick en djup och stilla ström af h e l i g a t a n k a r, sträfvanden och beslut» som gåfvo färg åt alla hennes handlingar, äfven då hon tycktes finna sin hufvudsakliga lifsuppgift i att roa, bereda nöje, sprida glädje och munterhet. Munterheten var alltid oskyldig, äfven under de mest barnsligt uppsluppna former, och glädjen ren och ädel. Sådant betyder mer än mången kanske vill medgifva — och det inflytande som utströmmade från fru Alidas och hennes dotters lilla poetiska hem var kanske på sitt sätt icke mindre bestämmande för tonen och andan inom deras sällskapskrets än de intellektuellt väckande och sedligt höjande impulser som hade kraftigare och mera betydande personligheter till upphof. I detta hem, där den lekamliga välfägnaden var af lättaste slag, men den andliga så mycket rikare, och

* I Tidskrift för Hemmet.

där atmosfären, enligt samtidens vittnesbörd, var »mättad af andlig renhet, poesi och blomsterdoft» — det senare i bokstaflig mening, ty fru Alida var en passionerad blomsterälskerska— samlades gärna en krets af de mest begafvade och löftesrika af de unga män som då funnos vid universitetet och förde därifrån med sig minnen



Thekla Knös.
Silhuett.

af den art som bära frukt hela lifvet igenom i ett högre kraf på sedlig renhet och en djupare uppfattning af förhållandet mellan man och kvinna. En af de mera framstående medlemmarna i denna krets har som gammal skildrat det intryck Theklas väsen då gjorde på honom och andra, som »djupgående och egendomligt» genom den själens oskuld och skönhet och det rika andliga lif som uttalade sig hos henne och som gjorde

det möjligt för de unga män med hvilka hon kom i beröring att med henne knyta förtroliga, innerliga och varaktiga vänskapsförbindelser, hvari »intet af den retelse till en varmare lidelse som ofta uppstår mellan vänner af olika kön ingick». Tillräckligt intagande var hon dock, med sin späda, smärta figur, sina fina drag, den skära hyn och de stora drömmande grå ögonen, för att hos en och annan af de unga »vännerna» äfven väcka en varmare känsla. Men — »den Rätte» var ej bland dem, och Thekla förblef ogift.

»Syltet till plättarna» var det prosaiska, men uttrycksfulla smeknamn hvarmed man hos Geijers brukade beteckna de små Knösarna, som en antydan att till och med lifvets helgdagskost — dit naturligtvis plättarna räknades — först genom deras närvaro fick den rätta sötman och aromen. Man saknade dem icke gärna vid någon vare sig större eller mindre festlighet och äfven i hvardagslag kunde de så godt som sägas höra till familjen. Thekla, liksom Ava Wrangel, var i själfva verket flera år äldre än Agnes Geijer, och under uppväxtåren hade den lilla ljuslockiga, af lif och lustighet sprittande flickan för de båda mera försigkomna unga damerna endast varit en förtjusande rodocka, som man ömsevis smekte, skämde bort, skrattade åt eller gjorde sitt bästa att »uppfostra». Men hon växte fatt dem i sinom tid och då hon som fullvuxen intog sin plats i hemmet och sällskapslifvet blef hon för båda snart den käraste och förtroligaste af alla »jämnåriga». Tillsammans utgjorde de ett klöfverblad som inom den yngre Uppsalasocieteten hade sin alldeles särskilda plats och var föremål för särskild uppmärksamhet och intresse — en harmonisk och tongifvande treklang, som man gärna lyssnade till.

Atterboms hem hade alltjämt samma prägel af landtlig frid och flärdfri trefnad, utstrålande från husmoderns blida och renhjärtade, om ocksa icke intellektuellt betydande personlighet, som så vackert skildrats af Thekla Knös i hennes »Fotografier ur Upsalalifvet». De båda söta döttrarna befunno sig ännu i backfischstadiet och deras insats i sällskapslifvet inskränkte sig hufvudsakligen till att vid de många förekommande dramatiska tillställningarna figurera som änglar eller genier — roller för hvilka de, tack vare sin blåögda, finhyllta, typiskt nordiska fägring ständigt voro i stark efterfrågan. Agnes Geijer gjorde sig ett nöje af att undervisa dem i språk och musik och omfattade dem med en äldre systers beskyddande välvilja — af dem återgäldad med svärmisk beundran och tillgifvenhet. Äfven här knötos sålunda af ungdomliga händer nya band mellan de gamla vännernas hjärtan och nya gemensamma intressen ställde i någon mån de nya meningsskiljaktigheterna i skuggan.

En af de betydande kvinnliga gestalter som ej får fattas i ett porträttgalleri af Geijers »närmaste», isynnerhet under hans senare år, är fru Betty Löwenhielm, äfven hon en af det Geijerska hemmets förtroligaste umgängesvänner, ehuru hon ej tyckes hafva tillhört de Silfverstolpeska läsaftnarnas regelbundna gäster.* Ingen,

* I ett bref till Malla Silfverstolpe 1824 beklagar Anna-Lisa Geijer att »stackars Betty» af hänsyn till »en tråaktig och fordrande man» måste afstå från glädjen att deltaga i dessa samkväm, af hvilka hon skulle »njuta som ingen annan». Anna Elisabeth (Betty) Ehrencrona gifte sig, tjuguettårig, med den mer än dubbelt så gamle adjunkten Severin Löwenhielm och blef änka efter ett blott fyraårigt äktenskap. De inskränkta ekonomiska omständigheter hvarunder hon sedan med sina barn lefde i Uppsala hindrade henne troligen från att i vidsträcktare

som studerat Geijers offentliggjorda bref, kan undgå att lägga märke till den egendomliga, man skulle kunna säga manligt kamratliga ton som präglar hans bref — för öfrigt bland de intressantaste i hela samlingen — till denna väninna, och som förmodligen återspeglar något af hennes eget väsen. Man kan blott beklaga att så få af dessa bref blifvit bevarade och att de få, som offentliggjorts, tydligen endast meddelats i mycket starkt kringskuret skick. Brefväxlingen i sin helhet skulle utan tvifvel kunnat lämna de intressantaste bidrag till Geijers karaktäristik. Om arten af Betty Löwenhielms egendomliga och storslagna personlighet får man ett begrepp i ett bref från Anna-Lisa Geijer till Malla Silfverstolpe sommaren 1836, då Geijers tillbragt några veckor hos vännerna Lagerhjelm tillsammans med fru Löwenhielm och hennes syster, statsrådinnan Hartmannsdorff. Hon skrifver:

»... Sällan har jag tillbragt en tid, så full af geistige Mittheilung und Anregung, af tankefödande diskussioner och raisonnementer. Ingen dag förgick utan samtal och lifliga dispyter om allt nytt som nu rör sig i tiden och människornas hjärtan ... för min själ en verklig, hälsosam andlig gymnastik! E. Gustaf blef härunder ofta så upplifvad, hänförd och varm att han underströk ord och mening både med knuten hand och stampande fot ... Hos Betty är ett rent af omätligt djup af reflexion och känsla; äfven vid hennes djerfvaste paradoxer måste man häpna öfver huru långt hennes skarpsinnighet och forskningslust fört henne i tankens regioner. Ibland förefaller det mig dock nästan som vore hon böjd att ringakta och försmå den sanning som ligger henne

grad deltaga i sällskapslifvet. Hos Geijers hörde hon emellertid till de ständiga hvardagsgästerna. Hennes dotter Anna-Lisa var årsbarn med Agnes Geijer och räknades bland dennas intimare vänner.

närmast, därför att det ej gör henne någon möda att söka den. Hon väljer hellre en väg som leder genom dunkla labyrinter af filosofisk spekulation — blott för att ha den tillfredsställelsen att ej allt för lätt ha kommit till ljus och klarhet... I högsta grad intressant är hon alltid... Jag kände dagligen huru hennes umgänge och samtalen mellan henne och E. Gustaf inom mig både födde och utvecklade nya idéer, hvilka liksom satte lif och ungdom i hela min tankevärld... Hur ofta önskade jag icke Dig som åhörarinna och deltagande i dessa samtal! — Då man hör henne och E. Gustaf raisonnera, känner man sannerligen den andeliga horisonten vidga sig åt alla håll...»

Detta var två år före »affallet». Hur gärna skulle man icke vilja veta hvilka tankar om »allt nytt som nu rör sig i tiden och människornas hjärtan» det var som Geijer, »upplifvad, hänförd och varm», då uttalade och »underströk med knuten hand och stampande fot»! De kunde kanske ge nyckeln till mycket, hvaröfver hans minnestecknare alltjämt grubbla, och kasta ett nytt ljus öfver gången af hans utveckling under dessa betydelsefulla år.

En jämförelsevis ny bekantskap, men som snart räknades till den Geijer—Silfverstolpeska kretsens regelbundna medlemmar och hvars namn ofta nämnes i bref och anteckningar, var fru Fredrika Ehrenborg, änka efter den framstående ämbetsmannen, vice Landshöfdingen i Skaraborgs län och senare Justitie-ombudsmannen Casper Ehrenborg, samt under åtskilliga år om vintrarna bosatt i Uppsala, där hennes son Richard »läste på graden» samtidigt med skolkamraterna Gunnar Wennerberg, Adolf Hamilton, Herman Gyllenhaal och andra medlemmar af det distingerade »Westgötakotteriet», hvilka alla räknades till »de vanliga» på de Geijerska mottagningsaftnarna. Fru Ehrenborg — värmländska till börden — var en

kraftfull, begafvad och intressant personlighet och som sådan högt värderad af dem som lärde känna henne närmare; men hon saknade lätthet och behag i umgänget och hennes något ansträngda bemödande att ständigt ge samvaron en högre andlig lyftning uppskattades knappast tillräckligt af den i detta afseende något bortskämda ungdomen. Det var ej lätt att »hålla salong» eller uppträda som societetsledarinna i en krets där så exceptionella begåfningar i denna stil som Malla Silfverstolpe och Alida Knös länge fört spiran. Under senare år utvecklade hon som författarinna, hufvudsakligen på det religiösa området, en betydande verksamhet; vid denna tid var hon endast känd som utgifvarinna af en serie små uppbyggelseskrifter, andliga betraktelser o. s. v. i gula pappersomslag, som flitigt utdelades bland vänner och bekanta. Det var med anledning af denna litterära verksamhet som »lilla Schröder», då man i ett sällskap beklagade att landshöfdingskan Ehrenborg af opasslighet hindrats att närvara, med sorgsen hufvudskakning fällde det karaktäristiska yttrandet: »Stackars människa. Stackars människa — går aldrig väl. Hon gör så mycket små gula böner!» — hvilket sedan blef ett bevingadt ord inom ungdomskretsen. Dottern Betty, en själfull och spirituell flicka, var mera allmänt afhållen och uppskattad och de kvicka och graciösa tillfällighetsdikter hon med frikostig hand strödde omkring sig bidrogo vid alla festliga tillfällen att höja sällskapsglädjen. Äfven hon hörde till Agnes Geijers mera förtrogna vänner. Som friherrinnan Posse blef hennes namn senare kändt i vida kretsar och hos mången torde hon ännu lefva i vördadt och älskadt minne.

Att mera ingående skildra öfriga, den Geijer-Silfverstolpeska kretsen mer eller mindre intimt tillhörande

familjer och personligheter, skulle föra oss för långt och torde ej heller vara nödvändigt, då afsikten endast varit att i den personliga traditionens varmare och mera förtroliga belysning framställa några af dess mera framstående medlemmar, ofta förut skildrade, men kanske i mera allmänna drag och med mindre individuella färger. Möjligen tycker någon att jag alltför uteslutande uppehållit mig vid de kvinnliga vännernas karaktäristik och sagt alltför litet om de många betydande män — Geijers kolleger vid universitetet, hans motståndare och vedersakare eller anhängare och beundrare, hvilkas namn genast framstå för tanke och minne då man talar om denna Uppsalas glansperiod och som på densamma tryckte sin prägel — Atterbom och Fahlcrantz, Hvasser och Palmblad och många andra. Men till dessa mäns karaktäristik skulle jag ha föga att tillägga — de äro så ofta och så väl skildrade af andra att de väl för hvar och en som med någon uppmärksamhet studerat tidens personalhistoria, torde förefalla som personliga bekanta. Man ser dem för sig lifslefvande, hör nästan klangen af deras röster — Atterboms vackra uttrycksfulla organ med dess vårdade uttal, Hvassers kraftiga, af den förvärfvade finska brytningen ytterligare understrukna dalmål och Palmblads breda östgötska — och känner alla deras små vanor och egenheter lika väl som man känner sina egna. Med kvinnorna är det annorlunda. Alla känna deras namn, oupplösligt förbundna med så mycket af tidens intimaste historia som de äro; men icke dess mindre verka de i de flesta skildringar som bleka, abstrakt hållna staffagefigurer. Själfva de ord som nästan blifvit traditionella då de omnämnas äro förunderligt konventionella och intetsägande. Huru mycket vet väl den, som i en litteraturhistorisk studie eller

biografisk uppsats läser om den »vittra och snillrika» öfverstinnan Silfverstolpe och hennes Fredagssoaréer, egentligen om den verkliga, varmblodiga och intensivt personliga Malla eller om arten af den kvinnliga magnetism som utstrålade från henne och blef den sammanhållande kraften i den krets hvars hjärta och medelpunkt hon var? — I själfva verket ha kvinnorna kanske endast sällan, ehuru halft omedvetet för dem själfva, haft så mycket att säga och betydt så mycket för svensk kultur och svenskt själslif som just under denna period och i denna krets — ej så mycket genom direkt inverkan på särskilda individer som genom att skapa den på en gång sunda, rena och varmt sympatiska atmosfär i hvilken allt hvad deras manliga vänner inom sig ägde bäst och vackrast fann de lyckligaste lifsvillkor, de gynnsammaste utvecklingsmöjligheter. Det är således fullt i sin ordning om man med särskildt intresse söker framkonstruera deras bilder i så lefvande färger som möjligt ur de spridda drag som traditionen bevarat eller minnet hos en och annan ännu förvarar.

Geijer kallade sig själf en lycklig människa och var det, som förut antydts, icke minst genom sin förmåga att hela lifvet igenom — ehuru allt annat än fruntimmerskarl i vanlig mening — vinna ädla, goda och rikt begåfvade kvinnors hängifna tillgifvenhet. I själfva verket skulle han i nästan lika hög grad som Tegnér, den store erotikern, kunna kallas kvinnodyrkare, ehuru i helt annan bemärkelse. För Tegnér var kvinnan i första rummet könsvarelsen — älskarinnan — och man skulle kunna säga att på samma gång som han tillbad kvinnorna, ringaktade och misstrodde han, åtminstone i mörkare stunder, kvinnokönet — en icke sällan förekommande inkonsekvens. För Geijer var kvinnan

alltid i första rummet *människa*, mannens vän och kamrat, och därnäst *maka och moder* — begrepp, hvilka han ägnade en verkligt religiös vördnad och i hvilka han såg förenadt allt hvad lifvet för honom ägde djupast och heligast. Genom hela hans historia — som ej kan uppvisa ett enda »erotiskt» förhållande af vanlig, banal art — löper också, som ett skimrande pärlband, en rad af kvinnonamn, hvart för sig representerande en eller annan dyrbar insats i hans själslif och utveckling. Där är modern, den stilla, själfulla, inåtvända fru Ulla Geisler, som gifvit honom sin fädernesläkts rika begåfning i arf och skapat det hem hvars ljusa och rena minne alltid skulle dröja som en helgdag i hans hjärta — där är mostern, den rörande lilla »mamsell Agneta», som först »satte hans fingrar på klaveret» och införde honom i musikens värld och på hvars graf han en gång skulle lägga den vackraste minneskrans med orden ...: »Hvad har jag icke *dig* att tacka för! — Hvilken välgärning är väl större än meddelandet af en *ädel konst*, en källa till rikaste njutning för hela lifvet!»... Där är den milda systern, Jeanne-Marie, hans ungdomliga drömmars älskade förtrogna; där är den lilla eldiga »fru Stina», som med sin konstnärsnatur först väcker hans egen till fullt medvetande; där är ungdomsbruden, Anna-Lisa, med sin ädla skönhet och ett hjärta hvars gränslösa kärlek ända in i alderdomen skall brinna med lika klar och stralande laga; — där är Amalia von Helvig, hans snilles inspirerande genius; där är Malla, den alltid trofasta, och Fredrika Bremer, den djupt och fint förstående — där är Betty Löwenhielm och Alida Knös, Sophie Lagerlöf och Jenny Lind, Sophie Lindblad och Frances von Koch och kanske ännu en eller två — hvar och en i sitt slag en äkta pärla, med sin egen

rena, individuella glans, som harmonierar med och förhöjer de öfrigas. Och till sist, som låset i pärlbandet, som ju ofta utgöres af den dyrbaraste och finaste pärlan, kommer till de öfriga ännu ett litet namn, för Geijer själf under hans senaste lefnadsår helt visst det käraste af alla — namnet på en ung flicka, älsklingen, solskensbarnet — hans dotter Agnes.

Men hvad hon var för honom och hemmet, förtjänar sitt eget kapitel.

*

Den symboliska »Tanken» vid foten af Geijerstatyn framför Universitetshuset i Uppsala borde med rätta bära Agnes Geijers drag; ty i många afseenden var hon just det förkroppsligande af det innersta, djupaste och finaste i Geijers väsen som konstnären tänkt sig, på samma gång som hon ärft hans sunda, harmoniska natur och ljusa lifssyn, hans strålande leende, hans musikaliska känsla och hans intensiva kärlek till naturen — till »skogssus och stjärneljus», som han ju sade sig älska »mest af allt», till blommor och fågelsång, till lummig grönska och sorlande, speglande vatten. I intellektuell begåfning kunde hon väl icke jämföras med honom — men hennes själ var stämd i samma tonart som hans och gick gärna samma vägar. Det torde därför knappast vara för mycket sagdt att de som känt och älskat och ännu minnas henne, sådan hon var i lifvets fulla mognad, i detta minne äga en nyckel till Erik Gustaf Geijers innersta personlighet, som inga tryckta urkunder, ingen bevarad tradition kan skänka.

Hon föddes en julidag 1824 — »då rosorna blommade», som hon själf brukade glädja sig åt — vid



Agnes Geijer.

Crayonporträtt af Uno Troili. Tillhör öfverstelöjtnant G. Geijer.

Trädgårdsgatan i Uppsala, där föräldrarna då hade sin bostad och fru Anna-Lisa, som svårt plågades af Upplandsslättens »damm och torka», dagligen gladde sig åt »de gröna träden midt emot» och den vackra utsikten öfver Slottet. Sina första och starkaste naturintryck fick hon emellertid i den gamla trädgården vid Svartbäcksgatan, dit Geijers flyttade ett par år senare. Trädgården hörde icke till huset, men låg äfven den »midt öfver gatan» och arrenderades af Geijers, som i detta hem tillbragte elfva af sina rikaste och lyckligaste år. Det fanns fullt upp af gamla knotiga äppleträd i den trädgården, som blommade rosenrödt om våren och fällde rödkindade äpplen på gångarna om hösten; där fanns krusbärs- och vinbärsbuskar och raka gångar, kantade med rabatter i hvilka växte gammalmodiga törnrosor, höga gula och blå liljor och blekvioletta nattvioler. Och framför allt fanns där ett gammalt härligt lusthus, som kunde föreställa allt hvad man helst ville, från den förtrollade prinsessans slott till drakens håla eller pepparkakshuset, där Hans och Greta endast genom ett under lyckades undkomma häxans stämplingar. Här satt fru Anna-Lisa ofta med sitt arbete hela de långa sommardagarna igenom, medan hennes lilla linhåriga flicka tultade på gångarna och i jasminbuskarnas skugga upplefde de underbaraste ting. Då Geijers sedan flyttade till familjens sista, vackra Uppsalahem vid Carolinaparken, fanns också där en trädgård, om möjligt ännu mera förtjusande, med sina murade terrasser och rosenparterrer bakom de stora, urgamla syrenhäckarna. Den trädgården hade dessutom den förtjänsten att vara helt och hållet ens egen — man fick styra och ställa, så och plantera och göra nya anläggningar efter behag. Här blef Agnes med åren allt mera oinskränkt härskarinna, och

både bref och dagböcker från hennes flicktid vittna vältaligt om huru mycket detta lilla rike betydde för henne. Som gammal brukade hon säga att hon räknade det bland sitt lifs största glädjeämnen att hon »aldrig varit utan en trädgård». Då Geijer, på soliga sommardagar, flyttade ut sin stol i trädgården för att, då han såg upp från boken, kunna fröjda sig åt åsynen af »Upsalas vackraste flickor», den skärblommande rosenbusken och den stora persiska syrenen, kan man vara viss att hans egen blonda flicka icke heller var långt borta, utan sysslade i hans närhet bland blommorna.

Oändligt välkommen blef den lilla dottern, som redan hade två äldre bröder. Fru Anna-Lisa, som vid föregående, liknande tillfällen varit mycket lidande, tungsint och svårmodig, kände sig under de månader som föregingo detta barns födelse ovanligt frisk — »förunderligt lätt, både till kropp och själ», skrifver hon till Malla Silfverstolpe, och i stånd att »njuta af både sällskap och lecture», hvilket annars ej varit händelsen — med ett ord, hon befann sig i en mer än vanligt harmonisk och lycklig stämning, ända därhän att hon snarare sökte än skydde de smärtsamma intryck som hon eljest bemödade sig att hålla på afstånd. Det var, som de hvilka studerat tidens personalhistoria torde erinra sig, just samma vår som den »evigt saknade» Kernell afled i Erlangen, och vänkretsen slöt sig trofast kring den förkrossade Malla för att om möjligt lindra hennes hjärtekval samt under tårfyllda känsloorgier fira den bortgangnes minne. Anna-Lisa kunde icke deltaga i alla dessa »åt minnet helgade stunder», hvilka i hennes tillstånd kunnat verka alltför uppskakande — men helt och hållet ville hon dock ej gå miste om att få med vännerna dela »sorgens bittra vällust». Hon skrifver till

Malla och ber att få låna von Platens och professor Engelhardts bref, med skildring af Kernells sista stunder... »Jag längtar outsägligt att få läsa om dem. Jag måste ju passa på, innan jag blir sjuk, att rätt få njuta de sorgligt ljufva intryck, som dessa minnen framkalla. Jag är just nu i den stämning att det skulle göra mig godt att rätt få gråta ut vid dessa gudomliga bref!...»

Den tiden förstod man att taga vara på en stämning. – Den sjunde juli föddes Geijers lilla dotter och den trettonde bars hon till dopet af Malla, hvars »förklarade älskling» hon var och förblef – »mer än gud-dotter», kallar hon själf henne. Den lilla erhöll, som hemgift genom lifvet, de namn som voro föräldrarna kärast: Johanna, till minne af fru Anna-Lisas tidigt bortgångna unga moder, Jeanna Troili, Ulrika, efter farmodern, Ulla Geisler, och Agneta, efter den »innerligt älskade, goda gamla mostern», som varit Geijers första lärarinna i musik. I familjeradet hade beslutats att hon skulle kallas Ulla. Men senare på sommaren meddelar man Malla att Atterbom skrifvit till Geijer och bedt och bönfallit att flickan för Guds skull måtte få heta Agnes!... och en så gripande vädjan kunde man ej emotstå.

Lilla Agnes var ingen skönhet och till och med den moderliga ömheten kan endast med skygg tillfredsställelse omtala att hon, månadsgammal, börjar bli »mindre ful» – sedan hyn blifvit hvit och »de klara himmelsblå ögonen hunnit krypa fram ur hufvudet». För resten är hon »så söt och snäll som någon kan begära af ett månadsgammalt barn» och redan »sin pappas och hela husets glädje». Det senare förblef hon under de följande åren i alltjämt stigande grad, under det att de

himmelsblå ögonen strålade med allt klarare och mera stjärnliknande glans i det lilla oregelbundna, uttrycksfulla ansiktet, som ingen mer tänkte på att kalla fult, om det också icke efter konstens stränga regler kunde kallas vackert. Hon växte upp som hela umgängeskretsens skötebarn — en liten graciös, lekfull elfva, full af upptåg och skälmeri, sprittande af lif och munterhet, men på samma gång med en viss prägel af lustig förnumstighet öfver sin lilla person: — man kände sin värdighet som husets enda dotter och mammas sällskap, hjälp och förtrogna från tidigaste år. I afseende på begåfning var hon åtminstone i föräldrarnas ögon ett underbarn. Hon läste rent redan vid fem års ålder och då hon var åtta, skref Geijer till Tegnér att »flickan Agnes visst fått hufvud för dem alla, ehuru jag ju ej har att klaga på gossarna». I sina efterlämnade anteckningar berättar Anna-Lisa Geijer: »... Agnes' stora musikaliska begåfning gladde och fägnade hennes far öfver allt annat och blef ock hans sista dagars ljufvaste förströelse. Hos henne tyckte han sig finna många likheter med sig själf... Hennes behändighet och lätthet att lära var för oss föräldrar en stor glädje. Då jag skulle lära henne läsa, gick det fort till min förvåning; det föreföll mig ofta nästan som om en osynlig genius tillhviskat henne hvad hon skulle svara... Ofta kunde hon genast på morgonen, utan föregången öfverläsning, ge fullt riktigt besked om sådant som hon ej vetat på aftonen och som jag då endast antydt... Alfred,* som äfven hade godt hufvud och ej svårt för att läsa, utvecklade sig dock långsammare. Då jag i hennes närvaro skulle förhöra hans läxor, sufflerade hon honom alltid. Detta retade och nedstämde honom, hvarför hon be-

* Den två år äldre brodern.

falldes gå in i rummet bredvid och förbjöds att säga hvad han skulle svara. Men detta var för henne oemotstandligt. För hvarje ord, på hvilket han stapplade och ej kunde svara, stack hon blixtsnabbt in sitt lilla ljusa hufvud genom dörren och utropade med hög röst det rätta...»

... »Gud gifve jag kunde hoppas att min lilla gnista en gang kunde komma att lysa med lika vackert sken!» utbrast fru Anna-Lisa, med tanke på sin tvååriga Agnes, sedan hon afslutat en hänförd beskrifning på den gamla vännen Cilla Tranchells förtjusande dotter, Sophie Wærn, gift med Olof Nordenfeldt — »så älskvärd, så vettig och behaglig, så lagom, så riktigt allt hvad jag tycker att en idealisk kvinna bör vara!»... Hennes önskan gick i fullbordan; den lilla gnistan, vårdad af kärleksfulla händer, brann för hvarje år med allt klarare laga och spred allt mera ljus och värme omkring sig, och äfven hos henne fanns alltid ett visst välgörande lagom, som höll de många rika naturgåfvorna i lycklig och harmonisk jämvikt. Som fullvuxen ung flicka var Agnes Geijer, enligt alla samtidas vittnesbörd, en sällsynt intagande företeelse, rikt utrustad med just de, icke lätt definierbara egenskaper, som bidraga att göra en ung varelse till en självskrifven medelpunkt för de jämnåriga som samlas kring henne.

Någon har skrifvit om »den svärmiska beundran som Upsala studenter egnade Geijers dotter». Denna outtalade hyllning låg så att säga ständigt i luften omkring henne och gaf henne, utan att hon själf gjorde sig reda därför, något af en ung prinsessas trygga och glada säkerhet i umgänget med de oräkneliga unga män hvilka som hvardagsgäster ständigt gingo ut och in i det gamla huset vid Öfre Slottsgatan. Själf tog hon

den knappast at sig och hennes personliga fåfänga hämtade ingen näring därur, snarare motsatsen; det föreföll henne som den naturligaste sak i världen att Erik Gustaf Geijers dotter i manga afseenden behandlades som en undantagsvarelse. ... »Alla människor äro så goda mot mig för pappas skull,» skrifver hon en gång nästan vemodigt. »Det är ju så roligt — men ack! — ännu roligare vore om någon någon gang tyckte om mig bara för min egen skull!» – Lyckligast för henne var nog att hon uppfattade saken så, ty den myckna rökelsen kunde lätt hafva förvirrat ett starkare hufvud än hennes. Natt efter natt klingade serenaderna under hennes gafvelfönster, hennes dansprogram var fulltecknadt flera dagar i förväg, och då hon en gång deltog i en välgörenhetskonsert, anordnad af stadens mest eminenta musikaliska förmågor, skyndade en mera välvillig än taktfull signatur att i stadens tidning förhärliga ej blott hennes sång, utan äfven hennes »figur, drägt och grace» på de öfriga medverkandes bekostnad, därigenom framkallande en långvarig och amper tidningspolemik, allt annat än angenäm för det oskyldiga föremålet. Stundom tog sig den ungdomliga hänförelsen ännu mera burschikosa och drastiska uttryck. Sålunda har ett ögonvittne berättat huru det vid en af tidens obligatoriska »brudvisningar» på ett bröllop i en af stadens förnämligare familjer höll på att bli stort spektakel, då de ovanligt manstarkt församlade studenterna, hvilkas skönhetskraf ej funnit sig tillfredsställdt af den väl arrangerade gruppen af brud och brudtärnor med uppvaktande, kandelaberbärande marskalkar, plötsligt, efter åtskilliga mera dämpade, men bitande anmärkningar, gåfvo sina känslor luft i ett samfälldt skrän: — »Undan med er allihop! — Vi vill se på Agnes!!» — hvarefter endast ett kraftigt inskridande

af de närvarande professorerna kunde afböja ett allmänt slagsmål mellan de unga skrikhalsarna och de förfördelade damernas förbittrade kavaljerer. Men dylika demonstrationer hörde nog till undantagen, liksom det säkert ej just var den finare delen af den studerande ungdomen som utgjorde flertalet bland publiken vid dylika, enligt våra begrepp, tämligen barbariska folknöjen. Agnes Geijer hörde för öfrigt till de kvinnor som gå genom lifvet liksom omgifna af sin egen atmosfär af renhet och andlig förfining, inom hvilken råheten, i hvad form den än må uppenbara sig, ej kan andas. Äfven i tidigaste ungdomen hade, efter hvad man berättar, hennes väsen ett drag af oskuldsfull värdighet, som ovillkorligen förvandlade hvarje hyllning till en vördnadsbetygelse... »Jag var nog litet rädd,» skrifver hon en gång, då hon fördröjt sig hos en väninna och måste gå ensam hem i skymningen på de illa upplysta gatorna, som »svärmade af studenter»... »Men jag hade föresatt mig att om någon antastade mig skulle jag bara säga att jag var Agnes Geijer, och då hade de nog blifvit hyggliga»... Ingenting inträffade emellertid, men om trollformeln behöft användas, hade det säkerligen icke varit förgäfves.

Under den leende ytan låg emellertid ett djupt allvar, icke alldeles utan ett drag af möderneärfdt svårmod, hvarom väl knappast någon af den glada ungdomsskara som kringsvärmade henne hade någon aning. Själf har hon på ett litet rosenrödt blad, instucket i dagboken och senare påskrifvet: »Ganska likt!» efter tidens romantiska sed tecknat sin egen bild vid sjutton år i följande

Caractère.

Drömmande — med en djup fond af mélancholie. Ofta glad till ytterlighet, men lika lätt sorgsen till ytterlighet. Har behof att för sig själf alltid i tysthet ega något ljuft = bittert att drömma om, grubbla öfver och begråta. Stolt — bryr sig af ett slags tröghet ej om att söka behaga andra än de som behaga henne. Vill jämnt känna sig älskad — känna varmt kring sitt hjärta — och blir därför stel och tvungen och gränslöst olycklig tillsammans med dem hvilka hon af instinct känner icke förstå eller öfverse med henne. Fryser till och lägger isskorpa öfver sitt hjärta vid minsta kalla fläkt men tinar genast upp vid minsta solstråle. Älskar gränslöst allt ädelt, stort, upphöjdt och skönt. Vill så gärna göra det rätta — men alltför lätt hänförd från sina goda föresatser.»

Hur väl förstår man ej att denna unga flickas favoritförfattare — just vid denna ålder — måste vara Jean Paul! — Hon erkänner, ehuru med »gruflig blygsel», att hon ej kan annat än föredraga honom framför Goethe. — »Goethe är sa stor och herrlig men Jean Paul — Jean Paul — se det är mitt innersta hjärta och alla mina drömmar...» Kanske har det ett visst intresse att veta att äfven Rahel — den här i Sverige först helt nyligen uppdagade Rahel — för henne redan tidigt var en förtrogen vän. »Ein Buch für ihre Freunde» delade med Jean Pauls skrifter äran att göra henne sällskap på ensliga skogsvandringar eller under bland blommorna i trädgården fördrömda timmar, och hade så helt införlifvats med hennes inre värld att Rahels ord ännu i senare ar ofta omedvetet blefvo uttryck för hennes egna tankar, liksom hennes dagboksanteckningar äro fulla af citat ur Rahels bref. För att fritaga henne för hvarje misstanke för litterärt pedanteri torde det kanske vara skäl att nämna att hon samtidigt, »uppkrupen i ett soffhörn», en hel eftermiddag med

»hemsk förtjusning» och under åtnjutande af de gudomligaste brända mandlar, glömsk af både tid och rum fördjupar sig i — »Les Mystères de Paris».

»Mélancholien» och behofvet att i hemlighet äga något »ljuft-bittert» att drömma om, grubbla öfver och begråta, samt därvid liksom försänka sig i ett haf af inbillad, poetisk smärta, var i själfva verket karaktäristiskt för alla djupare anlagda unga sinnen under denna period — man erinrar sig till exempel hvad den glade Fredrik Dahlgren kunde prestera i den vägen — och äfven för flackare och mera prosaiska naturer ett slags modesak. I Agnes Geijers ungdomliga självbekännelser tycker man sig dock stundom höra klangen af en mera äkta och personlig känsla än i många liknande. Det är knappast någon vanlig flick-sentimentalitet eller uppkonstruerad Weltschmerz som finner uttryck som dessa: ... — »I dag, då jag klädde mig framför spegeln, föll jag i gråt — det gjorde mig så ondt att se mina ögon. Jag kände, jag vet ej hur — som ett outsägligt medlidande med den stackars fångna själen därinnanför, som såg på mig och liksom bad om befrielse»... Eller: »Ibland har jag en förunderlig känsla som nästan låter mig tro på själavandringen. Den kommer öfver mig då jag hör musik — då jag läser någon bok som beskrifver långt aflägsna ställen, som jag annars aldrig tänkt på — då jag känner syrendoft, eller också bara vid åsynen af ett landskap, kanske endast några träd som teckna sig på ett eget sätt mot aftonhimmeln, en liten å med en spång öfver. — Det är en hemkänsla, ett igenkännande liksom med mina inre ögon. En trånad, en längtan, en outsäglig känsla som närmar sig till qval... Jag kände det åter i afton, då jag stod i fönstret och såg ut öfver slätten. Solen var just i

nedgående, himlen var som genomskinlig och orangefärgad, en underlig kontrast mot den nakna vinterliga naturen — ett blått doft insvepte hela slätten och långt, långt borta såg man ett litet fönster i någon liten stuga glimma som brinnande eld. Jag tyckte mitt hjärta ville brista...» En annan dag, kanske redan på nästa sida, är hon åter »glad till ytterlighet» och det gnistrar och lyser af skälmaktig glädtighet och ungdomligt öfvermod ur de hastigt nedkastade raderna. Ett stycke längre ner är hon kanske allvarlig och reserverad: » — Jag kan inte med menniskor som genast för hvem som helst visa allt hvad de ha och allt hvad de äro! — Något måste man väl ha för sig själf helt och hållet — något som bara är mellan Gud och mig... Jag vet icke hur det är, men så fort en främmande kommer och gör min af att riktigt förstå mig, så kommer något öfver mig som rent af tvingar mig att visa mig helt annorlunda än jag verkligen är —!»...

Men jag måste motstå frestelsen att citera vidare, hur lockande det än kan vara att följa denna unga själ genom mångfalden af skimrande, skiftande stämningar. Skulle någon tycka att jag redan uppehållit mig alltför länge och med för mycken förkärlek vid tecknandet af detta flickporträtt, kan jag blott svara att hvarje skildring af Erik Gustaf Geijer och hans hem under de sista åren af hans lif vore ofullständig, om ej hans dotters gestalt där vid hans sida intoge den plats som i verkligheten tillhörde henne. Hon var hans hjärtefröjd och ögonfägnad, hemmets solsken och poesi, men på samma gång hans vän och käraste sällskap; förhållandet mellan dem hade en särskild prägel af öm och innerlig, nästan kamratlig förtrolighet, och då hennes öde, sådant det under dessa år utvecklade och gestaltade

sig, ständigt sysselsatte hans tankar och utgjorde föremål för såväl hans farhagor som hans förhoppningar, är det blott i sin ordning att den lilla roman, hvars första kapitel i början af 1840-talet utspelades i Geijerska hemmet, också här finner en plats, motsvarande den betydelse den verkligen hade för Geijers lycka och sinnesfrid under hans sista lefnadsår.

*

Det var höstterminen 1837 som den sjuttonårige Adolf Ludvig Hamilton — sonson till den kände politikern och memoarförfattaren af samma namn och son till godsägaren grefve Hugo David Hamilton på Hönsäter och Marie Charlotte von Hofsten — efter på våren med heder aflagd studentexamen kom upp till Uppsala och började »läsa på graden» som en under alla förhållanden lämplig förberedelse till ett ännu obestämdt val af lefnadsbana. Ung som han var, knappast mer än skolgosse ännu, föredrog han antagligen under de första terminerna afgjordt samvaron med det kotteri af jämnåriga för hvilka de gemensamma minnena från hembygden och Skara gymnasium ännu utgjorde ett oskattbart föreningsband, framför det generande familjeumgänget med dess fordringar på ceremoniösa visiter och estetisk litterär konversation. Det var först efter allvarliga påstötningar hemifrån som han två år senare slutligen pliktskyldigast pådrog högtidsfracken — traditionen förmäler att den var »prune-färgad» med förgyllda knappar — och gick att göra sina uppvaktningar i de familjer som kunde anses vara självskrifna till denna uppmärksamhet. Bland de första hus till hvilka han styrde kosan var nog det Geijerska; ty dels var detta alltid en medelpunkt i det akademiska sällskaps-

lifvet, dels kunde han hoppas att där blifva mottagen med något af frändskapens särskilda välvilja, alldenstund hans mormor, den »bistra och styrande» fru Christine von Hofsten, »Stornåden på Walåsen», var en född Geijer och grefvinnan Marie Charlotte Hamilton således i själfva verket syssling med Erik Gustaf Geijer — en enligt värmländska begrepp ingalunda aflägsen släktskap.

God, glad, vacker, hurtig och ofördärfvad som trots någon af hjältarna i de engelska romaner som utgjorde hans och hans unga samtidas favoritlektyr, behöfde den unge Adolf Hamilton knappast någon annan rekommendation än sin egen personlighet för att blifva välkommen. Snart var han också en flitig och gärna sedd gäst i de flesta af de familjer som tillhörde den Geijer-Silfverstolpeska kretsen — ej så bedårande och farligt förtrollande som den ett par år äldre nationskamraten Gunnar Wennerberg, hvars blotta åsyn satte alla flickhjärtan i bäfvan, men dock en tillräckligt intressant och romantisk figur, med sitt friska, öppna, solbrända ansikte och sina vackra mörkblå ögon, för att bli föremål för åtskilliga små svärmerier. De unga damerna döpte honom sinsemellan till »Sir Edward»; Thekla Knös skref en dikt om »Hans Vapen», där de Hamiltonska rödhvita färgerna och den trotsiga devisen »Through!» kommenterades mera poetiskt tilltalande än heraldiskt riktigt*, och många beundrande och intresserade blickar

* Dikten tyckes nu mera vara förkommen. Dén innehöll något om: —

»Känslans glöd och hjärtats renhet
sammansmälta till en enhet
och en manlig viljas 'Through'!»...

Med mera i samma stil.

A. H. G.

följde honom, vare sig han till häst sprängde af utåt parken, följd af den stora brunfläckiga rapphönshunden, hans ständiga sällskap, eller med raska otåliga steg och någon volym af Walter Scott, Bulwer eller Dickens under armen skyndade uppför Carolinabacken till Geijerska huset. Ty dit förde honom förr eller senare alla vägar. Den ljuslockiga, femtonåriga Agnes blef hans första, sista, stora och enda kärlek, och han tyckes redan från första stunden hafva lagt sina känslor i dagen med den naivaste oförbehållsamhet. Uppsalaskvallret flyger som bekant ovanligt fort, då det af så många obetänksamma unga munnar sprides öfver allt landet — och redan sommaren 1840 klagar fru Anna-Lisa i bref till Malla Silfverstolpe öfver att hon öfverallt på sin resa mötts af ryktet om Agnes' förlofning med Adolf Hamilton och att Agnes själf blifvit »oupphörligt och otillbörligt brydd för sin grefliga adoratör». Själf hade hon endast af denna anledning försiktigt afböjt en artig bjudning att under resan också gästa Hönsäter och hoppades att därigenom »hafva stoppat de Sadduceer munnen till» — hvilket dock knappast torde hafva lyckats.

Det var i oktober följande höst som den »unga Wermländskan», Ulla von Heland* kom till Uppsala för att tillbringa vintern i sin morbrors, Erik Gustaf Geijers hus. I de samvetsgranna anteckningar hon fört öfver sina dagliga upplefvelser möter man så ofta och under sådana förhållanden Adolf Hamiltons namn, att äfven en tämligen ouppmärksam läsare knappast kan hysa något

* Hvars af Lotten Dahlgren offentliggjorda dagbok jag vågar förutsätta ej är obekant för någon som tillräckligt intresserar sig för gångna tider för att genomläsa dessa blad!

A. H. G.

tvifvel om att den lilla romanen vid denna tid befann sig på ett ganska framskridet stadium. Den unge grefven är en så godt som daglig och självskrifven aftongäst — den vanligaste af »de vanliga»; stundom kommer han, under oklanderliga men genomskinliga förevändningar, till och med både för- och eftermiddag, än för att lämna en utlofvad bok, än för att »transportera» de silhuetter i hvars förfärdigande han ägde en synnerlig färdighet. Han läser högt ur Waverley och Nicholas Nickleby, lånar Agnes Byron och skänker henne på Agnetadagen Thomas Moores samlade dikter — »Den bästa af alla mina namnsdagsgåfvor» — kallar Agnes den själf i den samtidigt förda dagbok som i många afseenden kompletterar kusinens och på ett roande sätt framställer personer och förhållanden i en delvis annan belysning och sedda genom ett annat temperament. Ullas dagbok är emellertid afsedd att läsas och kommenteras af vänner och fränder hemma i Värmland; Agnes skrifver endast för sitt eget nöje — därför är den förras vida omständligare, sakrikare och mera detaljerad, under det att den senares verkar betydligt mera fragmentarisk — än blott några i största knapphet annoterade fakta, än flera dagar utan någon anteckning alls, och så kanske åter sidor fulla af stämningsbilder och hjärteutgjutelser, som helt och hållet saknas i kusinens nyktrare och mera humoristiskt hållna dagsprotokoll. Den vänliga, fint observerande Ulla var, som man torde erinra sig, synnerligen gynnsamt stämd mot kusinens unge beundrare, hvars enkelt rättframma och flärdlösa väsen torde ägt många beröringspunkter med hennes eget. Hon skildrar honom som »utmärkt hygglig, vacker, glad, frimodig, rask, rättfram och treflig». Hans blick, tillägger hon, »är så öppen och redlig att jag just tycker det är roligt

betrakta dessa vackra mörkblå ögon». Ungefär samtidigt skrifver Agnes i sin dagbok: »... Jag läste just i dag något — i Rahel — som så fullkomligt passar in på A. H. att jag måste skrifva af det: — Er hat ein solch liebenswürdiges, braves Gemüth, dass er einem selbst immer wieder daran erinnert dass man auch brav ist; so etwas durchaus Unbesudeltes und Edles, so etwas unangetastetes, dass auch kein Irrthum jugendlicher Unwissenheit oder Beschränktheit bei ihm ist, sondern alles Reinheit und Gesundheit»... Mera träffande torde i själfva verket det mest karaktäristiska i Adolf Hamiltons väsen, såväl i äldre som yngre dagar, knappast kunna skildras. »Ren och sund» förblef den innersta kärnan af hans personlighet in i sena ålderdomen. Men att Agnes Geijer lärt förstå, älska och uppskatta just detta, innebar för henne en stor utveckling och ett stort framsteg. En »ofördärfvad yngling» är sällan den helt unga, oskuldsfullt oerfarna flickans manliga ideal; hon drömmer — eller drömde åtminstone på 1840-talet, nu kanske idealet iklädt sig en annan skepnad — om något helt annat, något mörkt demoniskt, hemlighetsfullt tjusande, på en gång skrämmande och oemotståndligt. Den Agnes som här citerar Rahel har hunnit växa ifrån åtskilligt sedan hon i känslofullt upprörda stunder hugnade sin dagbok med utgjutelser som dessa: »...O!! — att som en stor konstnärs hustru få genomresa världen, höra den jag älskar hyllad af tusen munnar och dock veta att Han tillhör mig, mig allena! — Ah!! — hur gudaskönt!»... »Oroliga besvärliga Hjerta! när skall du lyssna till Förståndet? Hvarför, hvarför skall en man förefalla mig så mycket mera förtjusande derför

att han är oklar, dunkel och fantastisk? — Ack — mitt Hjerta —!!...» eller — »Aldrig kan jag älska en man som icke är mycket äldre än jag, en man som lefvat och lidit —!! — Inga pojkar!!! —»...

— För undvikande af alla missförstånd torde det böra bifogas att de intressanta individer som framkallat alla dessa utropstecken, i hvilka det fjorton-femtonåriga hjärtat sökt utlopp för outsägliga känslor, aldrig tillhörde den krets som kunde falla inom en nyktrare kritiks område. Deras förnämsta tjuskraft låg just däri att de voro främlingar, exotiska flyttfaglar, omgifna af en fantastisk nimbus som en närmare bekantskap aldrig fick tillfälle att skingra — resande konstnärer med »underbara ögon», konsertgifvande musici »med ett drag af Snille öfver pannan», eller någon af de många intressanta utländingar med Byron-hår och romantiska slängkappor som så ofta gästade den berömde svenske professorn. Med dessa poetiska företeelser kunde den nittonårige, djupt förälskade men allt annat än mystiske Adolf Hamilton, med sina ärliga blå ögon och sitt enkla rättframma väsen, naturligtvis icke täfla. För den femtonåriga Agnes, redan van vid mycken hyllning, var den unge tillbedjaren endast »en pojke». Men vid den åldern växer man fort och endast några få år senare måste hon erkänna att pojken blifvit en man och att denne unge man i själfva verket, alla flammorna till trots, också var hennes »första och enda» verkliga kärlek.

Då Agnes Geijer, som Ulla von Heland skildrar, i april, efter den händelserika vintern 1843, så plötsligt och till alla vännernas häpnad reste till Värmland med familjen Nordenfeldt*, samt därmed icke blott för Ulla

* Se »Ur Ransäters Familje-Arkiv» af Lotten Dahlgren, sid. 167.

och andra gjorde »slut på allt nöje», utan äfven själf gick miste om en så ovanlig och minnesrik tilldragelse som de danska studenternas besök, åt hvilket hon på förhand så mycket gladt sig, så berodde detta icke så mycket af stundens ingifvelse som hon kanske själf trodde. Den kloka och finkänsliga fru Anna-Lisa började bli allvarsamt orolig öfver den tilltagande värmen i de ungas inbördes förhållande, då hon starkt betviflade att förbindelsen skulle gillas af den unge älskarens föräldrar och förutsåg slitningar, som hon gärna ville bespara den älskade dottern. Hon hoppades vinna tid och sålunda tills vidare undvika — eller åtminstone uppskjuta — en afgörande förklaring. Adolf Hamilton skulle, efter ett kort besök i hemmet, tillbringa sommaren i Uppsala för att läsa på sin examen, hvilken skulle afläggas under höstterminen; vid jultiden skulle han för alltid lämna universitetet, för att som »ung man i verken» taga första stegen på den — möjligen glänsande — ämbets- eller statsmannabana som den gamle grefven på Hönsäter omsorgsfullt utstakat för sin äldste, lyckligt utrustade son — ungefär en sådan bana som den hvilken senare verkligen tillryggalades af den jämnårige vännen och studentkamraten Louis de Geer, äfven han en trogen gäst i Geijerska huset. I betraktande af kontrahenternas stora ungdom och öfriga omständigheter föreföll det den mognade visdomen ur alla synpunkter önskvärdt att inga bindande löften uttalades dem emellan förr än tid och erfarenhet gifvit dem mera tillfälle att pröfva sig själfva och sina känslor. Men samma förutsättningar leda till så olika slutsatser hos gamla och unga. Agnes' långa frånvaro i förening med den förestående skilsmässan blef i den unge älskarens ögon endast ett tvingande skäl att icke förlora ett ögon-

blick af en dyrbar och oersättlig tid. Han gjorde det icke heller. Agnes stannade borta i tre månader; — men redan dagen efter hennes hemkomst, på hennes namnsdag, Johanna-dagen, lofvade de båda unga hvarandra sin tro bland rosorna och jasminerna i den gamla Geijerska trädgarden; och redan samma afton skref den unge fästmannen hem — »södra posten» afgick följande dag och som detta endast inträffade tvenne gånger i veckan, fick tillfället ej försummas — för att omtala sin förlofning och utbedja sig den faderliga välsignelsen. Att denna icke skulle uteblifva, ansåg han sig ha goda skäl att hoppas. Han var en alltför god och plikttrogen son och en alltför ridderlig älskare för att hafva tagit ett så viktigt steg utan den bestämda öfvertygelsen att hans utkorade af dem som stodo honom närmast skulle mottagas med öppna armar. Under den senaste vistelsen i hemmet hade han — med anledning af det allmänt gängse ryktet om hans förlofning med Agnes Geijer, hvilket äfven kommit till de hemmavarandes öron — möjligen i något stammande och osammanhängande, men enligt hans egen öfvertygelse fullkomligt otvetydiga ordalag, öppnat sitt hjärta för sin far och meddelat honom sin oryggliga föresats att förr eller senare anhålla om den i fråga varande unga damens hand — naturligtvis under förutsättning att föräldrarna icke ogillade hans val. Gamle-grefven — som far till sex blomstrande söner hade han redan tidigt fått bära denna hederstitel — tyckes vid tillfället hafva varit något förströdd; kanske föreföll honom det hela som en alltför stor och pojkaktig barnslighet för att tagas på fullt allvar, eller hade han, som trots den något nyckfulla despotism som låg i hans lynne dock var en synnerligen öm far, verkligen icke hjärta att genom ett alltför

kategoriskt uttalande störa hemvarons glädje för sin gosse, som aldrig förut vållat honom ett ögonblicks bekymmer. Alltnog — hans svar var tillräckligt sväfvande och mångtydigt för att låta den unge älskaren strax därpå återvända till Uppsala i den glada vissheten att han med faderns fulla medgifvande kunde följa sitt hjärtas maning. Men i själfva verket kunde intet vara längre från grefve Hugo Davids afsikt än att skänka sin officiella sanktion åt en förbindelse, som tvärtom, ur hans synpunkt sedd, saknade till och med de enklaste betingelser för att vara lämplig och önskvärd. Han var visserligen på sitt sätt en rik man, då han vid denna tid kunde räknas bland Västergötlands största jorddrottar; men tiderna voro tryckta, kapitalen, bundna vid jorden, gafvo dåliga räntor och han hade många barn, hvilka alla skulle hafva en för sitt stånd passande uppfostran och utrustning. Själf tillhörde han en generation i hvars ögon det hörde till en adelig ynglings erkända familjeplikter att genom ett passande giftermål föröka släktens anseende och förmögenhet i högsta möjliga grad. Så hade han själf och hans bröder, lika väl som far och farfar före dem gjort, och då de haft nog förstånd att till ledsagerskor genom lifvet välja damer som ej blott tillfredsställde alla billiga anspråk i afseende på börd och hemgift, utan äfven voro goda och älskvärda kvinnor, hade dessa äktenskap utfallit synnerligen lyckligt. Naturligtvis hoppades han att sönerna i sinom tid skulle följa exemplet. Adolf var för öfrigt bara pojken — för honom skulle det under alla förhållanden vara en dårskap att ännu på många år tänka på giftermål — och om »mamsell Geijer» än var aldrig så älskvärd, väluppfostrad och presentabel — ryktet hade förkunnat att hon var både det ena och det andra

— så saknade hon dock alltför många nödvändiga egenskaper för att man med tillfredsställelse skulle kunna mottaga henne som blifvande sonhustru på Hönsäter...

...Det var ett synnerligen ampert bref som hans förstfödde efter lång väntan mottog till svar på den öfversvallande hjärtutgjutelse hvari han meddelat sin lycka. Gamle-grefven var visserligen lika hjärtegod som kolerisk; han iakttog till och med efter tidens föreställningssätt en mindre vanlig måtta — han utslungade inga faderliga förbannelser, han hotade icke med någon arflöshet, han gjorde icke ens någon antydan om eventuell apanage-indragning i händelse af ohörsamhet — men han uttryckte ytterst oförhallsamt, i karaktäristiskt kraftfulla ordalag, sitt absoluta ogillande samt fordrade på det bestämdaste att den ingångna förlofningen — då Adolf som gentleman nu en gång ej kunde bryta sitt i »ungdomligt oförstånd» gifna ord — måtte tills vidare förblifva en fullkomlig hemlighet för världen — naturligtvis med den outtalade förhoppningen att den aldrig skulle behöfva offentliggöras. Själf ville han alls icke vidare höra talas om saken, och hvad fästmön beträffade, så tillhörde hon visserligen, det medgaf han, en »aktningsvärd familj» — man var ju till och med litet släkt — var dotter till en man »med stadgadt rénommée», samt själf, efter hvad han sport, »i besittning af åtskilliga företräden»; men se henne ville han på inga villkor och nöjet af hennes närmare bekantskap måste han på det bestämdaste undanbedja sig, både nu och framgent. Ett par sorgefyllda och förebrående bref från mor och syster rågade ytterligare malörtsbägaren.

— Stackars unge sir Edward! — Slaget kom oförberedt och träffade ej blott hans hjärta, som med öm-

maste tillgifvenhet var fästadt vid hemmet, utan äfven på det smärtsammaste hans ungdomligt ömtaliga hederskänsla. Han hade så bestämdt försäkrat sin trolofvade och hennes föräldrar att han redan på förhand förvissat sig om sin fars gillande — och nu stod han där som den där under falska förutsättningar vunnit sin lycka. Säkert var det med tunga och dröjande steg han vandrade den kända vägen uppför Carolinabacken den dag han ändtligen mottagit det länge otaligt väntade Hönsätersbrefvet — och ännu många år efteråt kunde han ej utan bitterhet tänka på den »orätt» fadern begått emot honom genom att försätta honom i denna pinsamma och förödmjukande ställning. De känslor med hvilka hans budskap mottogs i Geijerska hemmet hafva ej blifvit skriftligen bevarade; märket efter ett tiotal just vid denna tidpunkt bortrifna blad i Agnes Geijers dagbok är dock på sitt sätt vältaligare än ord. »Bitter-ljuf» var säkerligen icke denna första erfarenhet af lifvets hårda, prosaiska verklighet för det bortskämda solskensbarnet, utan rätt oblandadt bitter. För första gången i sitt lif kom hon i beröring med en värld där Erik Gustaf Geijers dotter, när allt kom omkring, ej var annat än en fattig och ofrälse ung flicka — visserligen af »aktningsvärd familj», men dock fullkomligt oantaglig som sonhustru i ett högadligt hus. Denna uppfattning innebar troligen ej blott för henne själf, utan äfven för hennes föräldrar, en så öfverraskande och djupgående omvärdering af alla värden att konflikten mellan två olika lifsåskådningar lätt kunnat blifva ödesdiger för de ungas lycka. Ett litet grand sårad fåfänga, en liten hårsmån falsk stolthet eller uppkonstruerad hederskänsla å ena eller andra sidan skulle varit tillräckligt för att förvandla den lilla skära ungdomsidyllen till ett sorgespel och

förmörka tvenne unga lif med bittra minnen och självförebråelser. Det sätt, hvarpå såväl Agnes Geijers föräldrar som hon själf och hennes unge trolofvade bestodo detta prof, vittnar vackert om den anda af ädel och högsinnad mänsklighet som utgjorde lifsluften i det Geijerska hemmet. Konflikten löstes enkelt, naturligt och värdigt, utan alla deklamationer, som sådana konflikter lösas af människor hvilka alltid, under lifvets mångahanda förvecklingar, förstå att skilja det väsentliga från det oväsentliga. Det väsentliga var här, enligt Geijers bestämda uppfattning, de ungas kärlek och föräldrarnas på flerårig bekantskap grundade förtroende till den man som vunnit deras dotters hjärta; bredvid detta måste allt annat betraktas som bisaker — möjligen smärtsamma och sårande, men icke värda att allvarligt beaktas. Med ömt allvar inskärpte han detta hos sin Agnes, som i ungdomlig exaltation — kanske omedvetet understödd af en smula sårad känsla — ett ögonblick varit böjd att hellre offra sin nya lycka än bli anledning till en afgörande brytning mellan sin unge älskare och hans närmaste, vid hvilka hon visste honom vara fäst med de starkaste band. Ingen tänkte högre om familjebandens och den faderliga myndighetens helgd än Geijer, men någon vidskeplig vördnad hyste han icke ens för dessa begrepp; »människan, individen», var också i dessa förhållanden för honom det viktigaste. Ett endast på fördom och förutfattade meningar grundadt faderligt maktspråk fick ej upphäfva de förpliktelser. det ömsesidiga ansvar som tvenne älskande påtagit sig, då de lofvat hvarandra sin tro för lifvet. Detta måste framför allt fasthållas. Men i yttre afseende borde man ju respektera själfva fördomen och gärna göra hvilka medgifvanden som helst, äfven om de medförde på-

kostande uppoffringar. Om förlofningen skulle hållas hemlig — och i detta fall var man öfverens att absolut rätta sig efter Gamle-grefvens önskan — måste Agnes lämna hemmet och föräldrarna för en tid försaka sitt solsken. Midt i denna här af nyfikna vänner och iakttagare och under så godt som oundvikliga dagliga sammanträffanden kunde naturligtvis en så intressant hemlighet omöjligt hafva bevarats utan en betydligt större portion förställningskonst och diplomatisk förmåga än någon af de ungdomliga kontrahenterna kunde berömma sig af. Men ej heller fick det se ut som om Agnes afsiktligt och brådstörtadt sändts i landsflykt — det skulle endast gifvit ny fart åt de skvallrande tungorna — och skilsmässan måste äfven för henne själf göras så litet smärtsam som möjligt. Far och mor öfverlade länge och allvarligt; den enda utomstående som blifvit invigd i hemligheten — den trofasta »gudmor Malla», som naturligtvis med brinnande intresse följde utvecklingen af sin älsklings kärlekshistoria — fick också säga ett ord med i laget, och Agnes' egna önskningar fällde slutligen utslaget. Det beslöts att hon skulle tillbringa hösten i Stockholm och där idka grundliga sångstudier under ledning af Isak Berg — dåtidens främste sånglärare, som bland andra framstående elever äfven räknade Jenny Lind. För Agnes, som förut sjungit för operasångaren Belletti — äfven han en omtyckt lärare — hade detta länge varit ett önskemål och hennes frånvaro från Uppsala fick sålunda en naturlig och antaglig förklaring.

Geijer följde själf sin dotter till Stockholm — en så lång resa kunde enligt dåtida begrepp omöjligt företagas af en ung dam utan passande skydd och förkläde — och tillbragte där några dagar tillsammans med henne

under växlande tidsfördrif. Man gick på operan och såg Jenny Lind som Norma — »underbar som alltid». Huset var öfverfullt och »tout le beau monde där», skrifver Agnes till fästmannen. En ung friherrinna Aminoff från Finland väckte allmänt uppseende genom sin strålande skönhet, men, tillägger hon skälmaktigt —:

»...Du hade deremot ingen heder af din fästmö! — ty en ung herre, som satt midt emot oss i samma loge som morbror Knut Lilljebjörn, lär först ha gjort sina kamrater uppmärksamma på hur grufligt oansenlig 'den där gubben Geijer, som skall vara ett sådant snille' såg ut, och tillade derpå: 'och dottern se'n!! — så förb. blek och urtvättad! — Det var då visst ingenting att tala om — alls ingenting!' — Stackars min Adolf som skall ha en så ful fästmö att hon inte ens vid lampsken och tvärs öfver hela operasalongen kan ta sig något ut!...»

På denna lilla invit svarar den unge älskaren med karaktäristisk rättframhet:

»...Stockholmsherrarna må gerna för mig säga och tänka hvad de vilja; jag tycker ändå tusen gånger mer om att se på dig än på någon annan — och om de, som jag, finge se dig stråla glädje och godhet och vänlighet, så blefve de nog proselyter...»

Hos Lindblads, von Kochs och andra af Geijers mest värderade vänner gjordes besök. Om ett par af de mera intressanta berättar Agnes:

»... På Söndagen voro pappa och jag hos Jenny hela förmiddagen. Hon var varm och vänlig som alltid — strålande af mod och glädje då hon talar om sin konst, sin resa i somras och sitt uppträdande i Köpenhamn. Vi hade obeskrifligt roligt... Hon tjusar och intresserar mig lika mycket som men-

niska som konstnärinna — men ändå! — Hur annorlunda kändes det inte vid det besök vi i Mandags qväll gjorde hos Fredrika Bremer! — Man känner sig mjuk och varm om hjertat bara af att se in i hennes ögon och höra hennes vackra, milda stämma. Vi måste ta af oss ytterkläderna, slå oss riktigt till ro i hennes soffa, äta drufvor och höra henne läsa något som hon skrifvit i sommar... Strax innan vi gingo tog hon mig afsides, kysste mig och sade att hon hört att jag skulle vara förlofvad — hon ville ej att jag skulle svara något, men ville bara säga att hon hört så mycket godt och vackert om den som ryktet ger mig till fästman, att om det är sant, lyckönskar hon oss af hela sitt hjerta å ömse sidor... Ack! — ibland känner jag mig så förödmjukad af all den vänlighet och godhet som tillströmmar mig från alla håll. Hvad vore väl jag, hvad finge väl jag, om ej för pappas skull?... och då gripes jag af en förtviflad längtan att verkligen också bli något på egen hand, bli en smula värd allt detta. — Men Du! — Du håller ju af mig för min egen skull? — Håller af mig med alla mina fel, alla mina svagheter?... Säg att du gör det...»

Samma stämning återkommer i ett senare bref, där hon, efter att hafva beskrifvit ett par större fester inom den eleganta hufvudstadssocieteten hvari hon deltagit och där man visat henne mycken uppmärksamhet, utbrister:

»...På sådana tillställningar förekommer jag mig själf alltid som en liten tarflig glasflaska, med påskrift 'Erik Gustaf Geijers Dotter', midt i en slipad kristallservis. Alla se på etiketten — men hur många tror du göra sig besvär att ta reda på det verkliga innehållet? — Om det ha de icke ringaste aning....»

Med betydligt både vidgad och fördjupad lifssyn skref hon några år längre fram:

»...Fins väl någon större lycka än att helt glömma sig sjelf och endast vara stolt öfver dem man älskar? —

Och hvem har väl större skäl att vara stolt än jag — stolt både öfver att vara Erik Gustaf Geijers dotter och Adolf Hamiltons fästmö! — Hur god borde jag icke vara!... Och hur ödmjuk på samma gång!...»

Kusinen Uno Troili hade vid denna tid* efter mycken suckan och vedermöda på allvar bestämt sig för konstnärsbanan och arbetade nu som elev på Södermarks atelier. Morbror Erik Gustaf och Agnes uppsökte honom där och Agnes berättar:

»...En förmiddag voro vi uppe hos Södermark för att hälsa på Uno och se Jenny Linds porträtt, som är förtjusande... Men hvad säger du väl om att alla mänskor påstå att det liknar mig —!!... Själf kan jag alls inte se det — det skulle då vara något i figuren och själfva hållningen — kanhända — Men det där genialiska, je ne sais quoi, fattas då totalt hos mig — det är det som gör den omätliga skilnaden...»

Likheten med Jenny Lind tyckes hafva varit obestridlig och påfallande, ty den anmärktes under de följande åren ofta och gaf till och med anledning till förväxlingar som beredde Agnes både nöje och obehag. Något särskildt smickrande låg för öfrigt icke i denna likhet -- ty Jenny var, som bekant, ingalunda någon skönhet i vanlig mening.

Om kusinen skrifver hon vidare:

»...Uno målar så vackert. Om han blott kunde öfvervinna sin kroppsliga lättja och tröghet, kan jag inte hjälpa att jag tror det skulle bli en stor konstnär af honom! Men jag är rädd det blir med honom som med pigan på husförhöret, som på frågan: 'Hvad är då det högsta andeliga goda?' svarade 'Dä ä' la allt kröppen, dä!'... ty, stackars Uno, 'kröppen'

* Se Lotten Dahlgrens »Ransäter».

vill hos honom allt för mycket ta herraväldet öfver själen och 'det andeliga goda', af hvilket han andå fått så oändligt mycket på sin lott! ...»

Denna konflikt mellan ande och materie, mellan en eldig, fint organiserad konstnärssjäl och en oöfvervinnelig fysisk tröghet och flegma, skulle, som man vet, med tiden växa till en tragedi i hvilken bade kropp och själ dukade under. Agnes Geijer, som med verkligt systerlig tillgifvenhet var fästad vid Troili, förblef hela lifvet igenom en af hans mest trofasta och förstående vänner, och i hennes hem skulle han längre fram tillbringa många af sina ljusaste och lyckligaste stunder.*

*

På det gamla Järnkontoret, kamrer Carl Fredrik Geijers ämbetsbostad, framlefde Agnes nu några på en gång stilla och rika veckor, en tid af välgörande samling och stark inre tillväxt och utveckling efter det sista årets många oroliga erfarenheter. »Du kan inte tro,» skrifver hon till sin trolofvade, »hur ljufligt det är att lefva

* Lotten Dahlgren omnämner äfven (Ransäter, sid. 130) vänskapen mellan Troili och hans kusin — »denna själfulla, å så väl hufvudets som hjärtats vägnar sällsynt begåfvade kvinna, hvilkens på en gång öfverlägsna och sympatiska personlighet aldrig undgick att efterlämna ett outplånligt intryck och att utöfva ett förädlande inflytande på alla med hvilka hon kom i beröring ... Musiken utgjorde en af de många föreningslänkarna mellan honom och hans kvinnliga släkting — en undantagsmänniska liksom han själf ..» Som ett kompletterande drag till skildringen af den unga, ännu i utveckling stadda Agnes Geijer, torde detta vackra vittnesbörd om det intryck hon som mogen kvinna gjorde äfven på utomstående, här vara på sin plats.

midt i Stockholm, med ständig tillgang till sa mycket intressant och lifvande, och ända njuta en sadan frid och ro som jag här har»... I fastern, den goda och själfulla fru Sophie, fann hon pa en gång den mest förstående och sympatiska vän och det mest underhållande sällskap. Hon är sadan, skrifver Agnes, att »ingen människa k a n undgå att af hela sitt hjärta älska och beundra henne, såväl för hennes outtömligt kärleksrika och uppoffrande hjärtelag som för den obeskrifligt fina och poetiska känsla som stämplar hela hennes väsen». Farbror Kamrern däremot är och blir »prosan i dess högsta potens» och därtill i hvardagslag tämligen gnatig, kinkig och fordrande — i allt »den fullkomligaste kontrast till lilla pappa, som ju a l d r i g tänker på sig själf eller fordrar något för egen räkning - men h v e m är väl som h a n —?»... Tack vare fasterns förstånd, godhet och takt »gar dock allt väl ihop» och hemmet är lyckligt och fridfullt. Bjudningar eller större festligheter förekomma sällan; men till middagen kommer alltid Uno Troili och på kvällen -- här som i Uppsala — samlas vanligen en krets af förtroliga vänner och komma herrvisiter, bland hvilka brodern, den begåfvade och älskvärde Knut Geijer, anställd vid Riksarkivet, och morbrodern, den originelle och torrolige assessorn, Knut Lilljebjörn, sällan saknas. På söndagarna kommer dessutom vanligen familjens yngste, den sextonårige kadetten Gustaf, in från Carlberg, »glad, snäll och vacker och fullkomligt obegränsad i afseende pa pannkakor» skrifver syster Agnes, som vet huru kära alla smådetaljer äro för de ensamma föräldrarna i Uppsala, som helt och hållet lefva i tanken på sina frånvarande barn och alltid få sin andel af brefven till fästmannen. Sångstudierna bedrifvas under tiden med allvar och intresse; Adolf

fruktar att hans Agnes skall öfveranstränga sig och ej få roa sig så mycket som han hoppats, då hon arbetar så strängt — men hon svarar att just arbetet är hennes största nöje och hindrar henne från »alla dumma tankar och grubblerier». Berg är en makalös lärare; hon känner med glädje att hon gör verkliga framsteg — och bara det, att så ofta få se och höra Jenny, är dessutom i och för sig en skola... »Säg pappa, att då man hör henne öppna sig ständigt nya rymder — man får liksom ett nytt begrepp om hvad musiken är och hvad den borde kunna vara för menniskorna... Man förstår att konsten verkligen är något heligt!...»

*

I det gamla huset vid öfre Slottsgatan i Uppsala är det emellertid denna höst tystare än det någonsin varit, och då man läser de meddelanden därifrån under denna tid som blifvit bevarade, får man ett starkt intryck af den ensamhet som allt sedan den stora brytningens dagar sakta och omärkligt bredt sig kring Erik Gustaf Geijer och afskilt honom från de gamla vännerna och meningsfränderna, som förr sällan läto någon dag förga utan att uppsöka honom för meddelande och tankeutbyte. Det är som märkte man det först nu, då den muntra ungdomsskara, för hvilken Agnes under de sista åren utgjort medelpunkten och den förnämsta dragningskraften, icke längre fyller huset med genljudet af friska röster, skratt och sång och tusen glada upptag. Det har blifvit så stilla — en septemberstämning, full af frid och ej utan tanke på en kommande vår, men dock med ett visst vemod. Det är denna stämning som finner uttryck i ett bref från Anna-Lisa Geijer till Malla Silfver-

stolpe, hvilket bättre än alla beskrifningar målar det Geijerska hemmet vid denna tidpunkt. Efter några inledande ord, med tack för ett emottaget bref, skrifver hon:

»...Min tid förflyter för öfrigt tyst och stilla som på landet, i djupaste enslighet, så att jag om kvällarna med min lilla gröna lampa förefaller mig själf som ett litet nattstycke, föreställande en gammal gumma vid ljussken längst in i fonden af förmaket — oftast så tyst att jag hör hvar knäppning i väggarna. Ibland kommer Erik Gustaf upp med sin bok, sätter sig i gungstolen bredvid mig; talar med mig en stund eller fantiserar litet på pianot; någon gång Alfred, som blott går ett par slag på golfvet i djupaste tystnad... Men den käre Adolf Hamilton är vanligtvis en gång om dagen hos mig — arbetsmodig, förhoppningsfull och hjerteglad, så att jag, oaktadt den korta stund han har tid att dröja, alltid tycker det är som om luften omkring mig länge efteråt vore på en gång friskare och ljufligare... Så vet jag min kära flicka och de båda sönerna i Stockholm friska, nöjda och i nyttig verksamhet. Själf tycker jag mig till kropp och själ vara starkare än jag på länge varit och har den tillfredsställelsen att verkligen med mina händer och eljest i mitt hus kunna uträtta något nyttigt. Men hvad *tycker* du väl, att jag under allt detta ej haft någon egentlig lecture? — Det är så, att då helsan är god och sinnet sundt, drifver mig en osläckelig lust att med rent praktiskt arbete återköpa många förlorade dagar. Jag har under detta arbete ej ledsamt och *läser* då — ej i någon *bok*, men — *i mina barns framtid*. Och jag gör det ej *ensam* — alla mina kära hädangångna dela ofta min ensamhet och jag är nu, Gud vare lof, i detta umgänge alldeles fri från den hemska ångest som förföljde mig då mina nerver voro som sjukast... Hur skall jag kunna *ödmjuka* mig, hur *tacka* värdigt för så mycken lycka? — Ibland gör den mig rädd, jag tycker mig vilja gå på tå och hålla andan liksom för att ej väcka afundsamma makter — tåviskt vore väl att tro på ett ständigt fortfarande tillstånd af så ostörd frid och ro! Men — jag finner ej heller någon synd i att *njuta dess sällhet* medan den varar. Till denna sällhet

räknar jag i första rummet min enda, älskade flickas förening med sin första kärlek — liksom hon ju äfven är hans första. Att se detta förhållande, så rent och vackert som en gryende vårdag, är att blifva ung på nytt — i synnerhet sedan jag nu kommit till den vissheten att jag i detta fall har mitt samvete fredadt, så otroligt det än kan synas för andra. — Du, min goda, kära van, som håller af mig, skall glädja dig åt den vissheten! Hvad som i detta förhållande är osannt eller ännu dunkelt hoppas jag tiden skall utreda och hela. Så länge jag ännu ansåg det vara min plikt att hålla emot och respektera deras farhågor som voro honom närmast hade jag ju mången svår och bekymmersam stund i känslan af min vanmakt och tanken på den ovilja jag skulle ådraga mig om jag misstänktes för svaghet och dubbelhet. Ja, jag har sannerligen grubblat och lidit mer än någon lärer hålla mig räkning för... Men — nu har jag kastat ifrån mig alla sorger och lämnat allt i Guds hand. Huru vore väl möjligt annat, då jag ser dem så lyckliga? — Jag hoppas ock att denna syn skall en gång försona dem som af fördomar och världsliga beräkningar nu anse sin sons lycka och framtid förstörd genom hans förening med en flicka utan börd och utan förmögenhet.»...

I ett föregående bref, där hon redogjort för ett samtal hon haft med sin dotters trolofvade med anledning af ännu ett ogillande och förebrående bref som han mottagit från hemmet, hade hon skrifvit:

... »Han hade tårar i ögonen och satt länge tyst hos mig; jag såg att han hade hjartklappning och af rörelse knappt kunde tala... Själf höll jag mig rak och frimodig — men sedan har jag varit bra upprörd. Det kostar så på mig att hans goda föräldrar genom oss skola få anledning till missnöje med honom och att han, som är så djupt känslig, skall få smaka bitterheten af denna kalk... Ofta har jag rent af uppmanat honom att pröfva om han ej skulle kunna slita sig lös — men hans svar har alltid varit ett bestämdt: 'Nej, aldrig' — det kan ej vara orätt att hålla af Agnes — mitt samvete gör mig inga förebråelser!' — Men just derför att

jag vet att det mellan dessa föräldrar och deras barn är det allra ömmaste och hjärtligaste förhållande, gör allt detta mig dubbelt ondt ... Erik Gustaf och jag ha mycket talat om detta. Han står dock helt på Adolfs sida i denna conflict ... Under stilla andakt och bön har jag i afton tänkt både på det förflutna och det kommande och sökt ransaka mitt inre för att upptäcka hvad fel jag kunnat ha i detta förhållande ... Men — jag vet ej om någon annan mor i mitt ställe kunnat undgå att önska sin dotter en sådan vän och beskyddare genom lifvet! ...»

Man hör i dessa rader ekot af de stilla, allvarliga samtal som förts mellan Geijer och hans hustru under dessa tysta höstkvällar, då den älskade dotterns framtid utgjort hufvudföremålet för bådas tankar. Den tanken har drifvit honom från arbetet därnere i studerkammaren han måste tala en stund med Anna-Lisa om hvad som ligger honom på hjärtat, för att sedan kunna arbeta med så mycket mera energi. Och länge blir han ej sittande i gungstolen bredvid Anna-Lisas lilla gröna lampa — den lilla trofasta lampan, som sedan i många år skulle lysa för henne som änka och till sist brinna vid hennes dödsbädd, då så många andra ljus ur det förflutna hunnit slockna; -- han reser sig och går till pianot, för att först i nästan hviskande, trefvande, sökande tongångar, men så småningom med stigande klarhet, styrka och sammanhang finna uttryck för stundens stämning i det enda språk som kan uttala det outsägliga ... Geijer fantiserar. Hans själ talar och för den som gjort sig förtrolig med dess uttryckssätt äro tonerna ej främmande. Det börjar i dur, ljust, jollrande, lekande ystert, idel sol och vår och fågelkvitter och fladdrande glädje ... Det är en liten ljuslockig flicka som leker under den blommande lönnen, ur hvilken trädgårdssangaren sprider sitt outtömliga käll-

sprang af jublande toner, ett skrattlystet barn som dansar under hvita körsbärsträd i den gamla trädgården för att sedan somna med heta kinder i faderns armar... hur klart står ej den bilden för hans inre syn!... »Fort, fort — tiden går, Blomma, njut din vår!» — sjunger han sakta för den slumrande lilla, som han sjungit för länge sedan. Och tiden går — tonarten blir en annan. Nu knoppas sommarens rosor, nu komma drömmarna, nu kommer ungdomens svärmod och längtan — nu kommer kärleken — — nu kommer oron och allvaret. Tonerna stiga och falla som vågsvall mot stranden — stilla, drömmande sjunga de:

»Blida böljor, blida böljor —
Hittills, hittills gynnsam var
Eder solbeglänsta stråt —
Milda vindar, milda vindar,
Tack! — I fyllden lyckosamt
Seglen i min lefnads båt...»

Men plötsligt ljuder en dissonans — det börjar mulna vid horisonten och det unga hjärtat gripes af en beklämmande aning om den okända värld som ligger där bortom, full af svarlösta frågor och svarfattliga svar. I detta virrvarr finnes blott en hjälp:...

»Böljan brusar långt ifrån —
Stormen lyfter vingen —
Ack! — hal som böljan, snabb som vinden
Lyckan är af mänskodagar...
— Lifvets Herre! —
Gif mig ett ödmjukt, troget hjärta!»

Och bönen blir besvarad, ty snart ljuder det jublande tryggt:

När som jag tänker på min vän,
Solsken får hjärtat snart igen!»

Och hvad som ännu återstår af vemod och oro är ej tyngre än att det kan finna uttryck i en suck, full af rörande och ödmjuk ömhet, i den »Enfaldiga Visan» —:

Ack vore jag —
Ack vore jag mäktig och rik!
Skulle jag gifva
Kärasten min
Både silfver och guld! —
Men då jag ej har
Hvarken gods eller guld
Kan jag blott blifva
Honom för evigt —
För evigt trogen och huld!

*

Fru Anna-Lisa låter arbetet sjunka och lutar sig tillbaka i soffhörnet. Tonerna fylla det halfmörka rummet och hennes drömmande blå ögon liksom följa dem i flykten mot det okända. Kanske kommer hon just nu att tänka på Adolf Törneros, på hvars graf därborta på andra sidan parken hösten just nu strör sina vissnade löf, och minnes hur ofta hon förr med nyfiken undran väntat att få höra det originellt karaktäristiska namn hvarmed den musikaliske vännen skulle stämpla någon ny komposition af Geijer... Hon tänker på »Wermland», på »Ravenswoodsonaten», »Brölloppsdagen», »Vischnu, slumrande på Lotusbladet»* och andra lek-

* Se Bref och Dagboksanteckningar af Adolf Törneros, s. 270—271.

fullt eller poetiskt malande, alltid träffande benämningar, som för alltid fäst den bortgangnes minne vid dessa kompositioner... Hade han varit här i kväll, hade han nu lyssnat med henne, sa vet hon att han skulle sett pa henne med sitt fina, vackra leende och endast sagt ett enda ord: — »Agnes!!» — Ty det är Agnes — Agnes' lycka, Agnes' framtid, som Geijer spelar. Och ju längre han spelar, ju mer lösas alla dissonanser i lugn klarhet, ju mera höjes hans själ till rymder dit dagens oroliga röster icke nå — och till sist ljuder det på en gang allvarstungt och förtröstansfullt, med nästan profetisk lyftning, ur djupet af hans väsen:

»Ej jag i framtids dunkla fjerran
Skåda ville, om jag det fick —
Ty min förtröstan står till Herran
Och jag lefver uti Hans blick!

*

Dunklare än all framtids skiften
Döden är, och likväl har hopp —
Herre! — Din morgon ock gryr i griften —
Du har fört lifvet därur opp! —»

*

Då efterspelet är slut och det sista allvarligt segervissa ackordet förklingat, vänder sig Geijer pa pianostolen och nickar tyst, med fuktiga ögon, åt sin Anna-Lisa. De förstå hvarandra. Kanske gar han sedan ner till skrifbordet igen och fäster en ny tondikt på papperet för att sända sin flicka — det händer ibland, men alltför sällan. Ty med sina musikaliska kompositioner har Geijer alltid varit en oefterrättlig slösare och mer än någonsin

är han det nu, då tiden aldrig vill räcka till för allt det oändligt myckna han känner sig rastlöst manad att fullborda och uträtta medan han ännu står i sin fulla kraft och på höjden af sin mognade alstringsförmåga. Han har ännu så mycket att säga, så många budskap att framföra. Det är blott ett och annat musikaliskt brottstycke, ett fragment i form af en liten visa, som han ibland kan sända henne i stället för bref eller gömma för att öfverraska henne med vid hemkomsten — ifall den icke långt dessförinnan hopplöst försvunnit i det bottenlösa kaos af lösa pappersblad, tidskriftshäften och broschyrer som fylla alla stolar och bord i hans arbetsrum. Men hur vältaliga äro icke de få sånger som verkligen blifvit bevarade! -- Hur mycket säga de oss ej om de stämningar ur hvilka de leda sitt upphof, -- och huru ännu mycket mer om den djupa, innerliga förtroligheten mellan far och dotter, om den ömhet och visdom hvarmed han förmått läsa i hennes med hans egen så nära besläktade själ, och om allt hvad han ur sitt eget rika förråd velat gifva henne till vägkost genom lifvet! - Dessa toner skola också för Agnes Geijer allt framgent blifva en källa där hon aldrig förgäfves söker den styrkande och uppfriskande dryck hvarefter hennes ande törstar. Så länge hon lefver skall sällan någon dag förgå da hon icke i skymningsstunden, då de många plikterna hvila, söker sig till pianot och tillbringar en eller annan timme där, under det att händerna sakta och smekande vandra öfver tangenterna och hon än halfhögt gnolar, än med full stämma sjunger hvad hennes barn från spädaste ålder lärt sig känna och älska som »morfars visor —». Det ligger en underbar andaktsstämning öfver dessa stunder — själf kallar hon dem »ett samtal —» man behöfver ej fråga

med hvem, eller hvilket minne det är som länge efterat sprider ett förklaringens skimmer öfver hennes drag . Säkert föredrog h o n, med ännu djupare förståelse än Jenny Lind, Geijers sånger just »så, som han t ä n k t sig dem», och kanske förstår endast den, som verkligen hört dem tolkas af hennes underbart gripande stämma, med det djupt personliga uttryck hon förmådde inlägga i sin fars ord och toner, hela deras innebörd. Men ingen, som med kärleksfullt intresse sökt lefva sig in i gången af Erik Gustaf Geijers utvecklingshistoria, torde kunna undgå att känna huru mycket af sitt inre lif han verkligen uppenbarat i dessa tonstycken. Hur oändligt långt i andlig erfarenhet har ej till exempel d e n Geijer, som i sången »T i l l m i n D o t t e r»* med på en gång barnslig och manlig förtröstan lägger sitt dyrbaraste i den eviga vishetens och kärlekens händer, hunnit i jämförelse med den teoretiker ej blott i lidande utan på så många andra det inre lifvets viktigaste områden som sjutton år förut för den häpnande Malla Silfverstolpe kategoriskt förklarat att den barnsliga tillförsikt, som gjorde det möjligt för h e n n e att utan fruktan och bäfvan för det Allsmäktiga Väsendet hvarje ögonblick i bön och förtröstan nalkas sin Gud, endast kunde förklaras genom »b r i s t a n d e e s t e t i s k k ä n s l a»! Religionsfilosofiska spekulationer och ortodox renlärighet ha båda fått lämna rum för det djupa personliga gudsförhållande som är religionens innersta väsen; Geijer har på sin pilgrimsfärd hunnit det Förklaringens Berg, långt bortom både Jerusalem och Garizim, där man icke längre tillbeder enligt någon jordisk kyrkas ritual, utan endast i ande och sanning,

* »Ej jag i framtids dunkla fjerran
Skåda ville om jag det fick.» o. s. v. . . .

ansikte mot ansikte med det Eviga. Det är i en sådan stund han frågar och svarar:

Förstår du ej, hvarthän min led
Bland världens hvimmel bär? —
Se upp! — Hvar sol går upp och ned —
Se alla stjärnors här! —
Ej blott planeten vandrar van
Sin krets på högre bud —
Ock hjärtat har sin stilla ban
Och kretsar kring — sin Gud! —»

Under de år som återstår honom att lefva ser han de lagar som styra ej blott världsalltet, utan hvarje enskildt människolif, allt klarare i evighetens ljus. I detta ljus ser han också sin dotters framtid — därför oroar den honom ej. Han vet att den yttersta lösningen af alla lifvets problem heter kärlek -- och äfven om vägen synes lång och målet aflägset sjunger det inom honom, då han i tysta nätter från sitt högt belägna sängkammarfönster ser ut öfver den mörka Uppsala-slätten och den stora strålande stjärnhimmeln däröfver, i ord och toner som kanske säga oss mer om hans tysta strider och segrar under dessa år än något annat han skrifvit:

»Ensam jag skrider fram på min bana —
Längre och längre sträcker sig vägen —
Ack! — uti fjerran döljes mitt mål...
Dagen sig sänker, nattlig blir rymden,
Snart blott de eviga stjärnor jag ser...

*

Men jag ej klagar flyende dagen,
Ej mig förfärar stundande natten —
Ty af den Kärlek, som går genom världen
Föll ock en strimma in i min själ!»

*

Det är icke underligt — ehuru många förundrat sig däröfver — att de få förtrogna, som under dessa år stått honom verkligt nära, i sina skildringar jämförelsevis säga så litet om hans s n i l l e, om de djupa tankar han ofta liksom omedvetet uttalade, de vida fjärrsyner hans ord stundom öppnade äfven under gången af ett till synes alldagligt samtal — för att i stället åter och åter med rörelse och förvåning tala om hans outtömliga g o d h e t, om den förunderliga kärleksvärme som utstrålade från honom och äfven under hvardagslifvets pröfvande samvaro satte sin skönhetsprägel på minsta ord och handling. Snillet var man van att taga för gifvet — men godheten kom som en ständig öfverraskning och uppenbarade sig alltjämt i nya former och på nya områden. Den kom från ett hjärta som under årens lopp allt mera mognats och genomglödgats af den eviga kärlekens solljus och i dess sken såg människosinnen och människoöden ur en annan och högre synpunkt än han någonsin sett den under sitt lifs och sin verksamhets högsommar. Att lefva med honom, brukade hans dotter säga, var att få en aning om den himmelska godheten — en ny syn på det underbara mysterium som antydes af det gamla visdomsordet: G u d ä r K ä r l e k e n. Och till detta omdöme ansluter sig hans hustrus målande ord: »... Intet missljud af afund eller fåfänga uppstod någonsin i hans själ. Härifrån härledde sig hans naturliga och sanna f ö r d r a g s a m h e t m e d a n d r a. Att låta hvar och en och allting g ä l l a h v a d d e t k u n d e, det var grunden till hans liberalism, — det var detta som utgjorde lifsprincipen i hans väsende och den obeskrifliga trefnaden i hans dagliga umgänge, i hvilket besläktade själar kände

sig andas en välgörande atmosfär af godhet, hälsa och frihet...»

*

För sin Agnes och hennes lycka kunde han i dubbelt hänseende känna sig trygg. Han förstod att hon hörde till de lyckliga naturer som ur alla lifvets erfarenheter -- de bittra som de ljufva — endast hämta näring för rikare utveckling; och för den unge man som vunnit hennes hjärta och af hvars karaktär och personlighet hennes framtid närmast berodde, hyste han en verkligt faderlig tillgifvenhet och ett varmt förtroende. Under denna stilla höst hade han för första gången tillfälle att verkligen lära känna Adolf Hamilton, som förut för honom endast varit en bland de många älskvärda och mer eller mindre begåfvade ynglingar som kringsvärmade hans dotter, utan att han själf till dem kom i ett närmare förhållande än den gästfrie värdens och välvillige husfaderns. Nu, då den unge fästmannen i ordets hela bemärkelse blifvit barn i huset, fann han hos honom, jämte många andra redbara och älskvärda egenskaper, ett gemensamt värmländskt släktdrag af frisk och flärdfri hjärtlighet och en nästan barnslig förmåga att tillgodogöra sig alla stundens små, af andra förbisedda glädjeämnen, som gjorde umgänget dem emellan till en ömsesidig glädje. Äfven i Geijers studerkammare kändes luften på en gang »friskare och ljufligare» efter hans korta besök och åsynen af det frimodiga, solbrända unga ansiktet med sina trohjärtade mörkblå ögon och sitt lysande leende verkade också på honom som en solstråle, som han längtade efter och gladde sig åt under de mulna höstdagarna. Som vi sett af fru

Anna-Lisas bref lät Adolf Hamilton, trots examensbrådska och pluggläsning, sällan någon dag förga utan att tillbringa en eller annan timme i det hem som nu blifvit honom nästan lika kärt som det så högt älskade barndomshemmet på Kinnekulle, och där han för ögonblicket fann betydligt mera sympati för de förhoppningar och framtidsplaner som fyllde hans tankar. Genom hans klara och vänliga unga ögon uppfånga vi — i brefven till fästmön — en och annan karaktäristisk skymt såväl af det Geijerska hemmet som af det samtida studentlifvet, hvilka kanske äro värda att bevaras.

Korrespondensen mellan de båda unga måste naturligtvis under förevarande omständigheter förmedlas af fru Anna-Lisa och det är därför naturligt att många af Adolfs bref äro skrifna vid hennes skrifbord. Därifrån daterar sig redan det första, hvari han tackar Agnes för det nyss emottagna brefvet.

... »Det gjorde mig så godt ... Jag satt så länge tyst i vrån — vår vrå — i soffan i sängkammaren, att din mamma visst trodde att jag fått en hel bok till genomläsning. Men det skymde för ögonen och jag var rädd att någon skulle märka det ... För att vinna tid, bad jag att få skrifva till dig här och sitter nu vid fönstret där man ser ut öfver Slottet och slätten och bort bland de mångfärgade löfven i Botaniska trädgården i blanka solskenet ... Din goda snälla Mamma sitter bredvid mig och syr linnesöm. Nyss frågade hon mig om jag såg ledsen ut — hon ville ej själf afgöra att jag verkligen gjorde det. Jag var rädd hon skulle tro att jag var bedröfvad, efter att nyss ha mottagit ett bref från dig! — Men om det såg så ut, så var det endast därför att jag just satt och tänkte på hur underligt tyst och tomt det ändå är här hemma då du ej är här! .. Ute i förmaket står nu den stora gula jasminen alldeles öfverhöljd af blommor, som dofta så härligt att jag måste skicka dig ett par — de behålla väl litet af sin arom tills i morgon

och helsa dig med den från mig ... Nere på parterren grasseras nu väldeliga; alla rosenbuskarna äro i dag omflyttade, såsom du bestämt det. Din pappa går med händerna på ryggen därnere i långa syrengången och vakar öfver arbetet; han är så rädd det inte skall bli alldeles som du vill ha det. För ett par dagar sedan försökte jag, tyvärr förgäfves, att få några nya, riktigt vackra sorter från Walmstedts trädgård. Jag tyckte det skulle varit så roligt om de fått hälsa dig från mig nästa sommar — då jag väl ej får vara med om törnrostiden i er trädgård, som jag nu varit så många somrar... Ja, ännu vet jag ju ej hvar jag skall vara då —!»

Trots det käcka lefnadsmod som utgör grundtonen i hans lynne öfverväldigas han ibland af den oro inför det okända, den känsla af att nu hafva sitt lifs ljusaste och sorgfriaste tid bakom sig, som väl knappast är främmande för någon yngling under de sista månaderna af hans vistelse vid universitet. Så skrifver han, sedan han redogjort för aflagda eller kommande tentamina:

... »Under det jag sålunda sträfvar och arbetar för att komma härifrån, gripes jag ibland af ängslan vid tanken på hvad därpå skall följa och känslan af att jag här måste öfverge så mycket som jag nu i många år vant mig att anse som mitt lifselement. Men — jag är hvarken rädd för världen eller lifvet, det vet du, och skall med Guds hjälp veta att finna mig tillrätta hvarhelst jag blir bestämd att lefva och verka. Endast om det en gång skulle komma därhän, att jag ej längre kunde glädjas som nu åt allt ädelt, stort och skönt i världen, skulle jag på allvar förlora modet... Men, som jag ofta sagt dig, jag har nu en gång för alla föresatt mig att aldrig tro att någon olycka måste komma — och kommer den ändå, så tänker jag uppbjuda alla krafter att snart drifva den på flykten igen...»

I ett följande bref talar han åter om den bäfvan han känner vid tanken på att så snart skiljas från Uppsala, »ditt hem, vår kärleks hem —» och förråder på samma gång den hemliga orsaken till hans missmod och oro:

... Ack! — visste jag blott, kunde jag blott se klart hvad jag skall göra för att bäst bereda din lycka har i världen, min Agnes! — Vore det än aldrig så svårt skulle det ej skrämma mig. Arbetet blir mig aldrig tungt, det verkar blott som hamringen på järnet — ökar spänstigheten. Men det är denna o v i s s h e t som plågar mig — och jag kan ju intet bestämma, intet göra utan min Fars råd och hjälp! Du ser att jag låter dig dela ljuft och ledt, ger dig del både af min glädje och mina bekymmer. Så skola vi alltid göra, Agnes — förtro hvarandra allt som ligger oss på hjärtat och hjälpas åt att bära det hela lifvet igenom. Då skall ålderdomen vara oss lika välkommen som hvar uppgående sol, ty hvad dagen än bringar af fröjd och sorg skola vi bära det gemensamt ...»

Agnes tackar honom ömt för brefvet »det långa, präktiga» — och tillägger:

»... Också mina tankar dröja ofta vid framtiden — men tro mig, Adolf, aldrig ett ögonblick af misströstan eller fruktan känner jag därvid när tanken därpå är förenad med tanken på D i g. Men jag fattar så väl den oro som den hvilken s j ä l f måste välja och skapa sin framtid måste känna; jag förstår att det ansvaret måste kännas tungt ibland. Därifrån är ju j a g förskonad, som endast lämnar allt åt dig och är nöjd med hvad du beslutar —! Men, som du säger — må denna framtid bli hur den vill, — vi h a ä n d å h v a r a n d r a ...»

Några dagar senare omtalar Adolf att Landshöfdingskan Ehrenborg, hans mors förtroliga väninna, i bref till fru Anna-Lisa talat om förlofningen, som blifvit henne meddelad af familjen på Hönsäter, och tillägger:

... »Biskop Tegnér skrifver också i dag till din far och frågar om det är sant. Så står det till med vår stora hemlighet! — Men hvad gör det mig om menniskorna förr eller senare få reda på hvad de ändå skola veta? — Jag är minsann ej den som är rädd att stå inför hela världens ögon som din fästman, min Agnes — och hvad föräldrarna beträffar

så vill jag att de ju förr dess hellre bli öfvertygade att det i alla fall måste vara så och ej annorlunda. Allt måste vara öppet och klart, annars födes missförstånd och osäkerhet. Måtte blott Herren ge mig kraft att göra mitt bästa och handla rätt mot alla, det är den bön som dagligen går ur djupet af mitt hjärta! ... Det första är nu att ta en så vacker examen som möjligt. Det kan visst tyckas vara ungefär detsamma om man har ett betyg mer eller mindre här i världen — men jag vet hur de värderas hemma — och hur gärna vill jag ej göra dem litet glädje därhemma!...»

Snart kan han omtala att han anmält sig till tentamen för Elias Fries och några dagar senare skrifver han:

»... I dag på förmiddagen hade jag tentamen utsatt för Fries, men som han gått ut utan att säga något därom, fick jag gå där den ena gången efter den andra, till dess professorskan ändtligen var så god och utsatte tentamen till klockan tre, då jag äfven infann mig och väckte professorn ur hans sötaste middagslur. Han kom ut, halfvaken, gäspande och ruskig — men som han glömt snuset, rusade han genast in igen och kom tillbaka med ett vanligt bleckstop, bräddfullt med snus, hvilket han placerade i soffan emellan oss och flitigt anlitade. Därpå höll han på och frågade en hel timme, så fort han hann med, hvarpå han förklarade sig 'högeligen belåten' — och det var jag med — ty om jag skall säga det själf så gick det verkligen med glans. Sedan gick jag hem till din lilla mamma och smorde mig med paltpudding och äpplen — och nu sitter jag här och skrifver till min Hjärtans Lilja ...»

Angaende ett senare aflagdt lärdomsprof skrifver han helt kort:

»... Svanberg var hygglig och beskedlig och fastän jag själf tyckte det gick skralt nog hade han den godheten yttra — till föga heder för öfriga herrar tentander — att jag 'läst bättre än de flesta'! Sedan gick jag som vanligt och helsade på din snälla mamma litet i hennes ensamhet — och

därifrån till Nationssalen för att äta gås. Trakterades där med en massa alldeles odrägliga tal med mycket punsch till, hvarpå jag snart tröttnade... Nu, sedan fysiken är undanstökad, har jag bara astronomien qvar — och sedan — Examen!...

För öfrigt säger han att han, sedan Agnes reste, ej varit borta en enda kväll, utan beskedligt druckit mitt thé här hemma med Gyllenhaal, ostörd t. o. m. af visiterande vänner, så att det i går var en riktig högtid då Wennerberg och Adlercreutz kommo till oss och pratade en stund...» En annan gång heter det: »Jag borde väl egentligen haft förtvifladt brådtom i går, då det var dagen före tentamen, men slog mig i stället lös och skref en supvisa, en makaronisk dikt till Theodor Rabenius, hvars namnsdag det var. Den hade dock icke någon vådligare inverkan på vår moral, ty allt vårt rummel den dagen inskränkte sig till att här hemma hos oss dricka thé med Wennerberg, Döbeln och Adlercreutz»... Midt i Juvenalernas och Gluntarnas Uppsala och med deras egen diktare som deltagare verkar onekligen skildringen af dessa aftonunderhållningar öfverraskande nyktert. De båda unga herrarna hämtade för öfrigt sin mat, som förtärdes på kammaren — som en synnerligen festlig anrättning nämnes »korfkaka med lingonsylt» — och att bostaden, i Gamla Tryckerigården vid Dragarbrunnsgatan, ej utmärkte sig genom någon öfverdådig lyx framgår tämligen tydligt bl. a. af följande lilla drag i samband med skildringen af ett ovanligt ihållande regnväder: »...Jag var själf i mina egna rum ej utan fara för syndafloden och böckerna fingo tyvärr en bitter erfarenhet af de Sebellska takens skröplighet... Då man erinrar sig att de unga män som med gladaste jämnmod funno sig i dessa synnerligen flärdfria anordningar både genom börd, uppfostran och förmögenhets-

villkor tillhörde de mera lyckligt lottade, förstår man den hetta hvarmed den unge Louis de Geer, tillhörande samma kamratkrets, några år tidigare besvarade en till Uppsalatidningen insänd artikel, hvari de vid universitetet studerande unge »Nobiles» utpekades såsom »njutningslystna lättingar». Själf lyckades han, som bekant, att förvärfva sig akademiska meriter hvilka i sinom tid befunnos tillräckliga för statens högsta äreställen, på en diet hvars hufvudingredienser utgjordes af kaffe »med ända till sex franska bröd» en middag af obestämd beskaffenhet till ett pris af »tio skilling» = 20 öre, samt en kvällsvard bestående af mjölk och knäckebröd. Adolf Hamilton och Herman Gyllenhaals kosthåll var möjligen icke fullt så frugalt — men dock enligt nutida begrepp mer än enkelt. På de »sena tiders barn» som nu befolka våra universitet torde dessa sedeskildringar verka med en isgrå sagostämning som utesluter hvarje tanke på alltför nedslående eller förödmjukande jämförelser.

*

Men medan Agnes sjöng i Stockholm och Adolf tenterade i Uppsala hade bland den studerande ungdomen redan börjat skönjas de första dyningarna af en storm som äfven för det stilla Geijerska hemmet skulle medföra allvarligare följder än någon kunnat ana.

Föregående år hade de danska studenterna för första gången som samlad kår besökt Uppsala, och under den oerhörda hänförelse hvarmed de välkomna gästerna hälsades hade den skandinaviska broderskapsidé, som först uppflammat vid Lundensarnes besök i Köpenhamn 1839, fallit som en tändande gnista i hundrade ungdomliga sinnen, äfven om de endast oklart gjorde sig reda för

hvad denna idé i sin praktiska tillämpning borde eller kunde innebära. För de flesta blef den väl blott ett af de bevingade, mer eller mindre halfförstådda lösensord kring hvilka ungdomen gärna fylkar sig under tider då det ligger var och oro i luften och i hvilka den gärna ser en trollformel som löser alla bojor och för-



Gunnar Wennerberg.
Silhuett.

vandlar alla konventionella lögner till aska, i hvilken rikare och ädlare skördar skola gro. Hela mötet blef en af de högstämda och patetiska ungdomsfester inför hvilken den kälkborgerliga kritikens representanter rycka på axlarna, medan annorlunda danade människor med tårade ögon känna hjärtat svälla af en på en gång varm och vemodsfull rörelse som de skulle blygas att uttala

i ord. Dess strålande höjdpunkt blef, enligt alla deltagares vittnesbörd, det »oförgätligt sköna» ögonblick då Nordens ungdom genom den unge frihetskämpen Carl Ploug bragte Erik Gustaf Geijer — »det frisinnade Sveriges främste man» — sin hyllning, och denne, med ansiktet förklaradt af det nästan profetiskt inspirerade uttryck som i sådana stunder kunde upplysa detsamma, afslutade sitt tacksägelsetal med de af djup rörelse vibrerande orden: »Gud välsigne eder och edert hopp. Jag delar det —!» —

Det framtidshopp som i denna stund hägrade för Geijers syn var väl framför allt den andliga förbrödringen mellan de nordiska folk som alltför länge stått oförstående, likgiltiga eller fientliga gent öfver hvarandra; det gällde ett vidgadt och fördjupadt samarbete på områden, långt på sidan om dagspolitikens förbittrade och splittrande skärmytlingar angående frihetens och utvecklingens yttre former. Det var öfver denna förhoppning som han uttalade sin välsignelse och själf tänkte han väl knappast på att någon åt hans ord kunde gifva en i trängre mening politisk innebörd, med tillämpning på särskilda, bestående förhållanden. Men lika naturligt var att de unga frihetssvärmarna från Köpenhamn skulle göra denna tillämpning, och det i vidaste möjliga utsträckning. I den skara som då gästade Uppsala befunno sig, jämte Ploug, många andra af den ungdomliga oppositionens främste, och, ur en strängt konservativ regerings synpunkt, farligaste män — ynglingar som icke tvekat att sätta sina namn under adresser hvari Danmarks enväldige konung öppet uppmanades att skänka landet en konstitution och där stora ord talades om »tidens kraf» och »tankens och ordets frihet», och som icke begärde bättre än att få dela Orla Lehmanns fängelsestraff och

politiska martyrgloria. För dessa unga män var Skandinavismens framtidshopp otvifvelaktigt af vida mindre abstrakt ideell natur än det torde varit för flertalet af deras svenska vänner; det representerade vissa mycket bestämdt formulerade politiska önskningsmål — och det allmänna jubel hvarmed underrättelserna från studentmötet i Uppsala hälsades ej blott i Norge, på Island och i Finland, utan till och med vid de tyska universiteten, som »ett lyckligt varsel» för framgången af ungdomens frihetssträfvanden, visade tydligt nog att ord blifvit uttalade hvilka ansågos äga en djupare innebörd än blotta festglädjen vid ett nordiskt släktmöte. Att man äfven på konservativt håll hade öron och ögon öppna för dessa företeelser och allt hvad de kunde innebära, säger sig själf. Allt sedan julirevolutionens dagar hade den politiska och sociala atmosfären varit laddad med elektricitet och kloka väderspåmän anade att ett oväder förr eller senare måste bryta ut. Ute i Europa hade de morgonvindar som efter reaktionens dofva stiltje bådade gryningen af en ny dag på ett oroande sätt börjat slita i de gamla statsfregatternas murknade segel — och äfven öfver det absolutistiska Danmark och den skandinaviska halfön hade det under de sista åren börjat blåsa friskare än mången fann hälsosamt eller angenämt. Intet under om man på ena hållet med ängslig ifver gjorde sitt bästa att spika igen fönstren och skjuta för luckorna, under det man å den andra var färdig att slå ut alla rutor för att rätt grundligt få lufta ut i alla traditionella dammgömmor. Det var den gamla historien under alla brytningstider: ungdomen går med hänsynslös kamplust till strids för opröfvade ideal — och ålderdomen bekämpar lika hänsynslöst i dessa ideal okända faror. Ingendera parten förstår den andra — och den som

under sådana förhållanden, om ock af de ädlaste bevekelsegrunder, söker spela medlarens roll, blir vanligen lika missförstadd af båda. Den otacksamma rollen skulle denna gång falla på Geijers lott, med rätt ödesdigra följder.

Adolf Hamilton hade med ungdomlig och okritisk hänförelse deltagit i studentmötets festglädje, som alltid förblef ett af hans ljusaste minnen. Man ser ännu ett återsken af denna stämning i det bref han midt i brådaste examensläsningen skrifver till Agnes:

»... Ett par påminnelser om vår danskfröjd i våras, som alltid kommer blodet att flyta raskare i mina ådror bara jag tänker därpå, ha vi nyligen haft. Det ena är ett Skandinaviskt Sällskap, som stiftats på ett nästan löjligt sätt, utan egentligt klart medvetande vare sig om ändamål eller form och hvars första öfverläggningsämne blef: 'Hvarför äro vi egentligen samlade?' ... Den andra påminnelsen var ett varmt och hjärtligt bref från vännen Eckhardt, som under mötet bodde hos oss, med inbjudning till oss att bo hos honom, då vi komma till Köpenhamn... Få nu se när vi kunna komma ut. Blir det till våren, är jag gifvet med... Jag har alltid afundats dem som i en stor kör kunna låta sina röster förenas till en härlig samklang — det måste kännas stolt och skönt att åtminstone utgöra en bråkdel af den helgjutna harmonien, och något liknande tyckte jag mig känna då jag i våras utgjorde en del af den af ungdomlig hänförelse uppfyllda kamrathopen. Vi visste nog hvar för sig att vi endast voro svaga, föga betydande ynglingar — men tillsammans voro och betydde vi dock något — och fröjdades åt att känna det! ...»*

* Äfven i Danmark stiftades omedelbart efter hemkomsten från studentmötet ett »Skandinavisk Samfund», som dock på grund af »den uppmärksamhet mötet väckt i ryska diplomatiska kretsar» af »politiska orsaker» förbjöds af danska regeringen. Något senare stiftades dock af »äldre, ansedda akademiska medborgare» ett »Skandinavisk Selskab» för att »fremme For-

Men trots sin varma känsla och förmaga af hänförelse för ideella mal — ännu som gammal brukade han säga att han ej ville ge mycket för den människa som ej var »enthusiasmus-fähig» — var Adolf Hamilton minst af allt nagon frasens man. Det rotlösa svärmeri som endast hämtar sin näring i stora ord och braskande deklamationer kunde aldrig på längden utöfva någon dragningskraft pa hans sunda, praktiska och genomärliga natur — och det är i betydligt nyktrare ton han i sina senare bref aterkommer till hvad som alltmer inom de akademiska kretsarna artade sig till att blifva dagens stora fråga.

Något längre fram skrifver han till Agnes:

»... Frågan om det Skandinaviska Samfundet har nu genom en skrift af Rundgren fått en ny vändning, som nog kommer att förorsaka mycken hetsig diskussion här, och, som jag fruktar, mycken ond blod i Danmark. Rundgren vill ej alls ha någon »Skandinavisk» förening, utan i stället en Studentförening — och hvar två eller tre mötas är detta den ständiga diskussionsfrågan ... Jag har egentligen ej tagit parti för någondera sidan ännu — men det gläder mig i alla fall att det kommit lif och oro i sinnena — sådant är alltid välgörande ...»

Senare heter det:

»... Rundgrens broschyr har nu framkallat en recension i tidningarna och en annan broschyr af Bergstedt, 'Om ett Skandinaviskt Sällskap, dess Betydelse och Andamål, med serskild tillämpning på R:s bok', som i dag utkommit i bokhandeln ... Efter dess uppmärk-

brödrelsen mellem de Skandinaviske Folk», hvilket oantastadt fick konstituera sig. Sällskapet fick snart öfver 900 medlemmar och uträttade icke litet för att knyta personliga förbindelser samt sprida kännedom om svensk litteratur m. m. Bland föredragshållare märkas Grundtvig, Monrad, Heiberg, Ploug, Madvig m. fl. af Danmarks yppersta förmågor.

samma genomläsande och begrundande har jag verkligen kommit till den slutsatsen att det 'Skandinaviska Sällskapet' icke är annat än en lysande chimär, som, huru lockande den än må synas för det lifliga ungdomssinnet och den svärmiska känslan, slutligen kommer att reducera sig till ett tomt namn och intet mer . . .»

Och ännu nagra -dagar senare meddelar han:

». . . Här grumsas fortfarande väldeliga om Skandinavism och Studentföreningar . . . Jag har tyvärr ej tid att sjunga med i kören . . . Herrar Skandinaver äro fruktansvärdt morska, så att då vår vän —bb—* för några dagar frågade en af dem hvad som egentligen var meningen med sällskapets stiftelse, han fick till svar ett högdraget '— den som inte begriper det, förtjenar ej heller någon upplysning därom' . . . Det kan man kalla ett bekvämt sätt att resonera.»

Det var kraftiga unga armar som förde svärden a ömse sidor och kämparna skulle sedan mötas i mangen allvarligare dust, vare sig som vapenbröder eller motståndare. Da man läser namnen Rundgren, Bergstedt, Anton Niklas Sundberg, B. E. Malmström, Peterson, Säve m. fl., som i denna strid gjorde sig mer eller mindre bemärkta, kan man icke undga att tänka pa huru ofta studentvärldens sma skärmytslingar äro den fäktskola där andens unga riddersmän först mäta sina krafter och röja arten af sitt kynne, innan de drabba samman under mera betydelsefulla fälttecken.

I afseende pa det planerade studentmötet våren 1844 hade dock ännu inga betänkligheter yppats vare sig fran ena eller andra sidan och da allt antydde att en högst betydande anslutning kunde påräknas, underrättades vännerna i Köpenhamn under hand om att alla

* Sigurd Ribbing, som använde denna signatur under sina kritiska tidningsartiklar.

utsikter förelågo för ett gladt återseende innan alltför många månader förgatt. Med terminens afslutning inträdde äfven ett stillestånd i de »Skandinaviska» diskussionerna och de tilltänkta Köpenhamnsfararna reste hvar åt sitt håll för att jula, i glad förhoppning att under helgens varma feststämning af respektive fäder och målsmän lyckas utverka ett litet extraanslag med fästadt af-



Sigurd Ribbing.
Silhuett.

-seende på den ur fosterländsk synpunkt så viktiga och löftesrika resan. Å andra sidan stodo de nyförvärfvade unga fosterbröderna nere vid Sundet redan så att säga med öppna armar och nysträngade lyror, färdiga att mottaga fjolårets gästvänner.

Men icke dess mindre hade man i viss mån uppgjort räkningen utan värden. De danska fäder, farbröder och förmyndare som skulle bekosta fiolerna   många

bland dem innehafvare af statens och universitetets högsta förtroendeposter och följaktligen genomträngda af en särskildt djup ansvarskänsla — började draga öronen at sig och bli en smula betänkliga. Tiden var ond och ungdomen alltid oförsiktig. Många beklagligt obetänksamma ord hade fällts under festdagarna i Uppsala, man mindes dem nu, om man också vid självfva tillfället mindre lagt märke till dem. Den svenska radikalismen hade under senaste aren antagit de olämpligaste former och börjat uppträda med en utmanande fräckhet som icke stod den unga danska oppositionen efter. Hvad hade icke sagts, hvad hade icke skrifvits mot kungamakt och helgade traditioner ännu så nyss som vid 1840 års riksdag! — Inom Köpenhamns studentkretsar fanns redan mer än nog af eldfarliga och explosiva ämnen — hvart kunde icke denna nya invasion af unga svenska brushufvuden, understödda af svensk, högflygande vältalighet och elektriserande svensk sang, föra!

Hvem visste väl hvilka vansinniga revolutionsdrömmar som kunde döljas under allt detta prat om ett enadt Skandinavien? Hade icke t. ex. Monrad nyligen, med anledning af de senaste företeelserna, rent ut yttrat att det nästan sage ut som om Nationaliteten gick och tänkte pa »Skilsmisse og Nyt Äkteskab»? — Här var tydligen allvarlig fara a färde. Den smygande oron spred sig allt vidare i rättänkande borgerliga kretsar och man blef allt mindre och mindre angelägen om det förebådade besöket. På allerhögsta ort tog man saken ännu allvarligare och det dröjde icke länge innan diplomaterna började göra hvarandra diskreta förtroenden — tvärs öfver både Sundet och Bottniska viken.

*

Det skulle emellertid ännu komma att dröja många månader innan dessa tysta förhandlingar förde till något synbart resultat — och under tiden gick allt i Uppsala sin stilla gång, utan en gryende aning om kommande oro. Allra minst tänkte man väl i Geijerska huset på att den »Skandinaviska frågan» skulle kunna utöfva något ingripande inflytande på dess kommande öden. Geijer själf lefde som vanligt i sin egen värld, alltför upptagen af tankens och forskningens strider för att ägna någon uppmärksamhet åt dagens småkäbbel, så vida det icke gjorde sig alltför störande hörbart. Lämnade han ibland skrifbordet för att i den långa decemberskymningen, innan lamporna tändes, slå sig ned vid pianot och där, efter en stunds sakta preludierande, i allvarliga, förtröstansfulla eller vemodiga toner tala med sitt eget hjärta, så var det helt visst icke på några politiska frågor han tänkte, utan fastmer på sin Agnes och hennes trolofvade som därinne i den lilla hörnsoffan med dämpade röster talade om den stundande skilsmässan, som för bådas minnen allt framgent skulle stå som det svåraste prof de haft att genomgå. Efter med heder aflagd examen hade Adolf Hamilton tillbragt ett par lyckliga, stilla veckor med sin fästmö och hennes närmaste; men julen kom allt närmare och hemresan kunde icke längre uppskjutas. För första gången efter förlofningen skulle han nu möta de sina — hvem kan undra om de båda unga med större beklämning än de ville erkänna för hvarandra tänkte på detta möte och hvad det kunde innebära. Särskildt för Agnes torde detta varit en hjärtepröfvande tid och ur många af hennes bref och anteckningar framskymtar en hemlig ångest, som hon ej vill ge uttryck i ord, men som icke dess mindre tydligt läses mellan raderna. Hela denna främmande värld af

barndomsminnen, vanor och intryck i hvilka hon icke hade någon del — föräldrar, syskon, hela den stora, starkt förbundna släkten — skulle icke allt detta, så långt bort från henne och från Uppsala, så småningom återtaga sitt välde öfver honom och på samma gång taga honom från henne? — Tanken var alltför naturlig för att kunna skjutas åt sidan. Han, å sin sida, motsåg med icke mindre spänning och oro det mottagande och de konflikter som väntade honom i hemmet, där han nu för första gången ej skulle mötas af obegränsad sympati och gillande. Men nu som alltid sökte han förbli sin käcka grundsats trogen, »att aldrig tro att någon olycka måste komma» — och det var med idel uppmuntrande och förtröstansfulla ord som han sade sin fästmö och hennes föräldrar farväl då afskedsstunden var inne.

Den tionde december lämnade han Uppsala och redan den tolfte skrifver han från Stockholm till Agnes för att tacka henne för »mer än hon kan ana». Han har inlämnat sin ansökan till tjänstgöring i »Cancelliet», talat med statsrådet Fåhraeus och expeditionschefen Wallensteen samt aflagt åtskilliga skyldighetsvisiter — men icke dess mindre funnit tid att springa upp till Geijers på Järnkontoret för att se på det stora crayon-porträtt af Agnes som Uno Troili utfört under hennes Stockholmsvistelse. Han finner det förträffligt och det bereder honom en obeskriflig glädje. »Det återger så väl» — skrifver den unge älskaren — »den vänligt milda blick som jag så ofta med forskande ögon tiggt af dig . . .» Äfven under de följande dagarnas brådska med »spring, visiter och kommissioner i oändlighet, en andlös och ändlös sträfvan att göra ingenting» finner han ändå alltid någon stund att »rusa upp på Järnkontoret» och

fröjda sina ögon med Agnes' bild. Vid tanken pa henne går ända alltid en fridens ande lugnande genom allt bråk och alla ledsamheter — och ännu lifligare står hon för hans inre syn i de lyckligare stunder han skulle vilja dela med henne... I afton skall jag på stor Concert på teatern, där man, utom den store pianotrollkarlen Stein, får höra alla teaterns bästa sångare och sångerskor. Den som hade dig med! Det är så roligt att se på dig då du hör något vackert!...»

Ett par dagar senare skrifver han:

»...Ännu har jag ej rätt att beklaga mig öfver Stockholmslifvet, då jag nästan alls icke stött på mina värsta förargelseklippor, tråkiga människor, men i stället haft många stunder af rik njutning... Så Concerten i förrgår och Don Juan i går. Om concerten kan jag blott säga att om mamsell Lind ej sjungit, skulle jag kanske tyckt mycket om mamsellerna Berwald — nu hade jag otroligt mycket att anmärka på dem... Men på det hela var jag belåten med min afton. Men — hvad förslog det mot i går, då jag ändtligen fick höra Don Juan...! Hur pjesen för öfrigt exequerades, vet jag knappast... Under sista scenerna höll jag för ögonen, för att endast höra musiken, och då ridån gick ned, tog jag ett hopp öfver bänkarna för att dess fortare slippa ut och se på Guds stora himmel — och det med sådan fart att jag glömde hatten och måste vända om...»

Ännu en njutning saknar han att icke få dela med Agnes, som han så länge varit van att göra. Hans kvällslektyr under dessa jäktande dagar utgöres af Fredrika Bremers »En Dagbok» — nyss utkommen och tillika med Friherrinnan Knorrings »Torparen» föremål för oändliga kommentarier, diskussioner och meningsskiljaktigheter i alla något så när litterärt intresserade kretsar. Geijer läste den själf med intresse ungefär samtidigt — i det lilla vackra exemplar med påskrift »Till

Erik Gustaf Geijer fran hans Lilla Vän» som författarinnan själf sändt honom och skref en i sin korthet förträfflig recension* däröfver till henne, där han, på samma gång som han kallar den »en väl skrifven bok, full af vackra både ord och tankar», med märkvärdig klarhet påpekar just de svagheter som falla en nutida läsare i ögonen, men för hvilka flertalet af samtida beundrare torde saknat sinne, då de stodo i öfverensstämmelse med dagens litterära mode. Adolf Hamilton var mindre kritisk, och med hågkomst af sin fästmös tillgifvenhet för Fredrika Bremer skyndar han att meddela henne sin obetingade tillfredsställelse:

»...'Den lilla hedersmenniskan!' var mitt utrop då jag lade ihop boken. Hennes hjerta är sannerligen en slagruta, med hvilken hon upptäcker dolda guldgrufvor öfverallt i Guds

* Se Geijers samlade Skrifter, andra uppl., Del. VIII, sid. 699. Man lägge särskildt märke till Geijers omdömen om bokens slut, med dess »allsköns lycka och glädje» och »alltför frikostiga kalas af uppoffringar», samt hans lika djupa som fina anmärkning att glädjen ändå ej är så allvarsam som den bort vara — (»Res severa, en allvarsam sak, kallar Seneca den sanna glädjen») och framförallt att Fredrika Bremer själf ej varit tillräckligt allvarsam vid sin skildring af konfliktens lösning, utan tillåtit sig en del banala utvikelser som verka störande... »Katastrofer äro det högsta i ett arbete... det bästa bör man låta läsaren tänka dit; och att han måste göra det, är just författarens största konst... Det pregnanta och korta, ja stränga, i behandlingen bör lämna fritt lopp åt den ström af känslor och tankar som hela arbetet hos läsaren väckt...» Enligt Agnes Geijers uppgift har Fredrika Bremer i bokens hjälte, den rättframme, okonventionelle sjömannen Vilhelm Brenner, »Vikingen», velat återge åtskilliga drag af Geijers bild samt i hans mun lagt flera yttranden som ordagrant återge Geijers egna. Se t. ex. samtalet mellan Sophie och Brenner, sid. 109—111 i »En Dagbok», där Brenners ord ha en omisskännelig Geijersk klang. A. H. G.

skapelse. Hur gerna skulle jag inte vilja tala med dig om alla de ställen jag strukit för i boken! — Med någon annan vill jag på inga vilkor göra det — jag blir bara arg då de inte förstå, förifrar mig och haller långa tal som de ännu mindre begripa. Det är bäst att hålla mun...

Denna kloka föresats lyckades han ej länge hålla, ty redan i slutet af samma bref redogör han med en viss ruelse för hvad som inträffat på middagen hos mostrarna Strokirch — tvenne älskvärda gamla damer, systrar till grefve Hugo Davids första, efter blott ett års äktenskap aflidna unga hustru — »roliga och snälla, den ena god som en engel, den andra skarp, qvick och satirisk, fast hon i botten menar lika väl...» Han fortsätter:

»...Jag gick dit, fast besluten att inte göra några dumheter och framför allt ej låta locka mig att säga något allvarsamt... Men så hände det sig inte bättre än att moster Lotten strax i början drog fram med 'Dagboken', som på det allra högsta ogillades. Hur kunde jag tiga! — Jag drog i fält med hela artilleriet och lyckades verkligen vinna en slags half seger... Men så kom 'Torparen' på tapeten och nu vardt det tio resor värre... 'Den är förskräcklig! — omoralisk!... simpel!... afskyvärd!... man rent ut skäms att säga att man läst den!' ljöd det i korus... Det kunde ju egentligen ha gjort mig detsamma, men nu var jag ond och sade dem min tanke rent ut...»

Resultatet later tänka sig. Han hade redan förut gjort skandal inom de aristokratiska släktkretsarna genom alltför oförbehallsamt uttalade »liberala» idéer — föga lämpade för en ung man om hvilken man hoppades att han skulle göra lycka pa ämbetsmannabanan. Den milda moster Jeanna fann sig nu föranlaten att hålla ett allvarligt förmaningstal samt säga honom hvad hon skulle göra om hon vore i hans kläder... »fastän,

hvad det beträffar,» tillägger han, »hon knappast har en aning om något mer än *fracken* — » och han finner sig ytterligare bestyrkt i sin uppfattning af Stockholmssocietetens omätliga underlägsenhet i jämförelse med Uppsalasocieteten, framförallt den Geijerska kretsen, hvars atmosfär under de senaste åren utgjort hans andliga lifsluft.

Ändtligen äro alla kommissioner uträttade, alla angelägenheter ombestyrda, alla visiter aflagda och afresan stundar. Han har köpt biljett på Diligensen åt sig och brodern, den lange adertonårige kadetten Malcolm, och funnit alla andra platser förut betingade af hemresande kusiner och anförvanter, så väl manliga som kvinnliga — »så nu bli vi bara Hamiltonar,» tillägger han. Hvem kan undra om Agnes kände en viss beklämning vid tanken på den fruktade »släktens» manstarka uppträdande redan vid resans första begynnelse! Men själf har han blott tanke för henne och den långa tid som måste förflyta innan han nu kan hoppas att få bref från henne. Hon har bestämdt förklarat att hon ej vill skrifva förrän hon haft bref från *honom* hemifrån och med landsortens senfärdiga postgång — på Hönsäter kom och afgick posten endast en gång i veckan — betyder detta minst tre veckor innan han får höra af henne. »Nog blir *den* väntan lång!» utbrister han. »Jag skrifver så fort jag kommer hem... Gud beskydde dig! — Jag är viss att dina förböner ge mig lycka på resan — men det svider i mitt hjerta då jag tänker på hur länge länge det dröjer innan jag får höra af dig!...»

Ännu en liten biljett skrifver han dock i ilande hast sista kvällen; men den och det lilla paket som åtfölja den skall genom vänliga händer först på själfva julafton framlämnas till Agnes.

... I morgon klockan sex reser jag — i morgon så dags är jag redan långt ifrån dig — och då du läser detta sitter jag hemma — på det fruktade Hönsäter ... Midt under brådskan har jag gripits af en oemotståndlig åtrå att sända dig en Julhelsning. Ehuru jag eljest afskyr s. k. Souvenirer — ty jag tycker man bör kunna minnas hvarandra ä n d å — har jag nu fått en sådan längtan att det ändå skall finnas något f r å n m i g som får vara n ä r a d i g under denna skilsmessa! — Du ser att jag valt din älsklingsfärg, den himmelsblå ...»

I det lilla medföljande etuiet ligger en bred, enkel guldring, tätt besatt med små turkoser. Under de närmast följande åren skall den blifva den enda sinnebild af en oföränderlig trohet som Agnes får bära, till dess den aflöses af förlofningsringens ännu mer betydelsefulla evighetssymbol. Då hon somnar på julafton — ej utan tårar — har hon Adolfs bref vid sitt hjärta och hans ring under hufvudkudden — men på f i n g r e t kommer den ej, betecknande nog, förr än hon fått hans första, angestfullt väntade bref från hemmet.

Själf far han emellertid, sedan han afsändt denna sista hälsning, söderut i diligensen med alla de muntra kusinerna, hvilka, under alla de växlande äfventyr på landsvägar och gästgifvargårdar som en sådan resa den tiden kunde erbjuda, aldrig upphöra att bry honom för att han blifvit så »fasligt allvarsam» och undra om det är den nya värdigheten som filosofie kandidat eller »något annat» som vållat denna ledsamma förändring. Till sista skjutsstationen närmast hemmet kommer han i dagningen den 20 december, just som Hönsätersracken, förspänd med »de stora svarta», svänger in på gården från motsatta sidan — och redan följande förmiddag sitter han, ifrig att ej försumma postdagen, vid fönstret i sitt forna skolpojksrum, högt uppe i den gamla herrgårdsbyggningens tredje våning, med utsikt öfver den

vida Vänern med Leckös hägrande hvita sagoslott i fonden — den utsikt som är honom kärast i världen — för att skrifva till sin »Hjärtans Lilja» i Uppsala och meddela henne nyheter som visst ej kunna kallas oblandadt goda, men hvilka han dock hoppas måtte lugna hennes värsta oro. Han skrifver:

»... I går vid middagstiden kom jag hit med hjärtat fullt af undran och ängslan för mitt emottagande. Det skedde dock med öppna armar af alla — men stor var mammas och syster Evas rörelse — jag kände dem darra då jag tryckte dem i min famn. Både de och pappa voro dock vänliga och glada, vida mer än jag vågat hoppas ...»

Han har redan, berättar han vidare, haft ett långt samtal med mor och syster om sina förhållanden och framtidsplaner; men då han därvid framkastar tanken på att möjligen lämna ämbetsmannabanan — »eller rättare, aldrig beträda den», utan i stället ägna sig åt landtbruket, för att som godsägare, under en verksamhet till hvilken han både af natur och uppfostran känner sig dragen, så mycket fortare kunna bereda ett hem åt sin Agnes, besvär honom grefvinnan Marie Charlotte förfärad att för Guds skull ej nämna något sådant för fadern — »han skulle bli alldeles utom sig» och all julglädje förstörd. Han ger henne det önskade löftet, men med tungt hjärta. Till gengäld lofvar honom mor och syster att åtminstone *vilja* hålla af hans trolofvade... »Jag är viss att de gjorde det af uppriktigt hjärta — men ännu fattas mycket innan allt blir som det borde vara ...» »Vi måste försöka, min Agnes,» tillägger han, »att vara taliga och ödmjuka — och framförallt bedja Gud om *en rätt god och stark vilja!*» Med fadern har han ännu icke lyckats att få tala — hans tid är så upptagen och han tyckes »äfven själf vara

rädd därför och helst undvika alla förklaringar. Men en sak, fortsätter han, gjorde pappa igar som obeskrifligt rörde mig. Han tryckte min hand och sade: 'Tack, min gosse, för din vackra examen!'»...

Man paminnes ovillkorligen om Geijers egen skildring af det »oförgätliga ögonblick», da hans far, den minnesvärda dag da underrättelsen att Erik Gustaf vunnit akademiens stora pris kom till Ransäter, vid ett tillfälligt möte med sonen »tryckte handen mot hans bröst» — ett känsloutbrott hvilket Geijer aldrig »utan tårar» kunde erinra sig, sa gripande föreföll honom detta ovanliga uttryck af faderns glädje och gillande. Den tidens ungdom var föga bortskämd i afseende pa beröm eller erkännande fran föräldrarnes sida. De gamla herrarna förtogo sig sannerligen ej med öfverflödiga ömhetsbetygelser — men icke dess mindre lyckades de på ett ur nutidssynpunkt nästan oförklarligt sätt att vinna sina barns kärlek och obegränsade förtroende, samt för dem göra hemmet, där de i allmänhet höllos så kort och där så föga talades om deras rättigheter men så oändligt mycket om deras »barnsliga pligter», till en obeskrifligt älskad, vördad och helig plats, till hvilken de ständigt och under alla förhallanden längtade tillbaka. Nyckeln till denna gata finner man kanske säkrast i bref sadana som Adolf Hamiltons, enkelt och okonstladt återspeglande bilden af ett familjelif, hvilket, om än under mera aristokratiska former, i värme, trohjärtad samhörighetskänsla, plikttrohet och lefvande sa väl ideella som praktiska intressen, företer ett omisskänneligt släkttycke med brukspatronshemmet i Ransätersdalen, som satt sin prägel pa Erik Gustaf Geijers första utveckling. Sådana hem funnos den tiden manga i Sveriges gröna bygder — man erinrar sig, för att blott anföra ett enda exempel

Louis de Geers vackra skildring af sitt eget barndomshem, i många afseenden ett motstycke till Hönsätershuset — och nutiden torde ännu i traditionerna från dessa hem ha åtskilligt att taga vara på. De höra till vårt lands dyrbaraste minnen och böra ej falla i glömska. I dem danades karaktärer och människor — män och kvinnor, som lärt konsten att lyda och att behärska sig själfva innan de försökte styra andra.

...Då Adolf sent på kvällen samma dag fortsätter sitt bref, har det på en gång fruktade och efterlängtade samtalet med fadern verkligen ägt rum, och i sin redogörelse därför ger han omedvetet och med djup sonlig vördnad en på en gång roande och rörande bild af den gamle grefven, svårt sliten mellan sitt goda hjärta, sitt impulsiva gemyt, sina ståndsfördomar och sin djupa känsla af den faderliga myndighetens ansvar i ett så vanskligt fall.

... »Jag har nu i skymningen verkligen haft ett långt samtal med pappa. Han var vänlig, god och snäll öfver all förväntan, men sade mig än en gång rent ut att jag begått en oförsvarlig dårskap... Han vill ej tro mig vara allvarligt fästad vid dig, är rädd för hvad folk skall säga om en sådan förlofning och tycker att det blir alltför långt innan jag själf kan försörja en hustru... Han sade också att '...somliga kan ju vara rika och olyckliga och andra lyckliga med ganska litet'. Jag bad honom ej oroa sig så mycket för framtiden, utan låta allt gå sin stilla gång. Han sade att han höll för mycket af mig för att kunna låta bli att bekymra sig, då han såg mig på väg att förstöra hela min carrière... Han bad mig beskrifva dig för honom — 'ty', sade han, 'jag vill i alla fall veta hurudan flickan är'. Det var en svår uppgift, ty det förefaller mig nästan som talade jag om mig själf då jag talar väl om dig. Beskrifningen blef icke heller vidlyftig — jag vill också helst att de mina tills vidare skola låta sina

föreställningar sväfva i luften och ej göra sig någon bestämd idé om dig på förhand ... Enligt din mors önskan talade jag också om vår korrespondens. Han sade: 'Ja naturligtvis, visst ska ni skrifva, det är klart, men bara inte eclatera förlofningen på postkontoren'... D. v. s. Jag adresserar väl mina bref till Knut eller Alfred och du låter någon annan skrifva utanskriften på dina och aktar dig för att på posten låta dem ana att brefven är från dig ... I afton har pappa som vanligt setat och läst högt för alla sina barn — ack, om blott Du vore räknad med i ringen!! — Då skulle också jag vara med mera helt. Nu får jag ofta förebråelser för mina absencer och måste ständigt vara uppmärksam på mig själf för att ej synas alltför förströdd. Men det är en sådan här af tankar och funderingar som ständigt passerar genom mitt hufvud att det ej är lätt intressera sig för annat — och framför allt att ej låta tankar och hjerta dröja hos dig i sängkammarsoffan, vid ditt piano, i rosenparterren, vid några af de forna läsaftnarna och mycket, mycket mera sådant! ...»

Gamle-grefven — om hvilken det med skäl kunde sägas, som en samtida memoarförfattare sagt om en äldre medlem af släkten, att han med manga utmärkta egenskaper »förenade en god portion af det etourderie och den uttalighet» (= frispråkighet) »hvarmed hela dess famille är apanagerad » hade, som man ser, visat sig förvanande medgörlig; men denna blandning af seg opposition i hufvudsak och godmodig, tämligen inkonsekvent eftergifvenhet i bisaker gjorde ställningen på det hela taget endast svarare för hans förstfödde, och man kan ej förvanas öfver hans »absencer» under läsningen, hvilken för öfrigt för den litterärt bortskämde unge Uppsalastudenten torde varit mindre fängslande. Intet under att hans tankar ofta förirrade sig till Agnes' piano eller den välkända lilla hörnsoffan — men de sysslade äfven med mera prosaiska angelägenheter, framför allt med ett meddelande som hans far nyss gjort

honom och som från hans synpunkt och med tillämpning af hans tysta framtidsplaner tycktes honom innebära många möjligheter.

Härom berättar han för Agnes:

»... Pappa har hufvudet fullt af stora planer att odla upp landet och bilda en stor landtegendom på ett ställe där det nu är en fullkomlig vildmark. Den tanken tilltalar mig mycket, det förefaller mig som något härligt att skapa nya fruktbärande områden och skaffa bröd och arbete åt hundratals människor där förut endast harar och räfvar haft sin utkomst ...»

Det stort planerade förslaget sattes i sinom tid i verket och flera tusen tunnland oländig myr och skogsmark förvandlades därigenom till bördiga åkerfält. Resultatet blef Österängs stora mönsterfarm,* ännu betraktad som en sevärdhet af landtbruksintresserade Kinnekulleturister. Hvarken den ursprunglige banbrytaren eller hans efterkommande skulle dock i afsevärd mån skörda

* Om denna odling yttrar professor R. Kjellén, i »Skaraborgs Läns Hushållningssällskaps Historia»: ... »För sextio år sedan skulle vandraren här hafva funnit en fullständig ödemark. Slamjordsmarker och löfbevuxna kärr fyllde hela trakten mellan Vänern och den nuvarande järnvägslinjen. Det var i början af 1840-talet som grefve H. D. Hamilton på Hönsäter fick den storslagna tanken att af den jungfruliga marken bilda ett sammanhängande egokomplex, för att där tillämpa moderna jordbruksmetoder ... Nu följde väldiga arbeten med väganläggningar, kanalisering och nyodling, allt medan den stora ladugården, för sin tid en ren märkvärdighet, uppfördes och inreddes att mottaga en ovanligt stor kreatursbesättning ... Österäng blef sätet för ett föregångsjordbruk som ådrog sig uppmärksamhet långt utom länets gränser och lockade långväga främlingar på besök. Men det blef också något annat: utgångspunkten för den moderna riktning inom landthushållningen som nu var mogen att bryta fram ...»

frukten af det arbete och de kapitaler som nedlagts på denna nyodling — det går ju vanligen så — men äran af en fosterländsk landvinning och ett väckande initiativ kan ingen beröfva honom.

En annan plan, som däremot ej förverkligades, men som dock för Adolf Hamilton hade en viss profetisk innebörd, meddelar han äfven. Fadern umgås, berättar han, med den tanken att med varm hand skänka Blomberg, släktens gamla fädernegård och den till området största af hans egendomar, till alla barnen och låta dem sköta den för gemensam räkning... »Jag har mycket funderat,» skrifver Adolf, »om det inte skulle passa förträffligt för dig och mig att slå oss ner där — som disponenter för familjebolagets räkning. Hvad säger du därom? — Tanken är för mig mycket lockande... Men jag är rädd att den ej låter realisera sig — åtminstone för närvarande. I alla fall måste jag ha tid och ro att öfvertänka allt, och det...»

Tidpunkten är allt annat än lämplig för allvarliga tankar och framtidsplaner. Julen står för dörren — man skrifver redan d. 22 december — och dess firande är på Hönsäter en storartad och invecklad familjeceremoni enligt häfdvunnen och oföränderlig ritual, inför hvilken alla privatintressen måste vika. Hela det stora huset med ljudande stenkorridorer, trappor och förstugor står putsadt och fejadt, doftande af vörtbröd, julöl, färska saffransbullar, lack och vaxstaplar från källaren till vindsvåningen. Man sätter nya vaxljus i tunga mångarmade silfverstakar och stora gamla kristallkronor, de väggfasta trymåerna blänka nypolerade och från väggarna blicka familjeporträtten — den väderbitne, jovialiske fältmarskalken med serafimerbandet öfver paradharnesket, hans välsnörda gemål med herdinnehatt på

pudrade lockar, den äldre Adolf Ludvig Hamilton med sitt fina ironiska leende, hans vackra själfulla grefvinna — gamle-grefvens mor — i Marie-Antoinette-frisyr och muslinsfichu och ännu flera — ur nydammade ramar ned på sina ättlingar. I gästrummen eldas och vädras sidentäcken och fina halsömsprydda linnelakan — till och med i Spökrummet, där gamle Harald Stakes siste svagsinte och vansläktade ättling envisas att gå igen, för att om möjligt få klart för sig hvarför hans fäders gamla gård nu befinner sig i främmande händer. Men den oförargliga valnaden gör ingen något förnär och vid tillfällen som detta kan intet rum lämnas obegagnadt. Det stora släktmötet, årets centralpunkt, hägrar vid horisonten och Adolf ger i slutet af sitt bref en vink om den stundande kampanjens allvarliga strapatser. Han skrifver:

»... Jag har ju berättat dig huru hela den del af vår släkt som befinner sig i Vestergyllen alltid brukar vara tillsammans hela Julhelgen för att roa sig. Så skall det naturligtvis bli äfven i år ... Annandagen resa vi allesammans härifrån på bal i Skara, hvarifrån vi tillsammans med öfriga släktingar dagen därpå bege oss till det en mil därifrån belägna Kolltorp, Farbror Adolfs egendom, där vi stanna öfver Nyårshelgen ... Sedan skall hela sällskapet passera Trettonhelgen här på Hönsäter ... Jag kan således ej få något bref från dig förrän efter Nyår och ej heller själf skrifva förr — att göra det på Kolltorp vet jag blir rent ogörligt. Jag törs knappast tänka på hur jag längtar efter några ord från dig — att få höra huru du upptagit hvad jag skrifvit om de mina — om du tycker att de äro för hårda som ej ens skicka dig en vänlig hälsning! — Förlåt dem för min skull. Men det behöfver jag ej bedja dig — jag vet att du gör det! ...»

Trots alla ömma ord och all trofast kärlek, hvaraf detta bref öfverflödar, torde det knappast förvåna en

mera erfaren människokännare än den tjugutreårige älskaren att det hvarken på Agnes eller hennes föräldrar verkade så lugnande som han hoppats. Därtill vittnade det alltför tydligt om styrkan af de band som fäste honom vid hemmet — och såväl Erik Gustaf Geijer som hans hustru voro själfva alltför genomträngda af släktkärlekens kult och traditioner för att ej inse den fara som från detta håll hotade deras dotters lycka, på samma gång som denna fara genom arten af fästmannens meddelanden erhöll ett berättigande som den i deras ögon knappast skulle ägt om den uppenbarat sig i sträfvare och mera despotiska former. Att genom egensinnigt fasthållande af egna åsikter vålla goda föräldrar sorg var enligt tidens uppfattning en af de allvarligaste förseelser hvartill en ung man kunde göra sig skyldig. Adolf Hamilton kastade i sin okonstlade öppenhjärtighet ett bjärt ljus öfver förhållanden som ej kunde annat än ge anledning till allvarlig hjärterannsakning och många bekymrade öfverläggningar i det Geijerska hemmet. Allt hade varit vida enklare om den unge fästmannen af de sina mötts med kyla, stränghet och förebråelser; men inför denna allt förlåtande ömhet, som dock ej minskade sorgen öfver »en stor dårskap», kände man sig, huru medveten man än var om att hafva handlat efter bästa förstånd och samvete, nästan brottslig. På Adolfs kärlek kunde ingen tvifla; men det sved dock i hjärtat då man, trots allt, tvangs att inse att det ej var professorshemmet i Uppsala, där han som en älskad son med sin friska unga närvaro spridt ljus och glädje, utan denna främmande värld, med dess många nästan fientliga element, som han genom födsel, barndomsminnen och tusen starkt verkande traditioner verkligen tillhörde. Fru Anna-Lisa fällde »många heta tårar» och äfven Geijer

själf, hos hvilken hans hjärtebarn som vanligt sökte råd och hjälp, såg ej fullt så tydligt som förut hvar pliktens väg verkligen låg. Det bref som Agnes nyårsnatten skref till sin hjärtevän bär tydliga spår af denna stämning, trots hennes omisskännliga sträfvan att synas glad och modig och ej med tvifvel eller klagan störa hans julglädje. Det är något dämpadt och tvunget öfver det hela som visar att mycket hållits tillbaka. Men redan de första orden röja en känsla, alltför stark för att helt kunna undertryckas:

»... Så sitter jag då verkligen här för att skrifva till dig på Hönsäter — och ej utan beklämning. Jag vet inte hur det är, men jag har en känsla af att jag och mitt bref komma och tränga oss in som något främmande — midt i er julglädje, midt bland alla dessa släktingar! ... Men förlåt! — Nu känner jag att jag skrifvit något som jag inte borde säga. Du får inte ta det som missnöje eller klagan öfver hvad som är! Just på denna årets sista dag känner jag mig så oändligt tacksam för allt hvad detta år skänkt mig af glädje — genom Dig ... Och tack! — Tack för det sista brefvet, brefvet från ditt hem — jag mottog det med hjärtklappning ... Du är rädd att jag skall finna dem hårda, som ej skicka mig en hälsning. Ehuru mitt hjärtas högsta önskan är att en gång vinna deras kärlek, så har jag ju ännu alls ingen rätt att begära något af dem. De känna mig ju ej — annat än som den Agnes Geijer, som varit orsak till att deras Adolf begått en 'oförsvarlig dårskap'. Jag har ju för dem endast varit en källa till oro och bekymmer och är det allt fortfarande ... Jag skulle känt allt dubbelt tungt om du verkligen för min skull hade känt dig ha förlorat någon del af deras kärlek — men, Gud vare lof, så är det ju ej! — Ack, jag unnar dig den så helt och är lycklig om din mor och syster åtminstone vilja försöka att en gång hålla af mig. Hos mig ha de ett kapital af kärlek innestående som förblir oförminskadt, huru länge de än dröja att taga ut det ... Deras bekymmer för dig är ju så naturliga — och, som sagdt, jag fordrar intet förr än de åtminstone lärt känna mig ...

Men ibland — ibland öfverfalles jag af en ängslan att jag ändå aldrig skall kunna förtjena eller vinna deras tillgifvenhet. Jag har ju ej mer än ett älskande hjärta att lägga i vågskålen mot alla fördomar — ej börd — ej skönhet — ej rikedom — och — ganska litet förstånd —!» . . .

Med något forcerad liflighet beskrifver hon sedan huru julhelgen firats i hemmet. Julen har varit »treflig och rolig inomhus», med många gäster, ej blott de båda bröderna från Stockholm utan äfven Uno Troili och ett par andra manliga släktingar samt den outtröttlige anekdotberättaren — »Skrattets Fader», som Ulla Heland kallar honom — morbror Knut Lilljebjörn, som varit vid ett briljant lynne, »narrat lilla pappa att nästan skratta sig sjuk och spelt upp ungherrarna så de varit som galna emellanåt. . .» Äfven på åtskilliga julbjudningar ha de varit och äfven haft främmande själfva — men roligast är det dock då de få vara ensamma hemma, ty, tillägger hon med en suck — »jag vet inte hvilken fläkt af tråkighet som i år genomgått dessa större tillställningar.» Allt har varit sig likt, samma människor och samma nöjen som vanligt, men midt under nigarpolska, kvarndans, väfva vadmal, bouts-rimées och charades-en-action har hon oupphörligt måst tänka på Tiecks yttrande: »Die Leiden des Lebens, die kann ich wohl ertragen, aber die Freuden des Lebens, die sind manchmal unerträglich!» . . .

Allt har varit sig likt — men hjärtat är icke så lätt som förr och glädjen har mistat sin krydda då Adolf icke är med . . . Medan hon skrifver har klockan hunnit bli ett på nyårsmorgonen 1844 och det är tid att sluta.

. . . Således har jag nu att önska dig ett godt nytt år! Hälsa, frid och fröjd, min käraste älskade — ! Med vemod och

saknad har jag sagt farväl åt det gamla året... Såsom det varit blir det a l d r i g m e r! — Men — då blir det väl godt på nagot annat sätt... Ack — om det vore så att jag vågade sända en hälsning till dina föräldrar, ett famntag till Syster Eva —! Men nu — vore det blott förmätet...»

Sa började 1844, ett år som för Erik Gustaf Geijer och hans familj skulle blifva mer än vanligt händelserikt och ödesdigert, liksom det äfven för hela Sveriges folk skulle medföra minnesvärda och betydelsefulla tilldragelser.

*

Redan innan han hunnit få fästmöns nyårsbref har Adolf, morgonen efter återkomsten från Kolltorp, den 3 januari, satt sig att skrifva till henne. På Kolltorp, där hans »till Agnes ständigt vända tankar hållits i verklig quarantaine» — har han ej ett ögonblick fått vara ensam och så sträng har den observation varit som han underkastats att han ej ens under vännen Gyllenhaals adress vågat försöket att smuggla en liten hälsning till henne — »de skulle blifvit alltför nyfikna —». Den trofaste Gyllenhaal har visserligen något lugnat honom genom ett meddelande som låtit honom veta att allt åtminstone i yttre matto står väl till i Geijerska hemmet — men hvad han helst vill veta kan dock ingen annan än Agnes säga honom... »Måtte ej mitt bref ha vållat dig någon oro!... Jag blef ängestfull till mods då jag genast vid min hemkomst genomletade brefpacken på pappas skrifbord och ej fann en rad från dig. Du måtte väl ej så missförstått mig som skulle du a l l s i c k e s k r i f v a! —» Detta kan han dock ej få veta förrän nästa postdag — »hvad jag skall vakta på d e n posten!»...

Imellertid, berättar han vidare, äro alla fortfarande idel godhet och ömhet mot honom, till och med mer än vanligt, och han tillägger:

»... Kände jag bara inte, så fort jag vill vara allena och ej har lust att prata och skratta som de andra, de minas blickar, som ängsligt och förebraende tyckas fråga om jag saknar något i deras krets, om jag ej som förr är lycklig i hemmet, m. m., som tvingar mig att visa mig muntrare än jag verkligen är, skulle jag ej kunna ha det bättre då jag ej får vara hos dig... Men då jag nu knappast ett enda ögonblick, hemma eller borta, få vara ensam, blir det ibland ett pinsamt tvång ...»

Stackars gosse! — är man frestad att utropa vid denna lefvande målning af familjekärlekens omedvetna tyranni. Men själf angrar han genast att han låtit något liknande en klagan undslippa sig. Huru tacksam bör han ej vara för all denna tillgifvenhet och hur mycket har han ej att glädja sig åt i detta kära hem! Julaftonen, berättar han, har varit oblandadt lycklig och intet missljud har stört dess ljusa feststämning. De tre yngsta bröderna äro, »gudskelof», ännu så unga att de »med verkligt barnasinne» kunna glädja sig åt ljus, traktering och presenter.

»... Jag tackar verkligen Gud för detta, ty barnaglädjen hör julen till, och det gaf oss äldre syskon anledning att eklarera tre stora granar och smycka dem med äpplen, konfekt m. m. — och då jag återsåg denna min barndomsfröjd i all dess prakt blef också jag verkligen så hjerteglad att jag nästan hade lust att hoppa och klappa händerna som min yngste bror, bredvid hvilken jag tog min plats då julklapparna utdelades... Han var alldeles utom sig af glädje och tacksamhet ...»

Sexaringen är den ende som lämnas hemma då den stora familjekaravanen annandagen sätter sig i rörelse för att resa — »eller rättare tåga», ty väglaget är förfärligt och färden går nästan steg för steg hela den långa vägen — till balen i Skara, hvilken, ehuru »publik», tyckes hafva varit af synnerligen exclusiv beskaffenhet, då enligt Adolfs uppgift »i n g e n e n d a s t a d s b o g å t t u p p, så att man träffade bara bekanta, hvilket gjorde stämningen så mycket mera animerad.» Tillställningen tyckes med ett ord uteslutande ha varit en munter rendezvous för ortens många förnäma familjer och den som läst friherrinnan Knorrings romaner — men finns det väl ännu någon som känner dessa utsökt roliga tidsskildringar annat än till namnet? — skulle säkert här känt sig angenämt hemmastadd — ty såväl den ädle Axel som den känslorika och olyckliga Amalia, den pigga kusin Rosina, »oncle hofmarskalken», Tante Lisbeth och många andra medspelande i »Kusinernas» af romantiska förvecklingar uppfyllda värld, utgjorde utan tvifvel en del af det högförnäma sällskapet denna afton och skulle säkert ej varit svåra att igenkänna för den som förut varit nog lycklig att göra deras bekantskap. Författarinnan själf, den sköna friherrinnan med de tjugufem talangerna, intog som regementets öfverstinna hedersplatsen på balen och följde kanske ännu med klara bruna ögon och hektiskt rodnande kinder intresserad de små kärleksintriger och tragedier som utspelades omkring henne i den societet där hon brukat söka sina modeller. Huruvida hon funnit Adolf Hamilton lämpad till romanhjälte vet man ej, men visst är att han enligt egen bekännelse dansade sig trött med hennes dotter, den älskvärda fröken Ebba, som ej »hade en aning om takt» i dansen, men så mycket mer af den varan i

alla lifvets öfriga förhållanden. En annan romantisk och ur ortsskvallrets synpunkt vida intressantare företeelse var »grefvinnan från Ölanda» — Söderländskan i Norden, Tegnérs »näktergal», bättre känd som grefvinnan Matilda Montgomery, men nu för tredje gången nygift med den aderton år yngre husarlöjtnanten, Carl Alexander Gyllenhaal. Den stackars lilla vilsekomna näktergalen, som hunnit genomlefva många romaner sedan hon, enligt skaldens gripande skildring,

»Uti en rosenbuske satt...
Och sjöng uti Italiens natt,
I Arnos dal...».

hade vid denna tid ännu ej fyllt fyratiosex år och kände sig, med sin alltjämt lika »sylfidiska» figur, sina vackra ögon och sin sydländska liflighet, som nouvelle mariée säkert alls icke för gammal för den något extravaganta, djupt dekolletterade rosenröda parisertoalett som vid detta tillfälle slog västgötanäderna med säkerligen ingalunda mållös häpnad. Men från Skaras horisont sedt gränsade detta uppträdande af »en äldre människa» — åldersgränsen har sedan dess betydligt framflyttats — till det groft anstötliga och till och med den tjugutreårige Adolf Hamilton fann i sin ungdomliga sedestränghet företeelsen så sorglig att han »ej kunde förmå sig att hälsa på henne annat än med en stel och aflägsen bugning». De närvarande militärerna kände sig tydligen icke lika sedligt upprörda — ty, heter det, den förföriska lilla grefvinnan »kurtiserades hela aftonen af löjtnanter» och var alltjämt »starkt i svängen».

Först i vintermorgonens sena gryning bryter sällskapet upp från balen för att i samlad trupp bege sig till Kolltorp, där det återstående af helgen tillbringas

under öfliga förlustelser. Men äfven för Adolf har den stojande munterheten förlorat sin forna charme — det var, klagar han, på långt när ej så roligt som vanligt, ehuru man roade sig så grundligt att man knappast ens på nätterna kunde hoppas på en stunds stillhet.

»... Nyårsnatten, då vi alla dansat oss trötta och sedan setat uppe till tolfslaget för att under mycken munterhet önska hvarandra ett godt nytt år, låg jag sedan vaken till långt fram på morgonen och tänkte på dig, min Agnes — tänkte på det förflutna året, på huru jag under dess lopp inflätat ditt öde i mitt eget och huru jag nu, då jag är ansvarig för mina gerningar ej blott med afseende på mig sjelf, utan äfven på dig, ändå på denna Nyårsnatt kände mig oändligt mycket lugnare och nöjdare än på den förra. Jag kände mig lycklig, då jag nu lät min tanke ledas af Hoppets Stjerna, som förde den till Dig... Måtte ej den röst som inom mig så tydligt sade: Der har du Lyckan! — någonsin säga något annat till Dig, min hjärtans älskade! Lycka och glädje åt Dig är min bön hvarje afton — och min första tanke hvarje morgon går till dig...»

De ungas tankar hade sålunda mötts på nyårsnatten men det dröjer ännu flera »olidligt långa dagar» innan Adolf får visshet därom och vid hemkomsten klockan fem på morgonen från en bal i grannskapet ändtligt på faderns skrifbord finner det »outsägligt efterlängtade» brefvet, som gör honom öfverlycklig, då det visar honom huru kärleksfullt hon för hans skull vill öfverse med »hvad hon dock kunde ega rätt att fordra» från hans närmastes sida. Han ber henne vara vid godt mod — »jag skulle visst skämma bort dig om jag sade dig hvarför jag med sådan tillförsigt kan bedja dig vara så!...» Han känner nämligen de sina tillräckligt för att hoppas att de ej skola kunna se henne utan att älska henne och att alla fördomar en gång

skola smälta bort inför den första blicken ur hennes själfulla »förgätmigej-ögon»...

Langt kan han ej skrifva till svar, som han längtar att göra, ty huset är fullt af gäster och värre blir det... I eftermiddag komma ytterligare omkring tjugu släktingar, Hamiltonar och Hofstenar, och i morgon bli vi femtio till middag», — berättar han. Ännu medan han skrifver kommer Gamle-grefven själf upp och ber honom rida till granngardarna för att höra h u r u många som vilja komma därifran — mindre än ett dussin får det inte bli, men gärna fler. Hönsäters salonger rymma mycket folk och »ju fler, ju muntrare...» Adolf måste tvärt afsluta sitt bref, ty hästen står redan för dörren... Den brådska hvaraf detta bref bär alltför tydliga spår ger dig bästa begreppet om lifvet här —» slutar han.

Så pågår det utan rast eller ro öfver Trettonhelg och Tjugondag och ännu ett stycke frampå Nyåret. Hvar middag dukas det långa bordet för fyrtio eller femtio personer i den stora matsalen pa nedra botten och hvar kväll tändas alla kronor uppe i sällskapsrummen, spelborden sättas fram för de gamla herrarnas räkning och alla de glada och vackra kusinerna skämta och skratta, dansa och musicera, »gömma ringen» eller »sitta pa understol», så att munterheten genljuder genom hela huset. Adolf beskrifver, så fort han kan stjäla sig till ett ögonblicks ensamhet, allt för sin hjärtans kär langt uppe i Uppsala — brefven läsas med andlöst intresse i det gamla huset vid Carolinaparken och Geijer tycker sig få en liflig paminnelse om de forna glada jularna i Ransätersdalen, da »en talrik ungdom, stundom i kolskrindor», med honom själf i spetsen, for omkring till de många gästfria granngårdarna och fyllde hela bygden med skratt och sång. Namnen och omgifningarna äro

mer aristokratiska, men stämningen är densamma under julens stora släktmöte på Hönsäter. Ingen har förr njutit mera af denna obegränsade och ogrumlade feststämning än Adolf och ingen har mer outtröttligt och samvetsgrant skött sin del af värdskapets plikter. Men den unge studenten, hvars pojkaktiga glädtighet och friska lynne trotsat alla examensläsningens vedermödor, känner sig nu oförklarligt nedstämd och beklämd. Han längtar att på allvar få gripa sig an med lifvets arbete och verksamhet och ehuru han »blyges att erkänna det» förefaller honom den bullrande familjeglädjen ofta »tom och tröttande». Det är blott då han någon sällsynt stund lyckas »i tysthet smyga sig från hela släkten» för att uppe i sin trefliga kammare — hvilken han dock nu måste dela med bröder och kusiner — glädja sig med genomläsande af Agnes' bref och beskådande af hennes silhuett, som han känner sig lycklig.

Han skrifver:

»... Då jag, som nu, känner mig beklämd af allt det rastlösa buller och det oaflåtliga prat hvaraf jag nu så länge varit omgifven, är det en ljuflig känsla att åtminstone på detta sätt få samspråka med dig och låta pennan löpa som den vill, viss att orden möta ett öga som verkligen intresserar sig för hvad jag gör och hvad jag tänker ... Jag är nu så trött och led på allt detta julande att jag ej ville något hellre än bara resa min väg — men ständigt pålägges mig nya pligter, nya skyldigheter att sällskapa, vara artig, vänlig, älskvärd, uppmärksam och animerad — och detta hela dagen igenom, utom då jag placeras vid ett spelbord, der man väl åtminstone borde slippa att vara 'animerad' ... Men då glömmer jag i stället ofta bort hela spelet — och då jag sedan tillfrågas hvarför jag gjort s å eller s å och helt beskedligt svarar att det har jag ingen aning om, men att det visst var mycket dumt gjordt, får jag en högst onådig påminnelse att man i spel ej f å r göra några dumheter ... Kort sagdt, jag är i hemlighet alldeles

utledsen — att visa det uppenbart går ej an, ty då skulle lilla mamma genast hjertängsligt komma och fråga om jag vore sjuk, eller också skulle jag från någon annan få höra att 'man blir ju så allvarsam då man är förlofvad' — och som förlofvad får jag ju ej anses af alla dessa menniskor... Hur olycklig, nedtryckt och eländig jag blir då jag midt i ett stort sällskap känner mig fullkomligt uttråkad, kan jag icke beskrifva. När jag blir ensam med mig själf har jag aldrig ledsamt — då finner jag tusen saker att intressera mig för, då kan jag tänka på hvem jag vill, då kan jag lefva i minnet och hoppet så mycket jag behagar... Med hvem jag då lefver säger jag ej. Men att ständigt vara en dans- och pratmaskin — det står jag inte ut med... Måtte du ej bli alldeles förskräckt öfver dessa långa klagovisor! — Sådan är du ej van att se mig — men ser du, också jag har mina jern-nätter... Ack, min Agnes! — om jag ändå finge komma till dig bara på en timme, sitta hos dig och höra dig tala — jag blir så varm om hjärtat bara jag tänker på din röst...»

Ändtligen ha alla de främmande rest. Men »missmodets ande, den för mig sa främmande, måtte ej ha rest med dem...» Hans verksamma natur lider grymt af sysslolösheten. Just nu då hans enda tanke är att få börja lifvet på fullt allvar och skapa ett hem åt sig och sin älskade... »Att här gå dag ut och dag in, bara slå dank, äta och dricka, lefva godt eller gå på jagt gör mig alldeles förtviflad, det undergräfver hela min kraft!»... utbrister han upprörd. Icke ens hans vanliga patentmedicin — att ett par timmar dagligen läsa Goethe eller Shakespeare — vill utöfva sin vanliga hjärtstyrkande verkan. I sinom tid kommer dock bref från Agnes, som fyller hans tankar med ljusare bilder. Hon har »längtat så» efter bref från honom att hon ibland t. o. m. gått till sängs en timma tidigare än vanligt för att påskynda postdagens ankomst... »Fjorton dagar mellan brefven, det står jag aldrig ut med...

Men det är som jag alltid sagt, till Westergötland är en gruflig väg!! — Att tänka på Westergötland, det är ju världens ände, det är som att tänka på Hjo!»... längre kan hennes fantasi knappast sträcka sig i det okända. Och hon fortsätter, naivt förrådande mer än hon egentligen vill säga:

...»Att du var så nedstämd då du skref, det gjorde mig så ondt! — Men ändå, vet du hvad? skall jag bekänna något så fult? — Jag tyckte nästan det var litet roligt att du ej var så glad åt alla de myckna menniskorna och sällskapandet!... Du skall få se, missmodet ger nog med sig då du kommer mera till ro med de dina. Jag åtminstone mår aldrig så väl till kropp och själ som då jag får vara ensam med dem jag håller af... Jag ber dig så innerligt, oroa dig ej för framtiden! — eller — du kan ju få bekymra dig öfver dig sjelf, dina framtidsplaner och din ställning, det kan jag inte hjelpa; men aldrig får du vara ängslig för mig — — Hör du det? Du måste tro mig då jag säger dig att jag är lycklig, lycklig och nöjd med dig, — hur det än är och blir... Egentligen skulle det väl vara jag som vore grubblande och nedstämd, då det ändå ju är jag som är orsaken till alla dina bekymmer. Men ger jag mig lof att riktigt fundera på den saken, då blir det så gruf-ligt ledsamt — att jag föresatt mig att hellre alls inte tänka derpå. Det ber jag dig också göra. Hvad tjenar det också till!...»

Hennes erfarenheter under den gångna helgen röja för öfrigt en viss öfverensstämmelse med hans. Aldrig har Uppsala varit så »briljant»... »Jag behöfde verkligen några ord från dig för att få kraft att härda ut i den störtsjö af nöjen som nu går öfver mig...» Lindblads ha varit där och det har gjorts musik med dem i oändlighet hos fru Silfverstolpe. Det har varit stor bal på Slottet — en massa folk och »högst animeradt»...

... »Jag — smyckad i rosa tyllklädning och med törnroskrans på håret, dansade förtvifladt hela natten och var naturligtvis också högst animerad... Dagen därpå var kadettbal — jag törs ej säga barnbal — — — Äfven högst animeradt och ogudaktigt ledsamt... Du vet hur road jag är af dans; men man blir snart mätt på balkonversation och balherrar, och då förefalla mig alla dessa hoppande menniskor rent af hemska, som vore de besatta af onda andar... Och hur många dansa väl af verklig glädje, utan att coquetterie, afund eller fåfänga rycka i trådarna? — Sjelf känner jag mig ofta så invärtes grumlig och dålig efter en bal — det är nog ej utan att de där demonerna få litet makt med mig också... Då jag är hemma i ro, kan jag rätt bra hålla dem på afstånd...»

Ännu återstå åtskilliga baler att »genomdansa» och ett slädparti, arrangeradt af en viss »baron Jacques», som bara kan tala om hästar, och en annan högförnäm, men mindre underhållande yngling, som i ungdomskretsen går under den vanvördiga pseudonymen »Kalbsternchen». Själf är hon bjuden af en viss ung nybakad löjtnant »som med den medfödda familjeassuransen förenar en ansenlig portion gardesjargon. Med honom skall jag nu kuska af till Flottsund, dricka glödgadt vin och sedan dansa på Gillet. Tänk hur förtjusande roligt jag skall få!»...

»... Kronprinsens härvaro och all den uppmärksamhet han visade föräldrarna och mig tycks ha kvarlämnat en viss förgyllning... Jag kan ej på annat sätt förklara all den artighet som nu plötsligt egnas mig af en del herrar — mest militärer — som förr aldrig brytt sig om mig det minsta... De ha t.o.m. börjat göra visit om kvällarna... Baron Jacques infann sig härom kvällen och konversationen rörde sig denna gång uteslutande kring hästar, stall och mer eller mindre vackra uniformer. Men jag är ändå tacksam då han lämnar Stagnelius i fred och helt oförargligt 'roar sig på sin ståndpunkt' — för att tala med Ribbing!»

Man ser att nya element så småningom börja göra sig gällande inom den förr så uteslutande vittra och estetiska Uppsalasocieteten och att sällskapslifvet håller på att förlora sin forna prägel af naiv och förtrolig enkelhet.

— »Lilla pappa», berättar hon vidare, har strax efter helgen rest till Stockholm och hustru och dotter vänta honom med oro, ty tidningarna äro fulla af detaljer om kammarjunkaren Gerhard Lagerstråles mord och »det är så ängsligt» att veta honom där, då sådant verkligen kan hända. Men innan hon slutat brefvet är han lyckligen åter hemma, »frusen och ruskig efter resan, men glad och god som alltid — han hade ej väl hunnit inom dörren förr än han ifrigt började berätta om allt hvad han sett, hört och upplefvat, ja, till och med hvad han fått till mat...»

Hennes tankar gå alltjämt till Hönsäter; hon vill så gärna riktigt kunna tänka sig honom i kretsen af de sina och ber honom beskrifva dem och deras hemlif i hvardagslag. I nästa bref, afsedt att framkomma på Agnetadagen, söker han tillmötesgå hennes önskningar genom några familjeporträtt och -interiörer, hvilka, som hon sedan försäkrar honom, af henne och föräldrarna studerats med »obeskrifligt intresse». Med godmodig humor, men på det hela i mycket sympatiska färger, skildrar han de fem brödernas olika skaplynne. Brodern Hugo — närmast Adolf till åldern — känner hon redan, åtminstone till utseendet, då han vid ett besök i Uppsala gjort visit hos Geijers tillsammans med Adolf; men Agnes minnes endast att han var »löjtnant och vacker» — och vill gärna veta mer om honom. Nu är han sedan ett par år attaché vid legationen i Wien och endast tillfälligtvis hemma. Adolf skildrar honom som

alltid vid godt lynne, men aldrig öfverdrifvet glad, ej heller någonsin så melankolisk som jag kan vara» samt hjälpsam och vänlig mot alla människor... Därtill en fulländad gentleman i alla afseenden samt rider, fäktar och valsar utomordentligt väl. Visst kan han», tillägger den äldre brodern, »ibland prata tok med unga damer som andra löjtnanter; men han läser mycket och är ständigt ifrig att utvidga sina kunskaper, hvilket är mer än man kan säga om de flesta andra löjtnanter...»

Om familjens för Agnes afgjordt mest intressanta medlem, systern Eva, berättar Adolf att hon »ständigt stilla går och sysslar för att ställa trefligt för alla», alltid är god och jämn till lynnet, men gärna vill bli »uppmuntrad» af de lifligare bröderna, som hålla obeskrifligt af henne men dock ej kunna motstå lusten att retas med henne ibland, »hvilket är mycket roligt, då hon alls icke förstår konsten att bli ond, utan bara ser förlägen ut och säger att vi äro obeskedliga». Med broderlig stolthet berättar han vidare att hon »i skymningen och annars litet emellan spelar piano så att jag blott önskar hon spelade för fyrtio tusen människor — e l l e r o c k s å f ö r d i n p a p p a»... Onekligen en rätt hög värdesättning af Geijers musikaliska omdöme. Då Eva Hamilton senare skulle komma att spela en visserligen kort, men älskvärd och ingalunda obetydlig roll i Erik Gustaf Geijers lif under hans sista lefnadsår, må det tillåtas mig att foga ännu några drag till hennes intagande bild — en af de många, tidigt bortgångna flickgestalter hvilkas namn och minnen lysa med något af helgonlegendens skära glans från familjearkivens gulnade blad, länge sedan de själfva försvunnit. Som husets enda dotter och enda syster till många bröder fyllde hon i sitt hem något så när samma plats som Agnes Geijer

bland de sina, dock med den skillnaden att da Agnes, som den näst yngsta, allt ifrån barndomen varit allas afgudade och bortskämda rodocka, hade Evas väsen tidigt präglats af den moderliga ansvarskänsla som ofta gör »äldsta syster» i en stor familj till en särskildt rörande och hjärtevinnande företeelse. Hon var det absolut osjälfviska, försonande och utjämnande elementet i den af många lifliga och lättrörda sinnen sammansatta familjekretsen och till henne kommo de alla — den koleriske, hjärtegode, lätt uppbrusande och lätt ångerköpte fadern, den ömhjärtade, nästan alltför känslosamma, nervöst oroliga modern och de många bröderna med sina starkt utpräglade personligheter -- med sina bekymmer, vissa att hon på ett eller annat sätt skulle ställa allt till rätta, eller i alla händelser skänka ett välgörande och obegränsadt deltagande. För husets tjänare och godsets många underhafvande var hon en förkroppsligad försyn och fyllde pa ett idealiskt sätt en ung herrgårdsfrökens i dessa patriarkaliska tider lika ansvarsfulla som afundsvärda plats. Med sitt ljusa och jämna väsen kunde hon liksom Agnes kallas hemmets solsken, men var kanske i ännu högre grad än denna dess i praktiskt afseende ordnande och sammanhållande kraft. Till sitt yttre — detta hör ju också på sitt sätt till karaktäristiken — var hon icke någon skönhet i ordets strängaste bemärkelse, men hade dock fått sin andel af den friska fägring som hela syskonkretsen ärft af både far och mor med klara och starka färger och mörkblå ögon skuggade af langa svarta ögonhår. Figuren var smärt, rak och spänstig och som djärf och skicklig ryttarinna tog hon sig förtjusande ut till häst. Då man därtill lägger en efter tidens matt rätt omfattande bildning och en mindre vanlig musikalisk talang, kan man ej

förundra sig öfver att hon af föräldrar, bröder och anförvanter betraktades som ett mönster af kvinnlig fullkomlighet.

För den henne till åldern närmaste brodern, Adolf, hyste hon en tillgifvenhet och beundran af så svärmisk art att hans förlofning för henne till en början blef en verklig hjärtesorg. Redan i ett af sina första bref hade Adolf anförtrott sin Agnes den smärta detta förhållande vållade honom. Åtminstone hos Eva hade han hoppats att finna full sympati... »Men — hon är verkligen svartsjuk på dig, fruktar jag»... säger han bedröfvad... »Hon har i många år hållit så mycket, mycket af mig, i sina tankar satt mig så mycket högre än jag förtjenar och funnit sin högsta glädje i att med mig utbyta sina innersta tankar och inhämta mina åsigter ... Nu tycker hon att sambandet mellan oss är brutet, att hon ej längre för mig kan vara hvad hon varit, då du står emellan oss...»

Härpå svarar Agnes:

»...Tack för att du skrifver så uppriktigt om din syster! Långt innan du skref hade jag tänkt mig ert förhållande just så... Ack — jag vill visst ej och kan ej taga ifrån henne ringaste bråkdel af den kärlek du skänkt henne — jag vill i stället hjälpa dig att hålla af henne och i stället för att sakna något ville jag att hon nu skulle känna dubbelt med kärlek omkring sig. Om hon bara ville ge mig lof att hålla af henne rätt dugtigt! — Kan du då inte öfvertyga henne att två är mer än en? — Men anser hon mig verkligen som en skiljemur emellan er, då kan det räcka länge, länge, länge...»

Det dröjde i själfva verket länge nog; men Agnes var nog klok att följa fästmannens råd att ej misstycka den ärlighet som ej förmådde »hyckla en känsla som ej finns till i verkligheten» och däri endast se en »borgen

för halten af hennes vänskap då hon en gång blir dig en god och älskande syster», som han med tillförsikt hoppas att hon i sinom tid skall bli... »Jag önskar hon finge lära känna dig! Du skulle göra henne godt, du skulle lifva upp henne, som du lifvade upp Ulla Heland!» utbrister han en annan gång och, tillägger han, det skulle nog gå ännu lättare, »ty Eva är betydligt mera skrattlysten af naturen»... än den stadgade Värmlandskusinen.

Han fortsätter sin skildring af familjegruppen i Hönsäters salong, sedan lifvet där återtagit hvardagstrefnadens älskvärda former efter den långa julhelgens strapatser:

»... Pappa har ständigt hufvudet fullt af planer och projekter och fullt upp att göra om dagarna; men om kvällarna läser han alltid högt för oss, medan fruntimren brodera, Hugo knyter på ett fisknät och jag sitter och kråtar och ritar på ett papper ... Lilla mamma blir vanligen en gång i timmen alldeles hjärtängslig för att hennes nycklar äro borta eller något annat i den vägen, men lugnar sig snart igen ... Hon är obeskrifligt god och menar innerligt väl med alla människor ... För resten äro vi 'a kissing family', där föräldrar och syskon kyssa hvarandra allt emellanåt utan särskild orsak ...»

För öfrigt rider han, jagar, går på skridskor och söker på alla sätt »hålla sig munter» samt känner sig tydligen betydligt mera i jämvikt sedan släktkärleken icke längre ställer så öfverväldigande kraf på hans tid och krafter. Lyckligast är han dock alltid då han uppe i sin kära lilla kammare med den stora utsikten får tänka på eller skrifva till Agnes, drömma om framtiden eller fördjupa sig i någon älsklingsbok. »Hela förmiddagen,» skrifver han en gång, »har jag setat här uppe och läst -- dels Atterboms afhandling om Goethe

och dels i Shakespeare... Jag är rädd att jag måste vara mer egenkär än jag vet af, som kan så obeskrifligt njuta af mitt eget sällskap!...»

Och en annan gång heter det:

...Ett obeskriflligt stort nöje har jag haft de sista dagarna af att åter genomläsa Lycksalighetens Ö. Det var så länge sedan jag läste den första gången att jag då alls ej förstod den. Men det är ju en herrlig dikt! — Jag endast förundrar mig öfver att somliga — vår vän —bb— till exempel — kunnat så skarpt klandra de starkt sinnliga skildringarna i första delen. Jag tycker de äro alldeles nödvändiga för det hela, såsom jag uppfattat boken... En oerfaren, rikt utrustad yngling som råkar in i Vindarnes håla — (passionerna!) — och där väljer den täcke Zephyr, det glada lekande skämtet och lättsinnet till vägvisare — hvart han skall komma är ju klart!... Men du vet nog allt detta förut, hvarför skall jag tala om det? — Skälet är att jag verkligen varit så hänförd att jag behöfde hålla ett loftal!...»

Det bästa i hela brefvet är dock säkert i fästmöns tanke den sista raden: »Nu har jag räknat ut i almanackan att du bara får ett bref till från mig innan jag kommer själf!...» Och i nästa bref heter det: »...Nu får du intet mer från mig förr än jag själf sluter dig i mina armar!...»

Agnes svarar med varma tacksägelser för hans målning af hemlifvet på Hönsäter — det förefaller henne så »ljufligt och godt ... hon som »älskar lugnet framför allt». Men tyvärr får hon själf föga njuta däraf — ty Uppsalalifvet är alltjämt som en stor ringdans, där man ryckes med, med eller mot sin vilja. Ett par aftnar ha dock något så när påmint om hvad nittonåringen redan vemodigt kallar »forna tider» och deras mera själfulla och innehållsrika nöjen. En afton hos E. A. Schröders har fru Knös, för att fira Atterboms födelse-

dag, arrangerat en fest som blef »vacker och rolig — riktigt i gammal Upsalastil»... Man hade, berättar hon, genom draperier och stora öppna ramar förvandlat matsalen till ett tafvelgalleri —. I ramarna stodo lefvande personer, kostymerade som figurer ur »Siare och Skalder». Gunnar Wennerberg föreställde Georg Stjernhjelm, Alida Knös fru Nordenflycht — Adrian Tengberg som Lasse Lucidor och Ava Wrangel som fru Brenner voro »alldeles präktiga» och alla öfriga äfven väl inne i sina roller. Sedan Atterbom inträdt, utspelades i denna omgifning af fru Schröder och Thekla Knös en »liten versifierad scène», skrifven af fru Alida — »mycket lyckad, kvick och underhållande»,* där de olika personligheterna presenterades och bedömdes, såväl ur ungdomligt och fosforistiskt entusiastisk som ur gammalkonservativ och akademisk synpunkt. Atterbom var »obeskrifligt road». Dagen därpå firades F a b i a n — i stället för A g n e t a-d a g e n, då stor bal gafs på slottet — med mycken munterhet i Agnes' egna rum, med »kaffe, verser, blommor m. m.» De båda flickvännerna, Ava Wrangel och Thekla Knös voro, jämte »lilla pappa», fru Knös och professorskan Geijer, de enda inbjudna —. Säkert har Adolf icke utan en saknadens suck kunnat läsa dessa skildringar, så lifligt återkallande liknande fester hvari han själf deltagit under sorgfriare förhållanden. Allt är dock icke lika lockande — »ty,» frågar Agnes i slutet af sitt under tydlig bradska nedskrifna bref — »kan du tänka dig hvad som nu v ä r s t a f a l l t hotar mig? — Jo — att spela hufvudrollen i en fransk pjes som skall ges på Slottet om M å n d a g... Ingen har ännu

* Den lilla dialogen finnes återgifven i »Fotografier ur det forna Upsalalifvet» af Thekla Knös, där aftonen äfven mera utförligt beskrifves.

fäst på sin roll och ingen repetition kan bli förrän på Lördag — hur skall det aflöpa? — Om Lördag stor souper hos Mormor» — friherrinnan Kræmers mor, fru Söderberg, känd under denna benämning i hela Uppsalasocieteten — »och på Söndag, Carlsdagen, stor bal på Gillet, dit man naturligtvis af undersåtlig vördnad måste gå. I afton komma Silfverstolpes, Atterboms, Schröders, Knösarne m. fl. till oss — jag har en hel hop i hushållsväg att bestyra och måste dessutom skrifva ut min roll. Ack, ack, när blir här annat än bråk? — Det är så mycket, mycket jag ville svara på ditt bref — men — hinner ej!...»

Brefvet är dateradt den 25 januari 1844. Dagen därpå, den 26 januari, skulle bli en minnesdag i svenska folkets historia — ty det var då, på sin åttionde födelsedag, som den gamle kungen, hvars imponerande och romaneska hjältegestalt så länge utgjort medelpunkten i det nya Sveriges politiska lif, träffades af den sjukdom som skulle bli hans sista. Att Geijer, personligen djupt fästad vid den gamle Carl Johan, som för honom under alla skiften och meningsskiljaktigheter varit en verklig och trofast vän, skulle känna sig djupt gripen af denna tilldragelse, hvars vidtomfattande följder han säkert öfverskådade, säger sig själf; hans hustru delade otvifvelaktigt i detta fall hans känslor och den lifliga och fantasirika Agnes var säkert ej heller oberörd. Stämningen i det Geijerska hemmet var under dessa dagar antagligen rätt allvarlig — men vid nitton år äro sådana stämningar, då de ej stå i samband med någon direkt, personlig förlust, snart öfvergående, och i det bref Agnes den 29 januari skrifver till fästmannen har onekligen den personliga glädjen helt och hållet ställt den obligatoriska kungssorgen i skuggan. Tonen är jublande.

»...Är detta verkligen det sista bref jag skrifver till dig med adress på Hönsäter? — Gud ske lof!! — Åh, så roligt att du kommer —! — Och hvad som också är roligt — fast det låter så fult att jag visst får lof att sätta det inom parentes: — (Om Kungen dör, så kan man inte dansa och vara på soupéer jemnt, utan då får man sitta hemma i ro med dem man håller af! Ack så roligt!! — och om du just då kommer hit!)... Men hur går det nu med prinsarnas hitkomst och alla planer till storartade fester och tillställningar? — Tänk på alla balklädningar som blifvit sydda, alla förhoppningar på att få dansa med prinsarna! — Också jag hade låtit sy två nya balklädningar — nu få de hvila sig... Käraste du — det är väl ej alltför orätt att glädja sig åt att detta vilda balraseri får en ända, om det också har en sådan orsak? — Nog kan man väl af hjärtat unna den stackars gamle Kungen att komma till ro före nästa Riksdag och allt bråk som väl då blir. Och äfven så hjertligt unna Kronprinsen att ändtligen få en verksamhet. Eller hur? Hittills har han ju egentligen ej haft något att 'verka' för annat än de välsignade uniformerna. Jag säger som Don Carlos: 'Fünf und vierzig Jahre — und nichts für die Unsterblichkeit gethan!' — Ack — måtte han blott nu kunna göra något för die Unsterblichkeit! — som sagdt, det unnar man honom... (Just nu kom bud från Slottet att intet Spektakel blir af)... Nu slår klockan fyra. Adieu! — Adieu! — Välkommen! Välkommen till din Agnes! Om åtta dagar kommer du ju? — Ack, så roligt att du verkligen, verkligen kommer!...»

Hur tung den börda af hemlig ångest och oro varit, som under de gångna veckorna tyngt på hennes hjärta, märkes bäst af detta nästan barnsliga glädjeutbrott då den blifvit aflyftad. Hur kan hon sörja öfver Carl Johan? — Han är ju inte ens död ännu, den gode gamle kungen, och om han dör, så unnar man honom så hjärtligt att ändtligen få hvila efter det långa dagsverket. Men kungen i hennes eget lilla rike återvänder ändtligen från den långa landsflykten, som så lätt kunnat

bli evig, men i stället endast visat dem båda att tro, hopp och kärlek till sist dock äro de starkaste makter i världen. Hvad betyder allt annat bredvid detta?

*

Den sjätte februari är Adolf ändtligen åter i Uppsala och genomlefver några lyckliga stilla dagar med sin »hjärtans käraste» och hennes föräldrar, ehuru det pinsamma hemlighetsmakeri som måste iakttagas beröfvar dem många dyrbara och oersättliga stunder och ofta fyller honom med en bitterhet som han fåfängt söker bekämpa. Allt detta är ju så onödigt, så plågsamt för Agnes och så förödmjukande för honom själf! Till och med sista dagen komma objudna gäster som göra all förtrolig samvaro omöjlig och då han går på kvällen får han icke ens säga sin Agnes ett ordentligt farväl... Utan glädje reser han också till Stockholm, för att enligt sin fars önskan börja en bana som, så vidt han kan se, alls icke för honom till det mål han eftersträfvar — verksamhet och oberoende. För en ung »extraordinaries» societets- och dagdrifvarlif är han minst af allt skapad och redan hans första bref ger intryck af den förstämning, den känsla af att ej vara på sin rätta plats, med hvilken han under de följande månaderna oaflåtligt skulle kämpa.

»... Ett innerligt tack — ej för den s i s t a d a g e n, men så mycket mer för alla de andra, är allt hvad jag kan sända dig — ty som t o m känner jag mig. Intet har visat mig en glad, en vänlig min sedan jag kom hit — eller rättare, allt har har visat sin v a n l i g a min och hvad däri kunnat finnas af glädje har ej kunnat tränga till mitt hjärta, så att jag nästan känt det lika frostigt där som ute i den skarpa kölden... Dock har jag gjort allt hvad pligten fordrat, uppvaktat chefer

och slägtingar och äfven börjat min s. k. tjänstgöring: d. v. s. varit uppe i civildepartementet och fått med mig hem ett Statsrådsprotokoll att skrifva rent — hvartill alls intet behöfves af mina mödosamt förvärfvade magisterkunskaper, utan blott och bart att kunna skrifva en någorlunda läslig handstil ... Att detta nu skall bli min sysselsättning hela våren — och kanske åratal igenom! — är kanske just det som nedslår mig ... Men då jag hunnit bli mera hemmastadd här, skall jag väl med Guds hjälp också på annat håll försöka mina vingar, om jag också inte precis ställer kosan till Solen — hur härligt det än kunde vara att som en ny Dædalus med egna krafter bana sig väg till det högsta mål, äfven om man skulle gå under sedan man hunnit det närmare än någon annan dödlig ... Men hvarför grubbla och drömma? — Nu är mitt mål endast att som en dugtig arbetare förtjena bröd och skapa ett hem åt mig själf — och en till, som blott jag tänker på henne, kommer mitt hjärtas takt att mångdubblas. Men jag är för sentimental i kväll för att skrifva ...»

Strax därpå tillägger han karaktäristiskt:

»... Sedan jag skrifvit det föregående, satte jag mig att läsa i min Shakespeare ... Där fick jag se att 'A brave heart is the Sun of Life' ... och då kände jag att vägen till Solen i alla fall ej är helt stängd för någon människa ...»

Men missmodet återkommer och blir så godt som hans ständiga sällskap, ju mera han på nära håll får göra bekantskap med en tillvaro som är hans verksamma och energiska natur djupt motbjudande. »Alltsammans,» skrifver han en gång, »är egentligen ingenting annat än en stor uppfostringsanstalt, där en mängd unga män skola lära sig att icke finna sysslolösheten ledsam ... En del sväljer med god smak ledsnaden och inbillar sig t. o. m. att den smakar godt, under det att en annan — kanske egentligen den bättre delen — söker fördrifva den genom dårskaper och utsväfningar

som åtminstone ge utlopp åt en verksamhetshåg som ej finner något bättre mål...» Med sitt namn, sina familjerelationer, sitt vackra utseende och sin obestridliga begåfning skulle den unge grefve Hamilton otvifvelaktigt kunnat spela en ganska framstående roll i dåtidens Stockholmssalonger om han själf velat; men ehuru han ständigt är bjuden på ställen dit de flesta af hans unga kamrater »i verken» skulle varit öfverlyckliga att få komma, går han dit som en högst ovillig gäst och återvänder så uttrakad att han icke ens tycker det löna mödan att berätta hvad han upplefvat, utom då han, för att roa Agnes, någon gång med ganska spetsig penna skisserar en eller annan salongsinteriör eller återger en just i sin oändliga faddhet roande societetskonversation. Han finner salongsatmosfären vidrigt kvalmig, damerna tillgjorda, »sjåpiga» och konventionella och herrarna — åtminstone de mera framstående societetslejonen — utan alla verkliga intressen och olidliga genom sin hufvudstadsjargon, som han hvarken har lust eller förmåga att tillägna sig. Att på allvar tala med dessa damer om konst, politik eller litteratur är icke god ton — och han erkänner nedslagen att det fordras »särskilda gåfvor» för att, som en viss ung baron bland hans närmare bekanta, en hel timme kunna underhålla en krets af förnäma och inflytelserika fruar med en diskussion angående hvilket som bör föredragas: »små möss», som ljudlöst kila öfver golfvet, men just därför »rakt kunna skrämma ihjäl en» genom oväntade påhälsningar i sängen — eller »stora råttor», som »gå så tungt som människor» och göra all sömn omöjlig, men mot hvilka man därför också bättre kan vara på sin vakt... Själf kan han tyvärr »alls inte hitta på något att säga» om han ej får tala om hvad som verkligen intresserar honom, och då

— därom är han alltför medveten — tar han saken »alltför mycket au sérieux», förifrar och förplumpar sig, ställer till »stor skandal» och föresätter sig för hvarje gång allt fastare att hädanefter tiga. Han röker icke, han afskyr punsch, han spelar högst ogärna kort, han har icke ringaste begrepp om den pikanta krydda som en elegant och meningslös kurtis kan sätta på societetslifvets enahanda. Hvem kan undra om han känner sig främmande i 1840-talets halft parisiskt frivola, halft svenskt småstadskälkborgerliga Stockholm? — Han saknar i själfva verket alla förutsättningar för att trifvas där. Hans enda lyckliga stunder äro de som han får tillbringa på Järnkontoret, för att där med den »fina, goda faster Sophie», hvars stora favorit han är, få tala litet om Agnes, samt i den krets som nästan dagligen samlas där — den älskvärde, sorglöse Knut Geijer, hvars lynne passar så mycket bättre för Stockholmslifvet än hans eget, Uno Troili med sin musik och sina oförlikneliga historier, den kvicke gamle satirikern Knut Lilljebjörn, den humoristiske och poetiske Fredrik Dahlgren, Ulla Helands fästman, Louis de Geer och andra medlemmar af det gamla Uppsalakotteriet — få andas en smula Uppsalaluft, få sig ett och annat hjärtligt och ungdomligt skratt och åtminstone för några timmar få vara fullt sig själf. Men sådana timmar får han icke alltför ofta unna sig, ty han vet att föräldrarna ogärna se att han försummar de högadliga och högbyråkratiska kretsar dit han enligt deras förmenande egentligen hör och där en ung man som vill göra sin lycka på ämbetsmannabanan bör söka viktiga relationer för framtiden — och som god son söker han äfven i detta afseende samvetsgrant göra sin plikt. Men ehuru han utan tvifvel i den »vackra plommonfärgade fracken», som Agnes

skämtar om, i broderad sidenväst, åtsittande ljusa kasimirspantalonger med hällor och konstrikt draperad sidenhalsduk är en rätt dekorativ företeelse hvar helst han visar sig, och äfven om en och annan »kokettfjolla» — det otacksamma uttrycket är hans eget — skulle säga honom midt upp i ansigtet att hon tycker han ser bra ut — så gör han antagligen ingen synnerlig lycka på sällskapslifvets hala parkettgolf. Han gör sig säkert skyldig till alltför många »absencer», och äfven om han hela kvällen står smärt, stram och uppsträckt som väggprydnad i något hörn eller pliktskyldigast yttrar några artigt intetsägande ord till några af damerna, så säger hans uttryck säkert alltför tydligt att tanken är långt borta och att intet af det som man i denna förnäma värld sätter högst synes honom i ringaste mån eftersträfvansvärdt — hvilket är hvad världen minst af allt förlåter. I brefven till Agnes passerar han äfven så lätt som möjligt öfver sina erfarenheter på detta område, och då han ej heller vill bedröfva henne genom klagan öfver det oundvikliga, uppehåller han sig så mycket som möjligt vid ljuspunkterna i sin tillvaro — hennes bref, de böcker han läser, de långa ströftågen i Stockholms vackra vinterliga omgifningar, de musikaliska njutningar han så gärna skulle vilja dela med henne och tusen drömmar och tankar som alla ha henne till medelpunkt. Men hvad han än skrifver så tycker man sig, under genombläddrandet af dessa nötta och gulnade bref, alltjämt mellan raderna skymta ett ungt ansikte som med allvarliga ögon och beslutsamt sammanbitna läppar — det där »envisa draget vid munnen», som Agnes skrifver om — kämpar sig fram genom det snärjande törnsnår af fördomar och ogynnsamma omständigheter som skymmer det i fjärran hägrande målet.

Intet arbete, har han en gång sagt, skulle synas honom tungt om han därigenom kunde vinna lycka och oberoende för sig och sin älskade. Men här är det icke arbete, utan sysslolöshet, ett ändamålslöst förnötande af tid och krafter, som han måste lära sig fördraga — och den konsten är svårare än han kunnat föreställa sig.

*

Då Adolf Hamilton i midten af februari lämnade Uppsala lefde ännu den gamle Carl Johan och under de följande veckorna kämpade hans starka natur så kraftigt den sista kampen att utgången länge syntes oviss. Då det under sådana förhållanden rent af kunde betraktas som en undersåtlig plikt att »hoppas det bästa», återtog sällskapslifvet snart sina vanliga former och brefven från Agnes öfverflöda af beskrifningar på mer eller mindre lyckade fester, där alla de kända Uppsalanamnen som vanligt passera revy. Så berättar hon om en souper hos Atterbom:

»... Det var litet sömnigt i början, men så hittade Atterbom lyckligtvis på att läsa upp hvad han skrifvit om Dalin, som nu kommer i tredje delen af Siare och Skalder. Det var roligt och intressant... Där voro vackra och lustiga saker af Dalin själf, men i synnerhet ett poem af Atterbom öfver Dalin, som var rent af förtjusande. Nog är han en äkta skald!! — Gumman Söderberg* tog sig en skön lur under allt detta men vaknade plötsligt upp och frågade Palmblad om den där Dalin lefde än? — samt undrade hvad han egentligen var för en persedel, då hon aldrig hört talas om honom!...»

---

* Baron Kræmers förut omtalade svärmor, den s. k. »Mormor».

Som postscriptum till detta bref, skrifvet tvärs öfver sidorna, komma några hastigt nedkastade ord, rätt betydelsefulla för invigda öron:

...När du råkar Knut så glöm ej att fråga honom om han haft svar från Hansen än? — Jag vet en hemlighet, jag, om den danska resan, men den får jag inte tala om!...»

Vid det korta besök som Geijer strax förut gjort i Stockholm hade han redan af höga vederbörande fått en vink om de allvarliga betänkligheter hvarmed man i Danmark alltmer började betrakta den tilltänkta studentfärden. Ungdomen vid båda universiteten tog den emellertid som en fullt afgjord sak och förberedelserna å ömse sidor voro redan tämligen långt framskridna. Äfven Adolf Hamilton hade skrifvit sitt namn på de tillämnade deltagarnas lista och fröjdade sig redan i tankarna åt att efter den själsmördande Stockholmsvintern ändtligen åter få genomlefva några af de ungdomshänförelsens dagar »då själens vingar växa». Ett par dagar senare skrifver han:

»...Jag kan inte neka att jag är bra nyfiken på din stora hemlighet angående den skandinaviska resan... Gyllenhaal framkastade också häromdagen en mystisk vink i samma riktning. Hvad är det väl för vind som blåser nu, måntro —?»

Samtidigt hade en plötslig försämring inträdt i konungens tillstånd, som för ögonblicket sköt alla andra intressen åt sidan. Adolf skrifver:

»...Förmodligen ha ni redan sett af tidningarna att dagens bulletin ej kom ut förrän half tre, emedan H. M. legat afdånad i fem kvart — eller som det heter i bulletinen: infallit i en längre vanmakt — det sämsta infall han gärna kunde få. Det sägs att tillståndet skall vara betänkligt...»

Fyra dagar senare, den 8 mars, hade den gamle Carl XIV Johan slutat sin långa regering, och med all den fart som tagelpiskor och sporrar kunde åstadkomma förde postkärror och kurirer dödsbudet ut öfver landet, där det i slott och koja mottogs med känsla af att ett politiskt tidehvarf stigit i grafven och att en ny tid — ännu okänd till sitt skaplynne — stod för dörren. Denna känsla finner också uttryck i det bref som Anna-Lisa Geijer, med handen ännu darrande af den första sinnesrörelsen, genast efter dödsbudets emottagande skref till Malla Silfverstolpe.

»...Så är det nu slut! — Mina tårar flyta för den store Gamle och allt hvad Han för Sverige varit. En stor man var han med alla fel... Jag kan ej skilja mina tankar från Oscar I! Hur underligt att tänka sig honom som Kung, sedan man så länge vant sig att betrakta honom nästan helt och hållet som privatperson. Himmelens Gud gifve honom all den lycka hans Goda Vilja förtjänar! — Det är en vigtig stund detta, en betydelsefull tid med sina skuggor och dagrar. Mot de sednare är det en skyldighet att nu vända sina blickar — bedja Gud om Ljusets framgång — och hoppas! — Jag märker ibland med undran att jag, med all min fallenhet för mélancolie, dock i mycket är mera optimiste än många med gladare lynne och lifligare temperament. Jag läste nyss igenom ett äldre bref från Landsh. Järta, där han af den händelse som nu verkeligen inträffat spår all möjlig olycka och förvirring för landet. Det var skrifvet midt under värsta missbelåtenheten med Litteraturbladet, Geijers Riksdagsverksamhet m. m. Vid dess läsning föll mig så bjärt i hågen huru Järta, tillika med andra Geijers vänner, den tiden trodde sig i hans handlingssätt se, ej blott en missledd uppfattning af tidens kraf, utan äfven ett lycksökeri gent öfver den blifvande regenten hvars goda vilja visst ej betviflades, men om hvars svaghet och brist på karaktär man den tiden här öppet och ständigt talade. — Nu ha vi kommit till den stund då alla gåtor skola lösas och alla hjärtans tankar uppenbaras! — Den tiden sade

jag ofta, då man här, just för att dess mer upphöja d e n G a m l e, ständigt sökte nedsätta den U n g e: — 'Få se — om jag lefver den gång den senare bestiger tronen — om de l o j a l a här i Upsala ej då också skola göra sig skyldiga till ett a f f a l l. — Just för att f ö r b l i f v a l o j a l a!' Säkerligen stundar här nya tider —!»

Man ser hur lätt de gamla såren ännu hade för att bryta upp och blöda.

Att en yngre generation såg den timade regementsförändringen med mindre allvarliga ögon, var naturligt. I det bref som Agnes Geijer samtidigt skrifver till sin fästman, ge sig de mest växlande stämningar uttryck. Som vanligt är hon färdig att snyfta och le i samma andedrag.

»... Att den gode gamle Kungen verkligen fått gå till ro!... Man kan ju ej säga annat än G u d v a r e l o f! — Men fastän jag personligen ej var det ringaste 'linierad' med honom, som Nordenfelts betjent brukar säga, så måste jag bekänna att jag, då dödsbudet kom, en stund kände r i k t i g v e r k l i g s o r g och fällde många tårar. — Jag säger med flit e n s t u n d — ty då lilla Schröder strax därpå kom traskande, bitterligen gråtande och bedröflig, var det slut med m i n sorg. Han blef kvar här till middag samma dag som 'Hiobsposten' (som han kallade den) kom och det föreföll mig som om han i sin omätliga förkrosselse t. o. m. tyckte illa vara att vi hade k u l ö r t m a t och sneglade ogillande på rödbetorna till steken, som lågo där lika röda och förnöjda som om någon Carl XIV Johan aldrig funnits till, än mindre nyss aflidit. Skulle loyautén verkligen behöfva sträcka sig ända därhän att man i sin djupa sorg till på köpet måste lefva på bara idel palt och hafresoppa, så är jag rädd jag gjorde uppror... Om måndag skola studenterna upp på Carolinasalen och svära tro och huldhetsed. Pappa som Rektor skall hålla tal till dem — den som finge vara med om d e t, ändå!...»

Några dagar senare omtalar hon att Geijer haft ett synnerligen bade »beskt och surt» bref från »gubben

Järta», hufvudsakligen med anledning af hans programtal vid Wingqvists och Deldéns installation, som på det högsta ogillades »dels för att det inte var på latin och dels för någonting, Gud vet hvad, om det fjerde ståndet, som jag inte begrep. För resten är han fasligt ledsen öfver kungens död och spår alla möjliga olyckor af de förändringar som han förmodar den nya regeringen skall vidtaga. 'Summan är att jag är missnöjd' kan sägas vara sammanfattningen af hela hans bref... I torsdags,» berättar hon vidare, »kom med extrapost ett bref till pappa från grefve Brahe, hvari han å kungens vägnar ber honom skrifva personalier öfver den aflidne, att uppläsas vid begrafningen. Pappa är nu så upptagen af tanken på detta att han hvarken hör eller ser och är alldeles konfys...»

Tiden var visserligen tämligen rundligt tillmätt; — ty själfva begrafningen skulle ej äga rum förr än den 26 april, och för en vanlig akademisk vältalare skulle väl denna uppgift varit bland de lättare, ty de fraser, hvarmed den gamle kungens »bragdrika lefnad» i vedertagen äreminnesstil skulle förhärligas, lågo så godt som färdiggjorda i den akademiska retorikens förrådskammare och behöfde endast en smula ordnas och putsas af en skicklig hand för att göra effekt. Men för Geijer gällde det något helt annat och man kan ej undra öfver att detta officiella uppdrag försatte honom i en värld där han förlorade både syn och hörsel för hvardagslifvets företeelser. Vid denna af så mycken konventionell sorgeståt omgifna bår kunde han ej förmå sig att endast aflägga ett konventionellt vältalighetsprof; han kände ett behof att ur djupet af sitt hjärta tala några ord till svenska folket om en man som han älskat, därför att han sett och förstått hans verkliga själsstorhet

lika väl som hans fel och svagheter, som han beundrat, äfven då de voro af olika tankar, och hvars betydelse för det folk som i honom sett sin räddare på undergangens brant man nu nästan börjat glömma, därför att åttioåringens blick ej varit lika skarp och genomträngande i afseende på tidens nya kraf som fyrtiosexåringens varit det under helt andra förhållanden. Ingen hade ju insett detta klarare än Geijer, som icke ens af hänsyn till den kunglige vännen låtit afhålla sig från att öppet ställa sig i oppositionens led; men icke ens detta hade på allvar kunnat rubba den tillgifvenhet och det djupa ömsesidiga förtroende som förenade dem. De förstodo hvarandra i grunden alltid trots alla meningsskiljaktigheter, i det de ömsesidigt trodde på hvarandras ädla uppsåt och goda vilja, — och för Geijer var detta tillfälle, att under det obligatoriska lofprisandet af den aflidne monarken äfven göra människan Carl Johan bättre förstådd af den stora mängden, högst välkommet. Men uppgiften var på samma gång mer än vanligt ömtålig och ansvarsfull. Själf hade han, som sagdt, med den varmaste personliga tillgifvenhet varit fästad vid den gamle kungen, hvars betydelse för Sverige och dess folk historikern Geijer bättre än de flesta kunde öfverskåda. Men för den furste som nu, redan en medelålders man, bestigit tronen, hade han äfven, alltifrån den stund då den unge arfprinsen Oscar först för tjugufem år sedan bevistade hans föreläsningar, hyst en verkligt faderlig kärlek. I honom såg han framtiden, sådan han helst ville se den, och i tronföljarens »frisinnade idéer», hvarom det i vissa kretsar nästan hörde till goda tonen att tala med en axelryckning, ett löfte om förverkligande af allt hvad han själf hoppades för fäderneslandet. Att styra rätt kurs mellan det förflutna

och det kommande — göra full rättvisa åt båda, utan att nedsätta någondera — var icke lätt. Det var så mycket som ville komma öfver läpparna som just nu kanske icke borde uttalas - och det som skulle sägas, hvilken värld af minnen och tankar rymde det ej, ju mer man fördjupade sig däri! — Det officiella uppdraget blir för Geijer allt mer en känslosak, en gripande repetitionskurs i stora minnen och upprörda tider som han själf genomlefvat och tanken därpå fyller allt mer hans fantasi och tar honom i besittning, till uteslutande af allt annat. Alla de smådrag ur Geijers lif som i bref, anteckningar och personliga hågkomster bevarats från denna tid samla sig vid närmare betraktande till en totalbild af starkt personlig verkan; och ehuru griftetalet öfver Carl XIV Johan endast fyller några få sidor i Erik Gustaf Geijers skrifter och ingalunda kan räknas till hans mästerstycken – därför lade den på förhand gifna formen jämte många andra hänsyn alltför stora hinder i vägen — så är det dock knappast något af hans verk hvars tillkomst, liksom de stämningar och förhållanden hvarunder det utförts, man så noga kan följa. Under genombläddrande af dessa gamla papper och återkallande i minnet af de muntliga meddelanden som komplettera deras uppgifter, blir man till mods som kunde man nästan tyst och obemärkt gå vid hans sida då han under de kalla klara marskvällarna, då himlen står öfver den snötäckta Upplandsslätten som en stor blekgrön glaskupa med en skiftning i orange åt väster, vandrar uppåt Slottsbacken eller den långa vägen utåt grindstugan... Han går långsamt, blossande på sin cigarr, med pälskragen uppslagen och händerna på ryggen; hufvudet är litet tillbakakastadt och blicken riktad uppåt — det är så han brukar gå då han är helt

försjunken i sina tankar. Kanske möter han just då ett par studenter, väl uppfostrade ynglingar ur fina, konservativa familjer, prästgardsbarn eller godsägarsöner, som artigt hälsa rektor magnifikus pa hans kvällspromenad. Hälsningen blir icke besvarad, eller endast besvarad med en butter och tankspridd nick — och i nästa bref till hemmet riktas familjens skandalkrönika kanske med ännu en rolig, »fullt autentisk» skildring af gubben Geijers högfärd och otymplighet, som allt mer tilltar med aren, sedan han blifvit en af »Aftonbladisternas koryféer»... Historien berättas vidare, kommenteras i det oändliga och antecknas kanske till och med i memoarer, som en gång skola offentliggöras som »historiska dokument». Men härom har Geijer ingen aning då han gar vidare utan att ens märka att han varit ohöflig. Hans tankar äro så långt borta – minst ett halft århundrade tillbaka i tiden, då postbudet kom en gång i veckan till den aflägsna Ransätersdalen och gamle brukspatron Bengt Gustaf högtidligt torkade glasögonen för att själf föreläsa de efterlängtade avisorna för sin häpnande familj. Hvilka otänkbara skräckscener, hvilka hjältesagor, hvilka svindlande äfventyr innehöllo ej dessa avisor från sjuttonhundratalets sista och adertonhundratalets första ar! Med hvilka mäktiga, afskyvärda, fruktade eller svärmiskt beundrade gestalter fyllde de ej de ungas fantasi! – Hvad innebar ej blott det enda ordet: »Revolutionen» af vackra drömmar, underbara möjligheter och bittert besvikna illusioner!... Och medan Geijer fördjupar sig i sina minnen, formar han i tankarna omedvetet de ord hvilka han sedan vid skenet af sin lampa, skall nedskrifva som inledning till sin gamle konungs underbara lefnadshistoria...: — »Revolutionen... som skapade nya män och nya makter...

Vi äro ännu ej långt från denna stora omhvälfning... De äldre bland oss minnas den... men hvarken åskådarne eller de deltagare som ännu kvarlefva skulle kunna i en trogen bild återgifva allt det hänförande, det mäktiga, det förskräckliga i denna öfversvämning af lössläppta krafter, lidelser och meningar som här bröt mångtusenåriga dammar... Det var ett stort människoprof... Den, som vi nu sörja, hade tidigt genomgått detta prof»... Geijer blir stående med blicken höjd mot polstjärnan och Karlavagnen, som just nu tändas i den mörknande rymden; hans ansikte får det uttryck af högstämdt, nästan profetiskt allvar som liksom förvandlar det i de stunder då han endast lyssnar till den inre rösten och fängslas af de bilder som upprullas för hans inre syn. Hvilket sagolikt lefnadslopp han ser framför sig och hur stort, hur betydelsefullt synes det icke nu, då man betraktar det som ett afslutadt och samladt helt! ... Den sjuttonårige rekryten, som tar värfning därför att krigaryrket oemotståndligt lockar honom, ehuru hans borgerliga börd under l'ancien régime utesluter hvarje tanke på befordran eller utmärkelse... den unge öfversten, som i lidelsefull harm sliter af sig epåletterna och kastar dem efter sitt flyende regemente, hvars befälhafvare han ej längre vill vara sedan det höljt sig med sådan vanära... den segerrike generalen, åt hvilken själfve Napoleon ej kan neka sin beundran... marskalken af Frankrike... prinsen af Ponte Corvo... alltid riddaren utan fruktan och tadel i denna här af samvetslösa äfventyrare, lika rättvis och högsinnad som tapper!... Och till sist Sverige, det utmattade, misshandlade, förödmjukade Sverige, som i sin yttersta nöd reser sig och väljer en hjälte till konung, utan att fråga efter börd och anor eller dynastiska förbindelser.

Hvem minns väl bättre än Geijer den glädjeyrsel hvarmed folket såg alla sina länge undertryckta drömmar förkroppsligade i den tjusande och imponerande hjältegestalt som äfven fyllde hans eget ungdomliga hjärta med svärmisk beundran? — Hur väl kan han icke föreställa sig det gripande ögonblick, så som han hört det skildras af ögonvittnen, då ständerna efter den gamle Carl XIII:s död aflade sin trohetsed åt den nye konungen och »en elektrisk ström af obetvinglig rörelse lopp genom församlingen — det hördes som om den djupt hämtat andan —» då den forne franske soldaten intog sin plats på Gustaf Wasas tron!... Gustaf Eriksson Wasa och Jean Baptiste Bernadotte —. Historikern ser ofrivilligt deras gestalter bredvid hvarandra, så som de skola stå inför häfderna, med fel och förtjänster, ytterliga olikheter och slående likheter. Båda hafva upprättat landet ur splittring och förnedring — båda hafva varit »väldige och själfrådige herrar och stränga hushållare», — båda hafva efterlämnat ett mäktigare och lyckligare land än det de, genom en underlig ödets skickelse, blifvit kallade att regera — och båda hafva rönt mycken otack. — Geijer kan icke låta bli att fullfölja parallellen — den intresserar och roar honom och han skall ofta tala därom med sina närmaste, ehuru han vet att Wasanamnet är biltogt och icke får nämnas i ett griftetal öfver Carl XIV Johan... Tanken håller honom fången och han har knappast märkt att ett sällskap studenter, magistrar och unga docenter, stannat alldeles bredvid honom, tilldess ett och annat ord ur deras högröstade samtal tränger till hans medvetande. De komma från ett sammanträde, där förberedelserna till den danska resan afhandlats, och i hög stämning fortsättes den påbörjade diskussionen. Det talas stora och djärfva ord,

man citerar bref från Ploug, Lehmann och Goldschmidt, man politiserar ungdomligt och oförskräckt — och om någon är nog försiktig att tysta litet på de andra med en vink om att rektor magnifikus befinner sig alldeles i närheten, så har det snarare motsatt verkan. Inför Geijer, »det frisinnade Sveriges främste man», som föregående år med så omisskännelig rörelse och hänförelse förklarat sig dela ungdomens förhoppningar och sträfvanden, behöfver man sannerligen icke dämpa hvarken ord eller röster — om hans sympati är man fullkomligt viss. Det är först senare, under förändrade förhållanden och helt förändrad stämning, som man skall påminna sig hur tyst han stod och lyssnade på deras förflugna tal den kvällen, hur knapphändig den nick var med hvilken han besvarade deras vördnadsfulla hälsningar och hur skyndsamt han aflägsnade sig så snart han sett sig igenkänd. Själf har han icke uppfattat mycket af hvad som talats — men det har varit nog för att störa hans stämning och påminna honom om något obehagligt, som han just nu gärna vill glömma, eller åtminstone så länge som möjligt skjuta åt sidan... Tids nog att längre fram söka reda ut denna trassliga härfva — nu har han annat att tänka på. Det har blifvit sent. Därhemma vänta Anna-Lisa och Agnes vid kvällsbordet, medan de alltjämt flitigt arbeta på den invecklade sorgattiralj som tidens mod fordrar — Agnes har just skrifvit till Adolf att de äro »upp öfver öronen» i krusflorsgarneringar, stora hvita förkläden, snibbkragar, poignetter, langhalsdukar och »Gud vet allt hvad» —. Nu lägges sömnaden åsido — Agnes serverar téet, breder smörgåsar på det färska hembakade brödet, skjuter skorpkorgen och sockerskålen närmare, ordnar allt snabbt och tyst för att vara bekvämt till hands för »lilla pappa»

ty nu för tiden är han ofta så tankspridd att han glömmer att äta om man inte håller efter honom en smula. Också i kväll sitter han till en början tyst, »alldeles bortkommen i sina penséer», och de båda kvinnor som älska honom akta sig väl för att störa honom genom tilltal och frågor. Agnes berättar halfhögt för modern om Adolfs sista bref, huru han sagt sig höra till »malcontenterna» under den nya regeringen, emedan det »nu är ännu tråkigare» i Stockholm, då man icke ens får gå på spektaklet eller höra musik. Men bra lycklig ända var han ju som strax före kungens död kom på Nagels konsert och fick höra Beethovens härliga Sinfonia Eroica! — Agnes har just skrifvit och sagt honom att hon önskar de ville spela Sorgmarschen »vid en Hjältes död» ur Eroican på den gamle kungens begrafning i stället för det »Någonting» som »stackars Berwald nu skall vara tvungen att underdånigst sätta ihop». Ty en verklig hjälte var dock Carl Johan... Och fru Anna-Lisa börjar berätta om sina ungdomsminnen — om allt vackert hon som ung flicka hört om den ädle och tappre marskalk Bernadotte af de svenska officerarna som varit hans fångar och aldrig kunde glömma hans storsinta ädelmod — om hur trofast han varit i vänskap och hur gifmild och hjälpsam, fastän han så ofta anklagats för snålhet och endast mötts af otack. Hur många finnas ej som endast se de små sidorna hos en stor personlighet! Nu tänker man endast på honom som en gammal gubbe, som nästan öfverlefvat sig själf; — men den som sett honom då, när han först kom hit, och ännu många år senare, den vet hur en kung och en hjälte bör se ut. Bara de ögonen — ! — Och så detta, som Anna-Lisa alltid funnit så »vemodigt»: att han var för gammal då han kom till Sverige för

att någonsin riktigt lära sig svenska. Hur ensam har han ända icke varit, midt i all ståten! — Hofvet och societeten har ju talat franska — men till folket har han, som kunde tala så hänförande på sitt eget språk, ändå aldrig fått tala riktigt ur sitt hjärta på ett språk som de förstått. Intet under om han ofta blifvit missförstådd — kanske kunde mycket eljest varit annorlunda! —

Så hviska mor och dotter sakta med hvarandra — Agnes antecknar sedan samtalet — utan att Geijer gifvit något synligt tecken att han hört ett ord däraf. Men då han rest sig från bordet går han bort till pianot och sätter sig att preludiera; och ur tongångar och ackorder växer småningom fram något mäktigt, majestätiskt, outsägligt gripande — Sorgmarschen vid en Hjältes bår, ur Sinfonia Eroica... Agnes' tårar flyta strida och hon flyr brådstörtadt in i skymningen, till den lilla sängkammarsoffan, för att där gråta ut outsägliga känslor; dit kommer äfven fru Anna-Lisa och dit kommer till sist också Geijer, »god och söt öfver all beskrifning som vanligt»... Musiken har lättat hans hjärta och midt emellan sina kära, med Agnes' hufvud mot sin axel och Anna-Lisas trofasta hand i sin berättar han om sin aftonpromenad och allt hvad han därunder kommit att tänka på. Det blir ett rikt tankeutbyte och en afton som Agnes aldrig kommer att glömma... ännu många år därefter kan hon berätta därom. Men då Geijer åter sitter vid sitt skrifbord skyndar han att på papperet fästa tankar och stämningar som sedan, iklädda den akademiska vältalighetens styfvare skrud, skola finna en plats i minnestalet öfver den monark som midt under bitterheten och förvirringen öfver Geijers »öfvergång till oppositionen» ej kunde finna annat uttryck för sin smärta än de mänskligt

rörande orden:... »J'ai aimé — J'aime Geijer...!» ... Något af den personliga känslans tonfall förnimmes ännu genom de stela, rhetoriska fraserna. Hur tydligt har Geijer ej sett sin gamle kung för sig medan han skref — örnblicken ur de svarta ögonen, den snabba växlingen fran uppbrusande harm till smältande godhet, den vältaliga stämman, den obeskrifliga tjuskraften i hela hans väsen — då han smärtsamt famlande söker efter ord för att förklara att en stor personlighet och hans lifsverk ej får mätas efter de sma mänskliga svagheternas måttstock, fastän det just är dessa som faller hopen mest i ögonen. Geijer känner allt det småsinta lakejskvaller som de sista åren allt mer hopats kring hans gamle hjältes gestalt — hur gärna skulle han ej vilja sopa undan allt detta skräp med en stormvind af harm, hur gärna skulle han ej vilja lätta sitt hjärta genom en af de hänsynslösa »far-uter»* af förakt och indignation hvarmed han i det enskilda lifvet ofta rensat luften fran lumpenhet och småsinne! — Men de ord som officiellt skola uppläsas vid den döde kungens katafalk måste präglas af medelmåttans lugna jämvikt, och allt som fyller hans hjärta formar sig sa småningom till alldagliga uttryck och meningar, hvilkas dolda innebörd endast kan uppfångas af ett mycket uppmärksamt öra. Själf har han säkert funnit dessa ord matta och färglösa i jämförelse med hvad han kunnat och velat säga. Ur hofetikettens synpunkt och för dem bland den stora hopen som voro nog lyhörda att förstå halfkvädna visor, sade de i stället möjligen alldeles för mycket. Men säkert ha de putsats och filats, ändrats och dämpats många gånger innan de erhöllo sin slutliga form.

* »F a r-u t» = vredesutbrott; ett af Geijers favorituttryck, ofta begagnadt af hans hustru i hennes anteckningar och bref.

Midt under detta arbete kallades Geijer plötsligt åter till Stockholm. Kallelsen väckte egentligen ingen förvåning — man fann det helt naturligt att den nye konungen ville rådföra sig med sin gamle lärare, den man i hvilken han antagligen såg ett af de säkraste stöden för sitt blifvande regeringsprogram, och fru Anna-Lisa skrifver till Malla att hennes tankar ständigt syssla med dessa förtroliga meddelanden mellan Geijer och »Den, af hvilken han hoppas så mycket för Sverige». Den 22 mars väntar hon sin man hem »hvad stund som helst» och tillägger att hon nästan aldrig så längtat efter hans återkomst som nu — säkert ha allvarliga och viktiga ting afhandlats. »... Jag hoppas få höra mycket om vår nye kung och hans sinnesstämning!... Gud välsigne Honom!»...

Hvad hon fick höra var emellertid något helt annat än hon väntat och egentligen hvarken glädjande eller uppbyggligt — ehuru Geijer själf vid denna tid tycks hafva tagit saken tämligen lätt, eller kanske afsiktligt gifvit sig sken af att göra det. I alla händelser var det ej af den art att det kunde meddelas ens åt den trogna Malla. Det var, skref Anna-Lisa till henne, endast fråga om »helt privata förhållanden, som ej fingo omtalas»... I självfa verket var det ej för att allvarligt afhandla rikets viktigaste angelägenheter, landets öde och hans egen ställning till dagens många brännande frågor som konung Oscar kallat Geijer till sig, utan för att meddela honom att den danska skuggrädsla för det tillämnade studentmötet, hvarom försiktiga vinkar redan framkastats, nu tagit sådana former och uttryck att ett bestämdt ingripande från de svenska myndigheternas sida ej kunde undvikas. Kristian VIII, hvilken som enväldig dansk konung totalt lyckats glömma den

norske stathållare-prinsens frisinnade åsikter från 1814, kunde som bekant aldrig få klart för sig att den nymodiga studentskandinavismen ej var en lömsk förklädnad för hela danska folkets fordran på ett friare statsskick. Hvart detta kunde föra, var omöjligt att förutsäga; i alla händelser undanbad han sig på det bestämdaste — åtminstone för tillfället — all vidare import af unga svenskt-skandinaviska svärmare, samt anhöll förbindligast att hans högt värderade Svenske Broder härvidlag måtte göra sin konungsliga myndighet gällande. Man kan lätt föreställa sig huru olägligt denna broderliga anhållan skulle komma för Konung Oscar, som just då, omedelbart efter sin tronbestigning, hade hufvud, tid och tankar upptagna af vida allvarligare och ur svensk synpunkt oändligt mycket viktigare angelägenheter än ett par hundratal svenska studenters planerade lilla vårutflykt till Köpenhamn. Som mångårig universitetskansler var han tillräckligt förtrogen med alla Uppsalaförhållanden för att förstå hvilken storm som skulle uppstå i det akademiska vattenglaset om man helt kategoriskt tog sig för att förbjuda resan, och huru förhatlig den roll han därvid själf måste spela skulle synas för svenska medborgare. Oscar I hade tillräckligt många öppna eller hemliga vedersakare inom det konservativa lägret, där man såg en fara för landet i hans förmodade frihetsidéer och böjelse för reformer — han vågade icke skaffa sig nya fiender bland de liberala genom att personligen framträda på ett sätt som ej kunde undgå att bli impopulärt, isynnerhet då det gällde en i och för sig så obetydlig sak som detta. Hade man blott vågat vara fullt uppriktig skulle det hela antagligen med lätthet låtit ordna sig; men uppriktighet var tyvärr härvidlag hvad som minst af allt kunde komma i fråga och

verkliga orsaken till detta godtyckliga ingripande måste för alltid förbli en diplomatisk hemlighet. Emellertid gällde det en på det bestämdaste uttalad önskan af en vänskapligt sinnad grannstat och saken kunde således omöjligt behandlas som bagatell. Här voro sannerligen goda råd dyra. Till hvem skulle man väl vända sig i sin nöd om ej till Erik Gustaf Geijer, den man som väl minst af alla kunde misstänkas vare sig för servilism eller reaktionära tendenser, som själf öppet uttalat sin sympati för den skandinaviska ungdomens förhoppningar och sträfvanden och som därtill i sin egenskap af universitetsrektor hade en obestridlig rättighet att uppträda med en viss faderlig myndighet? — Om någon kunde ställa allt till rätta, så var det väl han. Han eftersändes också ögonblickligen och alla situationens svårigheter framlades för honom. Den som gjort sig det minsta förtrogen med Geijers skaplynne förstår utan alla vidare utläggningar huru en sådan vädjan måste verka på honom. Den gamle kämpen, som så länge »osedd gått vakt om sin öfverhet», blef helt varm. Blotta tanken på att konungen, i hvars frisinnade åsikter och personliga popularitet han redan såg en borgen för förverkligandet af sina varmaste förhoppningar, på detta sätt, för en struntsaks skull, genast från början kunde komma i en skef ställning till den ungdom som borde bli hans regerings bästa stöd, var honom outhärdlig. Det fick helt enkelt ej komma i fråga — saken skulle nog låta ordna sig. Han trodde sig känna sina gossar och sitt eget förhållande till dem alltför väl för att betvifla att det endast behöfdes ett bestämdt afrådande uttalande af honom för att hela resan skulle förfalla, eller i alla händelser uppskjutas. I värsta fall kunde man ju skylla på landssorgen, som möjligen kunde

anses mindre förenlig med obegränsad punsch och vårfröjd nere vid Sundet... Kort sagdt, pojkarna skulle nog låta tala vid sig; Hans Majestät kunde vara utan oro — han ansvarade för det hela. Man skildes med ömsesidig rörelse och många kungliga tacksamhetsbetygelser, åtföljda af en försäkran att Geijer, så vida, mot all förväntan, verkliga svårigheter skulle yppa sig och medföra personliga obehag, alltid ägde att åberopa sig på höga vederbörandes önskningar. — Dock borde detta så vidt möjligt undvikas och framför allt ingen hänsyftning på danska politiska förhållanden förekomma — af lätt begripliga skäl.

Geijer hade lofvat mer än han kunde hålla. Han räknade på sin popularitet; men af alla mänskliga stämningar är väl denna den oberäkneligaste, och i detta fall gjorde han ett ödesdigert misstag. Han var van att hålla ungdomens hjärtan i sina händer och att kunna leda dem hvart han ville; otaliga gånger hade han känt den elektriska ström mellan sig och sina ungdomliga åhörare som skänker den födde vältalaren sina skönaste och lyckligaste ögonblick. Men han hade glömt att han vid dessa tillfällen själf varit eldad och buren af en stark känsla och en mäktig öfvertygelse, som ovillkorligen dragit andra med sig. I detta fall saknades både det ena och det andra. Kungens af Danmark politiska skuggrädsla föreföll honom i all tysthet oändligt futtig — landssorgen var onekligen en väl långsökt syndabock för att kunna tagas på fullt allvar och den djupt personliga känsla som dref honom själf att till hvad pris som helst söka genomdrifva konungens önskan utan att inblanda hans egen person i striden, kunde han minst af allt meddela sina åhörare. Följden blef naturligtvis att han fullkomligt misslyckades. Det tal

han strax efter sin hemkomst höll till de för öfverläggning om Köpenhamnsresan samlade studenterna var hvarken grundadt på öfvertygelse eller buret af hänförelse; det lyckades ej heller bibringa åhörarna någondera, men väckte i stället allmän ovilja till följd af den myndighet hvarmed han uppträdde — en myndighet som nog stegrades af den hemliga känslan af att han nödtvungen försvarade en sak som omöjligt kunde synas annat än dålig, då han ej fick använda det enda, slående argumentet: att danska regeringen absolut undanbedt sig besöket och att resan under sådana förhållanden verkligen var en politisk omöjlighet. För första gången kände han bittert att ungdomen icke förstod honom, då man ej genast fattade att ett sådant uppträdande från hans, från Geijers sida, ej kunde vara möjligt utan tungt vägande och allvarliga skäl, dem man bort känna honom tillräckligt för att respektera, äfven om han icke kunde meddela dem. I stället tillgrep han verkligen det synnerligen svaga argumentet — med mycket åtlöje sedan kommenteradt på nationssalarna — »att man med hänsyn till den förlust som nyss drabbat nationen, ej med glädjefester borde afbryta den tid som åt saknaden offentligen blifvit helgad» — samt framkastade några allmänna antydningar om »politiska obehag» som genom denna resa möjligen skulle kunna ådragas landet, alltför sväfvande för att göra någon verkan. Förargelsen och öfverraskningen var allmän; men så stor var ännu i denna stund verkligen hans auktoritet att det stora flertalet af de tillämnade mötesdeltagarna efter detta tal, om ock med tyst harm, ströko sina namn från de officiella listorna och att resan sålunda verkligen, åtminstone som ett hela studentkårens gemensamma företag, kunde anses inställd.

En liten blick bakom kulisserna får man genom det bref som Adolf Hamilton den 26 mars skref till sin fästmö. Han berättar:

... »I dag på morgonen blef jag efterskickad af Excellensen Gyllenhaal.* Han ville tala med mig i anledning af Köpenhamnsresan. Hos honom skref jag äfven ett bref till Herman, för att bedja honom stryka ut mitt namn från listan. Herman själf hade skrifvit ett alldeles förträffligt bref om saken till sin Far, hvilket Excellensen nu skulle visa för Kungen för att ge honom ett bättre begrepp om verkliga arten af studenternas s. k. 'Opposition'... Excellensen hade, berättade han, talat mycket med Kungen om saken. H. M. yttrade därvid bland annat att '— somligt folk ser spöken på ljusa dagen, då jag inte ser dem om natten en gång'. Det vill tyckas som om han haft den största motvilja mot detta ingripande, fast han för danskarnas skull varit tvungen därtill. Han sade också... 'Jag är rädd att Geijer sätter sin popularitet på spel'... Jag undrar sannerligen inte på om det känns en smula bittert för honom att låta en af sina bästa och ädlaste undersåtar för hans skuld förlora hvad som väl för hvarje människa måste vara dyrbart! — Emellertid hoppas jag att studenterna lugna sig så småningom. Godt att man å ömse sidor har den stora Sorgen att skylla på!...»

För Geijer själf tedde sig hela saken troligen vid denna tid som lyckligen utagerad, trots den harm som ännu jäste inom de »skandinaviska» kretsarna och stundom tog sig rätt bitande uttryck. Han hade alltför mycket annat att tänka på för att fästa synnerligt afseende vid dessa opinionsyttringar. Sverige gick otvifvel-

* Denne var gammal vän och granne samt äfven befryndad med familjen på Hönsäter, hvarjämte hans son Herman varit Adolf Hamiltons rumskamrat och förtrognaste vän under studenttiden, hvilket torde förklara den något förbluffande öppenhjärtighet hvarmed H. Ex. Justitiestatsministern bemötte den unge extraordinarien vid detta tillfälle.

aktigt en ny tid till mötes — hvad betydde en smula studentgräl, äfven om det gick ut öfver honom själf, i jämförelse med de meningsbrytningar som troligen redan skulle inträffa vid nästa riksdag och de stora hvälfningar han anade och förutsåg? — Huru måste icke hans tankar ha sysslat med dessa frågor under den tid som förgick mellan Carl XIV:s död och hans begrafning — en rundlig tid af sju veckor, hvarunder statsmaskineriet till en viss grad stod stilla och societetslifvet endast rörde sig inom vissa, strängt begränsade former, men professur och rektorat, midt under brinnande vårtermin, i alla fall medförde oundvikliga och ansträngande plikter. Agnes uttalar i sina bref vid denna tid en ständig oro för att han skall bli öfveransträngd, och redan i början af april utbrister hon: »Nu hoppas jag åtminstone med säkerhet att pappa ej skall bli riksdagsman! — Han har själf så bestämdt uttalat sin motvilja därför att de ej gärna kunna välja honom utan att vara riktigt obeskedliga!»

Då åtskilliga af Geijers biografer anfört Geijers uppträdande i afseende på den danska resan som orsak till att han detta år ej blef vald till riksdagsman, torde detta lilla sidoljus på hans egna önskningar och åsikter ej vara utan intresse. I samma bref tillägger hon: ... »Han har nu grufligt brådt med sina personalier ... Sista posten skickade kungen honom ytterligare salig K. Carl Johans sista dictéer under sin sjukdom, ett slags betraktelse öfver och sammanfattning af hans lefnad» ... Hon finner dem högst märkliga och intressanta, men kanske väl fulla af själfberöm ... »Ingen har fyllt en bana liknande hans — sedan Odins tid har ingen för Norden uträttat hvad han gjort» o. s. v. ... »Vore detta sagdt af någon annan, vore det,» tillägger hon, »ju rätt vackert

men ur hans egen mun är det litet för starkt... Pappa är rätt förlägen hur han på bästa sätt skall använda det, då det är Kungens önskan att det skall inflyta i personalierna...» Geijer själf förstod dock bättre sin gamle kung och det för svenska öron uppstyltadt frasrika språk som var hans sydländska temperaments naturliga modersmal. Den som genomläser personalierna öfver Carl XIV Johan kan själf förvissa sig om den ömma skonsamhet hvarmed författaren sökt utföra sin ingalunda lätta uppgift.

Tack vare alla störande afbrott och tvungna omarbetningar tog arbetet mera tid än man af dess omfång skulle föreställa sig, och det är först den 24 april — då Geijer redan afrest till Stockholm för att bevista den kungliga begrafningen — som Agnes berättar för sin fästman att:

...»Lilla pappa för ett par dagar sedan kom upp till middagen efter att ändtligen ha afslutat sina personalier — alldeles öfverlycklig och in high spirits, så att han bjöd på tårtor och kaffe inne i mitt rum på eftermiddagen för att fira dagens högtidlighet. Vi hade otroligt muntert... Ack! — hur oändligt många sådana små solskensstunder inom hemmet har inte han, den gode, gode, älskade, beredt oss! — Man må lägga på honom hur många bördor, hur många bekymmer som helst, — alltid är han densamme. Alltid lika god, glad, osjälfvisk och kärleksfull!...»

*

Under de föregaende veckorna hade sa godt som hela landets intresse koncentrerat sig pa förberedelserna till den kungliga begrafningen, hvars ceremoniel så småningom, under oändliga öfverläggningar, fastställts med iakttagande af allt hvad gammal häfd och modernt skönhetsbegrepp — 1840-talets skönhetsbegrepp — i förening kunde astadkomma till förhärligande af den Högt-

saliges högtidliga åminnelse. Säkert hade dock ingen så med lif och själ och djupaste allvar gått upp i dessa förberedelser som det lilla oförargliga och anspråkslösa original hvars minne under namnet »Lilla Schröder» gått till eftervärlden, omstråladt af ett löjets skimmer som alltför mycket fördunklat hans manga och stora verkliga förtjänster. Han var i själfva verket en hjärtegod, oändligt tjänstaktig och hjälpsam människa, en mer än vanligt trofast vän och en inom sitt eget område verkligt framstående vetenskapsman. Som samvetsgrann detaljforskare hade det varit hans glädje att ur arkiven samla och ordna data och uppgifter för Geijers räkning, och då han, som man brukade berätta, med menlös stolthet talade om huru långt »vi» nu hunnit i Svenska Folkets Historia, var det icke alldeles utan berättigande, ty hans anspråkslösa medarbetarskap var utan tvifvel af verkligt värde för den föga systematiske Geijer. Att såväl Geijer som hans hustru förstått att uppskatta »lilla Schröders» många förträffliga egenskaper synes bäst däraf att han i trettio års tid fritt haft sin dagliga gång i deras hem som en liten tam och vänlig huskatt, hvilken nästan räknades till familjen, om man också icke gjorde någon synnerlig affär af honom. Orden ... »och lilla Schröder ...» afsluta nästan som ett gifvet omkväde de bevarade listorna på hvardagskvällarnas herrvisiter eller de inbjudna gästerna vid jul, påsk eller andra familjehögtidligheter i Geijerska hemmet, samt bevisa väl äfven att han själf fann sig väl och kände sig hemmastadd i denna krets. Att han bland den skrattlystna ungdomen var föremal för oändligt gyckel och betydligt mindre värderad för sina historiska och bibliografiska förtjänster än för de mera i ögonen fallande besynnerligheter som gjorde hans närvaro till en outtömlig glädjekälla, torde dock

icke kunna förnekas — men härom var han själf, får man hoppas, i lycklig okunnighet.

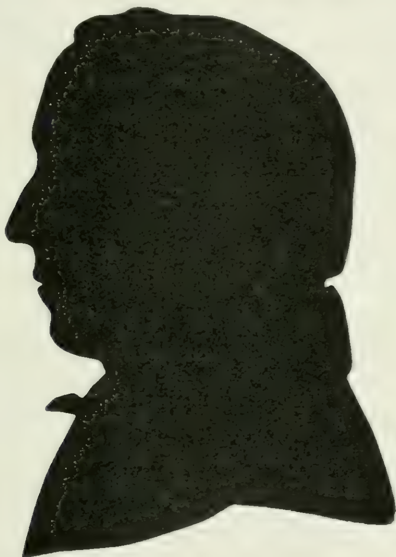
Ålderdomliga ceremonier och högadliga namn representerade för honom, om ej lifvets högsta intressen, så dock gifvet dess mest vördnadsbjudande och imponerande sida. Under denna sorgens och hemsökelsens tid for han som en skottspole mellan Uppsala och Stockholm, där han som osviklig auktoritet i många högviktiga etikettfrågor var i ständig efterfrågan. Efter hvarje sådan utflykt skyndade han att delgifva de Geijerska damerna allt hvad han sett, hört, upplefvat och inhämtat — och redan några dagar efter det kungliga dödsfallet skrifver Adolf Hamilton att »lilla Schröder» förmodligen redan berättat dem alla nyheter, sedan han två dagar å rad hedrat honom med timslånga besök och på det omständligaste satt honom in i alla förhållanden, »sådana de te sig från hans synpunkt». Om denna synpunkt verkligen, så snart efter tronskiftet, börjat få någon känning af »förvandlingens lag», torde vara ovisst — men Adolf tyckes verkligen antyda något i den vägen, då han skrifver: »... Hvem skulle kunnat misstänka honom för 'liberala tendenser'! — men faktum är att jag inte mindre än två gånger hörde ordet 'ultrakonservativ', med ogillande tonfall, ur hans mun. Jojo men!... Hofluften smittar...»

Den lille professorn var naturligtvis icke officiellt invigd i den »stora hemligheten» angående Adolf Hamiltons förhållande till Agnes Geijer; men en så gammal vän och trägen gäst hade väl ej alldeles kunnat undgå att göra vissa iakttagelser och draga vissa oundvikliga slutsatser. Möjligen bevisa de båda visiterna, midt i den rådande brådskan och underdåniga sinnesrörelsen, att han oemotståndligt drogs till den unge Hamilton

af det vemodiga intresse hvarmed åsynen af ett af Försynen särskildt utkoradt vedergällningens redskap måste fylla ett så barnafromt sinne som hans. Da förlofningen mellan de bada unga i sinom tid verkligen offentliggjordes, gaf han — enligt ur säkraste källa stammande berättelse — sina känslor luft i de tankedigra orden: »...Jojo, jojo! — Hvad är det jag alltid sagt? — Det går en Nemesis genom denna världen. Där löper Geijer åstad i sin obetänksamhet och smädar Svenska Adeln. Och så går hans dotter och gifter sig in i en af våra förnämsta släkter! Märkligt, öfvermåttan märkligt!»...

För den skälmska Agnes, det omedvetna offret för denna ödets hårda lag, var och blef han en snäll och afhållen men oemotstandligt komisk gammal farbror som hon aldrig kunde låta bli att retas litet med, så mycket mer som hans fullkomliga brist på humor och mer än barnsliga naivitet gjorde honom till ett så omedvetet föremål för hennes skämtlynne att hon utan alla samvetsförebråelser kunde ge det fritt spelrum. Under denna tid måste frestelsen varit mer än vanligt stark, det fattar man af de små antydningar som brefven till fästmannen innehålla. Hvem skulle ej, till exempel, gärna velat vara ett osynligt vittne vid det tillfälle då hon, som hon med förtjusning omtalar, genom utvecklande af det »djupaste lojala intresse» för de stundande högtidligheterna lyckades förmå den lille skinntorre professorn att för den i Geijerska salongen församlade kretsen dramatiskt demonstrera »hur hennes majestät Drottningen, Hoffruntimbret och de Damer som bära det Kungliga Släpet skola gå i Begrafningsprocessionen?» ... Lilla Schröder åtog sig smickrad och utan tvekan det vanskliga uppdraget, kostymerades i fru Anna-Lisas bästa sorgklänning jämte en improviserad tillstymmelse till

»smäck och gravor» — den af etiketten föreskrifna hufvudbonaden — samt drog i högtidlig tagordning genom rummet, »full af obeskriflig värdighet och behag och i fullkomlig extas vid tanken på själfva ceremonien — en gudomlig syn —» skrifver Agnes; »du kan nog tänka dig hur djupt gripna vi alla skulle vara...»



J. H. Schröder.
Silhuett.

Tyvärr aflopp det icke alltid lika lyckligt, som man ser af en senare skildring. — Agnes skrifver:

...»Lilla Schröder beskref återigen härom aftonen grundligt och utförligt hela ceremonielet vid begrafningen för mamma och mig. Då han bland annat omnämnde 'F r a m l i d n e H. M. K o n u n g e n s L i f h ä s t' utbrast mamma helt oskyldigt: 'Ja, tänk bara om man kunde få sitta på d e n! — D å kunde man få se något!' — Han formligen stelnade. Blotta tanken föreföll honom som en fasansfull blasphémie —

jag nästan väntade att han skulle göra korstecknet — — »Bevare oss Gud! — — På Den sitter Ingen!!'... Jag framkastade en förmodan att den nådiga hästen väl måste vara iförd sorgdrägt, med svarta pantalonger och långhalsduk. Härpå svarade han blott med en smärtfull och förebrående blick — han hade inga ord för sina känslor längre... Ack! — det är nog synd att retas med honom, stackars lilla beskedlige gubbe — men hvem kan hjälpa det?...»

Lilla Schröder var emellertid icke långsint och kort därefter kan Agnes meddela att han åter varit uppe hos dem för att beskrifva ett Stockholmsbesök — »full af förnäma nyheter och dessutom som vanligt med fickorna fulla af fikon, äpplen och russin, som han bjuder mamma och mig och påstår vara från den kungliga taffeln... Vi tro allt att han narras en smula, men äpplena smaka lika bra för det...»

I midten af april hade förberedelserna ändtligen nått så långt att ett troget och nyfiket folk kunde hugnas med åsynen af den för mer än en månad sedan aflidne gamle monarkens jordiska kvarlefvor, omgifna af allt hvad jordisk prakt och glans, silfverfransar, sammetsdraperier och oräkneliga vaxljus kunde åstadkomma för att öfverskyla förgängelsens hemska verklighet. Agnes skrifver till sin fästman att hon aldrig kan tänka sig att han skall vilja bevista denna »ohyggliga» förevisning, men den nittonde april erkänner han icke dess mindre att han verkligen gjort ett försök, men funnit trängseln och värmen så olidlig att han flytt med oförrättadt ärende... »Mer än sjuttio galoscher hittades den kvällen i hoftrapporna»... Hela staden är i rörelse och hvar man går, tidigt eller sent, på gator, torg eller gränder, hör man ej talas om annat. Själf har han med egna öron förnummit följande karaktäristiska röster ur de djupa leden, som han återger till uppbyggelse för Agnes:

»...Första samtalet: — 'Liket är bestämdt m a l a d t!'... 'Sir rakt ut som om det vore af G i p s!'... 'Herre min Skapare k a n s k e d e t i n t e a l l s ä r L i k e t?!!'... — Andra samtalet: — 'Det var fasligt hvad Liket h o s t a d e!' — 'Är du galen?' — 'Så sant jag här står, jag hörde det ju själf!' — 'Hvad s ä g e r du! — Då får jag allt gå upp ett slag till och höra efter!'»...

Grafhostan», hvars spöklika återklang i Carl XIV Johans C h a p e l l e a r d e n t e länge lefde i många åskådares minne, kom naturligtvis ej från »Liket», men väl från en döende, — Riksmarskalken, grefve Magnus Brahe, den aflidne konungens förtrogne och hängifne vän, som outtröttligt vakat vid hans sjukbädd och ännu, ehuru med fullkomligt brutna krafter, höll vakt vid hans bår, för att få månader därefter följa honom i grafven.

Om själfva begrafningshögtidligheterna innehålla Adolf Hamiltons bref föga — de hade, säger han, så omständligt skildrats i tidningarna att alla vidare beskrifningar voro öfverflödiga, och dessutom kunde ju Geijer, som personligen deltagande, vida bättre redogöra för allt än han, som endast sett det på afstånd ur ett fönster på Riddarholmen. Men han omtalar i stället att han alla de aftnar, då Geijer varit i staden, varit tillsammans med honom på Järnkontoret och tillägger ett oroligt: »...H a n s e r s å t r ö t t u t! — Det är märkvärdigt hvad dessa månader tagit på honom...» Geijer var verkligen »trött», och med hans starka natur betydde detta helt enkelt alltför hänsynslöst förbrukad lifskraft, som blott genom fullständig hvila och sinnesro kunnat återställas. Tyvärr skulle den närmaste tiden bereda honom raka motsatsen och det »ovanligt bråksamma rektorat», hvaröfver han klagat i ett bref, hade för honom ännu sina svaraste konflikter i behåll.

Adolf berättar vidare att han, efter åskådande af begrafningsprocessionen, som »egentligen ej beredde honom minsta nöje», tog skadan igen genom att äta middag på Blå Porten tillsammans med Knut Geijer, Uno Troili och Fredrik Dahlgren — en föga sorgsen trio i hvars sällskap stämningen väl knappast torde varit i full öfverensstämmelse med »den tid som åt saknaden offentligen blifvit helgad», isynnerhet som vädret varit »alldeles gudomligt» och man senare på eftermiddagen, efter att ytterligare hafva påträffat de lefnadsglada vännerna Lindblad, Sack och Falkenholm, tillsammans gjort en härlig promenad utåt Djurgården och plockat de första vårblommorna — »Kråklök och Draba Verna —» just som solen sjönk öfver Stockholm och klockorna förkunnade att den oändliga ceremonien i Riddarholmskyrkan verkligen var afslutad och processionen började anträda sitt långsamma återtåg. Det är att hoppas att lilla Schröder aldrig fick veta på hvad sätt hans afgudade Geijers son, systerson, blifvande måg och systerdotters fästman tillbragt aftonen på denna den officiella sorgens högtidsdag, ty denna ungdomliga brist på pietet skulle kunnat grumla till och med den glädje hvarmed han säkert genom alla instanser följt en så fullkomligt tillfredsställande ceremoni.

För att ge någon föreställning om de anordningar som vid detta tillfälle, enligt dagspressen, beredde alla »ädla sinnen» en »vemodig fägnad», tillåter jag mig några citat ur just det nummer af tidens elegantaste fruntimmerstidskrift — den tidens »Idun», Friherre Boyes »Magasin för Konst, Nyheter och Moder» — hvari Eva Hamilton i sin landtliga ensamhet med djupt intresse läste skildringen såväl af själfva ceremonien som af Riddarholmskyrkans dekorationer, för hvilka Adolf »alldeles för knapphändigt» redogjort.

Den gode Friherrens skildring, som åtminstone ej kan klandras för bristande utförlighet, börjas med beskrifning af den kolossala »grouppe» som utgjorde dekorationens hufvudmoment.

... »Denna vackra grouppe», säger han, »modellerad och utförd af Herr professor Quarnström, var af en högst imposant och behagelig effect såväl i anseende till de Colossala Dimensionerna (H. M. Konungens figur var fyra och en half aln hög och de fyra omgifvande Dygderna obetydligt mindre!) som likheten med Högtsalig Hans Majestät Konungens ansigtsdrag och hållning. Den har ock vunnit et allmänt och rättvist Bifall och den har i Sanning et Konstvärde som i hög grad hedrar den unge Artisten, hvilken härigenom fått ådagalägga sin Skicklighet i en större Composition, ehuru den korta tiden af några veckor bundit honom att arbeta med en skyndsamhet som icke medger att studera et så omfattande arbete, hvilket eljest är Vilkoret för slika stora Compositioner ...

... »Gruppen föreställer Högtsalig Hans Majestät lagerkrönt, klädd i sin Konungamantel med Hermelinsbräm; i högra handen bär Han Spiran och den venstra hvilar mot höften ... Skölden, på hvilken Han står, upbäres af de fyra Cardinaldygderna: Til höger Rätvisan, med Vågskålen, till venster Tapperheten med Lansen; till höger, bakom Rätvisan: Mildheten med olive, till vänster, bakom Tapperheten: Klokheten, med Lampan ... Nedanför dessa Figurer synas tvenne liggande Lejon, som hålla emellan sig en af Seraphimerkedjan omgifven och med konglig Krona öfverst beprydd Vapensköld ... Till höger och venster om grouppen stå tvenne äfvenledes Colossala Figurer, liknande Cariatider, föreställande Victoria, med en ljuskrans på hufvudet, hållande palmer i händerna ...»

Det var om dessa allegoriska, ljuskransade damer, som den originelle gamle kamrern på Järnkontoret till Adolf Hamilton yttrade — säkert utan hvarje vanvördig afsikt, ty han var i hög grad lojal — att de voro »det bästa af alltihop», alldenstund de så lifligt påminde om

Luciadagen att det »rakt vattnades i munnen på honom» — de saknade i hans tycke endast en kaffebricka för att motsvara alla billiga skönhetskraf.

Härpå följer till »bättre uppfattning af det hela» en planritning jämte noggrann beskrifning af »det hela af kyrkans Decoration», hvarur jag dock endast vill meddela några spridda utdrag. Så heter det:

... »Man inträder i Kyrkan genom torndörren. Genast vid första Anblicken finner Åskådaren, at det hela är i trenne Afdelningar fördeladt, men allt i Göthisk stil anordnadt... Den längst uppe i fonden belägna afdelningen utgjorde hvad man skulle kunna kalla Empyreén (de Saligas Boning.) Derinne är allt Klarhet och Ljus, Lifvets Apotheos (Förgudning) om man så behagar... Linien A—A (på planritningen) bildas af en strålkastande Fond, i hvars midt en Stjernekrans (obs. Stjernorna voro af slipade Cristallglas!) tindrar mellan purprade Skyar. Det var som hade man sett en Försal till Himmelen! Midt under Stjernkransen stod ofvannämnda grouppe: B. Högtsalig H. M. Konungens Bild. C. Rätvisan. D. Tapperheten. E. Mildheten. F. Klokheten. Hela denna grouppe var hvit och af Gips. Hvalfvet därofvan var rikeligen stjernbeströdt...»

I kyrkans mellersta afdelning — »som med et namn kan kallas Choret» — befann sig Katafalken med den Kungliga kistan »under en ofantlig Baldakin af Svart Sammet med Kungl. Krona samt rika ornamenter och broderier i guld»... Här hade också Konungen och Drottningen sina platser på särskildt anbragta upphöjningar, till höger och vänster om Katafalken. Denna afdelning kunde således, enligt den förut angifna symboliken, anses föreställa Jorden, representerad af de allerhögste personerna, såväl lefvande som döda. Till hvilken kategori däremot »kyrkans tredje afdelning, som vi kunna kalla Skeppet», hvilket helt och hållet

upptogs af »Bänkar för processionen», borde räknas, får man icke veta. Det är fara värdt att den i den oerhörda trängseln och värmen samt under begrafningsceremoniernas tröttande längd ej blott genom det yttre afstandet föreföll mången som en sorglig motsats till »de Saliges Boning» i kyrkans motsatta ände.

För öfrigt får man veta att alla för tillfället uppförda »lektare» och »hvalfbågar» m. m. voro »rikt utarbetade i den ögat så mycket intagande Göthiska Spetsornamentiken» — att kyrkan upplystes af öfver 1,000 ljus — samt att »det hela af denna decoration var uttänkt och anordnad af H. professorn och Riddaren Nyström...» som däraf hade den största heder.

— Det var onekligen med full rätt som en samtida skildrare anmärkte att Högtsalig H. M. Konungens Begrafning erbjöd »en Högtidsstund såväl för öga som Eftertanke, manande till de mest upphöjda Reflectioner»...

*

All denna allegoriska ståt var emellertid nu blott ett minne; stämningen hade återtagit sin hvardagliga nykterhet och alla de små bekymmer och förtretligheter som man hittills ansett sig berättigad att skjuta åt sidan kröpo åter fram ur vråarna och gjorde sina anspråk gällande.

Efter Geijers bestämdt afrådande tal till studenterna den 23 mars hade, som sagdt, den »Danska Resan» kunnat betraktas som officiellt inställd. Men i verkligheten var den det ingalunda; ty för de kraftiga unga viljorna inom Skandinaviska Samfundet hade frågan nu först blifvit en verklig samvets- och hederssak, då det gällde såväl en protest mot akademisk despotism som en

lysande demonstration för den skandinaviska broderskapsidéens äkthet. Man planerade energiskt en samfälld resa af »rent privat» natur — som dock i Danmark naturligtvis skulle setts med ännu oblidare ögon än den förut afsedda, då gästerna under dessa förhållanden naturligtvis måste anses som själfva éliten af universitetets mest oroliga element — och såväl harmen som entusiasmen gåfvo sig luft i åtskilliga starkt inspirerade artiklar i Aftonbladet. I midten af april utkom till råga på allt en broschyr af Atterbom i dagens brännande fråga, hvilken såsom skrifven i »starkt Skandinavisk anda», och, som det antogs, riktad mot Geijer, väckte oerhörd förtjusning inom studentcorpsen, där den ursprungliga tvistefrågan nu nästan råkat i glömska under den allmänna indignationen öfver ett obefogadt öfvergrepp från de akademiska myndigheternas sida.

Åtskilligt har skrifvits om denna Atterboms broschyr och det smärtsamma intryck den skulle gjort på Geijer. Huru fullkomligt fri från hvarje spår af bitterhet hans egen och hans närmastes syn på saken emellertid i verkligheten var, framgår tydligast ur de bref som ännu finnas bevarade. Den 16:de april skrifver Anna-Lisa Geijer till Malla Silfverstolpe:

»...Vi ha ju alla läst Atterboms lilla brochure och tyckt mycket om den, ja, i sanning funnit den alldeles förträfflig — hvilket E. Gustaf redan sjelf tillskrifvit Atterbom. Jag tror ej* att någon verkligen afsiktligt och af illvilja utpekat den för E. Gustaf såsom riktad mot honom. Någon har endast helt lösligt omtalat att en sådan skrift af Atterbom skulle utkomma som försvar för den danska resan; en eller annan student har nämnt detta för Alfred, som

* Syftar på ett föregående missförstånd, hvars art framgår af det följande.

sedan berättat det för E. Gustaf. Under första smärtsamma intrycket haraf var det som E. Gustaf skref till Atterbom, som naturligtvis också å sin sida blef ledsen öfver att en sådan tydning ens kunde ifrågakomma, t. o. m. innan brochuren lemnat trycket. Råkar du Atterbom, käraste vän, så sag honom för all del detta! Jag vill ej att han skall gå omkring och tro att någon kamrat af elakhet tillställt detta alldeles onödiga missförstånd. Allt vederlägges och förklaras ju bäst af sjelfva skriften, som riktigt af hjertat fägnade E. Gustaf och gör stor heder åt sin författare... Landshöfding Järta lär väl bli piquerad — men ingen bör väl vara så stor auktoritet att icke sanningen får ha första och största äran!... Man talar nu så mycket om fri diskussion och yttranderätt — men vore blott här ett vänligare, flitigare umgänge mellan professorerna, med oftare sökta tillfällen till utbyte af tankar, forskningar och åsikter, förekomme säkerligen ej så ofta misstydningar eller funnes så mycken dold missbelåtenhet med hvarandras görande och låtande. Felet ligger väl förmodligen mer eller mindre hos alla. Att Geijer är den minst meddelsamme vill jag gerna medgifva — men förbehållsam eller afvisande är han aldrig mot de som söka honom. Om blott den gode, hederlige Atterbom sjelf fallit på den tanken att förut meddela sig angående sin skrift med Geijer — som saken ju angick närmare än de flesta andra — så hade han visserligen blifvit vänskapligt och uppmuntrande emottagen. Ingen är mindre fördomsfull än E. Gustaf, ej heller mindre fåfäng. För honom får det verkligt goda alltid gå helt fritt, äfven på hans egen bekostnad!...»

Ungefär samtidigt ber Agnes sin fästman »för all del» skaffa sig »Atterboms skrift angående den Skandinaviska resan» och säga henne om han ej finner den »förträffligt skrifven», som de göra i Uppsala — och i ett senare bref berättar hon att familjen på söndagskvällen, med anledning af en föregående bjudning, beredt sig på »en gruflig mängd tack-för-sist-visiter», men att ingen infunnit sig mer än Atterboms och några herrar, samt tillägger:

»... De goda snälla Atterboms äro så alldeles särskildt vänliga mot oss just nu, därför att de äro rädda att pappa skall vara ledsen öfver att Atterboms skandinaviska skrift väckt sådan entusiasm bland studenterna, så att de t. o. m. sjungit för honom mangrannt, under det att pappas popularitet lidit så mycket af allt han varit tvungen att göra i afseende på den Skandinaviska resan ... Men ehuru pappa redan haft oerhördt många ledsamheter af allt detta, är han mycket nöjd med Atterboms skrift. Han säger också att en resa nästa år troligen ej kan hindras och att den demonstration som här gjorts emot den i år i alla fall haft det goda med sig att man fått visa danska regeringen att man verkligen med bästa vilja gjort hvad man kunnat och att man för egen del alls ej har något intresse af sakens politiska sida ... Landshöfding Järta, mot hvilken Atterboms skrift väl egentligen är riktad, lär emellertid ha retat upp sig alldeles förskräckligt ...»

Något senare skrifver Anna-Lisa till Malla, som föreslagit en gemensam utflykt till Sandbro, där Landshöfding Järta vistades hos grefvinnan Claeson, född Posse.

»... Jag har talat med E. Gustaf om saken ... Hvad honom sjelf beträffar så vill och kan han ej resa bort just nu, ens öfver en dag ... Dels har han sina program att tänka på och dels andra saker som du känner. Innan de bli litet utagerade och utredda vill han alls icke råka Landshöfdingen ... Allt jäser nu som bäst här och du förstår nog att E. Gustaf ej är rätt ledig till sinnes, ehuru han är lika god och snäll som alltid och genom musik och compositioner söker slå allt ledsamt ifrån sig och bevara sin tranquillité ... Derför är han också just nu rädd för att få höra idel missbelåtenhet af alla slag af Landshöfdingen och vill helst dröja med sitt besök till dess han med lugn kan tala om denna sak i sin helhet ...»

Järta hade emellertid, som bekant, tidigare i bref till Geijer uttryckt sin tillfredsställelse med Geijers vid konungens begrafning upplästa personalier, äfvensom

med hans bemödanden att afstyra studentmötet; men sedan dess hade åtskilligt inträffat, som bragt sakerna i ett annat skede. Såväl den Atterbomska broschyren som artiklarna i Aftonbladet hade hunnit verka som jäst i brygden, och då Geijer, efter något mer än fjorton dagars vistelse i Stockholm med anledning af begrafningen, återkom, fann han situationen betydligt tilltillspetsad och stämningen inom studentcorpsen en annan än den varit några veckor tidigare En hvar som en smula känner Uppsala vet huru lätt opinionens vind där växer till en storm i ungdomliga sinnen. Det gällde nu icke längre endast det planerade studentmötet, som snarare varit en partisak, utan hela studentcorpsens genom Geijers, som det tycktes, godtyckliga och despotiska ingripande djupt kränkta värdighet. Resan var nu faktiskt fullt beslutad, ehuru förklädd till »privatangelägenhet» och icke officiellt erkänd af de respektive nationerna — men just därför så mycket svårare att förhindra. Med djup grämelse kände Geijer att han ej längre kunde räkna på sitt personliga inflytande, samt att den trotsiga och mot honom nu öppet fientliga stämningen omöjliggjorde hans sangviniska förhoppning att det hela skulle kunna reduceras till en vänskaplig privatfråga mellan studenterna och en afhållen lärare, till hvars råd man gärna och vördnadsfullt lyssnade. Här hade i alla händelser kräfts en diplomatisk förmåga som han mer än de flesta saknade. Det återstod intet annat än att öppet meddela konungen att hans bemödanden så till vida misslyckats samt anhålla om vidare instruktioner. Med tungt hjärta reste han således till Stockholm och med föga lättare återvände han — ehuru han då visserligen från sin konung medförde en muntlig hälsning, uttryckande Hans Majestäts personliga »önskan»

att resan måtte inställas, såsom mindre lämplig under den rådande landssorgen. Hälsningen framfördes till kuratorerna, upplästes af dem i Geijers egen skriftliga sammanfattning för nationerna och togs vederbörligen till protokollet. Den medförde emellertid alldeles motsatt verkan mot den åsyftade. Förbittringen öfver Geijers »servila fjäsk» växte oerhördt, då man naturligtvis tog för gifvet att han särskildt rest in för att hos höga vederbörande beklaga sig öfver de genstörtiga Uppsala-gossarna samt genom den medförda »hälsningen» — som ju ej hade någon som helst officiell form eller auktoritet — rättfärdiga och vinna stöd för sitt eget förhastade och despotiska uppträdande. Detta var olidligt och fick icke tolereras. All ungdomens själfkänsla och akademiska medborgaranda uppreste sig mot detta ingrepp i dess fri- och rättigheter.

Generationerna växla fort i Uppsala, och man måste erinra sig att den ungdom, hvars harm nu tog sig ofta rätt brutala och handgripliga, alltid djupt sårande uttryck, i själfva verket ej ägde några personliga minnen från den tid då den unge adjunkten och professorn Geijer i sin kateder på Gustavianum stod som en älskad och nästan afgudad äldre vän och kamrat, i kretsen af föga yngre lärjungar, hvilka i honom med hänförelse sågo en representant för allt hvad tiden ägde störst och ädlast och hvars ur hjärtat strömmande och till hjärtat gående vältalighet ej liknade något som i Sverige förut blifvit hördt från en akademisk lärostol. I den åldrade, tankspridde forskare som nu vandrade som en välkänd, nästan historisk figur på Uppsala gator och vid högtidliga tillfällen alltjämt hyllades med häfdvunnen hänförelse som en af universitetets stormän, samt då äfven kunde flamma upp i underbart vältaliga och tän-

dande ord, sågo väl de flesta af de ynglingar som nu osjälfständigt och oreflekterande följde dagsopinionens ström, egentligen endast en traditionell storhet, hvars popularitet ej hade den personliga tillgifvenhetens grund. Geijer fick nu smaka en af lifvets vemodigaste och mest öfverraskande erfarenheter: — den, då man, med hjärtat ännu fullt af ungdomsvärme och lågande för ungdomens ideal, upptäcker att man själf icke längre är förstådd af den ungdom man sa väl förstår och så ömt älskar. Det var nog icke så litet af detta vemod som låg till grund för den »retlighet» hvarför man beskyllt Geijer vid detta tillfälle -- liksom det ligger mycket af den tanklösa, om ock omedvetna grymhet hvarmed människor ständigt bedöma hvarandras handlingar utan kännedom om orsaker och bevekelsegrunder, i det myckna talet om den oförklarliga och onödiga häftighet, despotism, öfversitteri m. m. som han under sina förhandlingar med de unge »skandinavernas» ledande män skulle ådagalagt. Att han i tillfällig uppbrusning sagt ett och annat som kunnat vara osagdt kan väl ej förnekas; men med en öfveransträngd, af många stridiga åligganden jäktad människa, medveten om att i tysthet med den största personliga uppoffring hafva fullgjort en svår plikt och endast från alla håll hafva mötts af otack och missförstånd, får man väl ej räkna så noga. Godhet och tolerans voro så öfvervägande karaktärsdrag hos Geijer att en liten förlöpning af denna art knappast behöft bevaras åt eftervärlden, ehuru den vikt man tillmätt densamma å andra sidan visar huru mycket man i den vägen ansåg sig äga rätt att vänta af honom. Att hvad han nu upplefde skulle gripa honom djupt, bör icke förundra — det träffade honom på hans ömtåligaste punkt, kärleken och förtroendet till ungdomen, dess högsinthet

och dess goda vilja. Visserligen kunde Geijers hustru och dotter i all tysthet plocka bort och undanrödja åtminstone en del af de i mer eller mindre uddiga smädeskrifter inlindade stenar som af hetlefrade ungdomar under pereat-rop slungades in öfver det gamla planket kring Geijerska trädgården, samt utan alla betänkligheter rensa den nyankomna posten från misstänkt utseende anonyma bref, innan de kommo för husfaderns ögon — men åtskilligt nådde dock fram, all vaksamhet till trots, och uppträden sådana som det hvilket Agnes Geijer upprörd skildrar, då vid ett teaterbesök Geijer af de närvarande studenterna »hälsades med hånfulla och försmädliga miner och löjligt öfverdrifna, vördnadsfulla bugningar», kunde ej gärna lämna honom oberörd. Det är vid denna tid som Anna-Lisa skrifver till Malla om sin sorg öfver »en häftig Far-ut» hvarmed Geijer stört trefnaden vid senaste samvaron: ...»Det gjorde mig så ledsen, framför allt som der voro flere ynglingar närvarande som ej närmare kände honom — och jag har tyvärr nu lärt mig att hysa misstroende till ungdomen och deras sätt att tyda allt till det värsta! ... Han ångrade sig så fort han kommit ned på gatan. Men du vet hur han är — då hjärtat är öfverfullt är det som då man bara vill slå ut några droppar vatten och hela ämbaret stjälper öfver. Men han är ändå alltid — den han är.» Man märker huru spänd stämningen varit och huru smärtsam den misstro till ungdomen och dess uppfattning, som var något förut okändt i Geijerska hemmet. Om möjligt kändes situationen ännu plågsammare af hans närmaste än af Geijer själf, då den gaf anledning till farhågor som bland annat finna ett rörande uttryck i ett bref från Agnes, dateradt den femtonde maj:

. . . Stormigt har det dessa dagar varit, både ute i naturen och i människornas sinnen. Det gick väl an, så länge man kunde gå ut bland knoppande trän och spirande gräs och för en stund glömma att det fans någon Skandinavisk idé och några ondsinta studenter i världen . . . Men då det blåser, regnar och snöar hela dagar, Aftonbladet är fullt af ovett och man oupphörligt måste sitta inne vid sin båge och sy på en ledsam lysningspresent, då kan jag inte neka att lifvet förefaller rätt dystert . . . Hela Upsala och alla Upsaliensare äro i mitt tycke lika odrägliga — både de som äro onda på pappa och de som hålla med honom. Ty de sistnämnda ha nu kommit öfverens att som bevis för deras gillande af hans uppförande i denna sak slå sig tillsammans och välja honom till riksdagsman. Just en vacker belöning!! Skola de nu rent af slita ut och göra kol på honom vid den gamla dumma tråkiga riksdagen också! . . . Detta Skandinaviska bråk har tagit förskräckligt på honom, fastän han själf ej vill låtsa om det . . . Ack! — Hur gerna, gerna skulle jag inte skänka honom några år af mitt lif (fastän det ju egentligen tillhör dig!) — om han bara innan ålderdomen finge använda den till hvad som väl vore af tusen gånger större betydelse både för honom och andra än all världens riksdagar och allt dumt unionsbråk: — Hans Historia!! — Nu slites han ju beständigt hit och dit, får aldrig någon ro — och Svea Rikes Häfder ligga ofullbordade! . . . Det var ej min mening att bara skrifva klagovisor till dig i dag, min egen vän . . . men pappa och hans frid och ro ligga mig så ömt om hjärtat. Det är ett riktigt qval att se honom så utan all egen förskyllan indragen i så mycken onödig strid, som verkligen tar på honom — då hans lif och krafter ju äro så oändligt dyrbara! . . .»

*

Den minnesvärda och mycket omskrifna förmiddag då Geijer »till ett slags enskildt rektorsförhör» kallade till sig de fem kommitterade för den danska resan, P. J. Peterson, Fredrik Afzelius, Bernard Elis Malmström, Carl

Säve och Anton Niklas Sundberg, var det antagligen i bästa afsikt att i all vänlighet och förtrolighet få afhandla saken och om möjligt komma till full ömsesidig förståelse. Men tyvärr kunde han lika litet nu som förut använda det enda argument som kunnat verka fullt öfvertygande; hans tunga var bunden af hänsyn dem han icke ens ville antyda och de skäl han anförde kunde under sådana omständigheter ej annat än synas matta och otillfredsställande, hvilket han naturligtvis också själf kände. De stolta och styfsinta unga herrarna, medvetna om att äga allmänna opinionen på sin sida, mötte honom i en allt annat än tillmötesgående och försonlig anda och deras hållning återverkade från början på hans egen stämning. Man vände ömsesidigt afvigsidan ut och resultatet blef, som man kan föreställa sig, det bedröfligaste möjliga. Geijer, framför allt retad af hvad som föreföll honom som en brist på ärlighet och öppet spel i deras undvikande svar och envisa fasthållande vid resans »fullkomligt privata» karaktär — ehuru de naturligtvis mer än väl visste att den i Danmark alls icke skulle betraktas ur denna synpunkt* — blef ond och sade dem i hettan

* Häraf får man ett starkt intryck då man genomläser det bref till Järta, hvari Geijer samma dag »Förhöret» ägt rum, redogör för detsamma. Man ser tydligt att det framför allt varit bristen på öppenhet som väckt hans ovilja. Geijers egna ord torde vara värda att citeras, såsom synnerligen belysande för situationen: ...»Jag frågade dem», skrifver han, »huruvida de ej vore medlemmar af Directionen för den Nya resan, hvartill de måste jaka: vidare, om Konungens tillkännagifna tänkesätt vore dem bekant, som också måste bejakas. På min följande anmärkning 'att Herrarna rätta sig naturligtvis derefter?' följde tystnad och förlägenhet och slutligen ett stammande svar af Afzelius att de ej kunde svara å sällskapets vägnar. Jag sade att detta vore en sak för sig, men att jag

åtskilliga ampra sanningar af mera privat natur, kanske icke alla så oförtjänta som vederbörande för tillfället funno dem. Deras egna svar lära ej heller stämplats af någon synnerlig blidhet utan voro kanske till och med en smula afsiktligt utmanande. »De skulle» -- säger Geijer själf i sin redogörelse för förloppet, »måhända gerna önskat en kunglig befallning för att få hefa politiska martyrer för godt köp...» Man skildes emellertid med ömsesidig missbelåtenhet, utan att Geijer beredt sina ungdomliga vedersakare denna tillfredsställelse. För dem själfva blef det naturligtvis nu mera än någonsin en hederssak att visa att det ej var af öfvertygelse, utan för det oberättigade våldet, som de slut-

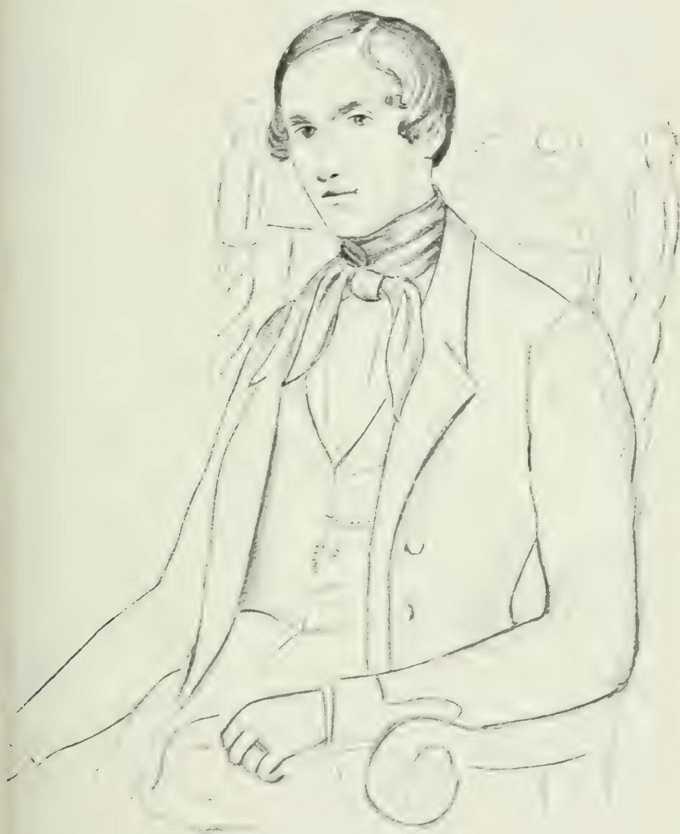
frågade dem enskildt om de ansåge sig pligtiga att efterkomma Konungens önskan. På denna särskildt till hvar och en framställda fråga följde förlägna ja... Nästa fråga: Om Herrarna resa som representanter af Studerande ungdomen? Svar, nej, utan detta vore en privatresa. Jag fann namnet besynnerligt för ett uttåg af 200 studenter med Akademiska Lärare i spetsen; — sade mig för öfrigt veta att resan både blifvit beredd och skulle göras under ett slags incognito, som likväl komme att upphöra så snart vederbörande farit öfver Sundet, då de alltför väl visste att de skulle emottagas och firas ss. Svenska Studenternas och kanske Svenska Nationens representanter. På tillfrågan om resan vore politisk, följde ett allmänt nej. Jag utbad mig då att få fästa deras uppmärksamhet därpå att just den omständigheten att de uppträdde i Köpenhamn emot sin Konungs tillkännagifna vilja skulle nödvändigt gifva resan en politisk betydelse af den vidrigaste charaktär... Jag tillade att jag endast nödtvungen och med motvilja kallat dem, men ej kunnat undgå det i följe af de platser de vid Academien och inom Studentcorpsen innehade... Här vore alldeles ej fråga om något tvång, om något annat tvång än det själfbeherskning och manlighet ålagga...

Efter afskrift, meddeladt af D:r Hilma Borelius.

ligen måste ge vika. Resan inställdes verkligen på fullt allvar efter denna sista kraftmätning; men i själfva kapitulationens ögonblick afsköto de unga kämparna ännu ett par förgiftade pilar. De klagade för prokansleren — ärkebiskop Wingård — öfver det otillbörliga sätt hvarpå de af Rector blifvit behandlade, samt skildrade offentligt i Aftonbladet hela förloppet vid det s. k. »Förhöret». Huru djupt isynnerhet det senare sårade Geijer ser man af de ord han skref till Tegnér: ... »Den som känner alla omständigheter skall ej förundra sig öfver de (ingalunda med ondska yttrade) sarkasmer, som de af mig fått höra i ett enskildt samtal, hvilket de sedan behagat publicera och anföra som en anklagelse mot mig...» Sarkasmens vapen var nog det som den impulsive och lättrörde Geijer minst af alla kunde sköta och man har svårt att återhålla ett småleende då man hör honom, nästan med belåtenhet, använda detta uttryck. Hans uttalanden gingo obestridligen vid detta tillfälle, som vanligt, tämligen rakt på sak och deras rent personliga karaktär bevisade bäst att detta meningsutbyte för honom hade en fullkomligt enskild prägel, hvarför också dess offentliggörande föreföll honom som ett förräderi, ovärdigt högsinta motståndare. Det skulle dock icke dröja länge innan han, med den ålderdomens och kärlekens vishet som allt förstår och allt förlåter, till en vän kunde skrifva de karaktäristiska orden, med anledning af det skedda: ... »För mina förhållanden till den studerande ungdomen i det hela, är jag ingalunda bekymrad... Har jag af en del för ögonblicket blifvit missförstådd, så blåser det nog bort... Så gamla förbindelser brytas ej lätt!»...

Trots alla förlöpningar å ömse sidor var det i själfva verket ädla klingor som korsades i denna strid, och

nästan innan saren upphört att svida, kände man att man i grunden förstod och högaktade hvarandra mer



B. E. Malmström.
Blyertsteckning af Emily Nonnen.

än någonsin. Det var om den e n d e bland de unga entusiasterna, hvilken absolut vägrade att i strid mot sin öfvertygelse stryka sitt namn fran listorna, som

Geijer med ett slags naiv fadersglädje midt i förargelsen hördes yttra: »När allt kommer omkring, så är han ändå en riktig karl!»... och egendomligt nog skulle det blifva en af de styfsintaste och omedgörligaste bland hans dåvarande motståndare — Bernard Elis Malmström — förbehållet att få år senare, »i den studerande ungdomens namn», uttala några af de vackraste och varmaste ord som blifvit sagda om Erik Gustaf Geijer, hvilken då icke längre räknades bland de lefvande. Säkert hade de gångna åren bringat talaren till en djupare insikt af de motiv som legat till grunden för den gamle lärarens handlingssätt vid det enda tillfälle då de stått som ovänner gent öfver hvarandra, och det ligger något af en högsint själs lidelsefulla behof af att försona en orättvisa i hans skildring af Geijers person. Han beklagar dem som icke känt honom — »De hafva», säger han, »undvarit en lycka — ty jag anser som den största lycka att hafva stått i personlig beröring med en utmärkt människa, emedan man under vanliga förhållanden lätt lär sig tvifla, icke på snillets makt, ty det lemnar alltid sina spår, men på möjligheten af människans storhet. Och Geijer var kanske ännu större såsom människa än såsom snille ...» Säkert har hans tanke under den följande skildringen af Geijers ädla och harmoniska personlighet dröjt vid stridsdagarna 1844 och ur dessa minnen hämtat många för honom själf gripande drag af den gamle kämpen, hvilken, som han säger, »med utseendet af den stoltaste man dock i grunden var den ödmjukaste människa; som, ehuru stundom uppfarande, var den försonligaste och aldrig drog i betänkande att först räcka handen äfven åt den underordnade... och som, ehuru lika sträng i sina sedliga grundsatser som varm i sin religiösa tro,

dock var den mildaste domare öfver den vilseförde och den tålsammaste tvistare med olika tänkande...» Och man misstar sig nog ej om man tror sig se den mognare mannens klarare syn på verkliga sammanhanget vid det famösa »Förhöret», då han talar om den tolerans, godmodighet och sinnets jämvikt som Geijer »aldrig förlorade annat än skenbarligen... då han i sina angelägna tankar stördes af omständigheter som för tillfället föreföllo honom lumpna...»

Med afseende på Geijers förhållande till »det Skandinaviska Braket» skrifver Anna-Lisa Geijer i sina anteckningar: ...»För ungdomen hade han alltid förlatelse i beredskap och sökte liksom skjuta ifrån sig all visshet om deras ondska och förbittring... Men från en annan sida var hans hjärta så djupt såradt att han därom aldrig sedan ville yttra sig...»

De med afsiktlig varsamhet valda orden antyda tillräckligt tydligt hvad som för Geijer gaf en särskild och smärtsam bitterhet åt de erfarenheter denna vår skänkte honom. Han hade i tysthet alltjämt väntat på »det Vidunderlige» — icke för sin egen skull, utan för en annans, hos hvilken han gärna velat se alla manliga dygder förkroppsligade, då han däri såg den säkraste borgen för fosterlandets lycka. Men »det Vidunderlige» inträffade icke. Den högtstående person som redan från första stunden insett huru mycket som stod på spel för Geijer och som bestämdt förklarat att han, om det gick för långt, aldrig skulle tillåta denne att ensam bära bördan, utan genom ett personligt framträdande taga saken i egna händer, hade i det afgörande ögonblicket icke nog moraliskt mod att hålla sitt löfte; han föredrog att gent öfver den allmänna förbittringen tiga och förhålla sig fullkomligt passiv — ja, det påstods till och

med att han enskildt låtit falla ord som fritogo honom själf från allt ansvar och åtminstone indirekt sköto skulden för hvad som inträffat på Geijer och hans »öfverdrifna nit». För den senare aterstod intet annat än tystnad, och den iakttog han också obrottsligt allt till sin död, i öfverensstämmelse med de stränga fordringar han själf ställde på hvad han kallade »ett sannt konungskt sinnelag». Helt och hållet utan belöning skulle hans trohet ej heller blifva, ehuru han tyvärr ej förstod att uppskatta denna belöning till dess fulla värde. I oktober samma år berättar Agnes att »lilla pappa» nyss kommit upp till henne, »alldeles ursinnig» öfver den nyss erhållna underrättelsen att han blifvit utnämnd till Kommendör af Nordstjärneorden. Hon »smeker och klappar om honom», skrattar åt honom, säger honom att kommendörsbandet kommer att klä honom alldeles förträffligt, att hon för sin del är förtjust öfver den stora utmärkelsen och att han är dum som bryr sig om att bli förargad öfver sådant skräp, samt får honom till slut »god och glad igen». Men själf tillägger hon harmset: »...Det är förstås meningen att med detta godtgöra och stryka öfver allt som skedde i våras. Men pappas uppförande då och allt hvad han led kunna de aldrig, aldrig betala, om de så hängde på honom all världens dumma stjärnor och band!...»

Häri måste man obetingadt ge henne rätt — ty äfven om misstämningen mellan Geijer och hans kära ungdom i sinom tid verkligen »blåst bort» och allt annat äfven skulle vara förlåtet och glömdt, kan man knappast betvifla att de sinnesrörelser, som Geijer under denna äfven för öfrigt orofyllda och ansträngande tid måste genomlefva, lämnat vida djupare spår än någon då anade och bidrog till utvecklande af det sjukdomsfrö som i sinom

tid skulle bryta hans kraftiga natur och i förtid lägga honom i grafven. Det är först under den följande sommaren som hans närmaste verkligen på allvar börja oroa sig för hans hälsa; han lider af svindel och hjärtklappning och får anfall af en förut okänd mattighet. Men doktorerna förklara att allt »kommer från magen» och ordinera diet, brunnsdrickning och långa promenader — och man lugnar sig åter, då dessa medel visa sig välgörande.

*

Ingen hade med mera passioneradt intresse följt det »Skandinaviska Braket» genom alla instanser än den trofasta Malla, som därvid tagit Geijers parti — till och med gent öfver den alltid självständiga Betty Löwenhjelm, som stod på ungdomens sida — med en intensitet som både kroppsligen och andligen tyckes hafva bragt henne totalt ur jämvikten. Anna-Lisa skrifver bland annat i en biljett till sin »högt älskade Malla» — just då konflikten stod på sin spets — om den oro som den sistnämndes upprörda tillstånd och »febrila utseende» föregående afton ingifvit henne och tillägger att huru tacksam hon än är för det varma deltagandet, »värdigt ett hjärta som Ditt» — så får dock icke »en för alla så dyrbar hälsa» därigenom sättas på spel. Nu, i midten af juni, motsåg man med verkligt pinsam spänning det stundande rektorsombytet, där den unge kronprinsen — den blifvande Carl XV — äfven skulle vara närvarande och där möjligen demonstrationer af olika slag kunde förekomma*, men där Geijer i alla

* Studentcorpsen tillät sig också, som bekant, verkligen den under sådana förhållanden oerhörda opinionsyttringen att

händelser, om han så önskade, kunde få tillfälle att offentligen uttala sig i dagens brännande fråga.

Just i detta dramatiska ögonblick blef Malla emellertid af familjeangelägenheter tvungen att tillsammans med systerdöttrarna lämna staden; och till råga på olyckan fick »syster Gustava», lilla grefvinnan Wrangel — som troget delat hennes oro och återspeglat hennes sinnesrörelser som en liten näpen rococospegel återger ett alplandskap, samt nu lofvat att noga hålla de resande »au courant» med dagens händelser — ett i högsta grad olägligt anfall af »sin frossa», en åkomma som dåtidens människor togo med det stoiska lugn hvarmed man möter det oundvikliga, och måste hålla sig inne just under de viktiga dagarna. Det sätt hvarpå hon icke dess mindre lyckades lösa den ansvarsfulla uppgift, hon åtagit sig, samt på samma gång åt eftervärlden bevara en »af två eller tre vittnens mun bestyrkt» skildring af hvad som föreföll vid detta minnesvärda tillfälle, är lika karaktäristisk för tidens uppfattning af vänskapens förpliktelser som af den långt drifna solidaritetskänsla som förenade denna utvalda krets.

Efter en noggrann redogörelse för den ledsamma frossan, med vederbörliga »frysnings-» och »svettningsdagar» och otroliga kvantiteter kinapulver, samt mycket beröm öfver »Schultzen», den gamle familjeläkaren, som varit »alltför beskedlig och assidu», skildrar hon sin omätliga sorg öfver att ej personligen ha fått deltaga i dessa dagars så högst intressanta tilldragelser, samt utbrister därpå i öfversvallande tacksamhet:

ej, enligt häfdvunnen sed, hylla den afgående Rector Magnificus med sång, hvilket naturligtvis ej kunde undgå att väcka det pinsammaste uppseende.

»... Men den jag sannerligen haft rätt hjärtligen godt af medan jag så varit nödsakad att ligga eller sitta inne, är den kosteliga, goda Thecla!* — den jag skickat bud på hvar dag och som äfven kommit utan bud (jag giör mig allt litet samvete af att så taga henne från sin goda mamma, som ju ock af sin sjukdom måste vara fången inne!) — Men om det är något märkeligt som vår goda Thecla sett, hört eller erfarit, kan jag verkeligen icke neka mig att bedja henne komma och meddela mig detta. Ingen kan ock, som I nogsamt veten, mina dyrbara Vänner, giöra det bättre än hon, den förträffeliga Flickan! — I går var jag nu helt synnerligen nyfiken att få höra henne berätta om den intressanta Lördagen —!! — Då var hon ock hos mig, det goda Barnet, ledsen öfver att ej för Alidas sjukdom hafva kunnat komma själf i kyrkan och höra Geijers svenska tal vid Rectoratets öfverlemnande — åhördt af H. K. H. Kron-Prinsen!! — Men i går hade hon nu i stället verkeligen fått beskrifning på hela denna Lördagen af Wennerberg — det var nästan, sade den goda Flickan, som att hafva varit med sjelf! — och för mig, att nu få det i tredje hand, kunde ju icke önskas bättre än just genom Wennerberg och Thecla!

»Han hade, sade hon, att börja med, högst comique't, berättat om processionen ut till Observatorium, dit studenterna gingo sjungande (under hällregn och i en alldeles grufvelig Smuts!) 'Kommer Du åter i Gudaprakt', accompagnerade af ett och annat 'aj fan mina nya byxor!' — och hvar gång de klefvo ner sig, sade vidare Wennerberg, sänktes en ton till semiton och gjorde (som I väl kunnen föreställa Eder mina Vänner) icke Choeuren rätt harmonisk. — Men sedan i Kyrkan deremot var blott Härligt!! — Geijer talade ex tempore — hade icke hafvit tid att skrifva sitt tal — men talade så präktiga, sköna, väl sammanhängande och höga Ord och Tankar att det hade varit rent gudomligt. Ingen personalisering — intet Agg — ingen Harm — endast stora, höga, rörande och uppbyggeliga Sanningar och Åsikter! — Han hade talat om Tiden i Stort — men hade dervid ock, ganska skickligt helt en passant, vidrört äfven den Scandina-

* Thekla Knös.

viska Saken och därvid gifvit några få, rätt träffande drag . . . Till slut hade han knäppt ihop sina händer och gjort en innerlig, oändeligen rörande bön, som slutade med: 'Skapa i oss Gud ett rent Hjerta och gif oss en Ny viss Anda!' — På just detta ordet: viss, hade han lagt en stor och märkelig vigt. Wennerberg sade att han icke såg någon på hvilken detta tal ej gjorde den aldra djupaste effect. T. o. m. Fahlcrantz hade sett så ljus och uppmärksam ut — och Anna-Lisa, den Lyckliga, som ock var närvarande, sade mig senare att hon sett Fahlcrantz tydeligen nicka Bifallstecken åt Hvasser. — Kron-Prinsen hade sett allvarlig och jemn ut — det föreföll Anna-Lisa som en contenance och blyghet och som han blifvit récommenderad att hålla sig värdig. — Geijer sjelf hade varit ovanligt lugn och aldrig så hänförd af sin rörelse att det skadat effeten af hans härliga tal. Anna-Lisa sade: 'Ack hvad jag önskade Malla och dig bredevid mig der jag satt!' — Men ofvanpå all denna glädje väntar nu vår stackars dyre Geijer allehanda Ledsamheter i Consistorium. Han har proponerat sina Colleger att icke vid denna Nya Riksdag begära något nytt anslag, då visst mycken deficit ändock lär komma i dagen och så mycket vid förra Riksdagen blef beviljadt Akademien. Men nu säger E. A. Schröder att han deremot ämnar reservera sig med ett skarpt mémorial — ty han måste hafva Löneförhöjning! — Och detta, med all Schism och Obehag det skall åstadkomma, väntar nu vår käre Geijer i morgon i Consistorium!! — Detta får Du, min goda Malla, icke tala om ännu så länge! Det kommer nog ut — men icke i förtid och genom Oss!! — Erke-Biskopen har genom un discours pathétique i Consistorium sökt alldeles rentvå sig för emottagande af Klago-Skriften mot Geijer. Fredrik Järta och Riksantiquarien Hildebrand, som varit på Sandbro, kommo derifrån i morgses och kommo in i Geijers trädgård att helsa på Anna-Lisa innan de gåfvo sig af med ångbåten. Geijer låg ännu, så honom fingo de ej se. Men Hildebrand sade att han här i Upsala hör att man gifvit Geijer tort i den Scandinaviska saken — han kunde dock försäkra att ingen gjorde det i Stockholm! . . .»

Man ser att de små damerna voro fullt medvetna om den Silfverstolpeska areopagens betydelse äfven för akademistaten och att man höll ett moderligt vaksamt



C. E. Fahlcrantz.
Blyertsteckning af Emily Nonnen.

öga på dess angelägenheter. Som lättare efterrätt ofvanpå alla dessa allvarligt intressanta meddelanden följer ett postscriptum, älskvärdt illustrerande den sjuttio-

åriga brefskrifverskans förmåga att i andra hand tillgodogöra sig ej blott lifvets stora och gripande företeelser, utan äfven dess mera alldagliga glädjeämnen. Hon skrifver:

»...Jag bör ej glömma att berätta Eder att vår goda Thecla Thorsdag afton var på Spectaclet. Hon såg der 'Ringaren i Notre Dame' och var högeligen satisfaite med sin afton. Piècen lärer vara charmant dramatiserad — Trollo och Gudule alldeles förträffeligt representerade af Thorslow och hans Fru! — Esmeralda alltför oändeligen söt om också icke så fulländad actrice som de förra. Quasimodo — äfven admirable som acteur — men för ryslig att se och höra flåsa!! — (Du vet! — Stjernström! —) — Slutet på piècen lärer vara mera tendert än i Romanen. — Farväl, mina älskade och älskeliga Vänner! Helsa alla från gamla Mamma och Syster.»

Brefvet behöfver knappast några vidare kommentarier, och då det i sin naiva och godmodiga pratsamhet återger ett och annat drag som man ogärna skulle se helt öfverlämnadt åt glömskan, torde den plats jag här gifvit det ej heller kräfva någon ursäkt. Bilden af den gamle Geijer, som, ännu trött efter denna af stormar och strider uppfyllda vår, med barnslig fromhet »knäpper sina händer» och i en »oändligt rörande» bön för såväl sig som sina vedersakare framför allt ber Gud om »ett rent hjerta» och en »ny, viss anda», med så gripande allvar att såväl den skarpe, kritiske Fahlcrantz som den mot Geijer sedan affallet verkligt afvogt stämde Hvasser med »ljus» förståelse nicka bifall åt hvarandra, glömska af alla skiljaktigheter — denna bild hör till de illustrationer som ej böra saknas i människan Erik Gustaf Geijers historia. Den må ock här — ehuru många andra upplysande dokument kunde citeras — stå som afslutning för skildringen af Geijers mycket omtvistade

och omskrifna förhallande till de »Skandinaviska oroligheterna» 1844.

*

»...Stormigt har det varit — både i naturen och i människornas sinnen,» skref Agnes Geijer den femtonde maj, med anledning af den da rådande stämningen. Orden hade en intimare tillämpning äfven på hennes egen hittills så solljusa och fridlysta lilla hjärtevärld, och den »Skandinaviska frågan» var ej den enda som under dessa vårdagar med oro och bekymmer afhandlades i det Geijerska hemmet. Agnes hade mycket att tänka på där hon satt vid sin bage och tåligt fogade pärla vid pärla pa den stora eldskärmen som skulle bli Cecilia Nordenfelts lysningspresent, och mycket allvarligt att tala om med »lilla pappa» under de denna vår alltför sällsynta skymningsstunder da hon, uppkrupen hos honom i den lilla sängkammarsoffan med hans arm om sitt lif och hufvudet mot hans axel, fick i obegränsad förtrolighet utgjuta sitt hjärta för den kärleksfullaste bland lyssnare och den visaste bland rådgifvare.

Adolf Hamilton hade hela våren manligt och pliktroget, men föga framgångsrikt, kämpat mot den leda och motvilja som Stockholmslifvet, sedt fran en ung extraordinaries synpunkt, allt mer ingaf honom. I den stora uppfostringsanstalten, där man framför allt borde lära sig att ej finna sysslolösheten ledsam, var och förblef han en ytterst oläraktig elev. På Geijers tillrådan hade han äfven sökt och erhållit anställning i Riksarkivet och det arbete som där blef honom anförtrodt hade åtminstone den fördelen att det intresserade honom — men för hans verksamhetsbegär var det alldeles

otillräckligt och för framtiden innebar det ej några afsevärda möjligheter. Alla hans bref från denna tid vittna på en gång omisskänneligt om en djup förstämning och en oaflåtlig sträfvan att så litet som möjligt uttrycka densamma — han vill ej onödigtvis oroa och bedröfva »sin Hjärtans Lilja» med klagomål, då han ej ser någon utväg ur de snärjande förhållanden hvari han en gång för alla ser sig fången, men fyller i stället brefven med redogörelser för konsert och teaterbesök eller långa afhandlingar öfver de böcker han läst. Goethes verk »ligga alltid på hans bord», han studerar, i samband med sina arbeten på Riksarkivet, »grundligt och med stort intresse» Carl XII:s historia och han finner alltid tid att följa med den nyaste lättare litteraturen, som bildar en kär föreningspunkt mellan honom och hans romanslukande Agnes och ger anledning till betydelsefulla tankeutbyten. Agnes uppmanar honom ifrigt att läsa »les Mystères de Paris», som under några dagar kommit henne att glömma hela världen och alla ledsamheter. »...Ack!...» utbrister hon, — »där finns en flicka — Fleur-de-Marie!! — Tänk på mig då du läser om henne — framför allt om hennes utflykt till landet med monsieur Rodolphe!...» Adolf är genast villig och försäkrar att fastän les Mystères nästan fyller en hel bokhylla, skall han oförtöfvadt gripa sig an med den — och blott några dagar senare skrifver han:

»...Kunde jag blott daguerrotypera mitt hjertas rörelser och alla mina tankar en hel dag igenom, blefve det ett bra mycket bättre bref än detta... Säkert skulle det glädja dig litet att följa med då jag läser och se hur inbillningen alltjämnt bredvid boken bygger luftslott åt oss båda och hur jag än i ett, än ett annat förhållande ej kan låta bli att sätta dig

och mig i de handlande personernas ställe... Du bad mig tänka på dig då jag läste om huru Rodolphe reste på landet med Fleur-de-Marie! — Skulle du, min Agnes, verkligen känna dig lika lycklig som hon öfver att få springa omkring på blomsterfälten, ha 'une vache favorite, qui s'appelle Musette' och gå omkring bland kalfvar, höns och dufvor? — Ja! — Ett sådant litet Arkadien borde jag kunna skaffa dig — det gör så godt att bara tänka därpå — men...»

Tanken vill oupphörligt förirra sig in på det förbjudna området: en koja och ett hjärta, ett landtligt hem med den älskade och en nyttig verksamhet som tar alla krafter i anspråk -- men allt detta måste beslutsamt skjutas åt sidan. Han börjar åter berätta om sina långa promenader, om släktbjudningarna och om brefven från Carl XII:s generaler till Ulrika Eleonora, som han på Riksarkivet håller på att ordna...

Agnes var dock troligen skickligare i att läsa mellan raderna än han anade och äfven hennes bref börja småningom röja en oro som hon ej vill tydligt uttala. Det börjar synas henne så oändligt långt mellan hans bref, ehuru de alltjämt komma med samma regelbundenhet på de bestämda postdagarna. »...Jag längtar förskräckligt efter dig, efter att se och tala med dig ibland! ... Och tänk -- om du nu verkligen reser ner till Westergötland redan i maj --» hans föräldrar hade uttryckt en önskan att han skulle komma hem förr än ursprungligen var ämnadt — »och sedan blir borta ända till Riksdagens början. Det står jag aldrig ut med! — Hvad vilja de med dig då så länge, där nere på landet?...» Hon vågar ej söka ett bestämdt svar på denna ångestfulla fråga, som tydligt förråder hennes aning att hvad man ville egentligen var -- en brytning af den så djupt ogillade förlofningen. I stället berättar hon om de förändringar hon för sommaren planerat i

trädgården, ber honom skaffa blomsterfrön, reseda, löfkojor och penséer, för drifbänken, och utbrister till slut:

»...Hvad det måtte vara härligt att vara trädgårdsmästare — det skulle jag vilja bli om jag vore karl! — Ack, jag känner en liten hvit trädgårdsmästarebostad, som ligger vid en sjö med stora, stora hängbjörkar på alla sidor* — där tycker jag det vore den största lycka att få vara trädgårdsmästarfru, n. b. om du vore trädgårdsmästaren. Men härtill är tyvärr ingen utsigt; den lilla hvita byggningen får förbli ett luftslott och jag är nöjd med dig hur som helst — byggningen må ha hvad färg den vill — och med eller utan hängbjörkar!...»

Brefvet nådde den unge fästmannen i en mer än vanligt nedstämd stund. Han svarar genast att också han tyckt det vara en evighet sedan han hörde af henne — »icke just en evighet af lugn och lycka utan snarare motsatsen»; men hennes bref kom som en solstråle på en mulen dag — »jag erkänner att jag tryckte det till mina läppar och tyckte att min lilla trädgårdsmästarinna är mig en guds gåfva...» Och han fortsätter:

»...I morgon kommer den första ångbåten från Upsala. När kommer du? — I slutet af Maj, säger din pappa. Det blir bra långt. Du kan väl allt komma förr? — Jag längtar så gränslöst efter dig... Men du behöfver ej — hör du — du får ej bli ängslig öfver hvad jag nyss sade om att jag ej varit lugn och glad. Du behöfver det ej, ty du är alltid min största glädje, och du får det ej, ty det vore min största sorg om jag vållade dig bekymmer. Och en fast tro på en lycklig framtid med dig är det enda ankare som håller mig fast på den ström där jag nu drifver och drifver utan att rätt veta hvar jag skall hamna. Men

* Vid Björneborg, kammarherre Nordenfelts egendom, där Agnes som ung flicka tillbragt sina lyckligaste dagar.

ack, hvad jag längtar att få t a l a med dig! — Det är så mycket som jag ville skrifva men icke kan — Du kära älskade lilla vän — om jag blott kunde som jag ville, göra allt godt och varmt och ljust för dig!...»

Det öfriga af brefvet är upptaget af skildringar ur sällskapslifvet, afsedda att roa Agnes — men man märker att tankarna äro upptagna af annat. Då han skref detta bref hade Adolf Hamilton i själfva verket kort förut afsändt ett annat till sin far, på hvilket han med orolig spänning väntade svar. Men i den stämning hvari han befann sig blef den ökade lättheten att komma till Uppsala en oemotståndlig frestelse. Han reste dit på några dagar — just vid den tid då den »Skandinaviska oron» var på sin höjd — och i det bref han genast efter återkomsten från Stockholm afsände skrifver han att han efter samvaron med sin trolofvade och hennes föräldrar känt sig så »styrkt och lugnad» att han väl insåg att han ej på bättre sätt kunnat bekämpa »den oro och ängslan som på sista tiden nästan velat öfverväldiga honom». Med Geijer — »din gode, käre, oförliknelige pappa» — hade han haft ett långt samtal, som gjort honom oändligt godt. Geijer hade sagt honom många »uppmuntrande, visa och styrkande» ord och framför allt uttalat en fast tro på hans förmåga att med manlig kraft och ihärdighet bryta sig en väg i lifvet, hvilken bana som än måtte blifva hans. »Då jag,» tillägger han, »vant mig vid att rentaf betrakta din Fars ord som p r o f e t i s k a, så gjorde detta mig rätt hoppfull och lycklig.»

Men ett svårare prof återstod att genomgå. Kort därefter berättar han att han haft glädjen träffa sin bror Hugo, nyss återkommen efter att hafva atföljt general Löwenhjelm på dennes beskickning till Paris för att

notificera Carl XIV Johans död och för öfrigt »glad och hurtig som alltid». Bröderna följas åt på teatern för att se Barberaren och han redogör utförligt för sina intryck därifrån, berättar åtskilliga Stockholmsnyheter, men afbryter plötsligt:

»...Men hvarför skall jag skrifva om allt detta då jag ej tänker därpå — knappast tänkte därpå ens då jag i går afton satt på teatern? Hvad rör oss allt detta! — Hvad jag tänkte på, hvaraf hela mitt sinne var uppfylldt, var något helt annat, som rör oss mycket närmare, som rör allt hvad jag har kärt. — Det är emedan jag velat skjuta det ifrån mig — emedan jag ville skrifva ett bref som kunde göra dig glädje och åtminstone bespara dig all sorg, som jag försökt tala om så mycket annat. Men jag har ju en gång lofvat dig att alltid vara fullt uppriktig mot dig — du sade att du ville vara viss att jag aldrig dolde något för dig! Och hittills har jag ej heller någonsin ångrat att jag ej låtit dig vara okunnig om något som tryckt mig — du är så god, du tillräknar mig ej hvad jag mot min vilja brutit...»

En stor bläckfläck visar att den ungdomliga handen darrat och orden äro knappast läsliga. Han fortsätter:

»...Hvad jag brutit — ja, det är att jag, då jag begärde din hand, verkligen trodde att min Far gifvit sitt samtycke därtill, ehuru han helst önskade att jag skulle dröja till dess jag tagit min examen. I den tron sade jag dina Föräldrar att de minas samtycke blott berodde på ett par månader förr eller senare, hvilket ju på det hela kunde vara likgiltigt... Hur kunde jag tänka mig att min Far verkligen med detta svar endast åsyftade ett uppskof — att vinna tid — att det verkligen aldrig varit hans afsigt att på allvar gifva sitt samtycke!... Misskänn honom ej därför, min Agnes — han har nog menat väl med mig, han har gjort hvad han ansåg vara rätt, ehuru han därvid handlat enligt principer fullkomligt olika mina egna. — Jag har egentligen aldrig rätt kunnat fatta anledningen till min Fars stora missnöje. Jag tyckte att, om han blott var uppbragt öfver att jag förlofvat mig med dig ett par månader innan jag i alla fall med

hans fulla samtycke skulle gjort det, så måste det väl i sinom tid gå öfver —. Ännu i denna öfvertygelse skref jag för en tid sedan ett långt bref till honom, innerligt bedjande att han ville förlåta mig och att han nu, då han på sommaren kommer hit, skulle vilja se och lära känna dig, att allt skulle få blifva godt emellan oss. — Det var svaret på detta bref, som jag i går fick, som helt och hållet upplyst mig om sanningen. Han vill alls ej höra talas om vår förlofning, åtminstone ej förr än jag själf kan försörja en hustru; och han vill fortfarande alls icke se dig. — Ja, Agnes, sådant var hans svar — jag förstår knappast huru jag kan förmå mig att skrifva detta till dig; det är som tryckte jag en dolk i det hjärta som är mig kärast på jorden. — Men jag tror ändå att jag gör rätt som säger dig det. Annars skulle jag endast narra dig att hoppas hvad jag knappast själf kan göra. Säg äfven dina Föräldrar detta. Bed dem att icke vredgas på de mina. Måtte du själf kunna förlåta dem! — Ännu hoppas jag väl att den dag skall komma då jag lyckas öfvertyga min Far att han skulle göra både sig själf och mig lyckligare genom att handla annorlunda — men jag vågar ej för mycket fästa mig vid den tanken och ber dig ej heller göra det —. Att jag ej kunnat uttänka något sätt att bespara dig denna smärta! Förlåt mig! Hälsa dina kära Föräldrar — jag borde blygas inför dem då jag ej kan bespara dig sådana sorger. Att jag ej gör det kommer sig af den orubbliga tillit jag har till deras godhet.

Din — alltid, alltid din
Adolf.»

»Kan du skrifva redan i morgon så gör det. Ack, om jag blott fått detta bref innan jag reste till Upsala! Jag hade då muntligen fått säga dig allt, tala om allt och ej behöft vänta så länge innan jag fått din förlåtelse!»

Länge behöfde den unge älskaren ej vänta på svar. Ehuru »nyss hemkommen från kyrkan, med en brinnande hufvudvärk som gör tankarna orediga», sätter Agnes sig omedelbart efter brefvets mottagande vid skrifbordet för att sända honom de ord han längtar efter:

»... Hur skall jag tacka dig, min egen älskade, för den uppriktighet hvarmed du säger mig allt! — Om det gör mig ondt att veta mig vara orsaken till din Fars missnöje, så gör det mig tusen gånger mera godt att se dig ha så mycket förtroende till mig, att du ej af missförstådd ömhet skyr att säga mig sanningen. En sådan feghet att se sanningen i ögonen kan leda till mycket mera smärta än sanningen själf, den må vara hur bitter som hälst. Du ber att jag skall förlåta dig. För hvad? — För din uppriktighet? Eller för den sorg du tror dig förorsaka mig? — Din uppriktighet — det är ju den som är min största glädje, alltså kan jag ju inte anse den som ett fel. Och om det förhållande hvari jag står till dina föräldrar vållar mig smärta, så hoppas jag dock till Gud att allt skall ljusna för oss en gång!... Jag tror nästan att jag med ett slags misstroende skulle ringakta en lycka som ej blifvit köpt med något lidande. Ty lyckan — och i synnerhet giftermålslyckan — tycker jag mig så ofta ha funnit — måste antingen först köpas eller senare dyrt betalas — och då är det tusen gånger bättre att i början på sätt och vis köpa sig rättigheten, för att sedan bli dess lyckligare... Så länge du ej tröttnar att strida för min skull, så länge bär jag så gärna hvad det än vara må för din skull... Måtte du bara aldrig komma att tänka hvad jag själf så många gånger ej kan undgå att känna: 'om jag ej vore, hade det kanske varit bättre för honom!' — Ty att vara ett 'Om' i din väg, det vore ändå för mig den svåraste sorgen!...»

Innan Adolf svarar har han hunnit fatta ett stort beslut och taga ett för hela hans lif afgörande steg. Men innan han meddelar henne detta tackar han med öm rörelse för hennes bref, som han med så mycken oro väntat och som gifvit honom så mycket mer än han vågat hoppas... »Men, Gud vare lof, jag får allt mera skäl att aldrig misströsta om ditt mod och din oändliga godhet!»... Själf har han emellertid, berättar han, »under dessa dagar kommit till ett lugn, för hvilket jag icke nog kan tacka Gud»... Under långa, förtroliga



Adolf Ludvig Hamilton.

Svartkrit-porträtt, utfördt i Stuttgardt 1845.

samtal med brodern, hvars lugna praktiska klokhet han alltid högt värderade och hvars större världserfarenhet gjorde honom till en värdefull rådgifvare, har han ändtligen »fått riktigt tala ut» hvad som så länge legat honom tungt på hjärtat och redogöra för sin ställning och sina framtidsplaner. Genom Hugos råd och uppmuntran har han blifvit styrkt i den föresats han länge tyst burit inom sig och nu satt i verket. Härom skrifver han:

»... Ja, nu är mitt beslut fattadt. Jag skref i går utförligt därom till föräldrarna... Jag måste härifrån och är fast besluten att på fullt allvar gripa till plogen — d. v. s., blifva landtbrukare... Nog lär det bli svårt att få Pappa att ge med sig, och låta mig handla som jag själf finner bäst, ty att resonnera med honom är i de flesta fall som att köra hufvudet mot väggen — vare det sagdt med all respekt, ty han är i alla fall en alldeles förträfflig både människa och fader... Han lefver helt och hållet i och för sina barn — och det är kanske ej så underligt om han sätter sig litet på tvärn när hans äldste son helt plötsligt vill lämna den bana som han nu i mer än tjugu år så omsorgsfullt och noga utstakat för honom!... Men jag har nu föresatt mig att, bon gré, mal gré, tvinga honom att förstå mig och icke längre låta oss vara främmande för hvarandra. Han lider, den stackars käre pappa, och mamma lider, det må Gud veta! — ännu mer, af den ständiga föreställningen att jag nu mer ej för dem hyser samma kärlek och förtroende som förr... Detta vill väl egentligen säga att de ej längre hysa samma förtroende för mig, och däraf lider äfven jag. Men som jag nu börjat finna detta tillstånd alldeles outhärdligt, har jag med största kärlek, öppenhjärtighet och ödmjukhet bedt dem räcka mig handen, förlåta hvad de anse mig ha brutit och göra ett slut på allt detta... Jag skref härom i går 24 sidor till Föräldrarna och orkar knappt att nu i detalj redogöra för mina planer... Skulle pappa, mot förmodan, absolut neka mig sitt bistånd i ekonomiskt afseende, så är jag nästan besluten att rent af på skuld köpa en stor landtegendom — ju större ju bättre. Det är ett härligt

verksamhetsfält — och jag är af samma åsigt som Wallenstein, som sade sig kunna sätta opp en armé på hundra tusen man, men icke mindre... En stor egendom kräfver mycket arbete, men den betalar det också... Och så snart jag kommit så pass i ordning att jag ser att det bär sig, då reser jag till Upsala, — och så gifta vi oss. Om vi också inte få råd till en hel hop grannlåter som man kan vara af med, så är jag viss att vi ändå i all hemlighet skola få ett litet Arkadien, med 'kalfvar, får och följungar', som du ju svärmar för, och mycket annat, som skulle fröjda oss båda oändligt — och säkerligen skulle vi lefva ett både nyttigt och lyckligt lif. Jag är ej rädd att du, min kära lilla trofasta vän, skulle leds vid ett sådant lif, och än mindre fruktar jag för mig själf... Men jag är ej långt kommen ännu. Blott till orden. En kraftig vilja lär ju dock förmå mycket, säges det — och en kraftig vilja är endast den som verkligen vet hvad den eftersträfvar. Jag är beredd för många motsägelser och svåra hinder; men det går nog till slut. Shakespeares ord: 'Woe does the heavier sit, when it is faintly borne' är en sanning som jag i dessa dagar pröfvat. Ännu för få dagar sedan kände jag världen rätt tung; men nu, sedan jag fattat mitt beslut och föresatt mig att vara vid godt mod, är jag förunderligt lugn och glad... Inte får du anse dig vara ett 'Om' i min väg, min Agnes! — Tänk i stället att det just är genom mitt förhållande till dig som jag blifvit manad till verksamhet, då jag kanske eljest, som så mången annan, till slut försjunkit i gagnlös sysslolöshet och funnit mig nöjd därmed — det är först och främst min kärlek till dig, som också nu ger mig mod och kraft att trotsa alla motgångar...!»

Och Agnes svarar med omgående: —

...»Tack, tusen, tusen gånger tack för ditt kära bref, det bästa läkemedlet för all sorg och oro. Jag har läst och åter läst det, och för hvar gång känt mig bättre och lugnare... Skulle jag ej vara nöjd och glad, då du, som bär tyngsta bördan, är det! — Hur kan jag någonsin vara nog tacksam för Guds godhet, som gifvit mig en sådan Vän som du? — Vill Han blott skänka mig styrka, nog finnes viljan

att så långt krafterna räcka, förtjena den lyckan. Men jag är rädd att hela mitt lif ej räcker till för att återbetala all den kärlek man skänkt mig — det är dock ett skönt mål, och för det vill jag lefva och dö! — Jag är ej nog förständig för att bedöma klokheten af ditt beslut... Jag kan bara tänka på gladjen att få lefva med dig på landet, fröjdas åt 'kalfvar och fölungar' — visst äro de söta — och emellanåt, då vi få tid, läsa Goethe och Shakespeare och Rahel och allt annat vackert tillsammans... Men kanske, då allt kommer omkring, att en landtbrukare aldrig får tid till sådant? — Det vore svårt. Men ännu är det ej värdt att bekymra sig öfver den saken. Ännu ha vi ej på långt när fått 'hufvudet genom väggen' — och jag fruktar, jag fruktar att den tål många stötar innan den ger med sig...! — Du måste genast låta mig veta hvad svar du får på ditt långa bref — det må nu bli hurudant som hälst. Jag tål också många stötar — jag har något af stålfjädersnatur, jag bara svingar högre upp ju mer man trycker ner mig!...»

Hon slutar med hälsningar från föräldrarna och tacksägelser för de bref hvari han äfven för dem redogjort för sitt beslut och begärt deras råd och gillande. Om det sista kan han vara viss, då de veta att hans enda önskan och sträfvan är att göra sin plikt, att handla rätt och att få ägna sig åt den verksamhet för hvilken han efter noggrann själfpröfning finner sig bäst ägnad — allt annat reder sig nog med tiden! —

Allt detta hade utgjort ämnet för många samtal mellan Agnes och »lilla pappa» under de korta hvilostunder han kunde unna sig denna orofyllda vår; och i den ljusa förtröstan, den fullkomliga frånvaro af all själfviskhet, all personlig bitterhet eller sårad känsla som präglar hennes bref under denna tid, ser man ett återsken af den stämning dessa samtal kvarlämnat hos henne. I ett ungt hjärta som med Erik Gustaf Geijer i full förtrolighet genomleft denna äfven för honom så pröf-

vande tid, kunde ej finnas plats för småsinne eller kränkt självkänsla.

Adolfs bref andas fortfarande alltjämt den oändliga lättnad hvarmed en enkel och rättfram natur känner sig befriad ur en skef och ohållbar ställning. Han skrifver:

... »Efter den svåra tid jag så länge haft, då jag stått oviss och vacklande utan att rätt veta hvart jag borde vända mina steg, kan du ej föreställa dig hur härligt det känns att ändtligen ha fattat ett beslut och se framför sig en verksamhet som skall räcka hela lifvet... Jag fruktar icke mycket för min Fars bref... Han kan visserligen med sitt ogillande försvåra och förbittra början af min verksamhet, men han kan aldrig ändra mitt beslut — och jag har föresatt mig att ändå till slut tvinga honom att bli en lycklig Far... Måtte Herren blott ge mig kraft och förmåga, som jag har vilja!... Jag kan ej vänta svar förrän nästa Söndag eller Onsdag...»

Glädjen öfver att hafva funnit sig själf och sin kallelse ljuder genom hvarje ord. Kärleken till landtlifvet, till själfva jorden med alla dess alstrande och skapande möjligheter, låg honom i blodet och han kände instinktlikt att detta var den uppgift för hvilken han ägde de bästa förutsättningarna. I ett senare bref uttalar han den, för denna tid, djärfva satsen att det, ju mer han tänker därpå, förefaller honom tydligt att en duktig landtbrukare kanske egentligen skulle kunna »uträtta mer för sitt land än någon annan — fast man ju i allmänhet icke är af den åsikten»... I början af 1840-talet hade denna föreställning endast börjat gry i ett fåtal modiga och framsynta mäns hjärnor och hjärtan. Landtbrukarens ställning — med undantag af den stenrike och kapitalstarke jorddrotten hvilken endast någon tid af året lefde som grand seigneur på sina gods, utan tanke på detaljerna af deras skötsel, blott revenyerna gingo

ihop — stod icke högt i anseende, allra minst i det af många hemsökelser djupt utarmade Västergötland, hvilket ännu få år förut offentligen kallades »ett frätsår på svenska statskroppen», och hvars invånare »ömkades och föraktades, medan deras egendom och jord ratades och vrakades». Den gamle grefven på Hönsäter, själf en af provinsens mest framsynte och erfarne, liksom en af dess största jordägare, hade genomkämpat så bistra tider och såg ännu så föga utsikt till förbättring att man knappast kan förvånas öfver hans envisa motvilja mot den afhållne äldste sonens val af lefnadsbana. Genom de förut omtalade stora nyodlingarna och andra liknande företag hade han bundit sitt kapital för många år framåt på ett sätt som troligen gjorde det omöjligt för honom — äfven om han varit villig — att i afsevärd mån underlätta sonens planerade egendomsköp. Det enda, som kunnat försona honom med Adolfs halsstarriga och ur alla synpunkter beklagliga beslut att lämna ämbetsmannabanan, hade varit — ett rikt gifte med arftagerskan till något större gods, hvilket naturligtvis med ens skulle undanröjt alla svårigheter och betänkligheter. Med Adolfs utseende, begåfning och släktförbindelser borde han, såvida han rätt begagnat de tillfällen som erbjudits under Stockholmsvistelsen, naturligtvis utan svårighet kunnat knyta en passande förbindelse; han var en friare som ej behöfde frukta afslag, äfven af den mest nogräknade. Men denna mamsell Geijer —! Det gick för långt — det var rena vanvettet. Hans känslor voro af den art som icke läto uttrycka sig med bläck och penna. Det af Adolf så oroligt väntade brefvet kom hvarken på söndagen eller onsdagen — det kom öfver hufvud tagit icke alls, och då Adolf slutligen, trött att vänta, skref ännu en gång,

så ödmjukt, bevekande och försonande som möjligt, blef resultatet endast ett kort och kategoriskt förständigande att ofördröjligen komma hem, alldenstund man på Kinnekulle väntade besök af Konungen, Drottningen och Kronprinsen, hvilka bland annat i nåder skulle intaga frukost på Hönsäter — vid hvilket viktiga tillfälle husets äldste son ej borde saknas. Om »allt det öfriga» finge man vid tillfälle tala muntligen, då han väl vore hemma...

Agnes hade redan några dagar varit i Stockholm, som gäst på det kära Järnkontoret, då detta faderliga ultimatum anlände, och under långa, förtroliga samtal hade det blifvande landtliga hemmet — skämtsamt döpt till »Inbillningsholm» — för de båda ungas fantasi allt mer tagit form och gestalt som ett drömdt, men dock mycket verkligt paradis, i hvars enkla, gammaldags hemtrefliga rum med »pärlfärgade möbler, blommor i alla fönster, hemväfda mattor på golfven och kaprifolieklädd förstugukvist» de redan kände sig fullt hemmastadda. Tack vare dessa ljusa framtidssyner och den djupare inblick båda under denna samvaro fått i hvarandras hjärtan, hade Adolf ytterligare bestyrkts i vissheten att det steg han tagit var det rätta. Äfven Geijer hade tillskrifvit honom några gillande och uppmuntrande ord och fru Anna-Lisa ett långt bref »fullt af förstånd och moderlig godhet». Han var sålunda väl rustad för den stundande kampen; och det är dessutom troligt att just den djupa smärta och missräkning som vållades honom af det torra och kyliga svar han mottagit på sina barnsligt förtroendefulla och upprörda hjärteutgjutelser gaf honom den själfständighetens och hänsynslöshetens styrka som eljest var honom främmande, men utan hvilken han under dessa förhållanden knappast lyckats genomdrifva sin vilja. Om föräldrarna med mera ömhet

och sympati besvarat hans förtroende, hade det säkert blifvit honom svarare att vidhålla ett beslut som af dem betraktades som en verklig olycka. Som det var, betecknade det sist erhallna brefvet en vändpunkt i hans uppfattning af sitt förhallande till de sina. Kärleken till hemmet och de närmaste var oförminskad; men först nu kände han sig på allvar löst ur de tusen fina band af sonlig underkastelse, gamla vanor och hänsyn för andras fördomar som hittills omsnärjt honom och förlamat hans handlingskraft. Man märker förändringen redan i det första bref han dagen efter sin ankomst skrifver till Agnes. Den Adolf som nu åter sitter däruppe i det gamla gossrummet pa Hönsäter, med den stora utsikten öfver det bla Kallandsö och det hägrande Leckö, är i manga afseenden en annan än den som ett halft ar förut fran samma plats sände henne så många ungdomligt svärmiska hjärteutgjutelser. Det har kommit en ny klang i tonen, en viss kärfhet, som icke hör till hans natur, men som vittnar om en finkänslig människas tysta men bittra besvikenhet vid att se sig oförstådd af dem som bordt känna honom bäst och at hvilka han också gifvit sitt bästa. Hvad hade han icke allt genomlefvat under denna långa vinter, hvilka strider hade han icke genomkämpat innan han fattat sitt afgörande beslut och hur hade han icke bemödat sig att lägga hela sitt hjärta, alla sina planer och förhoppningar öppet för de älskade föräldrarnas ögon — hur har han icke lidit vid tanken pa den smärta han måste valla dem! Och nu — han är hemma igen och da allt kommer omkring ser det nästan ut som alla hans strider och betänkligheter varit fullkomligt onödiga. Man har icke ens ansett det nödvändigt att besvara hans långa bref — ja, man skulle nästan tro att

de 24 sidorna befunnits för besvärliga att genomläsa, då fadern senare ber honom »redogöra» för allt hvad han redan så samvetsgrannt förklarat; och att han nästan varit färdig att offra sitt lifs lycka för att uppfylla faderns önskan i afseende på valet af lefnadsbana, tyckes för hans närmaste vara en ren bagatell. Allt rör sig blott om det stundande kungliga besöket, och det är först sedan han gjort sin plikt som artig värd och ställföreträdare för de mycket upptagna föräldrarna hos middagsgäster och visiter, som han får tid att skrifva till sin »allrakäraste lilla vän», som med värkande oro väntar hans första bref.

Han skrifver:

... »Ja, nu är jag här, på detta kära gamla Hönsäter, som du är så rädd för, men som jag ändå inte kan se utan att bli glad... Hit kom jag igår... och blef rätt vänligt välkomnad... Men ännu ha vi ej med ett enda ord hänsyftat på mina bref utan helt beskedligt gått och låtsat om ingenting. Mycket vill jag sannerligen ej heller säga, då jag tycker att det knappast lönar mödan... Finner jag en lämplig egendom att köpa, behöfver jag väl pappas borgen, och den lär han väl knappast neka mig — men det reder sig nog i alla fall. Hvad den andra frågan, eklateringen af vår förlofning, beträffar, så ämnar jag alls icke vidare bedja om deras 'samtycke'...»

Innan han afslutat brefvet kan han emellertid meddela att han verkligen, midt i all bradska, lyckats få ett längre samtal med sin far och att detta för det hela varit öfverraskande tillfredsställande. Gamle-grefvens upprörda känslor ha under de gångna veckorna hunnit betydligt lugna sig och han har för öfrigt för tillfället så mycket annat att tänka på att Adolfs angelägenheter trädt jämförelsevis i bakgrunden. Han ber helt fredligt sonen »ordentligt redogöra» för sina önskningar och fram-

tidsplaner. Att Adolf vill lämna ämbetsmannabanan finner han fortfarande högst beklagligt — men skall han nödvändigt bli landtbrukare och köpa en egendom, så . . . hvarför icke lika gärna öfvertaga ett af familjegodsen, som fadern ända icke ogärna skulle vilja sälja, då han börjat finna att han verkligen har alltför mycket jord att sköta på egen hand —?

. . . »Det vore nog ett präktigt verksamhetsfält — men jag betviflar ända, af många skäl, att jag kan gå in på detta» . . . tillägger Adolf. Det nya förslaget, som tydligen gjort sitt till för att försona fadern med hans ombyte af lefnadsbana, var ur många synpunkter ägnadt att väcka den unge blifvande godsägarens betänkligheter. För det första insåg han att han, vare sig han vägrade eller samtyckte, därigenom skulle invecklas i nya familjekonflikter och svårigheter, dem han gärna till hvad pris som helst ville undvika. För det andra visste han att de ifrågavarande egendomarna, i trots af de stora möjligheter de innefattade, för närvarande befunno sig i ett tämligen vanvårdadt och förfallet skick, då de stora nyodlingarna lagt beslag på alla tillgängliga resurser; — och för det tredje föreföll det honom motbjudande att försätta sin Agnes i en omgifning där hon, af allt att döma, hvarken kunde påräkna sympati eller välvilja, utan i stället t. o. m. mer än vanligt skulle blifva föremål för den skarpa familjekritik som den första sonhustrun sällan undgår — allra minst då hon, som här, är ovälkommen. Frågan fick alltså förbli sväfvande och upptogs ej vidare till behandling under de veckor Adolf tillbragte i hemmet. Men allt gestaltade sig någorlunda fredligt och godt, som han meddelar Agnes:

. . . »Mitt förhållande här hemma är, Gud vare lof, bättre än jag vågat hoppas. Det synes verkligen som skulle Föräld-

rarna så småningom komma därhän att de kunna betrakta saken med lugn och besinning. Den bestämdhet hvarmed jag uttalat mig tyckes verkligen ha öfvertygat dem att det ej längre är värdt försöka rubba mitt beslut ... En och annan pik får jag visserligen af pappa, då han beslår mig med att ej ega lika goda kunskaper i landtbruket som han. Jag undrar just hvar jag skulle fått dem? — Min examen i nationalekonomi för professor Lindblad inbragte mig visserligen ett vackert betyg, men sannerligen ej några större praktiska insigter i den vägen! ...»

Den unge filosofie kandidaten kom allt mer till insikt af att hans »vackra examen» i själfva verket var honom till nästan lika liten nytta på den nyvalda lefnadsbanan som vid renskrifningsarbetet i kungliga kansliet, och i tysthet grubblade han alltjämt öfver huru han på bästa sätt skulle förskaffa sig de felande kunskaperna. Enligt nutidens begrepp skulle väl intet förefalla naturligare än att han under faderns ledning och som biträde åt denne fått inhämta åtminstone en del praktiska erfarenheter; men Gamle-grefven hade i hög grad sitt hufvud för sig och denna enkla lösning tycks ej ha fallit honom in. Ehuru i många fall långt före sin tid som jordbrukare, med en förvånande skarp blick för fördelarna af nya odlingsmetoder och redskap, var grefve Hugo David dock, liksom flertalet af hans samtida bland landets stora godsägare vid denna tidpunkt, egentligen på jordbrukets område endast en djärf och företagsam autodidakt, som genom många experiment och mycken dyrköpt erfarenhet förvärfvat sitt vetande. Troligen kände han med sig att han föga lämpade sig till lärare, då han lika ofta handlade efter stundens ingifvelse som efter något på förhand bepröfvadt system. Dessutom var han en myndig herre, som ogärna gaf skäl för sina handlingar, än mindre tålde motsägelse eller diskussion.

Hela hans sträfvan gällde barnens framtid och det arf han hoppades få efterlämna åt dem; men att dela med sig något vare sig af förmögenhet eller husbondevälde medan han ännu lefde, därtill hade han icke ringaste lust. Ännu satt han dagligen till häst flera timmar om dagen, smärt, rak och statlig med sitt rika snöhvita hår och sina skarpa blå jägarögon, och öfvervakade själf arbetet på alla områden af de vidsträckta ägorna. Tanken på att ständigt ha en lärgirig, akademiskt bildad son i hälarna, med besvärliga »hvarför» och »därför», var honom troligen högst motbjudande. För öfrigt var han, trots allt, i tysthet långt från försonad med sin förstföddes egensinniga val af en annan lefnadsbana än den han så klokt utstakat för honom. Landtbrukare kunde väl hvem som helst bli. Såväl han själf som hans far, farfar, bröder och kusiner hade dock i någon mån häfdat ättens traditioner som ämbetsmän, statsmän, krigare eller hofmän, innan de »slagit sig till ro» på sina jordagods. Hvarför kunde icke pojken göra detsamma? Det var detta problem hvaröfver han grubblade under de långa ensliga ridterna, med en inbiten harm som gaf sig luft i ganska pepprade utfall, då den självrådige och inbilske unge herrn alltför tydligt lade sin okunnighet i dagen — och om han också icke längre absolut motsatte sig sonens framtidsplaner, så kunde han icke afhålla sig från att allt emellanåt hos honom inskärpa lämpligheten af att »åtminstone först ta Hofrättsexamen» en åtgärd som af oförklarliga skäl plötsligt för honom framstått som ett sista, hemlighetsfullt nödankare, som han på inga villkor ville släppa. Då denna fordran under föreliggande omständigheter gränsade till den rena orimligheten och ej gärna kunde medföra någon tänkbar fördel för den framtid Adolf uppställt som sitt mål,

kan man ej undra om den möttes af en lika ofta upprepad vägran, som i sin ordning framkallade ny förstämning. Och huru mycket den unge fästmannen än bemödar sig att för Agnes och hennes föräldrar framställa allt i den ljusaste dager, i det han lifligt och omständligt skildrar det kungliga besöket, skisserar ett allmänt familjetåg till ännu en edition af de celebra Skarabalerna, berättar om besök i granngårdarna och skämtsamt beskrifver den skara af gäster och släktingar hvilka som vanligt uppfylla huset — så kan han icke dölja att familjetrefnaden i det gamla hemmet icke är hvad den varit under föregående somrar. Kullen står i sin fulla fägring, ängarna äro som trädgårdar i sin blomsterprakt — »på hela jorden kan icke finnas något skönare». Men » — Ack, om jag hade min Agnes här! är min ständiga tanke då jag njuter af all denna härlighet — och det är minsann ingen liten önskan, ty då hade jag också allt hvad jag nu saknar!...»

Glada eller sorgsna, motses och läsas hans bref med samma »brinnande intresse» i Geijerska hemmet, där sommarstillheten nu ändtligen efterträdt vårens oro, och utgöra det ständiga ämnet för samtal och öfverläggningar i sommarsalongen på nedra botten, där Agnes och fru Anna-Lisa nu »så trefligt etablerat sig för vidöppna dörrar vid det runda bordet, med handarbeten, friskt vatten och något roligt att läsa», medan professorn själf flyttat ut sin stol och ett bord med böcker i själfva trädgården. Det är en liten oas af skugga och trefnad — men tomt, sandigt och trädlöst öfver allt hvad vi nu kunna föreställa oss var det för öfrigt i det dåtida Uppsala. Själfva Carolinaparken bjöd blott på halfvuxna träd och Slottsbacken var endast en ödslig, förtorkad sandkulle, utan försök till odling och blott med

en och annan af blästen förpinad lönn eller björk som gaf hvarken grönska eller skugga... »Hvad man törstar efter vatten på denna torra slätt!» skrifver Agnes till fästmannen. »Mamma och jag gå ibland ned och sätta oss i Strömparterren, för att inbilla oss att vi se på vatten. Men denna rinnande ölsupa skänker ingen vederkvickelse...» Gladare tillägger hon dock...: »Men nu, då vi verkligen få behålla pappa hemma, efter som han, Gud vare lof, undslapp riksdagsbråket, skall nog sommaren ändå bli god och bra, äfven i staden...» Geijer själf är bjuden till Sandbro, till Järta, på några dagar, men... »pappa grufvar sig rätt mycket för att komma dit, ty Landshöfdingen lär varit vid ett alldeles hiskligt lynne sista tiden och utslungar de förskräckligaste anathemer öfver det eländiga Upsala... Med pappa lär han ända, märkvärdigt nog, vara 'rätt nöjd', isynnerhet med hans Rektorsprogram»... På midsommarafton ha Knösens och Löwenhjelms i all stillhet varit hos Geijers och setat i trädgården, medan staden för öfrigt varit som utdöd. »Men ack, hvilken förtjusande afton!...» tillägger hon, klockan elfva på kvällen. »Hvad har du väl gjort i kväll? — Dansat kring majstången med dina muntra kusiner? — Eller bara sett på? — Jag har nyss varit nere i trädgården ensam — luktat på löf och gräs och — tänkt på Västergötland...»

Adolf har under tiden företagit en utflykt genom provinsen, dels för att botanisera och dels för att »studera bergformationer på Billingen och i Falbygden». »Därefter,» fortsätter han, »stannar jag väl hemma ännu en tid och reser sedan i Pappas sällskap till Norrköping och Stockholm, så att jag kan öfvervara Riksdagens början och utskottsvalen och om möjligt där få någon plats. Det är väl bäst jag uppehåller mig där till dess

jag får utsigt till något passande egendomsköp... Vårterminen skulle jag vilja tillbringa i Upsala, arbeta på en disputation, disputera och promoveras, för att sedan med alla mina krafter och all min hag på ett eller annat sätt utbilda sig till en verkligt skicklig landtbrukare, så att jag med tillräckliga insigter kan egna mig åt den verksamhet som jag hoppas skall bereda både din och min lycka — —.»

Senare tillägger han:

»... I dag är det ett år sedan jag talade med min Far om min önskan att begära din hand —! I grunden var det väl ändå hans godhet och faderliga ömhet som hindrade honom från att då säga mig annat än vänliga och uppmuntrande ord — och om han också sedan ångrat detta och det blifvit en källa till så mycket oro och bekymmer, så är det dock min fasta öfvertygelse att han då handlade under en himmelens ingifvelse, som också en gång skall styra allt till det bästa för oss alla — och jag är viss att jag en gång med dig vid min sida skall lyckas öfvertyga honom själf därom. Måtte Gud blott ge honom ett långt lif, så att vi få göra honom rätt mycken glädje! Men döden står så nära...»

Farbrodern, grefve Adolf Hamilton på Kolltorp, allt sedan barndomen ett slags orubblig fixstjärna på Hönsätersungdomens firmament, har, berättar han, plötsligt aflidit, träffad af ett slaganfall i kretsen af de sina.

»... Underrättelsen kom hit i natt — jag fick det svåra uppdraget att framföra dödsbudet till pappa. Det grep honom oerhördt; men aldrig har jag sett en manligare och vackrare sorg. Någon sade häromdagen att ingen förtjente mindre motgångar än han, ty ingen bär dem så väl. Det är sant — och ändå är han ovanligt häftig, liflig och känslig till hela sin natur... Föräldrarna reste dit genast på morgonen; jag reser i eftermiddag och sedan vidare till Stockholm öfver

Norrköping, där jag på ullmarknaden för pappas räkning skall sälja några skeppund ull... Till följe af Farbrors död kommer pappa nu troligen alls icke att resa upp...»

Ett längre afbrott inträder nu i de ungas brefväxling, då Agnes under tiden rest till Värmland, på sin vän Cecilia Nordenfelts bröllop — och då den återtogs hade både händelser och planer hunnit utveckla sig på ett oväntadt sätt. Det tillfälliga sammanträffandet i Norrköping — där den stora ullmarknaden utgjorde ett rendez-vous för alla Sveriges landtbrukare — med ett par unga godsägare, hvilka genomgått ett tyskt landtbruksinstitut och villigt meddelade råd och rön på grund af de erfarenheter de gjort, blef för Adolf Hamilton af afgörande betydelse. Han tyckte sig nu hafva funnit den ledtråd han sökt; och då han ej erhöll den anställning han önskat vid riksdagen, tog han detta snarare som en försynens fingervisning än en motgång. Efter att i Stockholm ytterligare hafva rådgjort med åtskilliga sakkunniga auktoriteter, reste han till Uppsala för att med sin fästmö och hennes föräldrar afhandla sina nya planer. I stället för att, medan frågan om egendomsköpet ännu var oafgjord, förnöta en dyrbar tid med ofruktbara kanslistsysslor, ville han genast på allvar ägna sig åt landtbruksstudiet vid någon af de den tiden högt ansedda tyska landtbruksskolorna, bland hvilka Hohenheim, i närheten af Stuttgart, blifvit honom särskildt rekommenderadt. I Uppsala, där han tillbragte »några oförgätliga dagar», fann man förslaget godt — och genast efter återkomsten till Stockholm satte han sig ned för att förelägga fadern detsamma, ehuru ej utan en viss ängslan för det sätt hvarpå det skulle mottagas.

»... Jag skrufvade meningarna på alla sätt för att få det så fint, öfvertygande och diplomatiskt som möjligt... Men jag kan ej fatta huru pappa skulle kunna ha något att invända mot detta, då han villigt redan två gånger gifvit Hugo tillfälle att resa ut. Det vore ju egentligen obilligt... Jag föreställer mig snarare att han rent af skall bli glad att en gång kunna göra mig till viljes, sedan han så länge ansett sig böra motsätta sig alla mina önskningar... Då jag nu tänker på hans beteende, tycker jag egentligen att han handlat alldeles rätt — utom då jag första gången talade med honom och han ej var fullt uppriktig mot mig — Men han har satt min kärlek på hårda prof och hade jag ej haft mod och kraft att för den trotsa allt, bryta min egen väg — så vore jag dig ej värd!...

Härpå öfvergår han till en angelägenhet af ännu intressantare art, tydligen äfven den ett resultat af öfverläggningen i Uppsala:

»Guldsmeden, hos hvilken jag beställt våra ringar, tyckte att måttet på ditt finger var så litet att jag knappt kunde öfvertyga honom att det var riktigt. De bli snart färdiga — sedan skall jag väl gömma dem till dess jag kommer till dig igen... I morgon åtta dagar till kan jag ha svar hemifrån — ifall pappa verkligen hinner besluta sig på en dag — jag önskar han ville göra det! — Då kommer jag till Upsala redan på Fredag och reser sedan landsvägen hem, på min älskade bondkärra... Jag har ändå svårt att vara riktigt lugn medan jag väntar! Men detta är dock ett intet mot i fjol vid denna tiden...»

Agnes varnar honom för att ej vara för sangvinisk:

»... Jag tror ändå — jag vet inte hvarför jag tror — att du gör bäst i att ej alltför säkert räkna på din Fars samtycke. Jag har en känsla af att han ej skall bli nöjd med detta förslag — han kommer kanske blott att anse det för ett nytt 'extravagant infall'... Men du vet, jag har vanan att alltid börja med att föreställa mig det värsta, för att sedan kunna glädja mig så mycket mer då det inte slår in!...»

Agnes blef sannspådd. Gamle-grefven blef långt ifrån nöjd — han blef till och med alldeles ursinnig — ehuru det torde vara svårt att egentligen säga hvarföre — och denna gång var han ej nog försiktig att låta harmen dunsta bort innan han satte sig vid skrifbordet. Han hade, som Adolf önskade, verkligen lyckats besluta sig »på en dag», men därför bar också brefvet alla spår af den faderliga förtrytelsens första orkanlika utbrott. Allt det myckna brännbara stoff, som i form af inbiten harm under de sista månaderna hopat sig inom honom, stod med ens i ljusan låga. Adolfs »orimliga och oförsynta» förslag hade endast varit den tändande gnistan — explosionen var länge förberedd.

Det fälldes många tårar, både hemligt och uppenbart, i Geijerska hemmet den kalla blåsiga julikväll, då, efter en lång dag af pinsam väntan, Adolf ändtligen kom — ej, som man så gärna velat hoppas, strålande af glädje för att meddela en god nyhet, utan blek och upprörd, med hjärtat fullt af både harm och sorg och en smärta som hade vida djupare rötter än blotta missräkningen. Faderns oresonliga vrede och hårda ord hade sårat honom djupt och för första gången i någon mån rubbat den tillit till dennes kärlek och rättvisa som — trots alla tillfälliga förlöpningar — hittills utgjort en del af hans trosbekännelse. En bättre tillflyktsort kunde han emellertid under dessa förhållanden ej hafva funnit än det hem där han nu mottogs med ömma och tröstande armar och där bitterhetens och oförsonlighetens andar aldrig kunde trifvas, under det att kloka och kärleksfulla råd ej heller saknades. Själf räknade han de förtroliga samtal han under denna tid haft med Geijer, som med verkligt faderlig godhet ägnade sig åt honom, bland sitt lifs djupaste och mest fruktbärande

intryck. Det var under inflytande af dessa intryck som han, några dagar efter sin ankomst till Uppsala, skref ännu ett bref till sin far, manligt, värdigt och fullt af sorg, men på samma gång ödmjukt och med ett sista försök att fullt klargöra sin ställning och undanröja alla missförstånd. Härpå kom emellertid intet svar — och det var först i början af augusti, sedan de båda unga i all stillhet växlat ringar — dem de dock voro öfverens om att tills vidare ej bära offentligen — som Adolf, till följd af en i tredje hand framförd hälsning från föräldrarna, åter begaf sig på hemvägen.

Hurudant hans första mottagande denna gång blef, förtäljer icke historien. Men redan dagen efter sin hemkomst skref han till Agnes i korta, upprörda meningar och med knappast läslig stil:

»... För tio minuter sedan lofvade mig pappa penningar till Hohenheimsresan — således, lef väl på länge! ... Min hand darrar — det kostar på att tala med pappa. — Huset är som vanligt öfverfullt af främmande, jag kunde knappast finna ett ledigt ögonblick. — Efter frukosten i dag gick jag helt enkelt in till pappa och sade honom att jag måste tala med honom. Härpå svarade han att jag sagt att han var högfärdig och uttryckt mig otillbörligt samt menade att jag alltigenom hade orätt. Framtog därpå mitt sista bref för att bevisa att jag yttrat detta och mycket annat; men efter att hafva två gånger genomläst det måste han medge att där verkligen alls icke stod något sådant. — Det stod sannerligen helt annat i det brefvet. Jag var så bedröfvad då jag skref det att jag ej förstår hur en far kunnat läsa det utan tårar —. Sedan frågade han än en gång — jag hoppas den sista! — om jag icke ville taga hofrättsexamen. Det vore bra, tyckte han, att ha en fot på embetsmannabanan — man kunde sköta den saken (en ren bagatell!) på samma gång som landtbruket o. s. v., o. s. v. — Slutligen bröt jag tvärt af och frågade om det verkligen var hans fulla allvar att ej vilja ge mig

penningar till en utrikes resa. Då han hörde att jag ej begärde mer än 2,000 Rdr gaf han sitt samtycke. Jag skrifver nu omedelbart till Hohenheim och beställer plats... Han har för öfrigt gjort upp en mängd kalkyler angående mitt inköp af Blomberg eller Hjelmsäter och verkligen tänkt ut huru därmed bäst skulle ställas. Men det värsta är att jag troligen äfven häruti blir tvungen att motsäga honom... Hit kom jag i går afton kl. 6. Fann här före mig sju främmande fröknar och d:o fruar. Jag fick ej ens flytta in i mitt eget rum, utan inkvarterades i skolrummet, som jag delar med 3 pojkar och ett större antal kaniner. Jag har ännu ej ens haft tillfälle packa upp min genomvåta kappsack... Hade jag nu därtill fått afslag för resan, så hade jag ej haft annan råd än krypa till sängs och inbilla folk att jag var dödssjuk... Men jag är i alla fall bra glad att jag får resa!...»

»...Skrif för all del genast, annars blir jag orolig» – så slutar Adolf sitt bref. »Skall du glädja dig? — Du lilla kära. — Jag vet att du skall det, för min skull!...» Men hela fem dagar behöfde i alla fall det ängestfullt väntade brefvet innan det hann fram till Uppsala, och ytterligare fem måste förgå innan det lika längtansfullt motsedda svaret nådde Hönsäter. Man led ej af svaga nerver den tiden — man fann sig i det oundvikliga, med ett för oss ofattligt lugn.

Och Agnes skref:

»...Så är det då verkligen afgjordt att jag ej skall få se dig på så länge, länge! — Nu, då det verkligen är afgjordt, då det jag så ifrigt önskat för din skull skall bli verklighet, gripes jag ändå af ångest... Halfannat år... det är en lång, lång tid!... Men nu skrifver jag så att du kanske tror att jag ej är glad åt att du får resa... Ack jo!! — visst är jag glad! det vet du nog. Glad åt att du skall få egna dig åt den verksamhet du längtar efter, glad att du skall få andas en friare luft! — du behöfver det, och jag hoppas att mycket skall klarna under detta år, så att du och de dina åter kunna råkas med mera lugn och glädje än nu...»

Intet ord af klander tillåter hon sig gent öfver sin trolofvades föräldrar, än mindre något uttryck af personlig bitterhet; det är en helt annan ande som talar ur dessa rader:

»... Hur oupphörligt jag dessa dagar tänkt på dig!... Men som du vet, är jag en smula vidskeplig. Denna gång väntade jag verkligen goda nyheter, emedan — jag tre nätter å rad drömt så lifligt och så godt om Hönsäter!... I går natt tyckte jag mig vara där. Jag stod i ett fönster i ett hörnrum och såg sjön åt båda sidor. Allt var så vackert — men mycket folk öfver allt. Ingen brydde sig om mig eller tog sig af mig; jag grät i tysthet och var djupt bedröfvad. Då kom på en gång Eva, tog mig i famn och talade så ömt till mig — sedan din mor, som jag kysste på hand och som såg på mig med så goda ögon att jag mindes och var glad åt den blicken hela dagen... Likaså natten förut och den föregående, då jag hela dagen efteråt kände mig så hemma och glad åt tanken på Hönsäter, utan att komma ihåg hvad jag egentligen drömt — blott att det var något som gjorde mig lycklig och modig. Jag tänker alltid på Jean Pauls vackra ord, då jag känner hvilket solsken en sådan halft bortglömd dröm kan kasta öfver hela ens dag: 'Wie Himmelsblumen werden oft Träume durch die Menschennacht getragen, und bei Tageslicht bezeichnet nur ein fremder Frühlingsduft die Spuren der Verschwundenen'...»

För henne skall han för öfrigt ej vara bekymrad... Helst skulle hon visserligen vilja gömma sig i någon liten vrå långt bort på landet under den tid han är borta, för att slippa allt societetslif, alla baler och allt »tomt konverserande om ingenting»... Men hon har det ju ändå så godt — hvem har väl ett sådant hem och sådana föräldrar som hon —? — »Lilla pappa» har redan köpt henne en stor karta öfver Tyskland, så att hon skall kunna följa Adolf på alla vägar — till

»estetiska studier och intressanta bekantskaper» hoppas hon väl att han också skall få tid öfrig; hur mycket skall han ej ha att berätta henne då han återkommer! — — »Det blir nog för hela lifvet!»... Och, fastän det är torrt och dammigt i Uppsala och Upplandsslätten ju ej kan jämföras med Kinnekulle, så har »lilla pappa» nu börjat ta henne med sig på alla sina långa promenader — utåt parken, till Ultuna, åt Lurbo till — där är verkligen vackrare än man kan tro... Pappa har »föresatt sig att lifva upp henne»; — de prata oändligt och ha obeskrifligt roligt tillsammans

»... Häromdagen gåfvo vi oss af med föresats att gå till H å g a. Vägen var våt, djup och lerig, nästan omöjlig af det myckna regnet; men pappa byggde oförskräckt broar åt mig af gärdsgårdsstörar, så att jag torrskodd kom öfver — och då det blef alldeles bottenlöst klättrade vi öfver gärdesgården och gingo på ängar och skogsbackar, där det luktade godt af s k o g och växte små fina, vackra blommor...»

Man ser att Agnes hade god hjälp i kampen mot klenmodighet och misströstan. De »broar» Geijer byggde åt henne öfver vattenpölarna på Hågavägen, voro på sitt sätt blott symboler af dem på hvilka han under denna tid med stark och kärleksfull hand förde henne öfver alla de småsinnets och själfviskhetens grumliga rännilar i hvilka hennes lycka lätt kunnat förkväfvas. Att han äfven i inre mening, då vägen någon gång syntes »alldeles omöjlig», helt enkelt förde henne med sig ut på »ängar och skogsbackar», där naturens egen röst talade så tröstande och styrkande att man glömde allt grubbel öfver det ovissa målet, har hon själf sagt oss — och det blef henne en lärdom för lifvet.

För öfrigt, berättar hon, har lilla pappa skänkt henne

Martin Chuzzlewit, åt hvilken de båda hjärtligen skratta — och till råga på allt ger han henne dagligen lektioner i aritmetik — »tyvärr alltför, alltför välbehöfliga!»... ty i detta fall företer hennes begåfning en nästan hopplös lucka, som all den undervisning hon inhämtat i Fryxellska skolan tyvärr ej kunnat utfylla...

»...Nu räknar jag Division för honom så det värker i hufvudet och häromdagen voro vi tillsammans i bokhandeln för att köpa en Multiplikationstabell... Den fanns ej ensam utan vi måste i stället inköpa 'Den Lille Räknemästaren, eller Borgerlig öfning för Dem som ej gått i Schola' — det är en bra bok — och den studera vi nu tillsammans så mycket vi orka... Häromdagen kom Malmsten* in just som vi voro som värst i farten. Han blef alldeles hänförd och utbrast: — 'Ja, är det inte gudomligt roligt!' — Tyvärr voro vi inte precis af samma tanke...»

Att Geijer själf minst af allt var någon räknemästare, är allmänt bekant och det torde alltså vara anledning hoppas att den tid han för sitt hjärtebarns skull ägnade åt den »Borgerliga öfningen» äfven för honom själf inbragte någon praktisk vinst, äfven om de allvarligare uppgifter, med hvilka han just då sysslade, någon gång till en viss grad fingo sitta emellan. Att fru Anna-Lisa på samma gång med kärleksfull takt sörjde för praktisk sysselsättning, som ej skulle lämna tid för alltför många oroliga aningar och drömmar, ser man af de många meddelanden om ökadt arbete i hemmet som ständigt återkomma i Agnes' bref från denna tid. Mamma behöfver så väl hennes hjälp — det skall syltas, sys och bakas småbröd, och mamma orkar så mycket mindre än vanligt — hon är ständigt sysselsatt. Därtill

* Den kände matematikern, då professor i Uppsala, sedermera statsråd och landshöfding.

vill mamma att hon skall genomgå en kurs i väfning — det behöfver en landtfru — och som ideell motvikt till allt detta ha hon och Anna-Lisa Löwenhjelm kommit öfverens att riktigt på allvar studera medeltidens religionshistoria, i hvars invecklade detaljer de funnit sig något defekta... inom kort hör man att hon svärmar för den heliga Teresa. Hon lefver, med ett ord, trots alla bekymmer och all oro för Adolfs långa bortovaro, ett rikt, nyttigt och lyckligt lif och vill att hennes Adolf skall förstå detta och ej gräma sig öfver att hans kärlek och hans närmastes kalla afvoghet kastat några skuggor öfver hennes ljusa tillvaro.

Men äfven i detta afseende inträder en oväntad ljusning, och en aftonstund kan Adolf med djup rörelse skrifva till sin »hjärtans vän»:

»...I dag har jag verkligen blifvit öfvertygad att min goda, kära mamma hvar stund som hälst skulle vara glad att få sluta dig i ett moderligt famntag!... Och de *vänliga ögonen* du såg i drömmen, min Agnes, dem har jag också i dag sett stråla i verkligheten... Hon sade mig med rörelse att hon länge i tysthet önskat att närma sig dig och dina Föräldrar, men ej velat göra det, emedan hon genom att *ensam* taga ett sådant steg skulle ställt pappa i en sämre dager inför er än han förtjenar... 'Han skulle synas hård och orättvis — då han ändå *är* så god!' — sade hon... Och då jag sade att jag ännu alltjämnt trodde att pappa, om det blott stod i hans makt, gärna skulle *göra allt om intet*, svarade hon att detta *finge jag ej tro!* — Hon förstod nog nu, sade hon, att det vore som '*att på midten afbryta ett ungt träd!*' — Jag vet ej om hon ens själf förstod allt det sköna som hon med denna bild uttalade — men *du* känner hvad den innebär... *Skild från dig* vore jag verkligen en rot utan krona — ett ömkligt vegeterande ting, som väl fyllde sin plats på jorden, men *uppåt* sträfvade den ej mer, bar hvarken blommor eller frukt och ingen gladde sig åt dess skugga!...»

Och några dagar senare, då han tackar för ett nyss emottaget bref, kan han i en nästan andaktsfull stämning af tacksamhet och sinnesrörelse tillägga: —

»... Just som jag skulle läsa brefvet, kom lilla mamma och frågade om jag fått det samt bad mig vänta litet, emedan hon först ville tala med mig. Hon frågade om jag skulle skrifva — och bad mig hälsa dig, min Agnes, och din mor! — och säga dig att du skulle vara försäkrad om hennes innerliga välvilja och deltagande — att hon längtade att få visa dig en moders ömhet, och om det dröjde, var det blott af hänsyn till pappas känslor — men du fick därför icke sörja eller oroa dig för framtiden. Allt skulle nog en gång blifva bra, och med afseende på Henne skulle du i alla fall hafva lugn och tillförsigt. — Ser du, dina drömmar bedrogo dig icke! — Då jag sedan satte mig att läsa ditt bref föreföll det mig sannerligen som om Guds hand varit med och ledt mammas hjärta till sådana tankar, just samtidigt med att du skrifver så mildt och undergifvet och utan att begära något för dig själf, endast manar mig till förnöjsamhet och lugn! — Hvad jag håller af dig. Hvad jag är lycklig att ändtligen få ge dig en kärleksfull hälsning från mitt hem! ... En hälsning är ju litet, ja intet för det mesta — men här betyder den mycket — Framför den också till din mor! — Hon skall förstå att det i alla fall är ett steg framåt och förlåta att det är så litet, då det ändå är det första ... Så ofta jag tänker på dina Föräldrar, tänker jag på hur lycklig jag en gång skall bli då jag får mottaga dem i vårt hem. Det är en af mina bästa framtidsdrömmar ...»

Agnes mottog detta för henne så gripande bref midt i hvirfveln af de festligheter hvarmed baron Kræmer just i dagarna firade sin brorsdotters bröllop med den unge baron Lagerbring. Det är först sent på natten, samma dag som brefvet anländt, som hon får tid att sätta sig vid skrifbordet:

»... Jägtad och jagad på alla håll af sällskapslif och tusen småsaker, måste jag stjäla ett par timmar från sömnen för att tala med min vän! ... Allt sedan jag i morgse mottog ditt kära bref har jag ej haft en ensam stund — hela förmiddagen upptagen af svenska och finska visiter, för hvilka jag måst sjunga och göra alla mina basta konster — så stor dejeuner hos Lagerbrings med dans och prat i oändlighet. I går det präktiga bröllopper — i morgon åter stor soupé hos Kræmer, där jag åter måste sjunga, och allt bestyr med paryr, frisyr o. s. v. — Men ändå — vet du hvad jag gjort i afton sedan jag kom hem från Lagerbrings? — Skall du tycka att jag gjort orätt? — Jag har skrifvit till din mor för att tacka henne. Det var mig omöjligt att icke göra det ... men hur skulle jag våga säga henne ens hälften af hvad jag känner? — Kanske skall hon ändå finna det bra förmätet att jag skrifver alls? ... Alla tankar som ditt bref väckte ha hela dagen liksom legat bakom allt annat ... Gud vare lof! — Gud vare lof! har jag otaliga gånger sagt i mitt hjärta — och Gud vare lof säger jag ännu en gång. Denna hälsning har flyttat Hönsäter minst tjugu mil närmare Upsala och mitt hjärta ...»

Den svärmiska och ömhjärtade grefvinnan Marie Charlotte fann ingalunda sin lilla tillämnade och hittills så ovälkomna sonhustrus tacksamhetsbref »förmätet», utan i stället »alltför sött och rörande» och öfvergick i all tysthet från denna stund helt och hållet på de ungas sida. Den rörande lojalitet, som hittills afhållit henne från att »ensam» vilja framträda på ett sätt som kunde kasta en orättvis skugga på den envise och despotiske, men hjärtegode mannen, hindrade henne dock alltjämt från att vidtaga några mera afgörande mått och steg. Det skulle ännu dröja länge innan Gamle-grefven på fullt allvar sträckte vapen; men genom Landshöfdingskan Ehrenborg sändes allt emellanåt vänliga hälsningar, som uppehöllo förbindelsen mellan Agnes och hennes blifvande svärmor.

Under tiden hade Adolf emellertid fått ett nytt bekymmer. Tante Ehrenborg — som för tillfället gästade Hönsäter — »liksom för resten alla människor», förvånar och beskärmar sig oupphörligt öfver att han efter sin vackra examen vill »cedera promotionen» nästa vår, och föräldrarna skulle också gärna vilja se honom »bära magisterringen»...

»... Själf frågar jag inte det ringaste efter om jag heter magister eller ej ... Men mamma gråter och Eva gråter öfver att jag inte skall bli det, och vore det inte att jag för resans skull vill iakttaga den största sparsamhet, så reste jag tvärt till Upsala och skref ihop en disputation ... Jag har den nästan färdig i hufvudet och hade jag här bara de böcker jag behöfver, skulle det snart vara gjordt ... Men nu är det omöjligt. Eller skall jag, som så många andra göra, låta trycka mitt namn på en disputation som någon annan skrifvit? — Det förefaller mig bra barnsligt. Kan du af din pappa skaffa mig ett godt råd? —»

Geijer svarade med omgående i ett längre bref, hvartill Agnes fogade ett postskriptum, hvari hon erkänner att också h o n tycker att det vore »litet roligt» om fästmannen finge sin välförtjänta lagerkrans och blefve »en r i k t i g magister och inte bara en c a n d i d a t u s p e r p e t u u s! ...» och i nästa bref meddelar fästmannen att han fattat sitt beslut: — han reser in till Skara för att slå sig ned där en tid och se om han ej i där befintliga Bibliotek skall finna hvad han behöfver »för att prestera något icke alldeles odugligt» ... »Tacka din gode, käre pappa för hans förträffliga bref och allt besvär han gjort sig för min skull, och säg honom på hvad sätt jag nu tänker ställa mig hans råd till efterrättelse ...»

Resultatet blef en afhandling »om Westgötabergen»,

som Adolf själf betecknar som »en bedröflig produkt, ett hastverk, hvars blotta hågkomst kommer honom att rodna» — men om hvilken Agnes dock senare med stolthet kan meddela honom att den af den gamle samlaren Marklin skänkts at en utländsk resande geolog som »det bästa som pa senare tid skrifvits öfver det ämnet». För att fullgöra alla för promotionen nödiga formaliteter, ombestyra afhandlingens tryckning m. m., reste den unge filosofie kandidaten i september upp till Uppsala och fick således säga sin älskade ett sista farväl före afresan till Hohenheim. Det var med tyngre hjärta än hon på förhand tänkt sig som Agnes såg honom resa — ty afskedet ägde rum under förhållanden som gjorde hans närvaro för henne dubbelt tröstande och skilsmässan dubbelt svår.

*

Geijers hälsa hade, som redan blifvit antydt, under sommaren då och da gifvit hans närmaste anledning till oro; han plågades emellanat af yrsel och hjärtklappning, sof oroligt och vaknade med en känsla af mattighet och olust som för hans kärnsunda natur var en fullkomligt ny och påkostande erfarenhet. Hvarken han själf eller hans omgifning fäste dock den vikt vid dessa symptom som de utan tvifvel förtjänat. Husläkaren skyllde pa magen och ordinerade »brunnsdrickning» — den tiden en osvikiig panacé för alla åkommor; fru Anna-Lisa gjorde sitt bästa för att förmå den synnerligen omedgörlige patienten att hålla den föreskrifna dieten, och Agnes höll honom, som vi sett, villigt sällskap på de långa promenader som äfven voro en del af kuren. Allt detta var antagligen på sitt sätt välgörande

nog — men den fullkomliga hvila han utan tvifvel bäst af allt behöft unnade han sig däremot ej. Det sommarstilla Uppsala erbjöd en välkommen och efterlängtad arbetsro efter vårens många jäktande och upprifvande erfarenheter, och han arbetade nu med nästan feberaktig rastlöshet för att återhämta den dyrbara tid som förlorats. Nu, då han verkligen hade utsikt att ostörd af riksdagsmannaplikter och riksdagskäbbel en tid framåt få ägna sig helt åt de arbeten som lågo honom mest om hjärtat, kunde det löna mödan att än en gång upptaga de stora uppgifterna, som så länge måst skjutas åt sidan — och den kommande höstens föreläsningar, som skulle åhöras af den unge Kronprinsen och hans bror, kräfde också många tankar och allvarliga förberedelser; mycket skulle i dem sägas som han ännu ej fått uttala så klart och koncentreradt som han velat — han var glad åt det tillfälle som nu skänktes honom att göra det. Fåfängt bådo vännerna Nordenfelt, fåfängt yrkade hustru och dotter på att han skulle göra Agnes sällskap till bröllopet på Björneborg, »slå sig lös» några veckor, andas Värmlandsluft och träffa gamla vänner — omöjligt; han hade icke tid — att få vara i ro i Uppsala med sitt arbete var all den hvila han behöfde och just hvad han länge längtat efter.

Han fick sin vilja fram — satt tidigt och sent vid skrifbordet, oregelbunden som alltid och utan afseende på bestämda måltidstimmar eller tider för sömn och vaka, om han icke särskildt påmindes därom, hvilket man ju icke alltid hade hjärta att göra för att icke störa honom — men tycktes på det hela finna sig väl därvid och var för öfrigt, på de stunder då han lade arbetet åsido och helt ägnade sig åt de sina, glad och god, öm och varm, på en gång barnsligt road af hvarje

litet skämt och färdig att med djupaste sympati dela hvarje allvarligt intresse — som man alltid varit van att finna honom i hemmet.

Nere i sitt arbetsrum sitter han timtals böjd öfver böcker och manuskript, midt i solskenet, som han aldrig vill utestänga, men med den skyddande gröna skärmen för ögonen — helt förlorad för den yttre världen och glömsk af både tid och rum medan han genomgår korrekturen till Gustavianska papperen, eller i flykten följer de tankar som »Vår tids inre samhällsförhallanden» — ämnet för hans tillämnade föreläsningar —* väcka inom honom och fäster dem på papperet i hastiga, halft oläsliga anteckningar. Men plötsligt och impulsivt skjuter han alltsammans åt sidan, reser sig, kör fingrarna genom håret, som redan står i alla väderstreck, doppar ansiktet i tvättfatet och låter det kalla vattnet skölja öfver panna och hals, samt skyndar därpå med ännu ungdomligt spänstiga steg genom trädgårdssalongen och uppför trappan till de båda vackra gafvelrummen, där Agnes residerar. Där är svalt och ljufligt åt skuggsidan och mellan de fläktande hvita gardinerna i de vidöppna fönstren stå den stora rosenlagern med hela kronan full af starkt doftande skära blomklasar och den jättelika kaktusen — hela husets stolthet — prunkande med öfver ett dussin praktfulla, skarlakansröda kalkar och

* Geijer skref i allmänhet ej sina föreläsningar i den form de sedan höllos; men han förberedde dem omsorgsfullt, genomtänkte ämnet, gjorde utförliga anteckningar och uppställde planen för det hela på förhand, ehuru han, som han själf säger, »lik mången gammal lärare lämnade sitt papper hemma och till ungdomen talade samtalets förtroliga språk» — hvilket också gaf hans föredrag något af improvisationens omedelbara och personliga prägel.

oräkneliga knoppar på de tjocka, taggiga stjälkarna. »Jag fick lof att titta lite pa kaktusen, du» — säger han åt dottern, som vid hans inträde glad rest sig från skrifbordet, där hon som bäst håller pa att skrifva till Adolf. »I dag är den syperb! — —» Och medan han smekande vidrör de blanka blombladen och fröjdar sig åt färgen, tillägger han med en tjufpojkaktig blinkning — »Nåå, mitt socker — — hur är det? — hvad blir sju gånger nio —? — Ska vi ta oss en dufning med lille Räknemästaren, eller hvad säger du? —» — —

— Agnes är genast färdig — hon hämtar blott först i största hast litet hallonsaft och nybakade kringlor åt lilla pappa, som låter sig väl smaka; och så börjar lektionen ... Men kanske går den icke rätt bra i dag. Vädret är alltför vackert — och snart vandra far och dotter i stället af på stigen öfver de furuklädda backarna, »Geijers väg», åt Eklundshof, medan Agnes berättar om heliga Teresa och Geijer säger henne att den dag nog kanske ännu kan komma da vetenskapen också inrymmer en plats för undret — eller hvad människor kalla så —. Hur litet veta vi icke ännu, säger han, om de förunderliga krafter som Gud nedlagt i sin skapelse! — — Eller också tala de om Adolf, hans planer och hans sista bref, som lilla pappa nu som alltid med djupaste intresse fått läsa och där han »innerligt senterar» allt — både allvar och skämt, berättar Agnes glad för sin fästman ... Och då sedan Adolf själf kommer, blir det ofta han som får göra Geijer sällskap på promenaderna. Geijer läser hans disputation, finner den bra och är varmt intresserad af Westgötabergen; men ännu mer af att höra Adolf berätta om sin hembygd, om dess natur och dess uraldriga minnesmärken — att det gamla Husaby är Blombergs sockenkyrka skänker stället, där

det mer och mer synes sannolikt att hans Agnes skall finna sitt framtida hem, ett ytterligare intresse i hans ögon... För öfrigt arbetar han ifrigare än någonsin, nu då terminen skall börja och han ej längre kan räkna på den ostörda arbetsro han hittills njutit. Ännu, långt sedan hela huset somnat, sitter han alltjämt vid skrifbordet; och ofta händer det att Agnes och Anna-Lisa sent på natten vakna vid ljudet af musik, knappast mer än en hviskning, det svagaste pianissimo — det är Geijer som fantiserar vid pianot i salen, sedan han arbetat sig trött. Han talar till sin bäste vän och förtrogne och de som älska honom lyssna rörda, ty de veta hvad han säger — de ha hört det förr och veta hvad det innebär:

»Tanke, hvars strider blott natten ser —
Toner! — hos eder om hvila den ber...!»

*

Så gå dagarna helt stilla. Men plötsligt händer något.

...Geijer har ett par veckor varit förkyld, en smula feberaktig om kvällarna och plågad af en envis hosta, som mattar honom och hindrar honom från att sofva; men ingen, allra minst han själf, har fäst något synnerligt afseende vid detta illamående, som tyckes vara af helt tillfällig och öfvergående art. Men en morgon, medan han håller på att klä sig, klagar han öfven en underlig känsla kring hjärtat, en plågsam beklämning — en tryckning öfver hjässan... det är icke den vanliga yrseln... han måste ut och ha frisk luft. Han har blifvit besynnerligt gråblek, hans händer famla otåligt med kläderna — han stapplar några steg och innan den dödligt förskräckta fru Anna-Lisa rätt hunnit fatta hvad

som händt, ligger han, med ett tungt fall, medvetslös på golfvet.

Är det ett slaganfall? — Hennes hjärta står stilla af fasa. Men doktorn, som hämtats i ilande hast, förklarar att det endast är en svimning; och ehuru den varar oroande länge, så länge att man måste slå åder och tappa af honom en hel del blod, vaknar han i sinom tid åter till medvetande, påstår sig vara fullkomligt frisk och vill genast stiga upp... Men krafterna svika och han svimmar än en gang. Nu maste han blifva liggande och inom kort blir det tydligt både för honom själf och hans omgifning att han är allvarsamt sjuk, ehuru doktorn — den unge skicklige doktor Glas, familjens husläkare — ej rätt vet hvad namn han skall gifva sjukdomen, som han dock under alla förhallanden anser säkrast att behandla med upprepade åderlåtningar och kraftiga »purgeringar» — för att drifva det onda ur kroppen — jämte »blodrenande» medel af åtskilliga slag. Denna behandling är just ej ägnad att styrka patienten och ersätta en förbrukad lifskraft, men den gör honom i alla händelser mera lätthandterlig och villig att hålla sig vid sängen. Det är så godt som Geijers första erfarenhet af verklig sjukdom och han har svårt att finna sig däri; men den ytterliga kraftlösheten, den starka hjärtklappningen och de upprepade svimningsanfallen så fort han försöker stiga upp öfvertyga honom så småningom att doktorn har rätt och att han tills vidare måste finna sig i sitt öde.

Det är först den sextonde oktober, da Adolf Hamilton redan är pa väg till Hohenheim, som Agnes med någorlunda lättadt hjärta kan skrifva: —

»...Gud ske lof! — Nu kan jag verkligen säga dig att pappa är bättre... Dagarna sedan du rest voro förfärliga;

han var alltjämnt sängliggande och bra dålig... Men i förrgår var han ute för första gången och tålde bra vid det... Måtte nu blott ej föreläsningarna reta upp det onda igen! — Ty fastän han nu för öfrigt är sig alldeles lik, så kan jag ej neka att jag ännu finner honom bra kraftlös...»

Man kan ej undra öfver hennes oro — ty redan följande dag, den sjuttonde oktober, började Geijer den serie föreläsningar »Öfver vår Tids inre Samhällsförhållanden, isynnerhet med afseende på Fäderneslandet», vid hvilka äfven de unga prinsarna Carl och Gustaf voro närvarande och i hvilka han sammanfattat en stor del af det viktigaste han ännu tyckte sig vilja säga sitt lands ungdom. Huru föga det organiska lidande som nu för första gången gaf sin tillvaro tillkänna, inverkat på hans andes klarhet och styrka, därom torde en hvar själf kunna öfvertyga sig genom att taga en kanske sällan öppnad bok från hyllan och ett par timmar lyssna till den stämma som ännu kraftigt och manligt talar fran dess sidor.* Med full rätt har en framstående Geijerforskare** yttrat att dessa föreläsningar »i koncentrerad form bjuda alla grundvalarna till den uppfattning af vårt folks utveckling som nu» — mer än sextio år efteråt — »blifvit hvarje

* Geijers Samlade Skrifter, senare upplagan, Band III, sid. 317 o. f. De här tryckta s. k. »Tre Föreläsningarna» utgöra en af Geijer själf verkställd om- och utarbetning af de ursprungligen hållna. De utgåfvos af honom i början af 1845 i ett särskildt häfte, med anledning, som han själf säger, af de »olika berättelser om deras innehåll» som varit gängse. Han önskar, yttrar han i det korta företalet, att de »måtte anses som ett slut på de i Bihanget till Litteraturbladet påbörjade artiklarna» — och man kan således med skäl betrakta dem som hans sista ord i många viktiga frågor.

** S. J. Boethius.

bildad svensks egendom» — under det att en af Geijers senaste lefnadstecknare*, efter att hafva citerat detta omdöme, för egen del tillägger att man här ej blott finner koncentration — hvari ju Geijer alltid var en mästare — utan äfven en stilens klarhet och formrenhet hvari han »rent af öfverträffat sig själf». De, hvilka ännu i Geijers verksamhet och uttalanden under de senaste lefnadsåren gärna skulle vilja spåra en viss upplösnings- och afmattningsprocess, gjorde väl i att med uppmärksamhet studera just dessa föredrag — så öfverraskande moderna och före sin tid i många afseenden och på samma gång både i stil och tankegång så karaktäristiska för allt det bästa som för oss innefattas i namnet Erik Gustaf Geijer. Aldrig har han varit mera fullt och helt sig själf än här — och denna obrutna andliga vigör gjorde det naturligtvis äfven lättare för dem som älskade honom högst att hoppas hvad de så gärna ville tro och söka sjukdomens grund i någon tillfällig oförsiktighet eller öfveransträngning. Det sista hade nog sin riktighet, som man torde inse äfven vid den flyktigaste öfverblick af hans verksamhet och litterära produktion under detta år, som på många sätt satt hans både kropps- och själskrafter på de hårdaste prof — och följderna hade kanske blifvit mindre allvarliga om han under de nu följande månaderna kunnat slå sig helt och hållet till ro, i stället för att, som nu blef fallet, draga ständigt nya växlar på den redan hårdt anlitade lifskraften.

De båda unga prinsarnas närvaro skulle göra den kommande terminen till en af de i sällskapligt afseende briljantaste, men äfven mest ansträngande, som man dittills i Uppsala genomlefvat. Inom societeten

* Lydia Wahlström.

hade på förhand de vidsträcktaste förberedelser vidtagits och många förnäma familjer från landsorten, hvilkas söner tillhörde den studerande ungdomen, hade funnit lämpligt att för vintern hyra våning i Uppsala, där deras nyss fullvuxna döttrar under mindre konventionella former än i Stockholm kunde föras ut i världen och på angenämaste sätt stifta bekantskap med Kronprinsen och hans bror långt före den officiella hofpresentationen. Allt artade sig till en vinter af helt annat skaplynne än de föregående Agnes erkänner i bref till fästmannen att hon på förhand grufvar sig för allt detta sällskapslif ... Här har redan, skrifver hon, kommit så oerhördt mycket folk att vi knappast fått tid att andas för visiter... Jag blir så ångestfull under allt detta konverserande, musicerande och téserverande, att jag ibland måste springa ifrån alltsammans för att ett ögonblick få gråta ut i mitt eget lilla tysta rum och tänka på allt som ängslar mig. Du är så långt borta, och pappa är — men hvad tjänar det till att skrifva om allt detta!...» Och hon fortsätter:

...I Thorsdags kommo prinsarna till staden; och redan Lördag förmiddag kom grefve Henning* upp till oss med helsningar från dem till pappa samt för att fråga om han orkade taga emot dem på aftonen. Det gjorde han väl egentligen inte, men naturligtvis måste man svara ja och bereda sig på ett passande mottagande... Klockan 6 kommo de, åtföljda af grefve Henning, Carlsson och Eketrä**... De drucko té, pratade och skrattade och voro så älskvärda och okonstlade att jag alldeles glömde af kungligheten och tyckte att det bara var ett par vanliga hyggliga, glada studentpojkar. Pappa blef högst upplifvad och road och skämtade mycket med prins Gustaf, som har ovanligt lätt för att skratta. Slutligen

* Henning Hamilton, prinsarnas guvernör och Adolfs kusin.
** Prinsarnas lärare och uppvaktande kavaljer.

kom Cora* också in, till deras obeskrifliga förtjusning... De pratade och lekte med henne — hon krafsade, alldeles omedveten om den stora nåd som vederfors henne, ogeneradt på Kronprinsens byxor för att få mera skorpor, och då detta ej lyckades, började hon hoppa jämfota högt i luften, som du vet hon brukar, hvilket gjorde oerhörd lycka... Jabot**, stackare, hade smutsat ner sig förfärligt och skulle hållas i fångenskap under denna fina visit — men lyckades förstås krångla sig ut som vanligt och mötte dem, vanvettig af glädje, i trappan just då de skulle gå. Prins Carl, som är en stor hundvän, föll på knä och pratade med honom en lång stund, så att äfven han fick sin andel af nådens solsken... Prins Gustaf är bra vacker och intagande; men för min del tycker jag nästan ännu mer om prins Carl — han ser så manlig och ståtlig ut och är så liflig och rolig att tala med... Detta besök har väckt en otrolig sensation i staden och vi kunna ej träffa en människa som ej strax börjar med — 'Nå, prinsarna — !!' etc. etc. — Grefve Henning talade med pappa om vår förlofning! — till mig sade han dock intet därom, fast han talade ovanligt mycket med mig hela aftonen...»

Detta första besök blef inledningen till en lång rad af glada och förtroliga aftnar, som de unga prinsarna — vanligen som självbjudna gäster — under vinterns lopp tillbragte i Geijerska hemmet, där de, om man får döma af de täta besöken, tyckas ha funnit sig synnerligen väl. Det intryck man genom Agnes Geijers beskrifningar får af den unge Carl XV och hans tidigt bortgångne broder vid denna tid, är älskvärdt och hjärtevinnande,

* En Agnes tillhörig brun och hvit rapphönshund, Geijers stora favorit.

** En ättling af Cora, ännu i valpåldern. De båda hundarna spelade en synnerligen framstående roll i familjen Geijers hvardagslif, följde Geijer på hans promenader och omhuldades af honom på det ömmaste. Ännu på sin dödsbädd tänkte han på och sysselsatte sig med Cora — Jabot hade då redan ljutit en för tidig död genom olyckshändelse.

ehuru den öppenhjärtiga brefskrifverskan ingalunda spar på en ofta rätt oförbehållsam kritik.

*

Det var, som sagdt, dagen efter den då detta bref afsändts, som Geijer, för första gången under denna termin och med ännu efter sjukdomen knappast återvunna krafter, åter besteg den gamla katedern i Gustavianum. Lärosalen var upptagen till sista fotsbredd plats och de unga prinsarna med uppvaktning intogo hedersrummet närmast föreläsaren. Åhörare och åsyna vittnen hafva skildrat den alldeles särskilda, gripande stämning som för alla närvarande gjorde denna stund till en af de »oförgätliga» i ett människolif. Prinsarnas närvaro hade naturligtvis redan i och för sig varit tillräckligt för att ge en viss ovanlig och officiellt högtidlig prägel åt denna föreläsning, den första de under sin vistelse vid akademien bevistade — men det var ej kring dem som intresset koncentrerade sig denna gång, i alla händelser icke bland den ungdom som nu för första gången sedan de oroliga vårdagarna åter stod ansikte mot ansikte med den gamle lärare som de varit vana att afguda och hylla, men slutat med att smäda och stena. Ungdomens stämningar komma och gå som växlande sommarskyar. En lång mellantermin, med många nya intryck och befrielse från kamratlifvets och kotteriväsendets omedvetna hypnotism, hade troligen gifvit de flesta en förändrad syn på de tilldragelser som några månader förut så våldsamt upprört alla sinnen. Den reaktion som följer hvarje öfverdrift hade längesedan börjat göra sig gällande — man kände att man hade något att afbedja, och icke ens de hetsigaste af de unga demon-

stranter som i maj af full hals skränat pereat utanför Geijers bostad eller klottrat »Ned med Despoten!!» på hans plank, förblefvo nu, har det sagts, helt oberörda af den sympatiska rörelse hvilken som en elektrisk våg spred sig från man till man då den gamle professorn, på sitt välkända sätt, utan att se hvarken till höger eller vänster, banade sig väg genom mängden och besteg katedern. Man visste att han nyss varit allvarligt sjuk — nu först märkte man huru mycket han aldrats under dessa få månader och huru dragen fårats och förandligats af genomkämpade själsstrider, intellektuellt arbete och kroppsligt lidande. Allvarlig och inåtvänd, »liksom försjunken i sig själf», syntes han alltid då han samlade sina krafter till de föredrag hvilka, som man sagt, »visade huru mycket som kunde rymmas i en människotanke». Han syntes så mer än vanligt denna gång, och då han, efter den officiella, nästan mekaniska bugningen för de unga prinsarna, några ögonblick stod tyst, under det att blicken öfver auditoriets hufvuden tycktes se långt bortom det närvarande, väntade man också i mer än vanligt andlös spänning på hvad som skulle komma och många ungdomliga ögon fuktades omedvetet då den välkända, manliga och egendomligt sympatiska stämman slutligen började tala, vibrerande af djup, med möda återhållen rörelse. Man hör ännu ett genljud däraf i de tryckta orden, huru föga de än kunna återge af det starka personliga lif som genomandade det talade.

»...Det är fem och tjugu år sedan jag på detta rum hade äran att tala till en samling åhörare, bland hvilka Sveriges och Norges nuvarande konung, då de förenade rikenas Kronprins, värdigats taga plats — —» så började Geijer sin föreläsning. — »Det är fem

och tjugu år sedan — och den syn, som här i dag åter möter min blick och förbinder gamla minnen med nya förhoppningar, är i allt afseende ägnad att röra det innersta af mitt väsen. — — Hur ofta har ej under den förflutna tiden kretsen af lärjungar omkring mig förändrats! Den gamle universitetsläraren har tillbragt sitt lif bland ständigt unga, men ständigt växlande släkten... Det lärda garnisonslif, han lefver, kan svårligen undgå att till slut ingifva honom en djup känsla af ensamhet... Han behöfver, för att kunna uppehålla sig, att själf läskas af en droppe ur ungdomskällan, ur denna inre, eviga ungdomskälla som är lika vederkvickande för alla åldrar, men smakar ålderdomen bäst. Lyckligtvis bör den ej vara från honom aflägsen. Ty äger vetenskapsmannens lif något företräde, så finnes det däruti att han genom sitt kall är hänvisad till betraktelsen af det oförgängliga, det evärdeligt unga, som genom ingen växling försvinner, utan ur lifvets erfarenhet allt klarare bör framgå... Mina åhörare äro ej mer desamma som fordom. Jag själf är ej mer densamme; — ett fjärdedels århundrade går öfver ingen människas hjässa och lämnar henne oförändrad. Tiden är ej mer densamma. Jag säger det ej med afseende på de växlande meningarna för dagen. Jag säger det med afseende på tidens egna stora skiften, som mer än någonsin hafva rört och röra allas intressen och som lagt mänsklighetens högsta problem liksom för hvars och ens dörr. Den som ännu minnes det adertonde seklets slut och har lefvat med det nittonde intill denna dag; den som i sin barndoms dunkla föreställningar ännu förnam, likt en aflägsen aska, franska revolutionens utbrott; den som i sin ungdom möttes af dess verkningar, som skakade Europa; den som i Napoleons

upphöjelse och fall varit vittne till de största växlingar mänskliga öden synas kunna erbjuda; den som, sedan, efter de stora krigen, har erfarit beskaffenheten af den fred som därpå följde -- en fred som, under tilltagande djup inre oro, mindre har fruktat yttre vapen, emedan den synes ha att frukta det borgerliga kriget - den som sett och betänkt allt detta, hvad har han ej erfarit, hvad borde han ej hafva lärt?...

»...Vår tid har varit, mer än någon, utmärkt genom stora yttre hvälfningar. Det är likväl icke detta som mest utmärker den; utan ännu mer att dessa oerhörda yttre förändringar tydligare än någonsin låta härleda sig ur inre orsaker. Det är den inre världen, som sviktar i sina grundfästen, i sin tro, sin öfvertygelse, sitt vetande. Vår tid är en tid som lider af sina egna tankar... Vill man åter gifva ett namn at den grund- och modertanke, som här vill ut och gör sig väg och under hvars födslovånda världen bäfvar; så är det ingen annan än personlighetsprincipen, hvars inbrytande i det allmänna politiska lifvet vi upplefvat...»

Hör man icke ännu verkligen klangen af den gamle Geijers röst i dessa ord? - Här, om någonsin, kan man tillämpa Lindblads yttrande om hans kompositioner: att äfven i det obetydligaste, är hela Geijer med. Nagot mera karaktäristiskt, bade i afseende på stil och tankegång, har han icke efterlämnat; — och hur ofta känner man icke, under genomläsandet af dessa föredrag, att man här står just vid en af de punkter, då »rösten bröts af en rörelse som han aldrig blygdes att visa», eller da han som ögonvittnen beskrifvit -- så fattades af sitt ämne att blicken eldades af en underbar glans och tonen stegrades till en genomträngande styrka, som dock aldrig blef hård eller skarp då

den imponerande kraften af Geijers personlighet frambragte ett intryck af verklig skönhet»! Och hur rörande verka ej själfva slutorden, där en innerlig känsla så starkt lyser fram genom den officiella formen och de konventionella uttrycken, i det han vänder sig till de unga prinsarna, Carl XIV Johans sonsöner och söner till den konung som han en gång själf sett »i samma lärosal, lyssnande som yngling till lärarens ord». Han skattar sig lycklig, säger han, att hafva fått upplefva detta — att hafva fått se »kung Oscars söner, omgifna af den ungdom som växer deras dagar till mötes, i vetenskapens tempel helga sig åt fäderneslandets, åt mänsklighetens tjänst...» Och med ett hjärtgripande tonfall, som ingen närvarande någonsin kunde glömma, tillägger han: ... »En gammal mans välsignelse skadar ej... Så vill jag då nedkalla himmelens välsignelse öfver dessa unga furstar — öfver det ynglingasläkte som omger dem — och öfver den okända framtid, som hvilar i deras unga bröst...!»

I detta ögonblick hade Geijer än en gång de ungas hjärtan i sina händer, som så ofta förr — de förstodo honom som han ville bli förstådd och från denna stund stördes förhållandet mellan honom och den ungdom han älskade ej mer af något missljud eller missförstånd.

*

Föreläsningarna fortsattes under stigande tillopp och Geijers hälsa tycktes på det hela återställd. Men redan fjorton dagar senare skref Agnes till sin fästman att han tyvärr måst upphöra att läsa på Gustavianum, emedan det blef honom alltför ansträngande att göra sig hörd i den stora salen... han har fått ett anfall

af svindel då han skulle gå utför trappan efter föreläsningen, och skulle fallit om han ej hållit sig i ledstången... »Hur gränslöst oroliga detta gör oss, kan du föreställa dig!» ... Han har nu i stället börjat läsa på Ecclesiasticum, ehuru det tyvärr ej rymmer ens hälften af hans åhörare. »...Men det kan ej hjälpas — han får icke förstöra sig!»

Att Geijer själf i tysthet insåg nödvändigheten af en försiktighet som förut varit honom fullkomligt främmande, ser man bäst däraf att han icke ens senare, vid det högtidliga tillfälle da deras majestäter själfva »täcktes hedra hans föreläsning med sin höga öfvervaro», vågade atertaga den större föreläsningssalen.

Om denna föreläsning - i Geijers Samlade Skrifter betecknad som den »Andra» - samt om det kungliga besöket för öfrigt, berättar Agnes för fästmannen:

...»I middags kommo konungen och drottningen till staden och just nyss foro pappa och mamma till hofs, dit de kl. 1/2 4 blefvo befallda — till stor häpnad och förskräckelse för lilla mamma. Men nu har jag styrt ut henne så fin i svart sidensarsklädning, äkta spetsar, och hvit kreppturban med plymer samt fästat kommendörsbandet på pappa med tusen svarta knappnålar, så att det inte skall kunna åka på sned, hur han än bär sig åt. De sågo båda två riktigt ståtliga ut, tyckte jag verkligen, då de gåfvo sig af. Och nu har jag nyss kommit in i mitt lilla rum med min lilla lampa och tänker få prata långt och bredt med min käraste vän om tusen, tusen saker —! Ack, hvad en sådan stilla afton är ljuflig då man en hel vecka oupphörligt varit borta eller haft främmande! — Jag har nu nästan mer behof än förr, då du var mig närmare, att berätta allt för dig, så att du skall ha reda på mitt lif både i stort och smått...»

Hon redogör därefter samvetsgrant för allt som passerat sedan hon sist skref, för gemensamma bekanta

och allt som hon vet måste intressera honom — men det är först några dagar senare som hon salunda fortsätter och afslutar sitt bref:

»... Mamma hemkom alldeles betagen i drottningen, som har något obeskrifligt fint, ädelt och på samma gång mjukt kvinnligt i sitt väsen. Inga andra damer än friherrinnan Kræmer och grefvinnan Hamilton voro där, utom mamma, men så mycket fler herrar — en massa sångare, och det gjordes mycket musik. — På F r e d a g hade kungen och drottningen sagt sig vilja komma på pappas föreläsning. Jag var äfven där, under grefvinnan Hamiltons beskydd — och den föreläsningen glömmer jag a l d r i g. Pappa talade om svenska konungamaktens utveckling och betydelse för landet — om Gustaf Adolf och Kristina m. m., och till slut om Karl Johan och den nya tiden, efter 1809 — och hvad man bör hoppas af framtiden — så vackert, så v a c k e r t att jag glömde både kung, drottning, prinsar och folk och bara m å s t e gråta! — Hela kyrkogården, trapporna och förstugan voro uppfyllda af studenter. Skada, skada att han ej kunde läsa på Gustavianum! — Nu måste så många af brist på utrymme gå miste om föreläsningen, och den önskar jag a l l a kunnat höra... Sedan den slutats gjorde majestäterna en rond och talade med damerna; också jag fick då tala en stund med kungen... På aftonen var stor soupée på Slottet. Och hvad säger du om att jag — J a g!! — som brukar vara rädd då jag skall sjunga hos tant Silfverstolpe eller hemma för några bekanta — jag — ja, hvad t r o r du jag gjorde? — Jo: — jag sjöng för k u n g, d r o t t n i n g, p r i n s a r, s v i t och 160 andra medborgare! — Och — hvad jag nästan skäms för och ej skulle vilja säga någon annan än dig: — j a g v a r e g e n t l i g e n i n t e r ä d d a l l s. Jag tror att det berodde på pappas föreläsning. Den hade gifvit mig mod — s å kändes det — som om all rädsla skulle varit så — småaktig. Ja, jag kan inte beskrifva hur det var. Men jag vet att en a n n a n dag, då jag ej haft de sköna härliga orden, de upplyftande stora tankarna från föreläsningen så friskt i minnet, varit så uppfylld däraf, skulle jag ej varit så oförskräckt, ja, troligen ej vågat uppträda alls inför en sådan publik... Nu fick jag också tala med

båda majestäten. Det var roligt att verkligen få se in i drottningens vackra, vänliga ögon på nära håll... Kungen har blifvit märkvärdigt gammal, tyckte jag, och ser bra mycket mindre manlig och kunglig ut än den ståtlige kronprinsen. Men en vacker och älskvärd familj äro de onekligen och ett kungahus som man kan vara stolt öfver...»

Då man genomläser föreläsningen i det skick hvari den nu föreligger och jämför den med denna beskrifning, förstår man att den, vid den omarbetning Geijer underkastat den, förlorat mycket i omedelbarhet och koncentrerad kraft. Geijer antyder själf, såväl i företalet till det tryckta arbetet som i själfva texten, att han här sammanfört innehållet ur flera olika föredrag och utarbetat detaljer, som ursprungligen blott summariskt behandlats. För honom var den lilla broschyren, sådan den från trycket utgafs, på sätt och vis en programskrift, i hvilken han ännu en gång önskade formulera och starkt betona vissa åsikter, som under årens lopp allt mera mognat och stadgats inom honom. Den föreläsning han vid detta tillfälle verkligen höll inför den kungliga familjen var otvifvelaktigt betydligt kortare och mindre rik på historiska enskildheter, men därför också mera dramatiskt verkningsfull. Men af de »sköna, härliga orden» och de »stora upplyftande tankarna» som så fyllde hans dotters själ att hon till och med fann sin vanliga flickrädsla inför ett offentligt uppträdande »så småaktig» att hon blygdes därför — af dem äga vi dock säkert de flesta i behåll. Till dem räknades nog äfven d e n tanke hvilken af en senare minnestecknare anförts såsom »liksom enkom riktadt till 1900-talets svenskar»:

»... Om sig själf bör ingen och minst en svensk tänka lågt. S j ä l f b e s t å n d e t och vår plats bland E u r o p a s k u l t u r f o l k, förvärfvad med vårt dyraste blod och

sedan försvarad med svenska namn i vetenskapens häfder, som gå längre än våra konungars, är det arf, som vi ännu innehafva»...

Och dit höra nog äfven de ord och tankar, hvarmed den allmänna öfverblicken af den svenska konungamaktens och det svenska statsskickets historia afslutas. Geijer har i sin skildring nått den vändpunkt i nationens öde då Carl XIV Johan — »ett revolutionens barn, som utan fläck genomgått alla dess öden» — kallades till Sveriges kronprins. Och efter denna hyllning åt sin gamle hjältes minne — i hans mun något vida mer än en blott artighet mot de höga ahörarna — fortsätter han med ord som än i dag äga sin tillämpning och förtjänar att läsas och begrundas:

»...Denna kallelse utgick i ett viktigt ögonblick. Det gällde vår plats ibland folken. Nästan på fäderneslandets ruiner hade 1809 års ständer sammanträdt, för första gången på länge med känslan af att de r e p r e s e n t e r a d e e t t f o l k. Den författning de midt under farorna hade gifvit Sverige bar spåren af denna anda... 1809 års regeringsform var ställd på framtidens utveckling. Denna utveckling, med alla dess fordringar, gör sig nu gällande. Dess fordringar stå för dörren. Vi äro därmed midt i det närvarande och kunna ej undgå att fatta dessa fordringar i sikte. De föra framför sig m ä n n i s k o r ä t t och hafva därmed skakat världen. Emellertid tyckes det närvarande för dem draga sig tillbaka och hela tiden vara stadd på en å t e r g å n g. Är denna skenbar eller verklig? —

»Vi kunna därpå blott svara: e n återgång är under alla omständigheter lofvärd och tillbörlig — det är å t e r g å n g e n t i l l s i g s j ä l f. En sådan återgång är, där den rätt sker, villkoret för all framgång. Det gäller

för folken såväl som för den enskilde. Tecknen till en sådan återgång äro, om ock varnande, likväl ibland de hoppfulla. Och sådana tidens tecken gifvas... Det första är tecknet af den nationella återgången. Folken börja öfverallt känna sig som nationer, mer än förr. De dragas (till hvarandra) af nationella sympatier... släktskaper, seder, språk, litteraturer, gemensamma minnen, behof och hopp... Men detta är endast en sida, den yttre, af saken. Den inre är viktigare. Folken begynna känna sina inre angelägenheter såsom sina egna och vilja däri hafva en röst. Med eller utan folkets deltagande i representation och lagstiftning gör denna röst sig gällande och ingen regent kan för den tillsluta sitt öra... Alla representationer erfara detta inflytande, alla utan undantag, de må vara huru som helst beskaffade. De söka fåfängt att tillsluta sig därför eller att förhindra de beståndsdelar i dem som mest med folket stå i beröring och närmast från det utgå, att vinna en allt större vikt. Det är vår tids fortgående representationsförändring, som hvarken behöfver afslås eller bifallas, därför att den gör sig själf. Visa regeringar söka att leda den, i stället för att förneka den... Hos oss har af ålder pluraliteten af folket aldrig varit utesluten från deltagande i representationen. Det är en grundtanke i vår historia... Den däri uttalade aktningen för hvar mans rätt är också den grund, hvarpå det hela vår historia genomgående sammanhanget mellan Sveriges konung och Sveriges folk hvilar. Den del af vår representation som närmast utgår från pluraliteten af folket har äfven hos oss i senaste tider märkbart vunnit i betydenhet. Den kommer utan tvifvel att allt mer vinna en sådan och att till sig draga och slutligen med sig förena de öfriga.

Det andra tecknet är den *religiösa* återgången, det omisskännliga uttrycket af de nylifvade religiösa behofven, om det ock ibland förvillelser och förnekelser ännu för mangen skulle synas tvetydigt. Vi vilja hoppas pa detta tecken. Jag har uttalat min öfvertygelse, att det väsentliga af all religion, och isynnerhet af kristendomen, är tron pa en människan till mötes kommande gudomlig hjälp, där den rätt sökes. — Det är hjälpen ifrån honom, som redan i samvetets röst betygar att han fran intet människobröst är utesluten. Skulle han ej ock vara närvarande i *mänsklighetens* bröst, där det bäfvar och vill förtvifla? ... Jag skulle kunna hänvisa pa andra tidens tecken, som genom denna tro klarna. Det finnes ej mera *en* moral för de höga pa jorden och en *annan* för de låga. Moralens i sig själfva allmänna fordringar blifva det äfven allt mer inför det allmänna omdömet, utan afseende pa olika stånd eller villkor... Fordran pa det *allmänna* i *uppfostran* innefattas i detta tidens tecken.

»Gudsfruktan, redlighet, arbetssamhet, hjälpsamhet, ömsesidig kärlek, aktning för sanning och rätt, vördnad för de ljusets gudamakter som kasta sina stralar pa mänsklighetens stig och sprida mänskliga bildningens välgärningar: se där de goda änglar som vakta lyckan i tjället! — Äfven konungahusets lycka har ingen högre och ädlare väktare... Och vi — da vi gemensamt med vår kungasläkt blicka upp till mänsklighetens ljus — låtom oss tacka Gud, som skänkt oss *ädla herrskare* och bedja honom i dem välsigna vårt fädernesland!...»

Det var återklangen af dessa ord och många liknande, blixtlikt belysande oändliga tankevidder, som dröjde i Agnes Geijers själ efter den föreläsning som

hon »aldrig skulle glömma». Men i Geijers egen historia skulle denna föreläsning blifva särskildt minnesvärd af helt andra skäl än det intryck den gjorde på hans tillfälliga åhörare. Det var nämligen just i den, sådan den från trycket utgafs, som de »tvänne blad» förekommo, hvilka någon tid därefter föranledde Fryxells häftiga anfall på Geijer och den däraf följande långa och hetsiga polemiken angående »Aristokratfördömandet i Svenska Historien», hvilken sannolikt, genom de sinnesrörelser och det tankearbete den framkallade just vid en tid då Geijer framför allt var i behof af lugn och hvila, mer än något annat bidrog att i förtid förkorta hans lif och förbittra hans sista lefnadsår.

De hufvudsakliga dragen af denna konflikt torde vara allmänt kända. Fryxell ansåg att Geijer afsiktligt förvrängt historiska fakta för att få stöd för sina egna politiska teorier och att han, framför allt, orättvist bedömt och framställt den svenska adelns roll i Sveriges historia. Geijer besvarade angreppet med en längre afhandling, hvars historiska bevisföring blifvit kallad »uttömmande och tillfredsställande» — men som dock ingalunda verkade öfvertygande på Fryxell, som i sin ordning offentliggjorde ett ännu skarpare »Återsvar», däri han »påstår och vill bevisa», att han »alldeles icke är af herr Geijer vederlagd». Det hela var således egentligen endast ett vetenskapligt meningsutbyte, en konflikt mellan tvenne olika uppfattningar, båda grundade på för de stridande själfva öfvertygande skäl. Att en strid af denna art kunde gå den vid angrepp ingalunde ovane och gent öfver andras meningar i allmänhet synnerligen tolerante Geijer så djupt till sinnes och för honom få så ödesdigra följder som den verkligen gjorde, har af hans minnestecknare i allmänhet framställts

som bevis på en redan vid denna tid sjukligt stegrad känslighet och retlighet. Men då man dömer så, har man kanske knappast gjort sig full reda för hvad striden verkligen gällde och hvad angreppet i grunden innebar. En närmare granskning af själfva aktstyckena torde kanske vara ägnad att minska förvaningen öfver Geijers »retlighet» vid detta tillfälle.

Själfva angreppet var väl för Geijer knappast någon öfverraskning — ty naturligtvis kunde han ej offentliggöra en så klart formulerad tendensskrift som de »Tre Föreläsningarne» utan att vara beredd på motsägelser och kritik. Men tonen däri, med dess egendomliga klang af rent personlig hätskhet och knappast dold illvilja, berörde honom så mycket smärtsammare och var från detta håll oväntad; hvarjämte själfva anfallet, som han i sin försvarsskrift sedan riktigt påpekade, »i själfva verket var af vida större omfattning än vid första påseendet skönjes». De båda herrarnes olika åsikter om den svenska aristokratiens roll i Sveriges Historia, om Christina — i hvilken den ene, snillet och skalden, såg »en ung, snillrik och lidelsefull kvinna, som var bättre än sitt rykte» och som, trots allt »låg honom om hjärtat», under det att den andre, den nyktre, jämförelsevis fantasilöse, men samvetsgranne krönikeskrifvaren, endast betraktade henne som ett nyckfullt och slamsigt fruntimmer, troligen i verkligheten vida sämre än någon vågat skildra henne — om hennes förhållande till adeln och alla öfriga tvistefrågor, voro ju på det hela endast vetenskapliga meningsskiljaktigheter, dem tvenne historici väl kunnat afhandla sinsemellan utan alltför stor hetsighet eller något länge kvardröjande groll. Men här gällde det något helt annat och vida mer än de flesta nu mera, då striden länge sedan är utkämpad och knappast äger

mer än den litteraturhistoriska kuriositetens intresse, torde inse. Må det därför förlåtas om jag några ögonblick dröjer vid vissa kanske delvis bortglömda detaljer af denna ur många synpunkter beklagansvärda konflikt, hvars psykologiska sida egentligen är intressantare än den litterära.

I själfva verket gällde det här, som äfven fint eller förstående påpekats af en af Geijers senaste minnestecknare,* knappast så mycket striden mellan olika åsikter, som mellan tvenne absolut motsatta temperament, hvilka genom ingen logik kunnat bringas att fullt förstå hvarandra. Geijer hade dessutom i sin vanliga omisstänksamma öppenhjärtighet — som ju äfven, sedd med mindre vänliga ögon, kunde te sig som öfvermod och likgiltighet för andras åsikter — redan ett par gånger förut yttrat sig på ett sätt som af Fryxell uppfattats som ett personligt angrepp** och kvarlämnat en i tysthet jäsande bitterhet. Själfva den Geijerska stilen med dess koncentrerade knapphet, dess tankedjup och plötsligt frambrytande blixtar af genialisk spekulation verkade på hans egen föga djupa eller spekulativa natur rent af antipatiskt och gjorde på honom ett intryck af otillförlitlighet, som äfven påverkade hans uppfattning af Geijers karaktär och verksamhet i sin helhet. Att han nu, då Geijer enligt hans uppfattning rågade måttet genom sina »Tre Föreläsningar», kände sig manad att öppet gendrifva ett historiskt åskådningssätt som länge

* Lydia Wahlström.

** Anna-Lisa Geijer säger emellertid i bref till Malla Silfverstolpe just vid denna tid — d. v. s. före den sista konfliktens utbrott och med anledning af ett tillfälligt meningsutbyte: »Du vet hur Geijer alltid tagit Fryxell i försvar...»

synts honom oriktigt och vilseledande, kan ingen förtänka honom; tvärtom, det länder uteslutande till hans heder. Detta torde emellertid ej fullt så obetingadt kunna sägas om det sätt hvarpå angreppet skedde och de vapen som begagnades. Jag skulle snarare vilja påstå att ingen verkligt opartisk granskare, som nu, efter mer än sextio års förlopp, skulle vilja göra sig besvär att genomgå den Geijer-Fryxellska stridens förlegade urkunder, skall kunna läsa de försätligt förklenande yttranden som Fryxell — utan spår af nödvändighet — oupphörligt fäller om den man som han nästan i samma andetag kallar »en älskad och vördad lärare», till hvilken han står i »outplånlig skuld för hela sin andliga utveckling» — utan att känna den fräna fläkten af en i tysthet länge närd hätskhet, som ändtligen vågar ge sig luft. Detta är icke ett utfall med blanka vapen, för att förfäkta sanningens sak mot en värdig och aktad motståndare. Det är snarare ett försätligt försök att undergräfva en storhet, af hvilken man anser sig oförtjänt fördunklad. Det hela gör ett pinsamt intryck och med tanke på allt godt och vackert som Fryxell lämnat sitt folk i arf, vill man gärna under tystnad vända blicken därifrån. Men i hvarje strid finnas tvenne parter och hvarför skulle man icke vara rättvis mot båda? — Mot Geijer är man i detta fall verkligen icke rättvis, så vida man icke har fullkomligt klart för sig att det sannerligen hvarken var angreppet på »aristokratfördömandet i Svenska Historien» eller någon annan af de verkliga tvistefrågorna som sårade honom i sitt innersta, djupare än något annat stygn som träffat honom sedan »Affallets» dagar. Det var fastmer den hatfullt giftiga tonen i det hela — uttryck som (jag citerar på måfå ur professor Fryxells skrift) — »de hos herr Geijer så ofta

förekommande orakelspråk, maktspråk, infall, epigram och gåtor, eller hvad man vill kalla dem. —» eller uttalanden som dessa:

»...Den som studerat professor Geijers skrifter, vet, att dessa infall hafva i betydlig mån gjort både hans lycka och hans olycka som författare. Hans lycka: ty genom sin liflighet, fyndighet, sina snilleblixter gifva de åt hans skrifter ett pikant, nästan punktvis återkommande och ständigt underhållande intresse och självfva det på samma gång dunkla, det obestämda, är en stor retelse för läsare med rörlig inbillningskraft... Men, å andra sidan, den lätthet, det bifall hvarmed dylika infall blifvit framkastade, har för mycket lockat till deras begagnande. De ha blifvit manér och där vetenskapsmannen väntar en genomförd bevisning... får han i stället ett epigram, ett infall... som stundom gifver föremålet en ensidig, en oriktig belysning, stundom efter stundens ljusning lämnar detsamma i samma mörker som förut...»

Detta var dock på sitt sätt en litterär kritik, som Geijer säkerligen icke hade svårt att smälta. Vida pinsammare torde han hafva berörts af de vördnadsbetygelser hvarmed den tillgifne lärjungen frikostigt slösar i uttalanden som dessa:

»...Professor Geijer åtnjuter för närvarande ett stort anseende. Hans lärdom, hans snille, hans många förtjänster hafva i hög grad förvärfvat honom sina landsmäns beundran, kärlek och förtroende. Omständigheter hafva ännu mer upphöjt hans opinionsplats. Från 1819 till 1837 stod han som författare i spetsen för det konservativa partiet och blef af detsamma upphöjd och beprisad, och hans infall, hans epigram framställda som osvikliga och afgörande domslut... Från 1838 till nu har han på samma sätt stått i spetsen för det liberala partiet. På det postament, som konservativa sidan åt honom först uppbyggt, hafva de liberala sedermera rest en ny öfverbyggnad till än mera upphöjande af sin förnämste taleman och hjälte. Där står nu professor Geijer, vördnadsvärd genom sina per-

sonliga egenskaper, fruktansvärd genom sitt snille, sin lärdom, sin ställning och därtill omhuldad af svenska nationens kärlek och isynnerhet beskyddad af det parti, de tidningar, som kanske leda nio tiondelar af Svenska allmänheten!...»

Och han tillägger, sedan han påpekat den »vada» det medför att våga angripa »en person i denna nästan oangripliga ställning»:

»...Och dock voro dessa betänkligheter på långt när icke de svåraste. Det är ojämförligt lättare att gå till fäjd mot en fruktad fiende än mot en älskad och vördad motståndare. Dubbelt smärtsam är den strid, då man lider ej blott af de sår man erhåller, utan af dem man själf möjligen kan gifva. Det finnes ett andeligt fadderskap, till och med faderskap; personer till hvilka man står i outplånlig förbindelse för hela sin andeliga utveckling... I ett sådant förhållande erkänna vi oss stå till professor Geijer... vi kunna ej tänka på honom utan tacksamhet; tacksamhet för hvarje ren njutning, hvarje ny och ädel utsigt öfver lifvet, som hans herrliga snille gifvit. Så mycket smärtsammare är det oss att mot den älskade och vördade läraren taga till orda med sådana anmärkningar som här skett. Men vi måste det... För närvarande gälla i svenska historien prof. Geijers ord såsom orakelsvar, från hvilka intet vad finnes. Hans historiska epigrammer och infall gå och gälla man emellan såsom klingande mynt. Nu tro vi oss med säkerhet hafva funnit att en god del af detta mynt icke håller profvet — att dess klang är bättre än dess halt. Vi hafva då ansett som vår plikt att utsäga det...»

Sin rätta belysning få dessa uttalanden genom det bekanta privatbrefvet från Fryxell till den danske historikern Molbech, däri han öppet och oförbehållsamt yppar sitt hjärtas verkliga tanke om den älskade och vördade läraren. Så skrifver han till den utländske vetenskapsmannen, som naturligtvis ej kunde kontrollera halten af hans omdömen:

»... Han (Geijer) har, eller har haft historisk kunskap, men något djupare studium af källorna, något strängare arbete på sitt ämne har han nu på många år ej användt. Han har nöjt sig med att skrifva granna fraser, dikterade af hans snille men jäfvade af verkligheten. Bländverket har uppehållits af hans snille, hans namn och förra förtjänster. Till 1837 var han förnämsta stödet för det rojala, ultrakonservativa partiet i Sverige och blef af detsamma upphöjd till en verklig historisk auktoritet ... År 1838 öfvergick han till den ultraliberala sidan och blef nu dess heros ... De voro glada att på sin sida få någon vetenskaplig auktoritet och så skulle han upphöjas till ett värde, motsvarande alla andra litteratörers ... Se där de konjunkturförhållanden som för tillfället upplyftat Geijer till en höjd som han enligt mitt omdöme aldrig kan behålla ...»

Stackars snillen! — Det är ofta illa ställdt för dem då pedagogerna börja profetera!

Väl kunde Geijer säga att det angrepp som riktats mot honom var »af vida större omfattning än vid första påseendet skönjes». Det var i själfva verket icke hans historiska ståndpunkt eller uppfattning i något särskildt fall som här angreps; det var hela hans långa lifsarbete, hans ärlighet, hans sanningskärlek, hans vederhäftighet både som medborgare och historieskrifvare, som sattes i fråga.* Djupare kunde han icke gärna såras. En

* Som ett ytterligare exempel på tonen i Fryxells skrift torde kunna anföras: — »Herr Geijer har inför Konung och Konungahus, inför hof och Universitet och inför Sveriges uppväxande ungdom hållit en akademisk föreläsning ... fylld af historiska misstag och oriktigheter ... Endast få egde nog historisk kunskap att inse verkliga förhållandet, nemligen misstagen och ihåligheterna af de stora och klingande fraserna; men dessa tego, af en orsak eller annan. Då kände sig Fryxell oemotståndligen förbunden att genast uppträda mot detta ofog ...» Fryxell, Om aristokratfördömandet etc., III H., sid. 87. Citaten kunde mångfaldigas, men de

landsman, en för detta lärjunge, som i honungsljufva tonfall talade om den »outplånliga tacksamhetsskuld» hvari han stod till sin gamle lärare, hade — enligt egen förklaring efter lång och smärtsam själskamp — ändtligen känt sig oemotståndligt manad att »utsäga» den plågsamma sanningen att det mynt som det Geijerska snillet så länge utpränglat bland en med »liflig inbillningskraft» utrustad allmänhet, vid närmare granskning ej »höll profvet». Man hade upptäckt att »dess klang var bättre än dess halt». Med andra ord: det var falskt. Geijers skriftställarskap var intet annat än ett »bländverk» — »ett fyrverkeri af lysande fraser, infall och epigram» — man märker af de täta upprepningarna huru innerligt dessa infall måste ha förargat Fryxell — och hans historiska arbeten intet annat än underhållande kåserier och briljanta hugskott, utan någon grund af ärlig forskning. Som politisk personlighet hade Geijer — antydde angriparen visserligen varsamt, men dock tämligen oförtäckt — länge varit misstänkt som en popularitetsjägare, med ovanlig förmåga att i rätta ögonblicket vända kappan efter vinden, till dess han nu stod »fruktansvärd och oangriplig» på ett fantastiskt »postament», upprest af liberala och konservativa i ofri-

anförda torde vara nog. Huru skeft, öfverdrifvet och ensidigt Fryxell f. ö. uppfattar och framställer Geijers »aristokratfördömande» i de »Tre Föreläsningarna», torde enhvar lätt finna som vill jämföra hvad Geijer verkligen yttrat i desamma med hvad Fryxell i sina artiklar påstår honom hafva yttrat. Geijer påpekar äfven halft skämtsamt det för honom ofördelaktiga i att Fryxell inskränkt stridsfältet till endast tvenne blad i de tre föreläsningarna och ignorerat allt det öfriga. »Hvad skulle det ej ha blifvit om herr professorn bevärdigat dessa föreläsningar med en granskning i deras helhet?...»

villig samverkan. Nu var stunden kommen då han i sanningens namn äfven måste afslöjas som historisk falskmyntare. Fryxell har försäkrat oss att denna plikt var djupt smärtsam, ja, till och med farlig: »företagets våda faller en hvar i ögonen». Han fullgjorde den emellertid oförskräckt och i trygg besittning af ett fläckfritt samvete kunde han som slut på sin anklagelseskrift nedskrifva de vackra orden: »— Vi veta på vår sida ej mer än två makter, men de heta Rätt och Sanning. Med dessa bundsförvandter hoppas vi ock på framtidens seger!...»

Huruvida Fryxell eller Geijer kom sanningen närmast i sin uppfattning af den svenska adelns betydelse för fosterlandets historia kan ju fortfarande få betraktas som en öppen fråga, den där utan hetta torde kunna diskuteras af intresserade fackmän. Men då mer än en af Geijers biografer yttrat en nästan klandrande förvåning öfver att Geijer, i sitt för öfrigt på det hela så hofsamma, uttömmande och logiskt bevisande svar, ej kunnat återhålla de skarpa personliga utfall, »infall och epigram» utan hvilka det onekligen skulle verka ännu värdigare och vackrare, torde det kanske ej vara ur vägen att för en gång verkligen revidera de gamla papperen och se till om det icke i själfva angreppets natur låg något som äfven hos en så godmodig och lätt försonad människa som Geijer måste väcka en harm hvars uttryck ej behöfver stämplas som sjuklig retlighet. Att en man som ser sin heder försatligt angripen och ett långt lifs verksamhet framställd som ett humbugsartadt »bländverk», brusar upp och i harmen låter några häftiga och bitande ord undfalla sig, torde dock vara förlåtligt. Fryxells stora och väl förtjänta anseende hafva dessa ord säkerligen icke skadat — och hvem skulle väl kunna beklaga

honom, äfven om Geijer i sin svarsskrift varit nog oartig att kalla honom »en mera liflig än djupsinnig herre» samt skämta en smula bistert öfver »postamentet» och den dramatiska högtidlighet hvarmed han framträdde som den länge undertryckta sanningens riddare? — Geijer själf erkände öppet att hans förtjänster om Svenska Historien voro så stora att de ej behöfde »ökas på Geijers bekostnad». Post- och Inrikestidningen liknade honom i en hänförd artikel vid en ny, »för fäderneslandet sig offrande Curtius» och Ridderskapet och Adeln förlänade honom en guldmedalj till minne af de förtjänster han som deras försvarare förvärfvat. Med sådana bundsförvanter, sådana vitsord och så mycken medveten dygd bör han ha varit tämligen osårbar för alla både »utfall» och »infall» från motpartens sida, äfven om de råkat träffa en eller annan i hemlighet ömtålig punkt. Troligen har Fryxell själf aldrig förstått eller kunnat fatta huru djupt hans anfallsskrift sårat Geijer, eller att däri verkligen funnits ord, anklagelser och insinuationer som äfven den försonligaste måste ha svårt att förlåta. Det gällde här, som sagdt, mindre kampen mellan olika åsikter och meningar, än mellan tvenne grundskiljaktiga temperament, och som vanligt i dylika fall var det vida lättare för den större och mångsidigare naturen att göra sin motståndare full rättvisa, än motsatsen. At det myckna i sitt slag goda och värdefulla, som Fryxell presterat, upphörde Geijer aldrig att skänka sitt varma erkännande; men för den rätlinige och osammansatte Fryxell var och förblef Geijer alltjämt ett gnistrande och obegripligt, men därför också förargelseväckande och till en viss grad misstänkt fenomen. Men om sammanstötningen ej skett just vid en tidpunkt då Geijer inom sig redan bar det sjukdomsfrö

som för honom gjorde hvila och frihet från smärtsamma sinnesrörelser till ett verkligt lifsvillkor, hade följderna äfven blifvit mindre allvarliga och hela striden förlorat i betydelse. Som det nu är, kan man knappast undgå att däri se ett af de verkligt tragiska momenten i historien om Geijers sista lefnadsår.

*

Det var emellertid först flere månader senare, då föreläsningarna utkommit från trycket, som denna ödesdigra strid skulle uppflamma. Under höstterminen 1844, då de höllos, anade säkert ingen hvilken roll de inom kort skulle komma att spela, eller med hvilket egendomligt, halft smärtsamt intresse man en gång i framtiden skulle genomgå och granska dem. Geijer själf kände sig lycklig öfver att med det talade ordets lefvande makt och inför en åhörarekrets som innefattade Sveriges blifvande konung, ännu en gång, i en på en gång klar och koncentrerad form, få framlägga den mognade uppfattning af tidens stora frågor som han redan sex år tidigare uttalat i Litteraturbladet, men som sedan dess hunnit ytterligare stadgas, pröfvas och utvecklas. De mottogos också af ungdomen med en varm och hänförd sympati som måste hafva påmint honom om några af hans lyckligaste stunder i längesedan förgångna tider, och återknöto fullständigt den magnetiska rapport hvari han varit van att stå till sina åhörare. Trots den kroppsliga svaghet, som då och då gjorde sig påmint, var denna höst för honom full af den glädje som endast känslan af obrutna andliga krafter och lefvande alstringsförmåga kan skänka. Han talade ofta därom med de sina och fröjdade sig åt tanken på allt som skulle ut-

rättas, då frihet från ämbetsplikter och officiella åligganden en gång skulle tillåta honom att helt ägna sig åt de uppgifter som lågo hans hjärta närmast. Ännu hade han, som han en gång skref, ej på långt när känt slutet på sig själf eller sagt ut allt hvad han hade att säga — och hvem kan undra om de som älskade honom gärna delade dessa ljusa framtidsförhoppningar och så vidt möjligt sökte intala sig själfva att den minskning i fysiska krafter, som de ej kunde undgå att märka, endast var en följd af tillfällig öfveransträngning och skulle försvinna med denna? — Själf försäkrar han just vid denna tid, i ett bref till Beskow, skämtsamt att hans hälsa är »som salig kungens i Danmark hosta — oklanderlig», och några vidare sjukdomsanfall förekommo i själfva verket ej heller. Men att hans närmaste, detta oaktadt, ej fullt kunde frigöra sig från en hemlig, angestfull beklämning vid tanken på framtiden, märker man tydligt nog... »Föräldrarna göra så många planer för nästa sommar, då de alls icke vilja vara kvar i Upsala», skrifver Agnes till sin fästman. »De tala om att fara till Östergötland, dit baron Adelsvärd ifrigt bjudit oss — kanske också till Dalsland, till det herrliga Baldersnäs — eller kanske en tur uppåt Elfdalen, för att hälsa på Farbror Emanuel Geijer och andra släktingar... Jag vet inte hur det kan bli... Jag blir bara så ängslig och underlig till mods, då jag hör dem tala om allt detta. Jag vet inte hur det kommer sig — men — jag kan aldrig riktigt tro på någon glädje för denna sommar eller att allt skall få vara som det nu är till dess!...»

Ännu tydligare märker man innersta orsaken till hennes oro i dagboksanteckningar som denna:

»...Pappa har i afton varit hos prinsarna... Innan han gick, klagade han öfver trötthet efter föreläsningarna. Han var glad att prinsarna nu resa bort för några dagar, så att han får spara in ett par föreläsningar... Det skar mig i hjärtat att höra honom säga detta. — Det talar om — aftagande krafter och annalkande ålderdom. När har han väl någonsin förr klagat öfver något som han ansett vara sin pligt, när har han väl funnit något sådant tungt eller tröttande? — Ack —! — Tiden skrider obevekligt, obevekligt. — Hur många tusen gånger önskar jag ej att jag kunde skänka honom min ungdom och min styrka! — Hur litet nytta gör ej jag egentligen här i världen, då hans lif i stället lyser och värmer så många. — Med hans bortgång slocknar solen i min värld, den ljusaste stjärnan på min himmel. Jag kan egentligen alls ej tänka mig att lefva utan att ha honom att se upp till. — Hur har jag kunnat lefva så länge så nära denna himmelskt goda människa utan att bli bättre än jag är? — Hur begagnar jag väl nu de dagar då Gud ännu låter mig behålla den lyckan? — Ena hälften af dagen är upptagen af tankar och bestyr för toalett, kläder och grannlåt och andra hälften af dumt sällskapspladder, baler och supéer och en evinnerlig hvirfvel af s. k. nöjen... Man blir så tom invärtes af allt detta, så grumlig och oklar, man hinner hvarken tänka eller känna riktigt... Borta eller främmande, främmande eller borta, det är vår historia vecka ut och vecka in — och tiden går...!!»

Sådana stämningar gjorde sig allt som oftast gällande och voro naturliga nog; men Agnes hade dock för mycket af sin fars sunda solskensnatur och förmåga att afvinna lifvet dess bästa sidor, för att de skulle vara annat än öfvergående. Sällskapslifvet bedrefs onekligen denna höst med en nästan fanatisk intensitet, som för en djupare anlagd natur ej kunde annat än verka tröttande i längden; men det saknade dock ej sina ljuspunkter och erbjöd många både nöjsamma och intressanta episoder, hvilka Agnes med sitt lifliga och vakna sinne fullkomligt förstod att uppskatta, för att sedan i

brefven till fästmannen utförligt redogöra för både intryck och erfarenheter. Dessa bref gifva således en liflig föreställning om mångfalden af de »glänsande nöjen» hvilka, enligt en annan samtida skildrares utsago, föranleddes af »de älskelige unge Konungaättlingarnes höga närvaro, jämte allmänhetens naturliga önskan att däröfver undersåtligen betyga sin glädje...»

»Prinsarne» voro naturligtvis den medelpunkt kring hvilken allt rörde sig, och då dans och musik utgjorde deras favoritnöjen, blefvo baler och musiktillställningar framför allt den form hvari den undersåtliga glädjen gaf sig till känna. Agnes Geijer var en självskrifven medlem af det ungdomskotteri som utgjorde deras närmaste umgänge — och denna ära hade utan tvifvel sina besvärliga sidor. Själf berättar hon huru en något bleknad f. d. Uppsalastjärna »innerligt beklagat» de oerhörda ansträngningar hon utan tvifvel måste underkasta sig, då, som de »sötsura orden» föllo: »Mamsell Geijer ju *hvar dag* är tillsammans med deras kungl. Högheter, efter hvad man hör! det måtte allt bli påkostande i längden! ... och Agnes medger att däri hade hon ej så orätt... »Ibland känner jag mig alldeles utsliten af dans och fläng och förtviflad vid tanken på att allt detta ändå ej är något annat än fullkomligt *förlorad tid!...»* Man undrar ej därpå, ty då man genomgår de sammanträngda referat af veckans händelser som hon samvetsgrant och regelbundet sänder fästmannen, följa bilderna hvarandra så enerverande tätt som på en nutida biografteater. Än är det bal på Slottet, än på Gillet -- en annan afton ger Skandinaviska Sällskapet Spektakel på teatern där »prinsarne och hela Upsala» äro åskådare och där man undfägnas med en vacker prolog af Petterson och tre komedier af Holberg,

på danska — men Agnes är kritisk, ty hon är van vid att höra Holberg läsas så oändligt mycket bättre och för öfrigt... »föreställ dig en Pernille, talande danska med bredaste östgötadialekt och äfven för öfrigt 'tyvärr något klumpig,' som lilla Schröder brukar säga.» — Dagen därpå skulle hon så gärna vilja skrifva längre, men måste i stället ordna sin kostym för aftonen, då stor souper ges på Slottet med tablåer, där hon skall vara »en Bakgrund». I den beskrifning som sedan följer ser man åtskilliga kända namn och gestalter skymta förbi i blixtbelysning:

...»Första tablån, efter en 'Keepsake', — ett hemligt kärleksmöte: — Augusta de Geer, förtjusande vacker, Lotten Kræmer som page och fru Ehrenborg som en sträng och myndig duenna, öfverraskande de älskande... Lilla pappa, som naturligtvis aldrig känner igen någon människa, utbrast vid hennes åsyn öfverljudt: 'Men hvem i Herrans namn är käringen, som ser så gemen ut. — Det var mig då en riktig ragata!!'... hvilket mottogs med allmänt jubel... I andra taflan var Marie Hamilton hänförande som Heliga Cecilia — helgonen voro Elias Fries, Adrian Tengberg (präktig som Paulus) fru Möller och mamsell Börjeson, skaldens dotter... Tredje taflan var 'Siste Skalden' efter pappas digt, hvilken först lästes upp, alldeles herrligt, af Atterbom, innan ridån gick upp... Den taflan sades ha varit den vackraste, men den fick jag ej se, ty det var där jag var Bakgrund... Valerius, med sitt långa hvita hår, sin präktiga figur och friherrinnan Kræmers harpa, var en ståtlig skald... E. A. Schröder var kungen, iförd Gustaf I:s rustning och Johan III:s krona, som lånats från Domkyrkan... Julius Rabe var en ung riddare, rätt vacker. Undertecknad och en massa andra unga damer — Hoffolk och Bakgrund... Allt var arrangeradt af Wennerberg och fru Knös, som trots allt bifall voro uppgifna och uppledsna på alltihop och sade sig aldrig vilja göra om det — du kan tänka dig, så många viljor!...»

Den glada pietetslöshet hvarmed man handskas med så ärevördiga reliker som Gustaf I:s rustning och Johan III:s krona är ägnad att slå den nuvarande generationen med häpnad, men är tyvärr rätt karaktäristisk för en tid då så många oersättliga minnen tanklöst förföros.

En annan afton samlas sällskapet — dock nu endast den trängre kretsen — hos grefve Henning Hamilton, som med sin intagande unga grefvinna hyrt egen våning i Uppsala under den tid han måste vistas där som prinsarnes guvernör.

Agnes skrifver:

. . . »Där voro ej andra än Silfverstolpes, Wrangels, Kramers, vi och några herrar. Först konverserades och dracks te; sedan gjordes musik. Också jag måste naturligtvis fram och kväda en stump . . . prinsarne, grefve Hamilton, Geijerstam m. fl. trakterade med några kvartetter; så fick jag nåden att spela ett à quatre mains med prins Gustaf och därpå spelade grefve Hamilton upp en vals . . . Båda prinsarne äro så roade af dans, med hvem och under hvilka förhållanden det än vara må, som ett par gymnasister — och då alla andra damer råkade vara upptagna, rusade prins Carl på lilla Mia Rogberg,* som satt i ett hörn, och bjöd upp henne. Den stackars ungen blef så förfärad att hon höll på att svimma, fick sedan en nervattack, måste behandlas med Eau de Luce och var 'knäsvag' hela kvällen . . . Då jag sedan berättade för Tant Knös att jag valsat med prins Carl under det att prins Gustaf spelade en vals af egen komposition, utbrast hon: 'Mon enfant, cela passe la raillerie!' — Bra söta, okonstlade, snälla och naturliga äro de otvekligen, dessa prinsar, det är visst, om också prins Carl kanske pratar en liten smula för mycket. Han är så brinnande liflig att hans mun bokstafligen aldrig står stilla — och då han skall berätta något kommer han i en sådan ifver att orden riktigt tumla öfver hvarandra och han till slut knappast vet hvad han

* En mycket ungdomlig anförvandt till grefvinnan Hamilton.

säger. Därtill gestikulerar han och grimaserar oupphörligt som en verklig skådespelare... Det blir litet ansträngande ibland att höra på och följa med; men rolig och älskvärd är han i alla fall. Prins Gustaf är betydligt tystare och mera 'douce' i hela sitt uppträdande...»

Under det fortsatta umgänget fick Agnes tillfälle att lära känna den unge kronprinsen från åtskilliga andra sidor, alla på sitt sätt lika karaktäristiska för den blifvande Carl XV. Efter en stor bal på Slottet nämner hon som »aftonens bästa behållning» ett långt, allvarligt samtal med prins Carl — som han vanligen kallades.

... »Jag kan ej säga huru mycket jag tyckte om honom denna gång. Du vet att jag annars ofta tycker att han pratar för mycket och ofta den värsta nonsens... Men nu hörde jag honom tala allvarsamt och uttala verkligt vackra, högstämda tankar — och det var därvid något så obeskrifligt älskvärdt, något så uppriktigt, redbart och manligt i hela hans väsen att man riktigt måste hålla af honom. Gud bevare honom sådan han nu är! — Man kan ju ej tala med en yngling i hans ställning utan allvarliga tankar på fosterlandets framtid...»

Vid ett annat tillfälle, då åtskilliga damer ur den högre Stockholmssocieteten infunnit sig på en gillebal och bland dem en ung skönhet som för tillfället var föremål för den lättantändlige unge prinsens eldiga beundran, skildrar Agnes med något af en äldre systers godmodiga humor huru prins Carl under hela kottiljongen — som han dansade med henne — utgjutit sig för henne i svärmiska loford öfver det dyrkade föremålets många beundransvärda egenskaper: »Mamsell Geijer måste bli bekant med henne! — Ni skulle bli så goda vänner» o. s. v. Och Agnes tillägger: »Han är så lustig och nästan rörande genom det naivt barnsliga sätt hvarpå han jämnt talar om sina flammor...



Geijerska huset.

Innan han nu träffade Fröken S. på Adelsbalen, var det bara fråga om fröken F. Men d a var det Ava Wrangel som måste vara hans förtrogna...»

Att den undersåtliga glädjen icke skydde några mödor för att kunna uppträda i fullt tidsenliga och hofmässiga former, framgår bland annat af följande redogörelse för den då nyinförda polkans segerrika intåg i Uppsalasocieteten:

... »Alla ha nu gripits af en fullkomlig passion för att dansa polka... Prinsarne vurma för polka och sedan den nu dansats på Adelsbalen och på hofvet, är det den enda dans som anses fullt comme il faut. Naturligtvis vill man här inte vara sämre än andra och visa att man följer med sin tid... Hos Kræmers skola nu 6 utvalda par öfva sig, för att kunna uppträda på den stora balen. Jag måste vara med, mycket mot min vilja, men hvad skall man göra? Man anses knappast presentabel om man inte kan dansa polka... Ännu ha vi inte börjat, men det talas inte om annat än steg, attityder, turer o. s. v., så att jag redan är uppledsen på alltihop...»

Polkan spred sig, som man ser af samtida karikatyrer och skämtsamma skildringar ur societeten, som en verklig epidemi, och intog snart ungefär samma plats som våra dagars boston. Några dagar senare skrifver Agnes om den »rysligt tillämnade polkarepetitionen» på Slottet:

... »Ingen enda af damerna hade aflägsnaste aning om hur man skulle bära sig åt, utom Mathilde Kræmer, som sett den i Stockholm. Herrarne voro om möjligt ännu mindre försigkomna, utom unge Björnstjerna, som trodde sig ha sett den i London... Emellertid stängdes damerna till en början in i ett rum och herrarne i ett annat, för att öfva sig hvar på sitt håll. Då tillräcklig tid ansågs ha förflutit, släpptes de ihop. Resultatet blef någonting förfärligt... Jag tror aldrig jag skrattat så i hela mitt lif; men det togs mycket

illa upp — här gällde det allvar. Det var också med den djupaste andakt, rent af imponerande högtidligt, som öfningarne fortsattes från kl. 6 till kl. 10 på kvällen ... Tänk dig sex dansande par på en gång, alla djupt allvarliga, eldröda och svettdrypande, alla högt räknande: 'Ett, två, tre och fyr ... Ett, två, tre och fyr ...' och alla hoppande i otakt under ständiga sammanstötningar ... Gyllenhaal kom upp en stund, men gick snart i vredesmod öfver att se förnuftiga människor bära sig åt som dårhushjon ...»

Resultatet af all denna möda tyckes hafva blifvit skäligen enkelt, ty om den stora balen under det kungliga besöket heter det:

... »Nu skulle naturligtvis den med så mycken ångest och möda inöfvade polkan gå af stapeln ... Jag var emellertid klok nog att ej låta öfvertala mig att offentligen träda dansen inför Majestäterna, vare sig med grefve Oxenstjerna eller baron Platen — allra minst med den förstnämnde, som aldrig kan begripa hvarför han har så svårt att hålla takten då han dansar efter musik — hemma i hans rum, då han dansar ensam, utan musik, säger han, går det charmant — ... Fröken S. och baron C. gjorde det i stället och väckte oerhördt uppseende; de voro öfver all mänsklig föreställning komiska ... Baron Kræmer var förtviflad, men kunde naturligtvis icke hindra dem, då de med största självförtroende och belåtenhet envisades att hoppa, figurera och åbaka sig på det vidunderligaste sätt midt framför Drottningen, som var alldeles förbi af kväfdt skratt, som hon måste hålla näsduken för munnen för att dölja ...»

Man torde erinra sig att polkan den tiden dansades med åtskilliga invecklade »turer», hvilka beredde de dansande rikt tillfälle att utveckla all sin medfödda grace — eller också motsatsen. Senare på vintern tyckas de ihärdiga ansträngningarna hafva krönts med mera framgång, ty polkan nämnes som regelbundet återkommande nummer både på stora baler och enskilda familjetillställningar.

I sinom tid måste äfven professor Geijers betyga sin underdåniga glädje genom en större och mera officiell fest för de unga högheterna och så stor del af den öfriga umgängeskretsen som våningen kunde rymma. ... »Alla kunde naturligtvis ej bjudas, det sade sig själf,» skrifver Agnes, »och här i Upsala hänga de så ihop att bjuder man den, så måste man också bjuda den, och så blir det en hel ramsa... De som inte blifvit bjudna äro nu förstås dödligt förnärmade, men det kan inte hjälpas — våningen var i alla fall alldeles proppfull. ...»Kræmers, Silfverstolpes, Hamiltons, Atterboms, Böttigers, Knösens, Ehrenborgs och Löwenhjelms» nämnes bland de utkorade, jämte »en hel del flickor och lösherrar». Agnes beskrifver det hela för sin frånvarande vän, så utförligt som det stora tunna postpappersarket och det dyra utländska postportot medgifver — och för den som genom bevarade traditioner och muntliga meddelanden gjorts förtrolig med personer och förhållanden, är det ej svårt att ytterligare ifylla den konturteckning hon lämnat. Mellan brefvets tättskrifna rader ser man in i det Geijerska hemmet, så tydligt att man nästan tycker sig själf vara en bland gästerna — och hvem skulle icke gärna vara det en sådan kväll? —

... Man lägger af sig ytterkläderna i trädgårdssalongen på nedra botten, som eljest endast begagnas om sommaren. Från förstugan därutanför leder trappan upp till öfre våningen; till höger däruppe ligga Agnes' båda rum, vid tillfällen som detta ungdomens särskilda, mera förtroliga tillhåll, till vänster matsalen, där pianot har sin plats och Byströms Geijerbyst pryder den höga nothyllan mellan de båda fönstren — därinnanför förmaket, med sin rödklädda mahognymöbel i Carl-Johansstil och Sandbergs Geijersporträtt öfver den långa soffan

— och längst in, till vänster om förmaket, sängkammaren, det stora hörnrummet med sin »berömda utsigt» öfver Slottet och slätten, som äfven begagnas som sällskapsrum. Allt är smakfullt och prydligt ordnadt, med hemvårdade blommande växter öfverallt och framförallt ljus — mycket ljus, i kronor, vägglampetter, stakar och kandelabrar, hvarhelst de kunna anbringas; fru Anna-Lisa kan »aldrig få för mycket ljus», hon älskar den festliga stämning som frambringas af många tindrande lågor och skref en gång till Malla Silfverstolpe vid ett ännu högtidligare tillfälle, då hon skulle se själfva majestätet som gäst: — »Får jag bara bra med ljus i rummen, då oroar jag mig ej för allt det andra!»... Mallas välkända silfverstakar bidraga också denna gång till eklämeringen, som de gjort så många gånger förut både hos Geijers och andra vänner — sanna offerlågor på vänskapens altare. I salen mötes man af värdinnan, vacker ännu vid femtiofyra år med sin fina, raka profil, sitt rika vågiga hår under spetsmössan och sina uttrycksfulla ögon — artig, värdig och förbindlig, om ock med hemlig hjärtklappning vid tanken på supén och på de oberäkneliga distraktioner, hvartill Erik Gustaf antagligen kommer att göra sig skyldig och som det åligger henne att öfverskyla... Och där går Geijer själf omkring och hälsar sina gäster, trygg och bredaxlad som alltid, om ock något mera böjd än förr, med djupare fåror kring ögon och mun och glesare hår kring pannan — en smula tankspridd och konfys emellanåt, men alltid strålande af en välvilja som både söker och finner det bästa hos hvar och en af de goda vänner som samlats hos honom i kväll och mot hvilka han därför är så innerligt tacksam, om också artighetens konventionella former då och då få sitta litet emellan. Fru Anna-Lisa

följer honom litet oroligt med blicken — skall han måntro kunna reda sig riktigt bland alla dessa damer i soffan och kring divansbordet, som i all vänskaplighet hålla så strängt på etikett och rangskillnad under det att de oupphörligt säga »förlåt, förlåt!» åt hvarandra för att visa huru obeskrifligt anspråkslösa de verkligen äro —?

— Skall han komma ihåg att vara tillräckligt artig och vördnadsfull mot den lilla fina, fågellika friherrinnan Kræmer, alltid skälfvande af nervös oro som en knippa darrgräs, men icke dess mindre fullt medveten att hon som landshöfdingska ovillkorligen är den förnämsta här i afton — eller skall han låta förleda sig att visa mera uppmärksamhet mot den unga grefvinnan Hamilton som sitter strax bredvid, så strålande vacker med sina stora mörka sammetsögon och sitt blyga oskuldsfulla leende?

— Skall han lyckas hålla vågskålen någorlunda rätt mellan den myndiga, tankedigra fru Ehrenborg — som alltid vill veta hans »standpunkt» till en eller annan teologisk fråga — och den trofasta Malla Silfverstolpe, som alltför väl känner sin plats och sitt värde för att vara småaktigt ömtålig vid ett tillfälle som detta, men som dock brinner af längtan att just nu få tala några förtroliga ord med Geijer om de älskliga unga prinsarne? — Eller skall han kanske — sådant har händt — glömsk af allt annat fördjupa sig i en diskussion om allt i himmel och på jord med den goda Betty Löwenhjelm, som hör till hans innersta tankars förtrogna, men som i afseende på rang ej har några pretentioner i detta sällskap? — Situationen är full af faror. Men — alla känna de ju Geijer och taga kanske ej så illa upp om han också syndar litet mot etiketten. Fru Anna-Lisa är van att finna sig i dylika förhållanden och skicklig i konsten att med mjuk och lätt hand släta ut alla

tillfälliga skrynklor på sällskapslifvets damastduk... I kväll har väl för resten ingen egentligen ögon eller tankar för annat än prinsarna, som just rådgöra med Agnes och några andra ungdomar därute vid pianot. Aftonens program är uppgjordt på förhand; utrymmet medgifver tyvärr icke dans, men man har, som Agnes skrifver till sin fästman, »rätt mycket annat att bjuda på i stället». Nu skall det till en början bli musik... Damerna kring divansbordet resa sig och alla strömma ut i salen för att lyssna. Fru Anna-Lisa mönstrar sina gäster med klok och uppmärksam blick och ser till att hvar och en blir placerad någorlunda efter önskan och pretention — hon känner ju dem alla så väl och deras små svagheter! — Hedersplatserna i de hastigt utflyttade fatöljerna äro ju gifna, men de andra —? — Därborta vid kakelugnen har den lilla snälla gumman Wrangel slagit sig ner, klotrund och hvithårig, smältande af värme och salighet — för henne behöfver man, Gud vare lof, aldrig oroa sig, hon begär ej mer än höra och se, hon är i sjunde himmelen — hennes ståtliga blonda Ava talar just med prins Gustaf och då nu hon och Agnes börja aftonens musikunderhållning med en duett, är det prinsen som vänder noterna — ah, charmant!! — charmant!! — — Där sitter den blida, anspråkslösa Ebba Atterbom med sina vackra, nyss fullvuxna flickor — litet i skymundan nere vid tamburdörren, men nöjda ända och fulla af barnslig nyfikenhet och intresse — och där borta i vrån vid nothyllan den lilla eteriska Alida Knös, Uppsalakretsens Bettina, som trots de fyllda femtio aldrig blir mer än sjutton år och alltid är omgifven af ett litet hof af herrar, fängslade af hennes skälmskt graciösa kvickhet, hennes plötsliga, öfverraskande infall och hennes naiva koketteri... Gud låte

henne bara ej narra dem att skratta midt under musiken! — tänker fru Anna-Lisa bekymrad — ingen vet någonsin hvad Alida kan taga sig till —. Och där i fönstersmygen, halft dold af gardinen och det stora citronträdet — uppdraget ur en kärna af de citroner som användes till bålen på Anna-Lisas och Erik Gustafs bröllop — står Thekla, »den goda kosteliga flickan», som Törneros redan vid tolf års ålder fann »förståndigare än både far och mor», och som med åren allt mer, med åsidosättande af egna önskningar och känslor, blifvit den lilla fjärilslätta moderns stöd och jordiska försyn, trots alla drömmar som fylla hennes eget opraktiska, poetiska lilla hufvud — en rörande och älskansvärd gestalt, sådan hon nu står där, smärt och späd, med högt rodnande kinder, och de stora, litet beslöjade men ända — i Agnes' tycke — vid detta tillfälle alltför uttrycksfulla» grå ögonen oafvändt fästade på e n e n d a — den högväxte unge mannen med det fina, bleka ansiktet, den genomträngande ljusblå blicken och det långa, i romantiska lockar vildt böljande håret, där framme vid pianot. Theklas hjärta är ej det enda som klappar fortare vid hans åsyn, hennes ögon ej de enda som i skygg tillbedjan söka honom. Det är Gunnar Wennerberg — den farlige, den »oemotståndlige, den alltför, alltför bedårande Wennerberg, som alla Uppsalaflickor äro dödligt förälskade i — utom de, hvilkas hjärtan, som Agnes Geijers, redan funnit sitt ideal i en annan gestalt. Själf är han, påstås det, hopplöst oåtkomlig för alla ömmare känslor; flickor berätta hviskande för hvarandra i förtroliga stunder att en vän till honom berättat att han — Gunnar — verkligen sagt till en a n n a n vän, då tal varit om kärlek och giftermål: »Ja, ingen kvinna skall någonsin förmå att rubba m i n odödliga själ ur

sin jämnvikt, det svär jag på!»... »Den förmätne!» utbrister Agnes vredgad då hon berättar detta för sin fästman. »Hvad jag längtar att en gång få se honom riktigt vansinnigt, ursinnigt, h o p p l ö s t kär!»...

Nu sätter Geijer sig vid pianot, preludierar litet och börjar ackompanjera. Wennerberg sjunger med prinsarna — den mörke, eldige prins Carl, den ljuse, poetiske prins Gustaf, båda vackra som prinsarna i en saga — hvem kan undra om alla kvinnohjärtan smälta som vax vid åsynen af en sådan grupp, eller om Agnes' flickvänner vid afskedet anförtro henne att om de lefde i hundra år skulle de aldrig, aldrig glömma denna afton?

— Det är en komposition af prins Gustaf som föredrages, en trio — »lik honom själf, älsklig, mild och melodiös», berättar Agnes. Förtjusningen känner inga gränser. Lilla gumman Wrangel gråter af rörelse och berättar en anekdot från högtsalig H. M. Gustaf III:s hof, »hvars sammanhang med det närvarande ingen förstår», men som hon »förmodligen själf känner»... Och nu skall Agnes spela en symfoni af Geijer fyrhändigt med prins Gustaf. De ha öfvat sig förut, men, erkänner Agnes— »det gick gudnås r ä t t t u s k i g t. — En lycka var att jag kände stycket så väl förut,» tillägger hon, »— ty H. K. H. täcktes allt emellanåt hoppa öfver en fyra fem takter, och då var det bara att hoppa efter så godt man förmådde och hålla god min. Men åhörarna fann ändå godhetsfullt att det gick 'alldeles förträffligt' och att vi spelat med 'oändligt mycken sentiment' — och då slutet är godt, är allting godt—»...

Härmed var aftonens musikaliska del afslutad och medan supébordet ordnas i salen, samlas sällskapet åter i de inre rummen, där man ordnar sig efter behag och konverserar i spridda grupper, herrar och damer om

hvarandra. Fahlcrantz har tagit med sig ett par portföljer ur sin präktiga gravyrsamling och förevisar dem för en grupp beundrande damer, medan han i tysthet



Gunnar Wennerberg.
Blyertsteckning af Emily Nonnen

ler sardoniskt at alla förtjusta, men föga konstförstandiga utrop och omdömen, med hvilka han sedan skall roa fru Alida, som förstår att uppskatta en god historia; den lille liflige, undersätsige baron Kræmer gör sig så artig för den vackra grefvinnan Hamilton och säger

henne med sin finska brytning så många oförställda komplimenter att hon »endast kan svara med rodnande och förlägna leenden»; — Malla är lycklig — ty om också Geijer ej haft tid att skänka henne en förtrolig stund i afton, så har i stället grefve Henning Hamilton nu slagit sig ned bredvid henne, och hvem har väl mera af djupaste intresse än han att meddela om de kära unga prinsarnas utveckling och den förträffliga drottningens beundransvärda uppfostringsmetoder?... Under tiden har Geijer själf fördjupat sig i en historisk diskussion med prinsarnas lärare, den unge mannen med det skarpa, kloka, egendomliga ansiktet, docenten Carlson — han, som en gång, långt förr än någon nu kan drömma om, skall kallas att fylla den lärostol som Geijer lämnat tom; — fru Ehrenborg håller en liten föreläsning för Atterbom angående Swedenborgs ställning till försoningsläran, som hon anser honom ej fullt vara på det klara med — prins Carl kurtiserar energiskt sin flamma för aftonen och lilla Schröder sväfvar ständigt och öfverallt i bakgrunden som den förkroppsligade devotionens ande. Man får hoppas att han för öfrigt finner anordningarna lika tillfredsställande som på den stora supéen hos Geijers förra vintern, då prinsarnas tillämnade Uppsalavistelse inställts till följd af Carl XIV Johans sjukdom, och då han, som Agnes berättar, »med verkliga tårar» beklagade att deras Kungl. Högheter ej fått vara med om en fest »så värdig Rector Magnificus och hans vördade maka». I så fall kan man vara viss att han nu är fullkomligt lycklig...

Emellertid ligger det en viss förväntan i luften... Den lille spenslige Atterbom, ännu nästan gosselik med sin yfviga blonda kyrkängelsperuk och sina närsynta ljusblå ögon, har hela aftonen då och då, förstulet men

märkbart, kikat i ett manuskript som han emellanat dragit upp ur bröstfickan och pa hvilket han ännu fingrar medan han en smula tankspridt lyssnar till och bevarar fru Ehrenborgs teologiska funderingar; den bildsköne, svartlockige adjunkten Böttiger star pittoresk och intressant med korslagda armar lutad mot dörrposten och tyckes i tysthet repetera nagot — man undrar med spänning hvad som komma skall. Men det blir icke till nagon af skalderna som fru Geijer först vänder sig med en förbindlig anhallan — tydligen icke oväntad eller oförberedd — utan till en för Uppsalasocieteten ännu nästan okänd dam, en finhyllt, nagot fyllig ung fru med rika askblonda lockar kring ett mjukt, rundt barnaansikte, upplyst af ett par förunderliga mörkbla ögon, pa en gang skälmska och svärmiskt smältande. Det är Tegnérs dotter, hans älsklingsbarn, hans kära lilla Disa, som nu, efter nära nioarig änkesorg, verkligen funnit det möjligt att ater tro pa lifvet och lyckan och blifvit Böttigers hustru. I denna krets är hon personligen ännu sa godt som en främling, men Tegnérs namn har ännu hela sin trollmakt kvar och det gar en dallring af rörelse och förväntan genom sällskapet da hon med sin litet klagande skanska brytning vänligt svarar att hon »om herrskapet verkligen önskar det» gärna skall läsa upp »en liten bit af pappa, som ännu inte är tryckt». Och sa deklamerar hon — ur minnet — »utomordentligt», försäkrar Agnes — »Jätten Finn»,* med tonfall och ut-

* »Jätten Finn», inledningsdikten till det ofullbordade poemet »Gerda», offentliggjordes af Tegnér redan 1829 och själf hoppades han da att inom kort ha hela poemet färdigt. Det blef emellertid, som bekant, aldrig fullbordadt. Då Agnes Geijer säger att Fru Bottiger 1844 uttryckligen betecknat det af henne deklamerade stycket som ett otryckt poem af

tryck som påminna många af de närvarande om en annan, nu nästan tystnad, vältalig stämma... Poemet är, om vi få tro Agnes, »så vackert som något af det vackraste Tegnér skrifvit», och alla lyssna, djupt gripna — det verkar nästan som en hälsning från en annan värld. Ännu lefde Tegnér, ännu hade kanske hans närmaste ej helt uppgifvit hoppet att en gång få se honom återställd till sitt forna jag; men för den stora mängden af dem som älskat hans skaldskap hörde han redan »till dem som varit». Säkert blef det rätt tyst några ögonblick i den Geijerska salongen då föreläserskan slutat, innan man kom sig för med de obligatoriska komplimenterna för det vackra föredraget, de känslofulla utgjutelserna öfver allt det charmanta som Tegnér skrifvit och de artiga förfrågningarna angående herr biskopens hälsotillstånd —. Men snart gör det närvarande sig åter gällande. Böttiger stiger fram och deklamerar nu i sin ordning, dramatiskt och högstämdt, Geijers Idunadikt om »Svegder Drott», som befinnes vara en nyhet för en stor del af det yngre släktet... Prins Carls mörka ögon få en svärmisk glans medan han lyssnar till dikten om den konung som af »en osedd gudamakt» i sitt inre drefs att lämna rike och krona och allt hvad han ägde kärast på jorden, för att i fjärran länder söka det högsta — det stora okända, som utgör

Tegnér, måste detta hafva varit en annan version af den förut publicerade inledningsdikten, eller också möjligen något annat fragment af poemet G e r d a, med hvilket Tegnér ännu alltjämt, ehuru med brutna krafter, sysslade under de sista åren af sitt lif. Det är ju sannolikt att Tegnérs dotter under sin långa vistelse som änka i föräldrahemmet tillvaratagit åtskilligt som eljest skulle hafva förfarits och att det poem hon den angifna aftonen uppläste hos Geijers tillhörde denna kategori.

målet för alla ädla själars längtan. Det är något sagolikt, äfventyrligt, ridderligt i detta, som anslår honom — han är djupt gripen och anförtror Agnes att han dock »hälst af allt på jorden ville vara en stor skald» ... han skrifver visserligen litet vers ibland, men då man hör sådant som d e t t a, inser man att man bara är en klåpare!... Och nu är det Atterboms tur. Han sätter sig bättre till rätta i sin stol, drar fram manuskriptet och läser med sin uttrycksfulla, sympatiska röst sin egen vackra dikt om »P e t r a r c a s K r ö n i n g», under det att alla med förtjusning lyssna till de melodiska stanzerna ... alla, vill det säga, utom fru Anna-Lisa, som just uppenbarat sig i dörren till matsalen och nu står där »med ett uttryck af djupt, men tåligt buret lidande, värdigt en af de första kristna martyrerna», skrifver Agnes — »ty b u l- j o n g e n v a r j u s t i s l a g e n och stod och kallnade i kopparna under hela kröningsceremonien» ...

Allt går dock väl till slut — stämningen är så hög att den ej kan afkylas af en smula kallnad buljong — och supén för öfrigt så förträfflig att Malla särskildt, i största förtroende, måste »felicitera» Anna-Lisa, hvars husmoderliga bekymmer hon troget delat, liksom hon nu med henne gläder sig öfver den »till alla delar lyckade tillställningen». Man skiljes under ömsesidiga komplimenter och välvilja och alla de fina och vittra fruarna och alla de glada och kvicka flickorna trippa i salopper och hufvor och pälsbrämade ytterkängor hvar åt sitt håll — ibland eskorterade af två eller tre artiga kavaljerer, men alltid föregådda af en lanternebärande tjänarinna — på Uppsalas knaggliga och nästan kolmörka gator, medan tornväktarens rop ljuder öfver staden som en påminnelse om lifvets korthet och all glädjes förgänglighet: »Klo-o-ockan är tolf slagenn-n-n!! ...

Det blir alltid sent hos Geijers — »men Gud, så trefligt!»

Men Wennerberg följer de små Knösarne hem; och på hemvägen härmar han — som Thekla sedan berättar för Agnes — så gudlöst vanvördigt både fru Ehrenborg och Atterbom och lilla gumman Wrangel, den sköne Böttiger och den elegante unge gardesofficeren, prinsarnes kavaljer, som hela aftonen ansträngdt men förgäfves sökt ansla rätta tonen i detta estetiska Uppsalasällskap, att lilla fru Alida kiknar af skratt och sedan måste ligga med kalla omslag på hufvudet för att kunna somna — äfven Thekla måste le, där hon går tyst och drömmande vid hans andra sida, under det att rytmer och rim inom henne halft omedvetet forma sig till en liten dikt, färgad af aftonens stämning — täck och ljuf och rörande och en smula öfverspänd och overklig, som hon själf. Stackars lilla Thekla!...

Och redan tidigt följande morgon står Geijers fryntliga, schalettklädda tjänsteflicka nigande i förstugan, både hos Knösens och Silfverstolpes, med en prydlig, servietbetäckt korg och »så många, många hälsningar från professorskan och hon bad att få veta hur herrskapet mådde i dag? —» jämte en af fru Anna-Lisas små hjärtevarma, brådskande biljetter, i hvilken hon ber sina »goda älskade vänner» hålla till godo med »en liten smakbit» af gårdagens supé till frukost — : »Ett par öfverblifna hjärpar, litet äpplegelée, några bakelser»... »allt så litet men välment — och måtte det eder innerligen så väl smaka som jag alltid är och förblifver eder trofasta A.-Lisa!» är hennes slutliga önskan. Och den går nog i fullbordan — ty om ock mycket förändrats, så lefva dock de gamla traditionerna i den lilla kretsen af gamla vänner och man finner det alltjämt lika naturligt att enkelt och okonstladt

sinsemellan dela med sig af det bästa man har vare sig det är en bok, en djupsinnig tanke, en rolig historia eller endast resterna af en god supé !

*

De gamla vännerna midt i denna hvirfvel af nya människor och nya intressen utgjorde de alltjämt för Anna-Lisa Geijer och hennes dotter, liksom för Geijer själf, en fast punkt, hvars blotta tillvaro gaf en känsla af trygghet och trefnad. Med rörande glädje omtalar Agnes allt emellanåt huru de, midt bland alla baler och supéer, lyckats »stjäla sig till» en stilla afton med »gudmor Malla» och hennes förtroliga krets, där allt, äfven de små löjligheter och svagheter som man förr i smyg skrattat litet åt eller förargat sig öfver, nu förefaller så hemvant och kärt och förtroligt bland allt det myckna nya och oroande som ändrade förhållanden fört med sig. Aldrig förr har Agnes så tydligt känt hur »innerligt hon håller af de små gummorna»; det är ljufligt, skrifver hon, att veta hur fast och bepröfvad den tillgifvenhet är som de ägna henne och hennes närmaste. »Lilla pappa» har en gång yttrat, att då han tänker på Malla och hennes vänskap måste han alltid också tänka på »Vår Gud är oss en väldig borg »; hon hoppas att det ej måtte ligga något hädiskt i detta hon förstår så väl hur han menar! —

Men äfven bland de många nya bekantskaperna funnos människor till hvilka hon kände sig dragen, dels af verklig, personlig sympati och dels säkert icke minst därför att de, hvar på sitt sätt, omärkligt bidrogo till att, som hon själf uttryckt det, »flytta Hönsäter några mil närmare Uppsala» och sålunda slå en brygga mellan

hennes förflutna och kommande lif. Dessa vänskapsförbindelser skulle äfven bli af verklig betydelse för utvecklingen af hennes senare öden.

Främst bland dem stod den unga grefvinnan Marie Hamilton, grefve Henning Hamiltons förtjusande maka. Redan under sin första Stockholmsvistelse hade Adolf Hamilton ofta skrifvit till sin fästmö om henne och uppgjort planer för att om möjligt föra dem tillsammans.

»Hemma», skref han, »beundra de henne så mycket och fästa sa mycket afseende vid hennes omdömen, att det skulle göra otroligt mycket för oss om hon verkligen lärde känna och halla af dig!...» Man undrar ej öfver att Agnes efter denna upplysning motsåg bekantskapen med en viss bäfvan, äfven om Adolf för öfrigt beskrifvit sin kusins unga hustru som »på en gång en af de blygaste, anspråkslösaste och älskligaste varelser jag nagonsin sett — själf kanske ej egentligen hvad man kallar begåfvad, men i stånd att uppskatta andras begåfning och förstå ett skämt — och framförallt, god som en engel!»... De båda unga damerna hade emellertid ej träffats förrän nu, då grefvinnan Hamilton omedelbart efter sin flyttning till Uppsala gjorde visit hos Geijers — men tyvärr, skref Agnes — »midt i en oräknelig skara andra visiter, så att jag knappast hann se mer än en skymt af hennes vackra ögon...» Då visiten några dagar senare återgäldades, gjordes ett stort steg till närmare bekantskap. »Hon var obeskrifligt söt och vänlig,» berättar Agnes, »tog mig i famn och bad att fa gratulera mig, då du själf talat om din förlofning med henne — och sade sa mycket godt och vackert om dig att jag ej tordes se på henne, för att hon ej skulle märka hur nära tårarna voro!...» Kort därpå äro Hamiltons bjudna på middag hos Geijers för baron

Adelsvärd, Geijers forne elev, som alltjämt med varmaste tillgifvenhet var fästad vid honom. »Vid bordet,» skref Agnes, »höll baronen ett vackert och hjärtligt tal till pappa, om den tacksamhetsskuld hvari han stod till honom m. m., m. m. Jag hörde dock knappast på, så upptagen var jag af att se på grefvinnan Hamilton, hvars stora mörka ögon stodo fulla af tarar ... Geijerstam hade förut sagt mig att hon aldrig kan höra talas om något ädelt och godt, om tacksamhet, vänskap eller kärlek o. s. v., utan att få tårar i ögonen. Hon är bra förtjusande!...»

Från ett senare sammanträffande, då den unga grefvinnans förmåga att »förstå ett skämt» tyckes hafva satts på ett allvarligt prof, berättar Agnes:

... »På Söndagsaftonen foro vi ner till gudmor Malla, där det var en hel hop folk, bland dem också grefvinnan Hamilton. Det gjordes musik som vanligt, men sedan slog pappa sig riktigt lös och började berätta historier. Den ena framkallade den andra och den ena var tokigare än den andra; litet hvar började dra sig till minnes hvad man hört eller upplefvat i den vägen, till dess alltsammans blef en enda vild röra af skratt och galenskaper. Jag hade i tysthet så roligt af att ge akt på den söta grefvinnan Hamilton — hon visste till att börja med alls inte om hon skulle våga skratta, ty som du minns äro pappas historier, hur roliga de än kunna vara, inte precis alltid af den finaste sorten (hvarvid han vanligen till min fasa börjar med: — 'den här har jag hört af Agnes!') ... Men då hon såg att Ava och jag ej gjorde minsta försök att hålla oss allvarsamma — du vet hur Ava kan skratta — tog hon mod till sig och skrattade också som ett godt barn...»*

* Till detta öppenhjärtiga medgifvande att Geijers historier — äfven — eller kanske t. o. m. företrädesvis dem han »hört af Agnes» — ej voro af »den finaste sorten», torde det vara tillåtet att foga en förklaring. En skildrare af den spirituella

Grefvinnan Marie var emellertid alltför blyg och Agnes Geijer i grunden alltför reserverad i afseende pa sina innersta tankar och känslor för att bekantskapen genast skulle utveckla sig till nagon närmare förtrolighet. Ingendera hörde till det slags kvinnor som när som helst äro färdiga att störta sig i en intim vänskap, lika lätt som man stiger i ett varmt bad. Härtill kom hos den tjuguåriga Agnes en naturlig skygghet gent öfver den några ar äldre, förnäma och firade skönheten, pa hvars omdöme, enligt fästmannens försäkran, så mycket

akademiska kretsen i Lund under Tegnérska tiden har omtalat att det där rent af hörde till goda tonen att genom »ekvivoka anekdoter», frivola skämt och tvetydiga antydningar »bringa damerna att rodna». För denna pikanta sport saknade man i de motsvarande Uppsalakretsarna hvarje spår af sinne och inför dylika företeelser var det som Geijer ibland kunde förefalla oförstående »ända till dumhet». De mindre fina historier åt hvilka grefvinnan Marie ej visste om hon vågade skratta voro af helt annat slag och i sin breda, saftiga humor lika litet »tvetydiga» som Holberg eller Shakespeare. Det var historier åt hvilka man skrattat af full hals kring julbrasorna i de gamla Värmländska brukspatronshemmen, historier om alla de underliga original som ohejdadt fått utveckla sig i ensligheten däruppe, bondhistorier, prästhistorier, familjehistorier, kryddade af saftiga och mustiga ursprungsord på »Varmlandske Tongmåle» och fyllda af en drastisk och oförliknelig humor som gjorde dem lika njutbara då man hörde dem tjugonde gången som den första. Uno Troili var den obestridde mästaren i konsten att berätta dem så som de skulle berättas; men äfven bröderna Lilljebjörn hade sin goda andel af denna speciella talang, hvilken först i våra dagar genom våra många »landsmålare» nästan upphöjts till värdighet af dramatisk konst. Geijer själf var, som ofta blifvit nämndt, egentligen ingen god berättare, därför att han redan på förhand så barnsligt njöt af det roliga som komma skulle att han öfverväldigades af skratt långt innan han hunnit till slutet.

kunde bero. Det är denna känsla som finner ett uttryck i en dagboksanteckning, där Agnes skildrar ännu en söndagskväll som hon tillbragt hos »gudmor Malla» tillsammans med den unga grefvinnan, och tillägger:

... »Ack — hur lyckliga äro icke de vackra, som genast från första ögonblicket kunna intaga människor endast genom sitt utseende!... De tala så mycket om inre värde, om att vinna kärlek och beundran genom själens och hjärtats egenskaper!... Men hur många göra sig väl besvär att söka reda på dem under en ful och obetydlig yta?... Hur gärna ville jag inte vara behaglig för henne, hur gärna ville jag inte se bra ut i hennes ögon! — Men aldrig känner jag mig så litet till min fördel som i hennes sällskap, aldrig tycker jag mig kunna säga eller göra något på rätta sättet då hon är närvarande, just därför att jag är så rädd att inte behaga henne! — Ack — hur skall det gå en gång inför Dem, som jag måste, måste vinna om jag ej skall bli olycklig hela mitt lif?...»

Man ser den dolda taggen i hjärtat, som ej vill upphöra att svida. Det dröjde dock ej länge innan hon och grefvinnan Marie kommo hvarandra närmare och snart kan hon glädjestralande berätta Adolf att hon nu verkligen känner att de skola blifva vänner — »isen är bruten» — grefvinnan har på sitt »söta, blyga sätt» bedt att de skola få säga du till hvarandra och att Agnes måtte betrakta henne som en släkting... »Det gjorde mig så lycklig! — Jag tycker så obeskrifligt mycket om henne! — Allt hvad hon sade om dig törs jag inte ens tala om, det skulle göra dig egenkär. Men all denna glädje har jag dig att tacka för, min Adolf — det är bara för din skull som dessa människor bry sig om mig!»...

Grefvinnan Maries »omdömen» nådde i sinom tid, om ock på omvägar, fram till vederbörande på Hön-

säter och förfelade där icke den verkan som Adolf väntat sig — så mycket mindre som det bekräftades af andra, icke mindre värderade och vederhäftiga. Bland den mängd af främlingar som denna lysande vinter slagit sig ner i Uppsala voro i själfva verket åtskilliga af Hönsätersfamiljens intimaste vänner och trägnaste korrespondenter. Äldste sonens »hemliga» förlofning med mamsell Geijer var naturligtvis för dem ingen hemlighet, och det är lätt att föreställa sig med hvilket kritiskt intresse den mycket omtalade fästmön af dem skulle iakttagas, eller huru intressanta rapporterna angående dessa iakttagelser måste hafva varit för emottagarne nere i Västergötland. För de båda ungas framtida lycka voro dessa tätt skrifna och säkert ofta omlästa bref af icke ringa betydelse. Tack vare dem, började själfve Gamlegrefven så småningom få en annan syn på mamsell Geijer. Vid Adolfs ungdomliga omdömen hade man naturligtvis ej fäst ringaste afseende. Men detta var något helt annat. Vördade tanter, gamla familjevänner af bepröfvad erfarenhet, fröken Evas egna välborna och väluppfostrade flickbekanta — alla hade intet annat än beröm och goda ord för den unga dam som beredt Adolf Hamiltons närmaste så många bekymmer. Man kunde tydligen icke längre rätt och slätt affärda henne som »en ung flicka utan börd och förmögenhet» — hon var, hon måste vara, m e r än presentabel, för att förtjäna sådana vitsord. De varma hjärtan, som i tysthet länge längtat att ge vika, veknade allt mera...

Om allt detta hade emellertid Agnes själf ingen aning. Hon kände sig blott observerad och kritiserad på ett sätt som gjorde henne besvärad och olycklig — och det vänskapliga intresset kunde också ibland taga för en finkänslig natur tämligen pröfvande former...

Så var onekligen förhållandet på den stora balen hos Kræmers, där Agnes första gången sammanträffade med friherrinnan von Platen, född von Stedingk, en af grefvinnan Marie Charlottes mest värderade vänner, som med sina döttrar under vintern bosatt sig i Uppsala. Agnes hade redan förut genom gemensamma bekanta hört att den lifliga och originella damen »brann af nyfikenhet» att få göra hennes bekantskap och erkänner själf för Adolf att hon var »ohyggligt rädd» vid tanken på presentationen. Om själfva ceremonien berättar hon:

... »Balen var den mest lysande här varit i vinter; oerhördt med folk, en massa gardesofficerare och andra Stockholmare och dansen ovanligt liflig — detta dock mera tack vare prinsarne än alla de fina gardisterna. — Man kan ej annat än bli glad då man dansar med prinsarne eller ser dem dansa; de roa sig så riktigt barnsligt, med lif och lust och själ och hjärta — så helt olika dessa Stockholmskavaljerer, som skola truga sig att se ut som om de hade roligt ... Jag spanade med bäfvan och nyfikenhet efter Platens bland alla de främmande damerna och hoppades i tysthet att själf inte bli observerad ... Men den förhoppningen slog fel ... Friherrinnan lät genast presentera sig för mamma ... och strax därpå styrde hon tvärs öfver rummet rakt på mig, som stod midt inne i hela klungan af flickor, stannade framför mig och granskade mig från topp till tå genom lorgnetten med ett: '— Jaså, det är mamsell Geijer! — Ah, jag har hört så ofantligt mycket talas om mamsell Geijer — jag har varit alldeles särskildt intresserad af att få se mamsell Geijer! — fägnar mig att få göra mamsell Geijers bekantskap — alltför angenämt!' — hvarpå hon, sedan hon sett sig mätt på mig och min himmelsblå florsklädning, gjorde en liten compliment och aflägsnade sig samma väg hon kommit. Jag skulle velat sjunka genom både matta och golf om jag kunnat ...»

Trots denna tämligen afskräckande inledning, gestaltade sig förhållandet till familjen von Platen inom

kort på vänskapligaste sätt. Redan den första visiten aflopp öfver förväntan väl, som Agnes beskrifver:

...»Jag var oändligt rädd för dem, men de voro så vänliga, hjärtliga och naturliga att rädslan snart gick öfver — och då kände jag att också jag blef rätt hygglig... Fru Ehrenborg berättade sedan för mamma att de varit så gladt öfverraskade af att finna mig så lätt att tala med, vänlig och tillgänglig — Gud vet hvad de egentligen väntat sig...»

Några dagar senare berättar hon att det friherrliga herrskapet själfva »annonserat sig» att tillbringa aftonen hos Geijers »...Mamma och jag grufvade oss betydligt ...» Men allt går förträffligt. Agnes har bedt Mathilde Kræmer och Marie Hamilton komma och »hjälpa henne vara comme il faut», en massa ungherrar komma senare på visit och snart står glädjen högt i tak bland ungdomen — man gör musik, dansar polka och »skrattar omåttligt». Och till råga på allt kommer lilla pappa, »den ängelen», upp, »slår sig lös» och gör sig så artig, intressant och underhållande för friherrinnan att denna vid afskedet förklarar sig »fullkomligt charmerad, riktigt kär i professorn» och försäkrar att hon ej haft en så rolig och förtjusande afton sedan hon kom till Uppsala... Hon har nyss, tillägger hon, skrifvit ett bref på sexton sidor till »Västergyllen» (d. v. s. Hönsäter, anmärker Agnes) — men nu har hon fått stoff till minst trettitvå!...

Agnes erkänner att hon »bra gärna skulle vilja läsa de brefven». Äfven för andra skulle de utan tvifvel nu vara intressanta nog, då man i dem antagligen fått se en skymt af Geijer och hans omgifning ur en annan synpunkt än den vanliga, men de ha tyvärr ej blifvit bevarade. På Hönsäter förfelade de emellertid, som sagdt, ej sin effekt.

»Borta eller främmande, främmande eller borta» fortfar under hela hösten att vara dagens lösen för familjen Geijer. Agnes klagar allt oftare öfver trötthet vid detta jäktande sällskapslif och man gläder sig med henne då hon någon sällsynt gång får skrifva:

... I afton ha vi varit hemma — ensamma — och utan visiter!!... Vi tyckte oss vara i himmelriket. Pappa och jag spelade Haydn tillsammans — sedan blef han sittande ensam vid pianot och fantiserade, - medan mamma och jag sydde och omväxlande pratade och läste högt för hvarandra ur den nya delen af Gustavianska papperen, som nyss utkommit... Ack, det är ljufliga, ljufliga aftnar då vi så få vara riktigt i ro med hvarandra — men en enda sådan inträffar knappast på tre veckor!...»

Om en annan afton heter det däremot:

... »Vi voro alla litet dufna... Mamma hade hufvudvärk, pappa förberedde sig till morgondagens föreläsning och jag kände mig trött och melankolisk, med tårar i hjärtat vid tanken på Vestergötland och min vän som är så långt borta... Vi kommo öfverens att vi behöfde ro och skulle just säga till att vi ej togo emot, då — ack!!... E. A. Schröder och mamsell A. inträdde. Det var ingen annan råd än att se förtjust ut och säga till om plättar till aftonens förljufvande... Mamsellen och jag togo plats vid lilla bordet och skulle göra bekantskap. Människan var hygglig nog och hade läst en hel del... Jag hade egentligen bara tre anmärkningar att göra mot henne, men de voro svåra: 1:o begagnade hon enorma lock-kammar; 2:o var hon bararmad, i mousseline de laine-klädning, utan mitainer; — och 3:o — luktade hon fruktansvärdt af nagon billig parfym... Någorlunda* satt under tiden oaflåtligt vaggande i gungstolen och

* Professor E. A. Schröder. Den andre professorn med samma namn, »lilla» Schröder, hade som bekant af studenthumorn med anledning af ett liknande favorituttryck döpts till »Ingalunda».

knarrade då och då fram några filosofiska satser, till hvilka pappa, med hufvudet fullt af sin föreläsning, lyssnade med artigt distrait min, utan att höra ett ord; slutligen blef han af idel funderande och sömnighet totalt sinnesslö och förstummad och gjorde en naiv rörelse af liflig och oförställd glädje då de sent om sider gjorde min af att gå . . .»

Skildringens något bittra ton torde vara förlåtlig... Tidens obegränsade gästfrihet hade onekligen sina pröfvande sidor.

*

Trots alla ansträngningar och all trötthet förgick emellertid höstterminen utan att gifva Geijers närmaste någon ny anledning till oro. De hårdt anlitade krafterna sveko honom ej och för hans skull behöfde föreläsningarna ej afbrytas eller inställas förr än han sagt sina sista ord — de märkligt profetiska afslutningsord, riktade till »en ny tids ungdom», som nu, efter mer än sextio års förlopp, förefalla nästan lika tillämpliga som då de uttalades. Öfver denna sista föreläsning — till ytterlig trängsel besökt liksom de öfriga — hvilade en särskild högtidlig och festlig stämning. En ovanlig hyllning förbereddes och då Geijer, efter sitt sista kraftiga, af rörelse vibrerande »L e f v e n v ä l!!» — nedsteg från katedern, hälsades han med stormande lefverop. Hvad som sedan följde beskrifver Agnes den 8 december:

. . . »I måndags — ack, om du kunnat vara med mig då! — . . . Pappa höll sin sista föreläsning (Gud vare lof!) — och hela auditoriet, med prinsarne och allmänna sången i spetsen, följde honom hem under sång . . . Han talade till dem — kort, men präktigt — och vidrörde därvid äfven misshälligheterna i våras, så enkelt, varmt och hjärtligt och sedt från en så vacker och ädel sida att jag ej kan tro annat

än att det måste ha gått hvar och en till hjärtat. Bland sångarne och de uppvaktande sag jag flere af dem som varit hans argaste vedersakare. Jag hoppas att de, som jag, inte kunde lyssna med torra ögon!...»

Geijer och hans kära ungdom hade åter funnit hvarandra. »Så gamla band brytas ej så lätt...»

Några dagar senare lämnade de unga prinsarna Uppsala, sedan staden till deras ära gjort ännu en sista kraftig demonstration med anledning af Oscarsdagen, hvilken, som Agnes skrifver, firades med »sin bal som vanligt» — men, tillägger hon — »i år var det ej nog med bal och som vanligt, utan man illuminerade, sköt med kanoner, satte upp transparanger, sjöng och gick omkring med fanor.» Gillesalen var för tillfället dekorerad med gula och blå draperier, ett brinnande O med krona öfver, och en upphöjning med förgyllda stolar för prinsarna, »så sinnrikt placerad att i valsen tjugu, tretti par regelbundet snafvade pa den och föllo omkull öfver hvarandra.» Ytterligare glans förlänades festen genom närvaron af de båda yngsta prinsarna, som kommit till Uppsala för att besöka sina bröder. Agnes, som äfven fick göra deras närmare bekantskap hos grefve Hamiltons, fann den femtonårige prins Oscar »bra lång, men bra vacker» och »lille prins August betydligt mindre skön än den öfriga familjen». Men »bäst och vackrast är och blir ändå i mitt tycke kronprinsen», är hennes slutliga omdöme.

Härmed var den glänsande och ansträngande »prins-säsongen», afslutad och en länge saknad hvardagsfrid bredde sig välgörande öfver hem och sinnen. »Det är,» skrifver Agnes, »nästan som då man länge gått omkring i trängseln pa en bullersam marknad och åter kommer in i sina egna rum — man tycker sig aldrig

förr riktigt ha märkt hur tyst och varmt och stilla och trefligt det är»... Hos Geijers sitta damerna länge uppe för att sy på julklappar; fru Anna-Lisa bjuder på kaffe vid tolftiden, och »lilla pappa» är förtjust öfver att få deltaga i trakteringen, samt läser till belöning upp det tal han skall hålla som direktör i Svenska Akademien på den stundande högtidsdagen och som i sammanträngd form återger många af de tankar som sysselsatt honom under det förflutna året. Och nu börja så småningom julstök och julsysslor, bortom hvilka helgen hägrar som ett fridens och glädjens förlofvade land. I Geijerska hemmet firas julen alltjämt på gammalt grundligt Värmlandsvis, som årets stora högtid, Midvintersfesten, till hvilken man bereder sig genom många allvarliga och ansträngande ceremonier — slakt, bak, brygd och korfberedning — för att sedan så mycket mera odeladt kunna öfverlämna sig åt dess glädje. Redan långt förut, midt i värsta »balyrseln», har Agnes skrifvit till sin fästman att hon »outsägligt» längtar till julen med dess ro och dess kära gäster... Farbror kamrerns komma tyvärr ej i år, som man hoppats, berättar hon, men för öfrigt »de vanliga»: morbror Knut Lilljebjörn, Uno Troili, sysslingen Bror Geijer och naturligtvis de kära bröderna, som man så alltför sällan får rå riktigt om i hemmet... Ack! — om blott Adolf också kunde komma — om han med henne kunde få njuta af all hemtrefnad som särskildt hör julen till: »... nyskurade golf och nystärkta gardiner, allt så blankt att det skiner, och all den goda julmaten — låter det inte lockande?...» Hon undrar hur han skall fira sin julafton... »Utan gröt, utan lutfisk och gröna ärter, utan smörtarta och refbenspjäll» — förmodar hon vemodigt, ehuru hon söker trösta sig med att »äfven i Hohenheim finnas väl goda människor!...» I

alla fall är hon ju så glad att han är där — att han är så nöjd med sitt arbete, så intresserad af allt han får se och lära, så belåten med Landtbruksskolan och dess lärare; hur ängslig har hon icke varit att han skulle finna sig besviken i sina förväntningar, efter alla strider det kostat honom att komma dit! — »Mycket styrkande» har hon funnit det att grefve Henning försäkrat Geijer att Adolf, enligt hans åsikt, gjort »det bästa han kunde göra» och valt just den bana för hvilken han bäst passar... »Ack, du kära, älskade, om du visste hur tanken på dig följer mig oupphörligt och varit min tröst och min hållpunkt under all denna förströelse... Om jag känt mig aldrig så nedstämd och betryckt ute i sällskap, då det ibland nästan förefallit mig som om alla dessa människor och allt detta stoj ställt sig skiljande mellan dig och mig, så blir jag glad, lugn och lycklig igen blott jag kommer för mig själf i min lilla tysta kammare med mina tankar. Men nu längtar jag, som sagdt, oändligt till julen — det är så långt, långt dit ännu, tycker jag!»...

Den längtansfullt motsedda högtiden kom dock till sist och tyckes denna gång ej blott hafva motsvarat, men vida öfverträffat alla förhoppningar. Redan det bref som Agnes några dagar före julafton sänder sin hjärtevän andas idel julfrid och julstämning. Allt stök är nu undangjordt, hemmet står putsadt och högtidsprydt, bröderna äro redan komna och julklapparna färdiga — till och med »reshalsduken af ullgarn» som Agnes stickat åt kusin Uno och som fru Anna-Lisa litet maliciöst tycker skall bli så skön för honom att ha i Italien, i 40 graders värme —. Nyss har hon mottagit ett bref från fästmannen, fullt af kärleksfulla och uppmuntrande ord, som hon skall »gömma i sitt hjärta som den bästa

julgåfvan» — och en stilla skymningsstund, söndagen före jul, skrifver hon till svar:

... »Kär har julen alltid varit mig — men du kan ej föreställa dig hvilken känsla af himmelsk frid den just i år medfört, efter allt detta vilda, jägtande sällskapslif. Att få vara inomhus, hemma — andligen och lekamligen — !! — Det är som om alla mina stilla, bästa, innersta tankar, som nu en lång tid ej rätt velat trifvas hos den som själf aldrig var hemma vare sig till kropp eller själ och därför flytt ifrån sig, nu sökt upp mig igen. Jag är en helt annan människa sedan jag får vara i ro! — Då jag i förmiddags kom i kyrkan, kändes det som om Gud plötsligt återskänkt mig förmågan att vara riktigt glad, riktigt tacksam och förtröstansfull. Och skulle man icke vara glad och tacksam då man får så oändligt mycket godt på en gång! — Klar himmel och blankt solsken — hvit snö, gnistrande rimfrost och det härligaste månsken på kvällarna! — Och så inomhus! — Glädjen att vara tillsammans — den outsägliga lättnaden att se pappa så fullt återställd, så alldeles lik sig igen — de trefliga skymningsstunderna, med brasa, musik och prat i oändlighet! — för att inte tala om julmaten, gröt och tårta, den härliga skinkan, den rara grynkorfven, alla saffransbullar och kusar och kringlor, strufvor och kakor och klenät och annat godt som mamma och jag hjälpts åt att baka — och så, först och sist och framförallt, alla de kära, goda, älskade, glada, vänliga ansigtena! — Ack! — när skall jag få vara tillsammans med dig i sådan Julfrid och Julglädje —?»

Skulle någon möjligen tycka att den »rara grynkorfven», jämte andra materiella håfvor, spelar en alltför framstående roll i listan på julens väntade fröjder, så må man erinra sig att all denna traditionella välfägnad, med kärleksfull möda beredd, under husmoderns och hennes dotters öfverinseende och delvis af deras egna händer, efter nedärfda och pietetsfullt bevarade familjerecept från farmors och mormors tid, från Ransäter och

Gillbergadalen, vid dessa högtider fyllde en uppgift som vida höjde den öfver bordets vanliga njutningar. Det låg ett symboliskt, ett nästan mytologiskt skimmer öfver all denna goda, feta, gammaldags mat, som eljest aldrig kom på bordet, men som förde med sig så många tankeförbindelser och hågkomster af forna jular och uråldriga sedvänjor. Den gjorde sitt till att markera julens karaktär af ett inom det långa arbets- och hvardagsåret fridlyst och afskildt område, där man en tid helt och hållet fick slå sig lös från alla omsorger och bekymmer, lefva ett annat lif, tänka andra tankar och på sätt och vis vara en annan människa än under alla de öfriga månaderna. Det verkade helg och hvilodag och bredde högtidsstämning öfver hemmet — en högtidsstämning hvars välgörande verkan gjorde sig märkbar långt sedan julljusen brunnit ned och hvardagskosten åter kommit på bordet.

I många följande bref upprepar Agnes med samma glädje och tacksamhet att denna jul i alla afseenden var en af de ljusaste och gladaste man på länge upplefvat i det Geijerska hemmet. De båda föregående hade af olika anledningar varit mindre glada. Julen 1842, som den »unga Wermländskan», Ulla von Heland, firade i sin morbrors hem, antecknade hon i sin dagbok att julaftonen, trots all trefnad och vänlighet, »inte var riktigt rolig». Det »rådde en viss förstämning» — Geijer själf var illamående af en svår förkylning; fru Anna-Lisa var orolig för honom, och kusin Agnes, eljest alltid den gladaste bland de glada, var — »melankolisk». Agnes själf, hvars hjärtehistoria just då befann sig på ett kritiskt utvecklingsstadium, skref å sin sida den kvällen i dagboken att hon hela aftonen känt sig så förstämd att hon »ville gråta åt allting och bara var glad då det var slut». Hon tyckte sig ha blifvit »så gammal», då

hon ej kunde glädja sig åt julen och julklapparna som förr; »det känns så svårt och ödsligt...» Julen därpå blef för henne, som vi sett, ännu mera pröfvande genom bekymmer af vida verkligare art än adertonåringens drömmande »melankoli». Men nu var allt ljust och godt. Det gångna året, med alla dess växlande erfarenheter af glädje och smärta, hade lärt henne mycket, men intet som ej bidrog att öka hennes tacksamhet för det närvarandes stilla lycka och det lugna förtroende hvarmed hon motsag framtiden vid den älskades sida. Själf var han visserligen långt borta — men trots saknaden var det nu endast med trygghet och glädje hon tänkte på honom. Höstens brokiga sällskapslif låg bakom henne som en orolig dröm; alla de »bästa, stilla tankarna», som för en tid skrämts på flykten af världens larm och buller, hade »kommit tillbaka» till henne — och framför allt: den outtalade ångest som under de sista månaderna förföljt henne som ett spöke hade nu ändtligen lagts till ro, då Geijer efter föreläsningarnes och terminsarbetets slut så märkbart återvunnit krafter och hälsa att han syntes »mera lik sig än han på länge varit», och, tack vare sitt barnsligt spänstiga lynne, »mer än någonsin», som Agnes skrifver, var »lifvet och själen» i den glada krets som samlats för att fira julen i hans hem. De älskande hjärtan i hvilkas tillvaro han utgjorde medelpunkten vågade åter andas ut, lättade från en centnertung börda.

En hvar som läst den »unga Wermländskans» dagbok*, har säkert i lifligt minne den målande beskrifning hon ger af sin julafton i Geijerska huset. Det yttre

* I Lotten Dahlgrens Ransäter och »Ur Ransäters Familjearkiv».

ceremonielet vid dylika tillfällen var, med få variationer, oföränderligen detsamma och vi kunna således taga för gifvet att allt äfven denna gång, endast två år senare, i det stora hela tillgick på samma sätt, ehuru ingen »förstämning» dämpade den allmänna munterheten, hvilken i stället tyckes hafva tagit sig de lifligaste uttryck. Äfven gästerna voro i det närmaste desamma, nämligen (utom »hemgästerna», som Agnes kallar dem och ett par yngre, studerande anförvanter — de båda lösherrarna magister Ribbing och lilla Schröder — vid dylika tillfällen så godt som självskrifna medlemmar af familjekretsen. Muntligt meddelade hågkomster göra det lätt att med ännu några karaktäristiska drag komplettera den bild som Agnes senare för fästmannens räkning tecknar af denna »oblandadt lyckliga» afton.

...I skymningen, berättar hon, hjälpas hon och husets yngste son, den glade sjuttonårige kadetten, åt att i hennes egna rum duka tjänstfolkets särskilda julbord, med presenter, ljus och välfägnad samt för tillfället uppfunna dekorativa anordningar, »af en syperb effekt»... Så tändes ljusen i våningen — lilla pappa kommer upp med paket, på hvilka han i sista stunden skrifvit vers, gästerna anlända och vid sjutiden äro alla församlade kring gran och tebord i den hemtrefliga salen, där glädjen snart står högt i tak och en hvar efter bästa förmåga gör sitt till för att öka den. Gamla vördnadsvärda värmlandsskämt och historier, hörda för väl hundrade gången, täfla med de nyaste anekdoterna och ungdomens munviga kvickhet att hålla munterheten vid makt. Af och an på golfvet, med händerna på ryggen, drifver den långe magre assessor Lilljebjörn — »morbror Knut» — i sin tillknäppta bonjour och sin höga halsduk, en smula butter och sur att skåda, men

med skälmen i ögonvrån och ett outtömligt förråd af torroliga infall och vidunderliga citat och ordstäf i hufvudet. Ungdomen iakttar honom med en viss spänning, ty han är en smula oberäknelig; blir han af en eller annan anledning vid daligt lynne, kan han förstöra hela aftonens glädje, men »faller anden på honom» och han »kommer sig i tagen», då vet man att det vankas högtider af skratt — man hoppas, af vissa tecken, att anden skall falla på honom i kväll, och man misstar sig icke. Fru Anna-Lisa går stilla omkring, talar med sina gäster och manar alla att taga riktigt för sig af småbröd och tartor — hennes vackra ögon få en varm och fuktig glans då hon ser på man och barn och hennes hjärta är fullt af tacksamhet och glädje —. Där står Uno Troili med sin yfviga bruna lejonman och sin för de tjugunio åren väl frodiga figur; han berättar, till en början stilla och försynt, en smula skamsen, men med stigande dramatisk effekt, för morbror Erik Gustaf en »högst bedröflig historia» om huru han nyligen, i konstnärlig tankspriddhet och drumlighet, då han varit bortbjuden, tagit miste på våning och länge »irrat» omkring bland gästerna i ett obekant, högförnämt hus, »sökande efter värdfolket», till dess han slutligen af värden själf blifvit »tillvaratagen» och höfligt upplyst om sitt misstag samt »höljd af vanära» slagit en hastig reträtt, hvarvid han till råga pa allt ur tamburen medtagit en vildt främmande hatt...' Geijer skrattar så att tårarna rinna och alla måste höra historien, som lifligt uppskattas. Till och med den kritiske, »spetsige» magister Ribbing måste skratta med och den trygge, litet flegmatiske Knut Geijer blir så öfverväldigad af situationens komik att han »dignar» på en stol och Agnes säger sig icke kunna fatta »att en så lugn människa

kan skratta så rent omattligt». Endast lilla Schröder är litet »skandaliserad» — unge Troili har onekligen förfärligt blamerat sig och man skämtar ej öfver missöden i hvilka så förnäma familjer äro inblandade — »ingalunda, ingalunda!...» Men i denna krets är han van att bli skandaliserad, utan att därför känna sig



Uno Troili.
Silhuett.

mindre lycklig och hemmastadd... Så dricker man sitt te under skämt och munterhet, till dess fru Anna-Lisa påminner om att det är tid att börja julklappsutdelningen och man förfogar sig in i förmaket för att ägna sig åt aftonens andra stora ceremoni. Mor och dotter taga plats i hvar sitt hörn af den långa soffan

med »lilla pappa» emellan sig; herrarna gruppera sig efter behag kring divansbordet och Knut Geijer utdelar de många paketen och läser upp de många verserna, hvilka, vare sig de äro dumma eller kvicka — de äro icke alltid kvicka — väcka lika mycken munterhet och bli lika lifligt »senterade» af den tacksamma publiken.

Julgafvorna öfverskrida hundratalet, men Agnes får som vanligt lejonparten och hon rodnar och ler och strålar då ett öfvervägande antal bland dem ovillkorligen föra tanken till en blifvande bosättning. Morbror Knut ger henne en tesil af silfver, lilla Schröder en annan, farbror Kamrerns ha sändt teskedar, kusinerna ha märkt tedukar och teservietter — det vill aldrig taga slut och med skäl skrifver hon sedan till Adolf: »...Nu kunde vi sätta bo när som helst, om vi bara kunde lefva på thé! — Ty thédukar, théservietter, théskedar, thékanna, thékoppar, théschatull, thésil och gräddkanna — allt har jag nu! —»

Det »bästa och käraste af allt» är emellertid den vackra gräddkannan af gediget silfver, föräldrarnas gåfva, på hvilken Geijer skrifvit:

»Grädden utaf hela lifvet
Får du icke ta för gifvet
Alltid skummad står tillreds —
Men till kaffegrädde räcker
Alltid glädjen — blott du sträcker
Ej för vidt din längtans krets!...»

En på en gång öm och skämtsam varning, kanske nog så behöflig för den hvilken, som Agnes Geijer, hittills endast smakat »lifvets grädde» i afseende på umgänge och lefnadsförhållanden! Hennes far såg alltför djupt för att ej inse att häri kunde ligga en fara för

hennes framtida lycka och detta var ej den enda gång han fäste hennes uppmärksamhet därpå.

Ännu en julgafva, om möjligt ännu kärare, skänkte Geijer denna afton sin dotter: Manuskriptet till den nya, särskildt för henne komponerade, nu först upptecknade visa, som han kallat »Den Enfaldiga Visan — eller Agnes' Visa.» Hon sänder den i afskrift till fästmannen:

»Ack vore jag —
Ack, vore jag mäktig och rik —
Ville jag gifva
Kärasten min
Både silfver och guld! —
Men då jag ej har
Hvarken gods eller guld,
Kan jag blott blifva
Honom för evigt,
För evigt trogen och huld!»

»...Den sjunger jag nu hvar dag och tänker på den som är långt borta» — tillägger hon.

*

Stillhet och ro» äro alltid mer eller mindre relativa begrepp, beroende på individuella anspråk och behof. Då Agnes Geijer i bref och anteckningar gång på gång uttrycker sin glädje öfver den »frid och stillhet» hon och hennes närmaste under denna »ljufliga» julhelg få njuta, bevisar det endast huru mättad af frid och harmoni den hemmets atmosfär var som hon andades och huru hon själf i denna luft, i denna kära förtroliga krets, allt mer återvann den inre jämvikt utan hvilken all verklig glädje är omöjlig. Ty för öfrigt är det i själfva verket

så långt från att dessa anteckningar vittna om någon egentlig »stillhet» i yttre måtto, att man snarare häpnar öfver den otroliga och okufliga energi hvarmed julfirandet detta år bedrefs, såväl i det Geijerska hemmet som inom dess närmaste umgängeskrets. Det förefaller nästan som om de gamla, äkta Uppsaliensarna, veteranerna från 1820-talet, som i artionden haft sitt stamhåll hos Geijers och fru Silfverstolpe, efter höstens myckna officiella, af hofluft genomträngda societetslif, plötsligt känt sig som lössläppta barn, hvilka med obeskriflig njutning åter få öfverlämna sig åt sina naturliga instinkter och roa sig på sitt eget okonstlade sätt. Att den firade fröken Ava — som utdelat så många korgar att de »små gummorna» började känna sig allvarligt bekymrade — just vid denna tid förlofvade sig med den musikaliske, »alltför hygglige» kapten J. af Geijerstam, en nära släkting till Geijers och ett »ur alla synpunkter oklanderligt parti», bidrog naturligtvis icke litet att höja stämningen. Men då Agnes, efter att hafva skildrat åtskilliga af de festligheter hvarmed den glada tilldragelsen firats, till slut utbrister: »... Ack, om du visste hvad det käns godt och tryggt att efter all denna massa af nya ansikten, alla dessa fina, präktiga, förnäma människor som man nu så länge varit tillsammans med, få komma tillbaka till de gamla välkända och på så många vis godkända!»... så finner man här säkert nyckeln till den känsla af så att säga allmän hemtrefnad som detta år mer än vanligt satte sin prägel på julhelgens festligheter inom den gamla vänkretsen. Efter den tillfälliga utflykten i stora världen kände man sig åter hemma och fann hvarandra dubbelt älskvärda.

Agnes redogör samvetsgrant och i detalj för alla nöjen — men först och sist berättar hon om det kära

hemmet, där »Mamma nu är så frisk och vid så godt mod som hon icke på länge, länge varit» och »lilla pappa kry som ett vinterny, gladare, godare och sötare än någonsin». Han är nu som bäst, berättar hon, sysselsatt med att för pressen utarbeta de på hösten hållna föreläsningarna — »d e t blir en bok som du skall bli glad åt att få läsa!» — Men detta hindrar honom på intet sätt från att deltaga i familjelifvet, där hans närvaro är oumbärlig för hustru, barn och gäster om icke glädjen skall sakna sin finaste krydda. Naturligtvis måste han alltid vara med då det göres musik, det är en gifven sak — och det vill icke säga litet, ty, skrifver Agnes — »här spelas och sjunges från morgon till kväll och långt inpå nätterna ibland — » så att hon knappast undrar öfver att hennes yngste, mindre musikaliske än danslystne bror, kadetten, ibland blir »öfver sig gifven» och ger sina känslor luft i »några små hyggliga svordomar» öfver »Agnes' e v i n n e r l i g a musik!» Men äfven då musiken får hvila och den glada ungdomen tar sig en sväng — hvilket gärna sker åtminstone någon stund hvarje afton då man är hemma — kan man icke reda sig utan husfaderns medverkan; ty då är det han som består dansmusiken. Det är nu uteslutande den högmoderna polkan som öfvas; kadetten är en öfverdådig dansör och Agnes finner det »rent af gudomligt» att få dansa med honom i stället för de många »f ö r bedröfliga kavaljerer» med hvilka hon hela hösten måst hålla till godo. »...Under allt detta,» berättar hon, »har lilla pappa varit ett verkligt offer för vårt dansraseri... Han har måst spela för oss nästan hvar kväll — och där har han setat, den ä n g e l n, afton efter afton och timme efter timme och bara tåligt dunkat igenom 'La V é r i t a b l e P o l k a' i oändlighet så länge vi velat dansa... Han

påstar själf att det roar honom att se på oss — jag hoppas det gör det! — Men t r o r du verkligen att det finnes en godare människa på jorden? — J a g tror det ej!...»

Att de båda unga syskonen under dessa öfningar lyckades uppnå en mindre vanlig färdighet förstår man, då Agnes senare beskrifver huru hon och brodern på en af familjens julbjudningar »på allmän begäran» som »Pas de deux» måste uppföra en polka med turer, hvilken väckte stormande bifall och hvarvid särskildt lilla grefvinnan Wrangel råkade i fullkomlig extas och så många gånger efter hvarandra upprepade sitt »charmant, charmant, c h a r m a n t!!» att man nästan fruktade hon skulle »rakt förta sig och ge upp andan...»

Juldagen hade Geijers »Löwenhjelms, Knösarne, Wermländingar, Westgötar och Kadetter» på middag, och — naturligtvis — lilla Schröder, som blef så »uppeldad af mat och julöl» att han bjöd upp Agnes till både bondkadrilj och nigarepolska senare på kvällen. Annandagen var man på Slottet, dansade kring julgranen och lekte jullekar under landshöfdingens energiska anförande. En annan afton tillbragtes på samma sätt hos Atterboms. »Öfverallt,» skrifver Agnes, »har det varit sång och musik, dans och lekar och verkligen en allmän glädje, trefnad och inbördes belåtenhet. Icke på länge, länge har jag haft så riktigt roligt!»... — Hos »gudmor Malla», där vänkretsen naturligtvis äfven samlades till en »ovanligt glad» afton, tyckes stämningen hafva nått en nästan svindlande höjd, att döma af det skådespel som där erbjöds och af Agnes betecknas som »ingen ledsam syn»: nämligen Wennerberg, den intressante, oemotståndlige och oåtkomlige, förande husets båda vördade och värdiga damer — »g u d m o r M a l l a vid ena

handen och tant W r a n g e l vid den andra» genom den eljest endast åt de högsta intellektuella njutningar helgade våningen, i den »andlösa och halsbrytande» nigarepolska hvarmed festen afslutades...

»En gudadans på gudaberget dansad» af den moderne Phœbus Apollo med tvenne åldrade, men alltjämt lifskraftiga sånggudinnor — sannerligen »ingen ledsam syn!» — —

Och dock var den synen ett intet mot den man några dagar senare fick bevittna, den afton då Geijers sågo »alla de närmaste» hos sig. Den aftonen var det, berättar Agnes, muntrare än någonsin. Sång och musik, dans och jullekar aflöste hvarandra under »allmän fröjd» hela kvällen. Det »tutades i käpp», satts på understol, dansades bondkadrilj och väfva vadmal »utan återvändo». »Men,» tillägger hon, »stackars lilla pappas älsklingslek, att b y t a g r a n n a r, förbjöds tyvärr på det bestämdaste af mamma, då salsstolarna ännu ej hunnit tillfriskna efter den hårda medfart de rönte sista gången vi lekte den leken.» Stackars lilla pappa blef »litet nedslagen, men hämtade sig snart»; och då det strax därpå spelades upp till dans — denna gång slapp han att tjänstgöra vid pianot — skyndade han »till allmän häpnad» att bjuda upp den filosofiska fru Betty Löwenhjelm, samt utförde med henne »under stormande bifall» en sirlig och formfulländad polka, med alla »steg, turer och attityder» — som bevis att han, som förr i ungdomen varit en synnerligen framstående dansör, ingalunda »förlorat tagen» eller försummat att för egen del profitera af de långa aftontimmar då han, under genomdunkande af »la Véritable Polka», vid pianot åskådat de ungas dansöfningar. Det är med en smula urskuldande ton som Agnes skildrar detta kraftutbrott, som hon kanske fruktar

att fästmannen ej skall finna fullt öfverensstämmande med professorsvärdigheten och de sextio åren — men i tysthet har det säkert beredt henne en innerlig glädje. Hvilka onda aningar, hvilka skrämmande spöken kunde väl hålla stånd inför sådana bevis på en okuflig både sinnets och kroppens spänstighet och sig ständigt förnyande ungdomlighet! — Det är samma odödliga gosselynne, samma käcka lifsmod som uttalar sig i hans präktiga »Skridskovisa» — äfven den från de senaste lefnadsåren:

»Framåt! till ett prof
Med det klingande stål,
På solbeglänst ban
Mot det skogsprydda mål!
Fast vinterns snö
Har silfrat mitt hår
Och åren ha tryckt
I pannan sitt spår —
Framåt! — ännu ej
Är lifvet mig tungt
Och mod finns i bröstet,
Och hjärtat är ungt!...»

*

Och äfven hos de gamla vännerna, som delat de föregående månadernas oro med anledning af Geijers sjukdom, bidrog utan tvifvel dessa prof på återvunnen andlig och lekamlig hälsa hos den som, trots alla schismer och meningsskiljaktigheter, aldrig upphörde att vara vänkretsens hjärta och medelpunkt, till den stämning af nästan barnslig sorglöshet och uppsluppenhet som gaf denna jul dess särskilda prägel. Man kände att man genomgått en kris och andades ut i tacksamhet för att den var lyckligt öfverstanden. Vårens konflikter och

höstens olycksbådande tillbud, följda af de märkliga föreläsningar som så tydligt vittnat om Geijers förmåga att ännu, med fullt obrutna själskrafter och större andlig auktoritet än någonsin, fylla sin gamla ledareplats i tankens och forskningens värld, hade åter hos mången väckt den under de senaste åren något slumrande känslan af hans betydelse för Uppsala och för fäderneslandet till lif. Man hade stått inför möjligheten att förlora honom och insett huru föga man hade råd att göra det. För alla, som någonsin personligen älskat och sett upp till honom, var han nu — äfven om man icke alltid förstod eller kunde följa honom — dyrbarare än någonsin. Med tänkaren och politikern Geijer kunde man möjligen fortfarande vara af olika åsikt; men människan — den trofaste, varmhjärtade vännen, den manlige, oförskräckte kämpen för allt hvad han ansåg rätt och rättvist, det stora, goda barnet, hvars solskenslynne spred feststämning äfven öfver lifvets gråaste hvardagslag — honom kunde man icke annat än älska. Aldrig hade man haft detta så klart för sig som efter det förflutna årets skiftande erfarenheter — detta år, då Geijers person och handlingar, af många olika orsaker, trädt mera i förgrunden och varit mera föremål för diskussion och meningsskiljaktigheter än som varit fallet sedan »affallets» första, stormiga tider. Det var kanske mer än något annat just detta som gjorde stämningen så hög och sinnena så lätta under julhelgens festliga samkväm.

Det är emellertid med en egendomlig känsla af vemod som man dröjer vid skildringen af dessa samkväm, med deras genomgående drag af rörande och naiv glädtighet, af »allmän glädje, trefnad och belatenhet»; ty denna jul blef i själfva verket den sista af de många som på ungefär liknande sätt firats inom den Geijerska Uppsala-

kretsen, om också icke den sista som Geijer själf och hans närmaste skulle tillbringa i Uppsala. Då de gamla vännerna, som Agnes berättar, »både bjudna och objudna» på tjugondagen samlades i Geijerska huset för att enligt gammal sed »dansa julen ut,» gjorde de det grundligt och i en allvarligare bemärkelse än de själfva anade. Aldrig mer skulle en julhelg se dem så fulltaligt och under så ostörd och oblandad glädje samlade inom dessa väggar. Den »gladaste jul på länge» blef på sitt sätt slutpunkten i ett helt tidsskede — en afskedsfest, hvars betydelse de deltagande först långt senare insågo. På det viset firades julen icke mer i Uppsala.

*

Nyårsaftonen — som kom med strålande fullmåne och en köld »så att det smällde i knutarna» — satt Geijer uppe med de sina för att invänta tolfslaget från domkyrkotornet. Man hade haft främmande till middagen — Löwenhjelms, de små Knösarne »och lilla Schröder» — och på kvällen hade ett större sällskap samlats till en glad supé, där det hvarken saknats skinka, korf, gröt eller smörtårta och där både muntra och känslofulla tal hållits och skålar druckits för det gamla och det nya året och för alla frånvarande vänner — vid den sista skålen hade »lilla pappa» med ett särskildt menande: »Skål, mitt Socker!» — höjt glaset och nickat åt sin Agnes, som med tårade ögon nickat tillbaka och kysst på fingret till tecken att hon förstod honom — . Men vid tiotiden hade gästerna gått och det var i en stilla, förtrolig stämning, på en gång glad och allvarlig, som familjens egna medlemmar tillsammans tillbragte årets sista timmar. I denna stund af stilla samling voro

alla missljud, alla missförstånd, alla bittra erfarenheter under det gångna året förgätna och all oro skjuten åt sidan — man var blott medveten om glädjen öfver att alltjämt äga hvarandra och ännu en gång vara tillsammans i det kära gamla hemmet efter alla genomgångna strider och vedermödor. Och då, på Geijers vink, Uno Troili satte sig vid pianot för att ackompanjera Agnes till Adolf Lindblads sånger — de nya sånger som varit hans julgåfva till Uppsalavännerna — och hennes silfverstämma svällde ut och fyllde de gamla rummen med välljud, kände hon att det ej blott var sin egen, utan äfven den älskade faderns innersta känsla vid tanken på allt hvad det flydda året tagit och gifvit, som hon tolkade då hon sjöng: —

År från år
Kommer vår,
Kommer sommar, höst och vinter —
Dag från dag
Skådar jag
Huru förgå både vår och vinter —
Men hvad jag i mitt hjärta bär —
Ingen det vet
Ingen det ser —
Heliga flamma! — visa ej dig,
Men lys i det tysta, dolda min stig!
— År kunna då
Komma och gå,
— Mig stör ej sommarn, hösten och vintern —
När hjärtat slår
Blommar min vår —
Blommar om sommarn, hösten och vintern! . . .

*

De orden bli också den nyårshälsning hon senare sänder sin hjärtevän nere i Hohenheim — och då hon därvid utbrister: — »Ack — kunde vi, kunde vi blott hoppas att få sluta 1845 med lika mycken glädje, lika mycken tacksamhet som den hvarmed vi nyss sagt farväl åt 1844 —!» uttrycker hon säkert den tanke som låg djupast i alla hjärtan denna nyårsnatt i Geijerska huset. Men själf tillägger hon:

»... Tack för det gångna året, tack för all kärlek, för allt du burit och stridt för min skull! — Håll af mig 1845 som 1844 —! Då är allt godt, då är jag nöjd och glad — komma hvad som komma vill!...»

*

I denna ljusa, förtröstansfulla nyårsstämning säga vi henne och hennes kära farväl — tills vidare.

Personregister.

* Då *Erik Gustaf Geijer* utgör hufvudpersonen och medelpunkten i alla i detta arbete sammanförda hågkomster och skildringar, torde hvarje särskild hänvisning till de sidor, där hans namn förekommer, vara öfverflödig.

